

Міністерство освіти і науки
України
Херсонський державний
університет
Міжнафедральна наукова
лабораторія
“Українська література
в англомовному світі”

Таврійська фундація
(Осередок вивчення
української діаспори)
м. Херсон

ВІСНИК ТАВРІЙСЬКОЇ ФУНДАЦІЇ (Осередку вивчення української діаспори)

Випуск 9

Київ–Херсон
“ПРОСВІТА”
2013

УДК 80(4Укр)
ББК 80(4Укр)
В53

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Немченко Іван (головний редактор) — кандидат філологічних наук, доцент, завідувач міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при ХДУ

Бурдіна Галина (секретар) — завідувач загального відділу Суворовської районної у м.Херсоні ради.

Василенко Микола — член НСПУ, голова Таврійської фундації (ОВУД)

Висоцький Андрій — кандидат філологічних наук, доцент ХДУ

Демченко Алла — кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури ХДУ

Лопушинський Іван — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування ХНТУ, заслужений працівник освіти України, голова журі Всеукраїнської літературної премії імені Яра Славутича

Немченко Галина — кандидат філологічних наук, доцент ХДУ

Параскевич Павло — кандидат філологічних наук, доцент

Чухонцева Наталя — кандидат філологічних наук, доцент ХДУ

Дев'ятий випуск “Вісника Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори)” містить наукові й літературно-мистецькі матеріали, присвячені діяльності визначних представників українського зарубіжжя, а також Причорномор'я. У збірнику подається культурно-мистецька хроніка, відомості про вшанування в Таврійському регіоні письменників і науковців з діаспори та Південної України.

***Видання здійснене за сприяння
Таврійської фундації (ОВУД)
від Благодійного фонду Яра Славутича (Канада)***

В53

Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): Літературно-науковий збірник. Випуск 9. — К.—Херсон: Просвіта, 2013. — 331 с.: іл.
ISBN: 978-966-2133-57-3

© “Просвіта”, 2013

ЗМІСТ

Згадаймо!	6
І.Немченко. Пам'яті Лідії Голомб	6
Трибуна молодого дослідника	7
Т.Кухта. Архетип дороги в художній інтерпретації Дмитра Марковича та Валерія Шевчука	7
І.Давидюк. Опозиція “розум-серце” у творчості Дмитра Марковича та Галини Пагутяк	15
Інформує Таврійська фундація	21, 61, 102, 126, 153, 196, 215, 248, 307, 312
Літературознавство	22
І.Немченко. Творчість Олеся Гончара в оцінці інонаціональних письменників	22
Мовознавство	30
В.Олексенко. Функціонування слів-символів у романі В. Барки “Жовтий князь”	30
Педагогіка і методика	44
Н.Плакида. Метод проектів під час вивчення життя і творчості Дмитра Марковича	44
Краєзнавство	48
В.Павленко. Родина Фальц-Фейнів: сторінки історії ..	48
М.Оленковський. Підсумки наукових досліджень Херсонської обласної охоронної археологічної експедиції	62
І.Немченко. “Рідна тирсо, — колыско моя!..”: Образ Херсонщини в художній літературі	68
Ювілей. До 165-річчя Д.Марковича	95
Г.Немченко. П'єса “Не зрозуміли” Дмитра Марковича: погляд на народ та інтелігенцію	95
Спадщина	103
М.Чернявський. Земля: Оповідання	103
Л.Голомб. Проблема цінності людського життя у прозі Д.Марковича в контексті ідейно-художніх пошуків української літератури кінця ХІХ — початку ХХ ст.	112

Постаті	119
І.Лопушинський. Агатагел Кримський та Омелян Прицак: дві долі — учителя й учня	119
Шевченкіана Херсонщини	127
М.Чернявський. Під знаком Великого Духа	127
П.Параскевич. Образ Тараса Шевченка в поезії Андрія Малишка	154
Г.Немченко. Шевченківські мотиви в творах “Сторінки життя” Я.Апушкіна, “Стіна” Ю.Щербака та “Дівчинка” В.Репніної	157
Поетична галерея	163
М.Василенко. Нові катрени	163
В.Кулик. Замилування Словом: Вінок сонетів	169
Антологія одного вірша	177
Г.Іванова. Балада про сонце і місяць	177
Молода зміна	178
В.Гараненко. Поезії	178
В.Загороднюк. Замість післямови: поетичний дебют Валерії Гараненко	182
Таврійські мемуари	183
М.Чернявський. Шевченкова могила: Спогади	183
До джерел!	197
О.Найдьонов. Українська нація та її походження .	197
З редакційної пошти	216
Н.Лях. Три вишні: Казка	216
Презентації, конференції, фестивалі	220
П.Параскевич. Ні дня без Шевченка	220
Л.Бондаренко. Всеукраїнська наукова конференція в Херсоні: (до 120-річчя Миколи Куліша)	221
А.Манолє, Г.Немченко. Література української діаспори: спроби глибшого осмислення	227
П.Параскевич. Херсонщина вшанувала Олеся Гончара	244
О.Горбачова. Брати Капранови та їх нове українознавче видання	247
Г.Немченко. Микола Чернявський і сучасність	249
В.Богачук. Творчість Дмитра Марковича у світовому літературно-мистецькому контексті ..	261

Рецензії	273
М.Василенко. Життя як подвиг	273
Н.Чухонцева. Нові обрії Миколи Василенка — перекладача	276
М.Василенко. Та кого ж обирає Бог? (“Без догмату. Релігійні магістралі” Ю.Дорошенка)	283
Т.Щерба. Таємниця духу митця і його доби: (Відгук на книгу Олега Гончаренка “Катрени оголошених картин”).....	298
М.Василенко. “Я камінь з Божої праці”	303
Зворотний зв’язок. До проблеми вшанування пам’яті М.Чернявського	308
Відкрите звернення учасників Всеукраїнської наукової конференції “Микола Чернявський і світовий літературно-мистецький контекст” до Херсонської обласної адміністрації, Херсонської обласної та міської рад.....	308
Лист деканові факультету філології та журналістики Херсонського державного університету В.Олексенку від Херсонської обласної державної адміністрації «Про вшанування пам’яті М. Ф. Чернявського»	310
Лист деканові факультету філології та журналістики Херсонського державного університету В.Олексенку від виконавчого комітету Херсонської міської ради «Про розгляд відкритого звернення»	311
Куточок бібліографа	313
П.Параскевич. Іменний покажчик О.Т.Гончара: Презентація-коментар	313
Вічна пам’ять	315
І.Немченко. “Не полишає бажання жити й працювати...”: Золоті сліди Лідії Голомб	315
І.Немченко. З когорти пропагандистів рідної культури: Лідія Ремішевська	322
Слава не вмре, не поляже!	
В.Базилевський. Із циклу “Документарій”	329
Про авторів	330

Пам'яті Лідії Голомб

Людей любила. І свою Україну.
І мову неповторно-солов'їну.
До Таврії завжди збиралась радо
І дарувала усміхи й поради
Як добрий друг, як сонячна людина.

Голосить степ, і море у скорботі:
“Ой, не чекали ми такої втрати...”
Лише б творити, жити та буяти...
Однак струна на превисокій ноті
Миттєво і натужно обірвалась,
Безмежним смутком у серцях озвалась.

Іван Немченко

**ТРИБУНА
МОЛОДОГО ДОСЛІДНИКА**

Тетяна Кухта

Архетип дороги в художній інтерпретації Дмитра Марковича та Валерія Шевчука

Мистецтво й література завжди були і залишаються виразниками інтуїтивного сприйняття людством універсуму, свого місця у глобальному життєвому просторі, а також внутрішніх глибоко особистісних перетворень, до кінця не пізнаних поривань людської душі. За допомогою творчого акту дуже часто відновлюється взаємодія несвідомого з відокремленим від нього свідомим, відбувається повернення втрачених надбань, що виражається в апелюванні до своїх первнів, возз'єднанні з власними витоками. Не одне століття джерелом натхнення талановитих митців стає колективне несвідоме, звідки беруть початок потужної сили образи, що вражають глибиною свого вияву. Адже несвідоме, спираючись на архетипні поняття та міфи, має здатність спонтанно народжувати ідеї, видобувати мотивації для втілення у життя певних чуттєвих образів, часто надаючи їм символічної форми, особливого звучання у різних контекстах.

Одним із найбільш поширених часопросторових вимірів художнього світу в літературних набутках є архетип дороги. Він найчастіше зумовлює присутність у художніх творах

мотивів подорожі, пошуків (правди, щастя, себе, сенсу життя тощо). Ці мотиви виникають у фольклорі, але наймісткіше вони, трансформуючись, реалізуються у світовій літературі (“Мертві душі” М. Гоголя, “Подорож ученого доктора Леонардо і його майбутньої коханки прекрасної Альцести у Слобожанську Швейцарію” М. Йогансена, “Дон-Кіхот” М. Сервантеса, “Сентиментальна подорож” Л. Стерна та ін.) [4, с.1]. Дорога — популярний символ і в українській літературі другої половини ХХ століття (С. Йовенко, “Жінка у зоні” (мотив відрядження і пошуку правди), М. Стельмах, “Хліб і сіль” (мотив пошуку щасливої долі), Б. Харчук, “Невловиме літо” (мотив пошуку себе, свого покликання і майбутнього), В.Яворівський, “Марія з полином у кінці століття” (мотив пошуку чогось або когось утраченого чи забутого) та ін.), де він постає реалістичною ознакою простору з глибинними смисловими нашаруваннями. На думку дослідників українського менталітету, “дорога в загальноукраїнському світобаченні є символом долі, пошуку Господньої істини, сенсу життя”. Архетип дороги у світовій культурі являє собою пошуки правди, краси, любові; символізує, з одного боку, духовну та соціальну свободу, а з іншого — стан занепокоєння, хвилювання, вічного пошуку. Дорога — це пристрасть до руху, здобуття життєвого досвіду, пошук натхнення, що уособлює складність і мінливість життя. Також знаходимо такі тлумачення, що виражають наступні значення: дорога — символ спокути; символ блукань і пригод, розлуки з домівкою, зустрічей і прощань, а ще руху до самого себе. За словами М. Бахтіна, “реальна путь-дорога героя непомітно переходить у метафору дороги, життєвий шлях душі” [1, с.276].

Неабиякої сили рушієм постає архетипна субстанція дороги у творчості Дмитра Марковича та Валерія Шевчука. Проте фактично відсутні дослідницькі розвідки, присвячені мотиву дороги в оповіданнях Д.Марковича, а серед творів В.Шевчука далеко не всі вивчалися в даному аспекті, зокрема обійдено було увагою його романи “Тіні зникомі” та “Темна музика сосон”. Усе це дає підстави вважати тему нашої статті актуальною.

Ми ставимо мету здійснити порівняльне дослідження художньої інтерпретації архетипу дороги у доробку Д.Марковича і В.Шевчука, щоб з’ясувати традиційні та новаторські особливості творення образів на основі спільного інваріанта.

В оповіданні Д.Марковича “Іван з Буджака” головний герой — типова “дитина дороги”. Про нього відомо тільки те, що “літ 25 перед тим, коли люди ватагами тікали від панів, біля тирла одного багатого булгарина в Буджаці знайшли хлопчика літ п’яти, що невідомо, хто й коли його підкинув; вперед день же бачили кілька сімейств, що тікали в степи” [5, с.45]. Що робиться у душі Івана — річ цілком незвідана, однак найповніше розкривається його внутрішнє ество, коли йому належить іти трактом до Сибіру. Йому і ще одній незнайомій ув’язненій породіллі, котрій віддає “злочинець і звір” Іван останні свої кошти. Таким чином, дорога виявляється лейтмотивом даного твору, трансформуючись чи то у замкнене коло, чи то у знак нескінченності.

“У найми” — новела, яка вражає своєю жорстокою правдою. Надзвичайно тяжкою постає картина покидання рідного дому 14-річним Степаном заради того, щоб могли жити його менші брати й сестри: “Мамо!... Я піду... бо малі діти у вас... Зоставайтеся самі” [5, с.90]. Уранці Степан пішов із села. І далі знову долі людські випробовуються на степових манівцях, у мандрівці до невідомого, але обнадійливого: “Може б вернутися додому? — не раз западала така думка Ганні. — А їсти?.. а діти? А борошно? Де ж його взяти? Хіба ж Бога немає? Треба йти” [5, с.95]. Не судилось справдитися сподіванням матері на працевлаштування доньки, на можливість жити залишеним удома дітям. Ганна втрачає замерзлу в снігах 12-річну дитину, яку сподівалася віддати у найми. Загублена в зимовому степу дорога постає як символічне тло для трагічного розгортання подій.

Конокрада Степана і хуторянина Тараса Вовка з оповідання “На Вовчому хуторі” об’єднує схожість їх життєвих шляхів: “А оцей злодій, душогуб, гірш душогуба — оцей конокрад знов живо нагадав йому минулі муки, давні пригоди й radoщі, і все оце сердило Тараса. Він проти своєї волі почував, що й його доля похожа на долю оцього злодія, і хотілось йому викинуть оці думки з голови, не згадувать того, що давно вже минулося; та не можна було відчепитися від тих думок, бо вони самі одна за другою лізли йому в голову. Неначе жаль заворушився у його серці — і Тарас ще гірше розсердився, навіть вилаявся уголос поганим словом” [5, с.78]. Інші хуторяни теж мимоволі згадують, що колись були втікачами, волоцюгами. Це, зрештою, і стає вирішальним у збереженні життя людини.

Хуторяни відгукуються на благання маленької дівчинки пожаліти Степана. Урятований герой залишається серед них. На Вовчому хуторі з'являється ще одна мазанка — і “людина дороги” стає статечним господарем.

У творі “Шматок” перед читачем постає моторошна картина осінньої негоди у степу, де потрапила у небезпеку тисячна отара овець. Тварин пощастило врятувати, але загублено молодого підпасича на перегоні їх до кошари. Ніхто не звертає увагу на те, куди подівся хлопець. Головне — врятувати “шматок”, який коштує десятки тисяч карбованців, порятунок людини відходить на другий план: “Та той хлопчик був погано одягнений... Чом ви його, дядьку, не догляділи? — докірливо сказала куховарка. — Тю дурна! Чи ти з неба звалилась, чи що? Хіба не бачиш, що у степу робиться? Що ж я шматок шпанки кину та за хлопцем дивитимусь? — гримнув атагас” [5, с.63].

Гнітюча, жажлива картина постає в уяві, коли читач усвідомлює, що намагання погано зодягнутого і голодного хлопчика наздогнати отару перетворюється у його смертний шлях.

Оповідання “Два платочки” зіставляє архетип дороги з особливим способом життя: вимушених мандрів, блукання. Людина-волоцюга, часто потенційно небезпечна, також є особливим типом літературного героя. Цей тип уміщує у себе як романтичну піднесеність, так і тяжкі поневіряння: “Заплющу очі, хрещусь, — а він тут-таки дивиться на мене жалібно-жалібно, й чути мені вночі неначе він говорить: “Багато я горя на віку прийняв, нема де й голови прихилити, одпочину я у вас, бабусю” [5, с.56]. Волоцюга виявився злодієм, укравши у бабусі-біднячки два платочки, відкладені “на смерть”. Натомість стара жінка пожаліла свого кривдника, коли той утік із в'язниці й прийшов помирати в її хату. Вона останній шматок полотна віддала на його поховання. Завдяки доброті бабусі “людина дороги” знайшла гідне останнє пристанище.

Мандруючи в пошуках роботи Україною та Польщею, Д.Маркович неодноразово спостерігав долі нещасних трудівників, приречених шукати рятунок в еміграції. Архетип дороги в його оповіданні “Бразиліяни” прочитується двозначно. Для одних героїв — це символ щастя, реалізованої надії вижити і самоствердитись на чужині, для інших — це невблаганна смерть, хоча б уже й на кордоні, при спробі переходу.

У В. Шевчука вся символіка тісно пов'язана з бароковими мотивами, які пронизують його тексти, утворюючи самобутню гармонійну цілісність. Архетип дороги у цього письменника часто інтерпретується як символ шляху небесного. Шевчук пояснює його також як “символ життєвого шляху”, йдучи яким, “кожна людина відчуває потребу ступити не лише на життєвську дорогу, а й на ту, що провадить до вічності”. Тож, дорога у В.Шевчука, не втрачаючи свого конкретного значення назви реалії буття, у системі образів моделювання художнього світу митця, набуває абстрактного звучання, стає одним із наскрізних образів, бере участь у створенні системи протиставлень, надає розвиткові сюжету потрібного скерування.

Недарма багато дослідників відзначають наявність сковородинських мотивів у доробку Валерія Олександровича. У Г. Сковороди дорога — це символічний аналог шляху пізнання світу і самого себе.

Роман “Дім на горі” репрезентує образ дороги як засіб для подолання відчуженості людини від усесвітньої гармонії. Про дорожні мотиви у даному творі написано чимало ґрунтовних робіт. Ми ж не можемо оминати увагою новели “Джума”, яка входить до циклу “Голос трави”. Герой новели — незвичайна особистість, він не просто подорожній. Це мандрівний цирульник, людина, котра не має житла, подорожування для нього — не тимчасовий стан, а спосіб життя [9, с.78]. Цирульник, напевно, захворів на чуму і став розносником зарази. Зрештою, він стає мимовільним винуватцем страшної пощесті. Усвідомлення цього приходить до героя, коли він бачить вимерле село, де нещодавно ночував. До фізичних його мук додаються також моральні. Цирульник остаточно втрачає волю до життя і помирає під пекучим сонцем на лоні природи, начебто розчиняючись у ній [9, с.78].

Як і Д. Маркович, В. Шевчук змальовує образ людини “без дому”, котра є підозрілою для оточення, часто ворожою і небезпечною.

У творах В.Шевчука дорога зазвичай пов'язується з хвилюючою мандрівкою до психологічних вимірів ества. Ця мандрівка ставить за мету знайти відповіді на такі питання, в яких криються причини духовного зубожіння роду, дошукатися суті свого існування, виокремити домінанти прагнень, осягнути у повній мірі громадянську самототожність.

Л.Тарнашинська наголошує на тому, що головний герой Валерія Шевчука завжди в дорозі, завжди у пошуку себе, істини, сенсу буття. Так, розглядаючи роман “Тіні зникомі”, виразно помічаємо, як крізь чималу кількість подорожувань, гостин і блукань Теодора Темницького (в тому числі й мисленневих) головний герой торує шлях до пізнання себе, свого роду і свого етносу. Описів мандрівок у творі чимало, і майже всі є знаменними. З-поміж них перша, коли герой несподівано залишає службу і вирушає до рідного порогу — це “дощова дорога до таїн роду”, інша “пилява” — до таїн рідної землі у ширшому контексті, коли він їде в родове гніздо Василя Капніста — Обухівку, на довірчу з ним зустріч [12, с.210]. Не можна оминати увагою неодноразові відвідини Теодором брата Івана Темницького, тікаючи від якого, тікав ніби від темряви родового минулого, щоб у кінці-кінців написати справжню родинну хроніку, де минуле постає єдиним суддею суперечливих учинків, різноликвих подій і дивовижних звершень людських. Усі родичі, та й зрештою, сам Теодор, повсякчас намагалися відшукати своє “місце під сонцем”, дістати “хліб життя”, написати свою історію прожитого. Перед читачем відкривається незбагнений і тому вражаючий родовід цілої епохи, де помилки одних зумовлюють страждання інших, де, попри просторову віддаленість, усе одно підтримується незримий, проте міцний зв’язок між поколіннями.

У романі “Темна музика сосон” на основі архетипу дороги окреслюється наскрізний мотив. Уже на початку твору зустрічаємо таке судження: “Раніше був переконаний, що всі стежки кудись ведуть і до чогось виводять, тепер же, під час таких безцільних блукань, пізнавав іншу істину: стежки часом виводять, а часом і заводять” [11, с.7]. Темні начала у душі монаха провокують його на часті мандрівки лісом. Не знаходячи внутрішнього вияву, вони змушують Теофіля здійснювати фізичні переміщення у просторі аби посередництвом виснаження тіла приборкати розбурхані почуття. “...Така чорна ніч поступово вповзає йому в душу, через що й не міг усидіти на одному місці й рушав у блуканину” [11, с. 11]. Так, під час подібних блукань, герой, загнаний дощем до корчми, зустрічає жінку Терезу, котра здійснює фатальний вплив на його життя. Втім, у Терезиному житті архетип дороги також має глибоке наснаження. Варто пригадати лише її подорож із отцем Стефаном Мартишкевичем до Риму, подорож трагедійну і

водночас химерну у своїй сутності. Дорога-втеча, дорога-повернення у буквальному сенсі від отця Стефана, у переносному — від самого себе також майстерно зображена В. Шевчуком. Зіткана вона з небезпек та іронічних пригод (як то гостини у Йони Всепрощального, Йоїля Покаянного та у Мини Биковського), дає Теофілю нові умовиводи про існування, нові відомості про власну суть. Майже в самому фіналі твору Теофіль промовляє до Смерті: "...я не войовником був, а тільки втікачем. Бо й тікаючи, можна боротися, а я, хочеш того чи не хочеш, борюся" [11, с.324].

До архетипу дороги дотичним постає мотив блудного сина у творчому набутку В. Шевчука. Причта про блудного сина — один із найпоширеніших сюжетів світової словесності з тих, що їх нарікають мандрівними, — в кожній європейській літературі він здобув свій розвиток, трансформувався, по-своєму видозмінився, пристосовуючись до умов життя окремого народу. Тож, дана причта також певною мірою базується на архетипі дороги і виражає одну з найсокровенніших драм людини: зв'язок її з батьківським домом, зі своїми початками. Мотив повернення блудного сина пройшов через багато новел В. Шевчука. Герої цих новел, діставшись затишку батьківського дому, вимірюють себе сьогоденніми собою вчорашніми, наслуховують, що ж змінилося в них під час зустрічей на дорогах життя з різними людьми.

Таким чином, порівнявши художню інтерпретацію архетипу дороги у творах Д. Марковича та В. Шевчука, можемо зазначити, що в обох письменників вона багатоаспектна, позначена глибокою філософічністю. Амбівалентний внутрішній світ героїв, виразні просторові моделі об'єднують обох митців у їх осмисленні архетипу дороги. Як реальне явище дійсності дорога пов'язана з категоріями руху, свободи, життя, смерті, внутрішнього поступу. Дмитро Маркович, щоправда, тяжіє до більш суворого, жорсткого зображення дороги, а Валерій Шевчук зображує її філософською категорією з багатьма нашаруваннями і вкрапленнями, романтизує її та долучає біблійні мотиви. Однак усе ж спільним для обох письменників лишається символізація архетипу дороги — перетворення стежок наземних у шляхи небесні, котрі беруть свій початок від заглибин людської душі.

У творах обох письменників ця хронотопна категорія є такою, що у її межах розгортається дія, розкриваються

характери героїв, та навіть більше: дорога є ключовим феноменом в осмисленні мотивів подорожі й пошуку, але напрями цього осмислення на змістовому й пафосному рівнях неоднакові, що зумовлено зображенням різних аспектів життя соціуму та індивідуальними особливостями художнього обдарування митців слова.

Література

1. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике // Бахтин М. М. Литературно-критические статьи / сост. С. Г. Бочаров и В. В. Кожин / М.М.Бахтин. — М.: Художественная литература, 1986. — С. 121-290.
2. Вік (1798 — 1898) (Антологія української літератури: у трьох томах) / [упоряд. В. Доманицький, С. Єфремов]. — К.: ВІК, 1902.
3. Горлова О. Символіка образу дороги у творчості В.Шевчука / О.Горлова // Література. Фольклор. Проблеми поетики: зб. наук. праць / упоряд. М. Х. Гуменний. — К.: "Твімінтер", 2004. — С.376-380.
4. Дашко Н. С. Хронотоп дороги у творах О. Гончара "Твоя зоря" й В. Дрозда "Листя землі" / Н.С.Дашко // http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tkht/2008_8/17.html
5. Маркович Д. В. По степах та хуторах: Оповідання. Драма. Спогади/ упоряд., авт. вступ. статті та приміт. О. Є. Масенко / Д.В.Маркович. — К.: Дніпро, 1991. — 541 с.
6. Мироненко А. Трансформація мотиву "блудного сина" в романі Валерія Шевчука "Темна музика сосон" / А. Мироненко // Волинь — Житомирщина. — 2004. — № 12. — С. 68-74.
7. Мовчан Р. Барокові тенденції в романі Валерія Шевчука "Дім на горі" / Р. Мовчан // Укр. мова та л-ра в шк. — 1999. — № 31. — С. 7-9.
8. Тарнашинська Л. Художня галактика Валерія Шевчука / Л.Тарнашинська. — К., 2001. — 224 с.
9. Чухонцева Н. Новели "Панна сотниківна", "Джума" з роману Валерія Шевчука "Дім на горі" / Н.Чухонцева // Печатное слово. — 2004. — № 2/7. — С. 76-78.
10. Шевчук В. Вибрані твори: Роман-балада. Оповідання / Передм. М. Жулинського / Вал. Шевчук. — К.:Дніпро, 1989. — 526 с.
11. Шевчук В. Темна музика сосон / Вал. Шевчук. — К.: Акцент, 2003. — 448 с.
12. Шевчук В. Тіні зникомі. Сімейна хроніка: роман / Вал. Шевчук. — К.: Темпора, 2002. — 304 с.
13. Юнг К. Г. Психологія та поезія / К.Г. Юнг // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. /за ред. Марії Зубрицької. — 2-е вид., доповнене. — Львів: Літопис, 2001. — 832 с.

Ірина Давидюк

Опозиція “розум – серце” у творчості Дмитра Марковича та Галини Пагутяк

В основі творів Д. Марковича (1848—1920) — кордоцентрична філософія, крізь призму якої інтерпретується опозиція “розум – серце”. Його літературна спадщина досі мало вивчена у цьому аспекті. Окремих суджень про вищезазначену опозицію, висловлених деякими дослідниками (Сергієм Єфремовим, Олексою Засенком, Ніною Осьмак та ін.), недостатньо для повного висвітлення такої складної проблеми. Мало вивчена в аспекті кордоцентричності і творчість сучасної письменниці Г. Пагутяк. Її доробок розглядають переважно крізь призму міфопоетики, приділяючи недостатньо уваги опозиції “розум – серце”, яка посідає важливе місце у художньому світі авторки. Все це дає підстави вважати обрану нами тему актуальною.

Ми ставимо мету здійснити порівняльне дослідження опозиції “розум – серце” у прозі Д. Марковича та Г. Пагутяк, щоб розкрити спадкоємність у розвитку кордоцентричних засад творчості українських письменників.

Літературна спадщина Д. Марковича невелика за обсягом, але глибока за змістом й оригінальна за формою. Не випадково ж навіть такий суворий критик, як І. Франко, високо оцінив ті твори письменника, що побачили світ у херсонському альманасі “Степ” (1886): “Гарним придбанням “Степу” були чотири оповідання Д. Марковича “Из

уголовщини”, писані, одначе, українською мовою, в яких автор виявив неабиякий белетристичний талант” [9, с.383]. Серед оповідань, які ввійшли до пізнішої збірки “По степах і хуторах” (1908, 1918, 1991) є і детективні, і соціально-психологічні, і “різдвяні”, й автобіографічні, й сатиричні та інші. Деякі з них наближаються до “фізіологічних нарисів”, а деякі — до модерністських новел, але у більшості знаходимо опозицію “розум – серце”, яка є основою характеротворення та руйнівною силою сюжетів.

Учинки позитивних героїв Д. Марковича, якщо їх оцінювати з позиції “здорового глузду”, виглядають нелогічними, бо продиктовані не холодним розумом, а глибокими душевними порухами. Кордоцентризм його художнього світу проявляється у такому співвідношенні профанної та духовної реальності, коли людське зводиться до духовного і духовне висувається на перший план. Світ героїв письменника наснажений духовним досвідом (переживання, інтуїтивного осягнення), що домінує над логіко-прагматичним мисленням. <http://prosvilib.i-psys.net>

Форми філософування Д. Марковича засновані на отождненні істинної сутності людського серця з духовною реальністю. При цьому наголошується на подвійній ролі людського серця чи першості духовної реальності. Характерна риса творчості Д. Марковича, за визначенням С. Єфремова, — це “вистежування тієї іскри добра, що десь глибоко, під попелом черствості й байдужості, під намулом життя, тліє в серці у кожної людини, дожидаючись тільки слухного часу, щоб ясним полум’ям спалахнути” [4, с.208].

Фіксуючи увагу на проявах “щиролюдського” у діях героїв, автор збірки “По степах і хуторах” докладно виписує триумф людяності, зображуючи його як повернення до найбільш природного стану душі. У Д. Марковича немає однозначно трактованих характерів, у нього і найзапекліші злодії здатні до морального відродження: “Треба лише глибше зазирнути у їх душу, зворушити її, — і перед очима стане зовсім відмінна людина з розвиненим духовним життям, радощі і скорботи ховаються під зверхньою холодною байдужістю” [2, с.68].

Н.Осьмак слушно вказує на важливу роль в оповіданнях письменника поетики контрасту і парадоксу [7, с.296]. Автор збірки “По степах і хуторах” часто вдається до протиставлення явного і прихованого у характерах героїв, до зображення несподіваних учинків та обставин, що наближає його до

модерністів. “Майстерність Марковича — гідна пера Стефаніка, який зумів викликати глибоке співчуття до Гриця Летючого (“Новина”) — дітовбивці. Доречно, думаємо, буде відзначити і композиційну спільність їх творів: розв’язка передує експозиції; ретроспективний огляд життя героїв до вчинення злочину; деталь-аргумент, що розкриває глибоку людяність, доброту героїв: Гриць Летючий дає дочці, котру щойно хотів утопити, бучок для захисту від собак; Іван віддає гроші незнайомій жінці, яку спіткало лихо (“Іван з Буджака”)” [7, с.296]. Автор переконаливо доводить, що навіть серед злиднів, темноти, неволі живе людське серце здатне відгукнутися на чужий біль. Напівдикий чабан Іван, засуджений на каторгу за те, що вбив прикажчика за недодані йому кілька копійок, почувши плач немовляти, народженого у в’язниці, віддає всі свої гроші, щоб урятувати його та недужу породіллю: “Мале... голе... мати нездужає, — виказав разом Іван сквапливо, нескладно, ледве дишучи, увесь залитий потом, подав смотрителю черес, а з нього випало кілька монет... Потім Іван, швидко хапаючись, повернувся і пішов у камеру, важко ступаючи і брязкаючи кайданами. Смотритель, конторник і москалі стояли мовчки здивовані: вони не розуміли цього” [6, с.50-51]. При цьому він мав вигляд такий щасливий: “Неначе йому об’явили помилування і от він от-от зараз вийде на волю й повернеться у рідний степ — до своїх овець і собак: добрий, теплий вираз світився на його погляді, а на питання товаришів — чи не виходить він на волю, — Іван тільки всміхнувся: це була перша усмішка в тюрмі” [6, с.51].

Мотиви милосердя втілюються у прозі Д. Марковича різноманітно. Це почуття притаманне не тільки бабусі, яка відчуває себе вже “на Божій дорозі” й при цьому не лише пробачає злодієві крадіжку тих платочків, що берегла собі “на смерть”, а й доглядає його, хворого, віддає останній сувій полотна на його похорон (“Два платочки”). Іскра добра спалахує навіть у заскорузлх від жорстокого життя серцях степовиків (“На Вовчому хуторі”). За звичаєм вони мали вбити конокрада, але на прохання маленької дівчинки пожаліли — й усім стало легше на душі, а на околиці хутора з’явилася оселя нового мешканця. Дід тої дівчинки Тарас Вовк, на перший погляд, нібито злий, непохитний, суворий, частіше почав “хитро та мудро посміхатися після того, як помилував злодія-конокрада”. А зустрівшись із ним, “безпремінно каже, усміхаючись: «А щоб тебе Бог любив!.. Здорово я тоді упрів...»” [6, с.83]. Здавалось би,

зовсім нераціональний учинок урятував не тільки людське життя, а й душі хуторян від великого гріха. Добро породжує добро — така думка є наскрізною в оповіданнях Д. Марковича.

Душі його героїв з народу зазвичай протистоять зовнішньому прагматично-раціональному світу, але жорстоке життя робить і декого з них жорстокими. Покинутий у степу чабанами, які рятували отару від бурі, гине юний підпасич Іван Вільний — виморений голодом і холодом заробітчанин із Полтавської губернії. Його смерть усі, крім куховарки, сприймають як “річ просту, випадок звичайний”, не вартій уваги (“Шматок”). Цей твір — ніби докір письменника прагматичним уявленням, згідно з якими вартість хазяйських овець вища за життя людини.

Герої Д. Марковича ніби самі себе до кінця не розуміють, а, отже, і вчинки їх не відповідають раціоналістичним намірам. Вони протиставлені суспільству, а конфлікт їх із середовищем є сюжетним стрижнем багатьох оповідань. Це протиставлення, як уже відзначалося, досягається використанням парадоксу. Парадокси в творах Д. Марковича спрямовані на те, щоб виразніше показати, що в кожній людині живе добре начало, благородство, самопожертва, навіть за страшною маскою.

Опозиція “розум — серце” яскраво простежується у творі “Невдалиця”: жорстоко ошуканий Лейбою Панас, замість помсти своєму ворогові, рятує від смерті його жінку, пожертвувавши останню свою свитку. Дружина злодія Омелька, якій він знівечив життя, приходиться з ним попроситися, пробачивши все (“Омелько Каторжний”). Д. Маркович вибудовує свій характерологічний ряд образів цього типу згідно з власною світоглядною концепцією. Навіть у душах злочинців, людей морально занепалих, автор намагається відшукати іскри добра і любові.

“Занадто бо цінить письменник людину в людині, занадто звук він бачить перемогу добра в людському серці, щоб помиритися з тим звіром, який на вдивовижу йому на перше місце вискочив й запанував у житті, кров’ю заливаючи своє панування. Це велика трагедія людини й письменника, що з іншим, на міцних підвалинах вищої моралі заснованим світоглядом дожив до темного часу розгнуданих інстинктів і повинен був шукати позад себе, в минулому, зразків того людського в людині, яке одібрав у його і розбив невблаганний час. Од темної сучасності

письменник рятується все в тій же глибині людського серця, що здатне на високі прояви людяності й самопожертви” [4, с.210].

Д. Маркович малює життя селян, заробітчан, наймитів, чабанів, підпасичів, їхню темноту, безправність, безпросвітну бідність, але риси духовного світу цих героїв органічно взаємопов’язані з загальнолюдськими властивостями, від чого набувають великої сили узагальнення. Життєву основу людського характеру в його доробку становлять гуманістичні первні. Органічне злиття істини з високим гуманізмом розкривається в його творах багатоглядно, насамперед у майстерному відображенні людського в людині.

Г. Пагутяк належить до тих сучасних митців, на текстах яких найбільше позначилася криза раціоналістичної моделі світу. Її твори пройняті кордоцентричною філософією, крізь призму якої виявляється опозиція “розум – серце”. Найбільш яскраво це представлено у романі “Зачаровані музиканти”. У ньому звучать мотиви родинного прокляття та помсти, прихованої інтриги та провидіння.

Роман Г.Пагутяк “Зачаровані музиканти” досить складний твір з багатозначним філософським і метафоричним змістом, має типологічні паралелі в семантичному полі двох світів — людини та природи. У ньому проблема тотального споживацтва корелює з добою духовного занепаду, коли шлюби відбуваються задля збереження-поєднання земель та родин, переважно за домовленістю батьків, а не за вибором молодих людей. При цьому моральні категорії знецінюються на користь матеріального інтересу, а почуття людини нічого не значать. У “Зачарованих музикантах” навколишній світ утрачає здатність самозахисту і врешті-решт перетворюється на месника від імені “Тих, що літають в повітрі та живуть під землею”.

З першої сторінки роману розгортається імагологічна інтрига: ідеться про товсті мури між Світами, що їх людина звела здавен, вороже ставлячись до іншого Світу” [1, с.94].

У “Зачарованих музикантах” Г. Пагутяк подає внутрішній портрет персонажів, які під різними кутами зору характеризують головного героя Олександра Домницького як людину з таємницею та глибокою душевною та сердечною раною. Його вдача пов’язана з тим, що він, будучи католиком, хотів стати протестантом, бо поділяв погляди Кальвіна, а ще вивчав твори стоїків. Йому, колись одруженому, невідоме сердечне почуття. Душа Олександ-

ра вперше ніби прокинулася зі сну, коли загинули його сини. Смерть головного героя біля ідола, якого він сам собі створив, увиразнює його портрет, наділений фатальними рисами. Пробудження “серця” набуло у нього хворобливих, згубних форм.

У романі розкрито проблеми зневаги до жінки, до любові, до рідної землі, до світу. Варіантом подолання самотності та духовного спустошення людей, на думку Г. Пагутяк, є повернення до принципу кордоцентризму, до світу, де панує не холодний розум, а вічні духовні категорії. Здатен до самозбереження тільки гармонійний світ, який розкриває в людині спроможність відчутти істинну мову — мову серця, розуміння природи. Світ цивілізації розчленовує буття.

Так, у пана Домницького не було вибору, він постійно жив у світі випадковостей, наприклад, коли одружився не з любові, що спостеріг приятель Миколай, а Лукаш скрушно посилався на “такі” часи: “Часи завжди однакові” [1, с.95]. Олександр знайшов для сина наречену-копію своєї дружини, не замислюючись, що той не кохає її. Батько послуговується розумом, а не сердечними порухами, тому вибору в головного героя не було. Світ здавався незмінним (у ньому більше воювали, ніж любили). У творі Г.Пагутяк окреслено визначальні риси людського буття — фатальність і свободу волі.

Образ Олександра Домницького втілює світ матеріалізованих речей, що містить у собі приховані значення. Щоб стати щасливим, треба звернутися до самого себе, поєднати власне розумове начало з природою цілого, звільнитися від пристрастей, але старший Домницький сумнівається в цьому, не цінує життя, бо, за його власними судженнями, недостойний цього. Це наслідки цивілізованості, позбавленої духовності, наслідок розірваності духовного первня у світі, наслідок трагедії непорозуміння.

Навряд чи можна говорити про прямий вплив Д. Марковича на Г. Пагутяк. Принаймні, письменниця жодного разу не згадала його серед своїх улюблених авторів. Та й належать вони не тільки до різних епох, а й до різних художніх напрямків. У структурі творчого методу Д. Марковича домінує реалізм, а Г. Пагутяк — неоміфологізм. Певна суголосність в інтерпретації опозиції “розум-серце” зумовлене, на нашу думку, ментальним тяжінням письменників до кордоцентризму, що є характерною рисою багатьох українських митців, починаючи від Г. Сковороди.

Література

1. Букіна Н. Типологія родинного прокляття та помсти в романі "Зачаровані музиканти" Галини Пагутяк / Н. Букіна // Слово і Час. — 2013. — № 6. — С. 93-97.
2. Волох С. Дмитро Маркович / С. Волох // ЛНВ. — 1902. — Кн. VIII. — С.68.
3. Голомб Л. Проблема цінності людського життя у прозі Д.Марковича в контексті ідейно-художніх пошуків української літератури кінця ХІХ — початку ХХ ст. / Л.Голомб // Константи. — 1997. — № 2(8). — С. 12-15.
4. Єфремов С. Історія українського письменства: у 2 т. / С.Єфремов. — Мюнхен, 1989. — Т. 2. — 505 с.
5. Засенко О. Треба жити по-новому, люблячи людей / О.Засенко // Маркович Д. По степах та хуторах. — К.: Дніпро, 1991. — С. 3-41.
6. Маркович Д. По степах та хуторах / Д.Маркович. — К.: Дніпро, 1991. — 541с.
7. Осьмак Н. Дмитро Маркович / Н.Осьмак // Історія української літератури ХІХ століття (70-90-ті роки): у 2 кн. / О.Гнідан, Л.Дем'янівська, С.Кіраль та ін.; за ред. О.Гнідан. — К.: Вища школа, 2003. — Кн. 1. — С. 286-302.
8. Пагутяк Г. Зачаровані музиканти / Г.Пагутяк. — К.: Ярославів Вал, 2010. — 224 с.
9. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. // Збір.творів: у 50 т. / І. Франко. — К.: Наук. думка, 1984. — Т. 41. — С. 194-470.

ІНФОРМУЄ ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ

Редколегії «Вісника ТФ» та
літературно-художнього збірника «Вишиванка»
проводять

Літературний конкурс
імені Василя Вишиваного
на кращий патріотичний твір.
Вік учасників конкурсу необмежений.

Матеріали надсилати за адресою:
а/с 116, м. Херсон-39, 73039.

Підсумки конкурсу оголошуються щорічно
в день народження Василя Вишиваного —
10 лютого.

Іван Немченко

Творчість Олеса Гончара в оцінці інонаціональних письменників

*Українські письменники
жили для того, щоб будити.
С.Сверстюк*

Коли з вершин сьогодення, означеного здобутками державної незалежності, позираємо на недалеке радянське минуле, то нерідко чуємо різкі та вбивчі характеристики на адресу тих митців, яким судилося вижити в умовах соціалізму з його “принадами” (голодомори, репресії, агресивні війни). Перепадає в таких оцінках і П.Тичині, й М.Рильському, й В.Сосюрі, й Д.Павличку, й О.Гончареві, й багатьом іншим високоталановитим авторам, долі котрих нерозривно пов’язані з добою більшовизації України. Та об’єктивності ради констатуємо: приглядаючись до цих постатей, помічаємо, що їхня діяльність була своєрідною “втечею в себе” — у той час, як багато митців з думкою про Україну та її порятунок емігрували, культивуючи так звану “втечу від себе” (У.Самчук). Ота “втеча в себе” давала можливість хоч якимсь чином боронити українські інтереси в радянській імперії, ставати на захист рідної мови, пісні,

культури, духовності в межових ситуаціях. Такі спроби породжували немеркнучі шедеври — “Любіть Україну” В.Сосюри чи “Собор” О.Гончара, що офіційно таврувались і зневажались, але в народі сприймалися як ковтки свіжого повітря, як надія на відродження.

Скільки б не з’являлось сумнівних поцінувань, але Олесь Терентійович Гончар традиційно вважається совістю і честю нашої нації. У ньому озвались гени цілих поколінь великих українських будителів — Маркіяна Шашкевича й Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша й Івана Франка, Бориса Грінченка й Павла Грабовського, Лесі Українки й Олександра Олесе, Євгена Маланюка й інших світочів. Тож цілком зрозумілий той пієтет, з яким ставляться до О.Гончара і численні читачі, і критики. Хоча останні нерідко вдавались і до безпідставних звинувачень, кпинів на адресу цього майстра слова, великого життєлюбця й гуманіста.

Ім’я Олесея Терентійовича і його доробок широко знані за межами України, зокрема й на просторах колишнього Радянського Союзу, і в Європі, і в інших куточках світу, де в письменника було багато друзів і однодумців. Доробок митця перекладався азербайджанською, албанською, англійською, білоруською, болгарською, в’єтнамською, вірменською, грузинською, естонською, іспанською, кабардинською, казахською, киргизькою, китайською, корейською, латиською, литовською, молдавською, монгольською, німецькою, осетинською, польською, російською, румунською, сербохорватською, словацькою, таджицькою, татарською, туркменською, угорською, узбецькою, фінською, французькою, чеською, чуваською та іншими мовами. Тож його тексти поцінувалися представниками різних культур та епох. Про це свідчить і чимале листування, і нариси, і замітки, і рецензії, виконані літераторами ближніх і віддалених народів.

Насамперед це російські автори — Юрій Бондарев, Віталій Закруткін, Вадим Кожевников, Григорій Коновалов, Юрій Лукін, Костянтин Федін. Для багатьох із них постать О.Гончара завжди асоціювалася з Україною, а Україна, відповідно, символізувала гончарівський світ.

Так, Григорій Коновалов у статті “Прапороносець мужності й любові” (1968) називає О.Гончара поетом-філософом і філософом-поетом. Російський письменник відзначає, що “виліплені ним характери різних психологічних широт і

темпераментів входять в ужиток нашої свідомості, мов живі люди, які близькі нам не тільки кровною спорідненістю, але й помислами, душевною настроєністю” [3, с.40]. Він підкреслює самобутність українського співця-літописця буття свого народу у віках, бо не можуть не вразити Гончарева “багатозвучність і поглиблена розгалуженість національної історії у творах”, тайники мистецької лабораторії “цього народного художника слова, — слова точного, яскравого, що пахне степовими травами, сонцем, обризканими росю садами” [3, с.38]. Г.Коновалов підкреслює, що “домірність художнього відчуття життя і аналізуючого інтелекту визначила гармонійну єдність змісту і форми книг О.Гончара, природність його героїв” [3, с.40]. Автор не може втриматись від захопленого вигуку: “Чудова це якість!”, констатуючи органічність письменникового стилю. Завершується його стаття щиро й водночас патетично: “Я люблю тебе, Україно Олеся Гончара: твій пісенний, незбагненно обдарований народ, твої у білій заметілі сади, морські і річкові хвилі, перемішані з сонцем, твої солов’їні світанки, відвагу твою волелюбну, твій гумор нестаріючий, яскраву фантазію твою. І я, житель Волги, доземно, по-синівськи вклоняюся тобі й кажу спасибі за те, що ти така багата на таланти” [3, с.40].

Автор рецензії на роман “Прапороносці” (1949) та статті “Плоть від плоті народу” (1964) — Віталій Закруткін, здійснивши огляд здобутків українського митця, ствердив: “Пізнаємо його особливий творчий почерк, бачимо талановитого художника-романтика, який чудово володіє народною мовою, любить кольори і запахи землі, письменника з високим філософським роздумом про сенс життя і людських долі у наш, сповнений боротьби й надії, час” [3, с.44].

Чимало російських авторів підкреслюють неабиякий вплив українського митця на формування їх як письменників.

Юрій Бондарев у статті “Прекрасний епос” (1977) зазначив: “Олесь Гончар дуже дорогий мені своєю письменницькою долею і тим, що колись відіграв безперечну роль на початку мого творчого шляху... Олесь Гончар був одним з перших письменників-дофронтників, що зумів вагомо, сильно, мужньо розповісти про війну...” [3, с.28].

У статті Вадима Кожевникова “Сказання про час і людей” передається незмірне захоплення Гончаревою майстерністю вислову, його потужним ліризмом у прозі.

Російський автор констатує: “Роман “Тронка” — чудова поема, високі роздуми про життя народне, сказання про час і людей, рисами яких позначене минуле, сьогодне і майбутнє.

Цей твір сповнений образної місткості справжньої поезії” [3, с.29].

Саме ця лірична стихія не змогла не зачарувати й Костянтина Федіна. У листі від 31 грудня 1963 року він зазначив: “Читаю зараз цю книгу і вникаю серцем у вічну пісню Вашої землі, таку поетичну, манливу своєю музикою” [3, с.125].

Наче гімн, проспіваний на честь О.Гончара, прозвучала стаття Юрія Лукіна “Заздоровне слово романтиці” (1977), присвячена повісті “Бригантина” та романові “Берег любові”. Автор наголошує на ліричній основі епосу митця з України:

“Проза Олесея Гончара... Читаючи ці книги, часом замислюєшся — чи ж проза перед тобою?

Стільки в них поезії, таке поетичне бачення світу художником. І засоби спілкування автора з читачем властиві скоріше схвильованому віршеві, ніж розміреному стилю романіста.

Своєю образною, ладовою побудовою нагадують ці твори-пісні “думи” народних співців, перекази розповідачів, творіння українського фольклору” [3, с.327-328].

Особливо часто на вустах письменників пострадянського простору була назва роману “Собор” О. Гончара. Як відомо, твір одразу по виходу став об’єктом дискусій, спекуляцій, а далі й заборони. “Багатостраждальним” назвав роман “Собор” О.Гончара на пленумі спілки письменників СРСР у квітні 1987 року М.Алексєєв. Уперше російською цей твір було опубліковано того ж року (М: Известия, 1987; бібліотека “Дружби народів”), а також у журналі “Роман-газета” (1987, №7).

С. Баруздин у післямові до “Роман-газети” писав: “На щастя він не стратив своєї гостроти, злободенності і чисто художніх вартостей. Більше того, хто не знає долі роману, можуть подумати, що роман написаний тільки-но — вчора чи сьогодні. Така особливість, певно, кожного справжнього літературного твору” [Див.: 2, с.654].

Л.Тераконян у “Літературній газеті” від 13 травня 1987 року відзначив: “Для українського читача “Собор” — твір другої половини шістдесятих років, для всесоюзного —

другої половини вісімдесятих. Хтось тоді вважав, що О.Гончар змішує фарби, кидає тінь на наші досягнення... І поповзли сумніви чи кривотлумачення. А роман між тим продовжував жити в українській словесності хоч і підспудним, але інтенсивним життям. Майже не згадуваний публічно, він тим часом мав вплив і на письменницьку і на читацьку свідомість, підвищував громадянський тонус прози". Тут же відзначений "біль художника, його тривога, його турбота про духовне здоров'я людей" і наголошено на розумінні того, "як далеко дивився письменник".

На Заході роман сприйняли як "большевицьку провокацію", на Сході — як вияв "буржуазного націоналізму", ворожої пропаганди й "реакції" [1, с.9-10]. І при тому протягом 1968 р. твір було видано 7 разів (тричі в Києві — у першому числі журналу "Вітчизна" та у видавництвах "Дніпро" й "Радянський письменник"; решта — за кордоном: Балтимор — Торонто (видавництво Смолоскип ім В.Симоненка); Торонто (видавництво "Нові Дні"); Нью-Йорк (видавництво "Наша Батьківщина"); Нью-Йорк — С.Баунд Брук) і він розійшовся по всьому світові.

Білоруський митець Іван Шамякін, автор відомих романів і повістей "Тривоже щастя", "Серце на долоні", "Торговка і поет", "Візьму твій біль", у статті "Вітрила часу" (1977) порівнює твори О.Гончара та Ю.Бондарева і вважає досить симптоматичним, що "два зовсім різні художники, прагнучи збагнути філософію часу, знайшли майже однакові символи, що відобразили інші погляди на народ, історію, призначення людини в сучасному світі. Правда, "берег" Бондарева трохи інший — це берег війни і берег миру, берег чужий і берег рідний. У Гончара конкретніше — єдиний у людини "берег любові", але цей образ не менший, ніж у Бондарева: багатозначний, місткий і глибокий, він згустив у собі всі численні й різноманітні проблеми роману.

Услід за Михайлом Алексеєвим як перекладачем роману "Берег любові", І.Шамякін співставляє гончарівський і довженківський романтизм як світовідчуття. І при цьому він знаходить спільні та відмінні риси. Довженко — "романтик у душі, романтик за характером таланту" [3, с.46]. Гончарів "романтизм не в засобах, хоч і їх, суто романтичних прийомів, у новому романі досить багато. Романтизм — як повітря, що живить тканину твору" [3, с.46].

У статті молдавського письменника Андрія Лупана “Тронка-таланга” (1977) обігрується знайомий кожному з нас образ, через який “єднається народний дух від своїх початків до сьогодні” [3, с.51]. А ще автор захоплюється героями О.Гончара, в чиїх образах “утверджується тверезе усвідомлення громадянина, гарт оновленої душі” [3, с.53]. Роман “Тронка”, на думку митця, “становить собою черговість широких, епічних поем. А в розкритті змісту поем відчуваємо людину, ество якої звично осягає найвищі акорди реальності, розуміє їх. Автор передає нам добірну й романтично посилену музику людських роздумів” [3, с.53]. І взагалі кожен твір О.Гончара, як стверджує А.Лупан — “це документи реальності і разом з тим — поетичне відкриття” [3, с.53].

Особливою любов’ю і популярністю користувався О.Гончар у Прибалтиці і не дивно, адже народи цих країв надто чутливі як до національних, так і загальнолюдських проблем.

У статті “Пам’ятки героїзму” (1947) латиський автор Андрій Упіт відзначає відсутність “дифірамбічного пафосу” в тих же “Прапороносцях”, натомість герої-подвижники “зображуються просто, стримано, з гідністю”. В Гончареві приваблює “саме ця врівноваженість, цей епічний спокій і простота” [3, с.24], які й характерні, на думку письменника, для зразків соціалістичного реалізму.

Подібну тональність має й стаття Упітового побратима по перу — Яна Судрабкална “Пісня про подвиг” (1961), присвячена романові “Людина і зброя”, котрий названо “пристрасною і правдивою книгою” про війну. Цілком зрозумілим є прагнення автора “осмислити все, що відбувалося, знайти і показати читачеві “золоту нитку, яка привела до перемоги” [3, с.27].

Про особливу увагу з боку латиських митців до постаті О.Гончара свідчить їхній епістолярій.

У листі від 12 серпня 1963 р. народна поетеса Латвії Мірдза Кемпе звертається до нього з ніжними й світлими словами: “Дорогий, незабутній Олесь! [...] Коли ви поїхали, ми просто задихалися від туги — як риби, викинуті на берег. Є французька пісенька... Розлучатися — це трошки померти” [3, с.129].

Мірдаза Кемпе звертає увагу на публіцистичну й критичну діяльність О.Гончара, підкреслює спільність позицій і підходів. “Я читала Вашу прекрасну статтю про Лесю

Українку. Ви теж торкнулися того питання, про яке я писала у своїй статті про ясність у поезії — тобто про письменників, які зарозуміло думають, що не можна опуститися до простого народу. Ми всі повинні піднятися до народу, який не зіпсований псевдомистецтвом. Наш народ зрозуміє, не будвши освіченим, поезію Райніса, Ваш — Шевченка і Лесі Українки...” [3, с.129].

А на завершення листа Мірдза Кемпе вказала: “Ви схожі на Гаруна аль Рашида з Тисяча одної ночі.

Спасибі Вам за вашу ласкаву серйозність, за чистоту душі, яка набуває чогось незглибимого в такому оповіданні, як “Модри Камень”. Можливо, і навіть напевно — вона здобута через страждання” [3, с.130].

Німець Рольф Гебнер у статті “Історія народу в центрі уваги митця” (1977) окреслює проблематику як літературного доробку О.Гончара, так і його публічних виступів, наголошуючи на її злободенності, а водночас нерозривному зв’язку з минущиною. Українського митця автор зараховує до “найвидатніших представників багатонаціональної радянської літератури” [3, с.184]. Як пише Р.Гебнер, “для Гончара історія завжди є сучасністю, і він вмонтовує її в “будівлю” своїх героїв як важливий фактор формування їхнього характеру”, тож “лише завдяки постійним відступам у минуле і роздумам про їхній досвід вони з’являються у всій своїй історичній величі; на тлі національної історії відповідальність людини за безпеку миру стає її гуманним обов’язком — ідеться про майбутнє людського суспільства, долю якого вирішує сучасність” [3, с.188].

Чех Вацлав Жидліцький у статті “Поет у прозі” (1975) відзначає потужний ліричний струмінь та кіноефекти у романному та повістевому епосі українського автора. За його словами, О.Гончар “ішов насамперед шляхом досягнень ери німого кіно, особливо Довженкового, — з його багатою узагальнюючою метафориною, виразною гіперболікою, з схвильованою жестикуюлюцією і символікою. Ці риси, мабуть, найбільше відповідали суттєвим особливостям його таланту, нахилу до вибору “високих регістрів”, закоханості в перебільшену символічну деталь і до згущення чи, навпаки, — розрідження барв” [3, с.193].

Словацька авторка Гана Шуфлярська у статті “Ідея героїчно-чистої людини” (1976) констатує наявність численних перекладів доробку О.Гончара в зарубіжжі (“крім нас, його переклали і постійно перекладають поляки, німці,

румуни, угорці, болгари, югослави...”). І аргументує цей феномен вона таким чином: “Бо ж йому є що сказати сучасній людині і сучасному світові специфічно індивідуальною ліризованою мовою, романтизованим чуттям” [3, с.194]. А ще О.Гончар “постійно привносить до клімату цивілізованого світу ідею героїчно-чистої людини” [3, с.194]. І це не може не приваблювати до світу його прози.

Болгарин Димитр Добрев у статті “Наш друг” (1966) зазначає: “Гончар не з тих поетів, що творять у запалі короточасного натхнення. Натхненням осяяні все його життя і вся його літературна творчість. Кожне його слово, будь-яка промова чи лист, написаний ним, усі його твори — оповідання, новели, повісті, романи, вірші, навіть статті — просякнуті ліризмом. Його душа ніби випромінює щиру, людяну поезію, котра служить самій правді життя, служить народові” [3, с.197].

У статті болгарського автора Светослава Колева “Про малий і великий космос” (1970) ідеться про “частку творчих таємниць”, якими ділиться зі своїм співрозмовником О.Гончар. Письменник наголошує, що мистецтво стане багатшим, “чим сміливіше ми шукатимемо нових форм, нових художніх виявів, що відбивають життя і світогляд сучасної людини” [3, с.205].

Отакі оцінки, зауваги, штрихи до портрета О.Гончара, які знаходимо у багатьох митців пострадянських і постсоціалістичних країн, часто по-новому відкривають нам цього прекрасного письменника-людинолюбця, що для міриадів зарубіжних читачів став символом України.

Література

1. Антонович М. Вступ / М.Антонович // Сверстюк Євген. Собор у риштуванні: Документи III. — Париж — Балтимор: Перша Українська Друкарня у Франції; Українське видавництво Смолоскип ім. В.Симоненка, 1970. — С. 9-15.
2. Гончар О. Твори: у 7 томах / О.Гончар. — К.: Дніпро, 1988. — Т. 7. — 656 с.
3. Про Олеса Гончара: Літературно-критичні статті, листи, етюди. — К.: Рад. письменник, 1978. — 431 с.
4. Сверстюк Є. Собор у риштуванні / Передм. М.Антоновича / Є.Сверстюк. — Париж–Балтимор: Перша Українська Друкарня у Франції; Українське видавництво Смолоскип ім. В.Симоненка, 1970. — 173 с.

Володимир Олексенко

Функціювання слів-символів у романі В. Барки “Жовтий князь”

Доробок письменника привертає увагу не лише літературознавців, а й лінгвістів, засвідчуючи цим постійний пошук засобів художнього вираження, що сприяють створенню індивідуально-авторської моделі світу. Тому будь-який художній текст розглядають як можливість виявити мовні особливості стилю й індивідуальної словесно-творчої манери письменника в її проекції на загальнонародну мову. До того ж на сучасному етапі розвитку лінгвістики мову, зокрема й художню, закономірно кваліфікують як таку, що допомагає зрозуміти культуру етносу, його світоглядну систему, ціннісні орієнтири. Одним із таких засобів є слова-символи. Вони акумулюють художню енергію твору, виражають світобачення письменника, переконливо демонструють те, що поетичне слово має вагомий вплив на формування національної культури, сприяє збагаченню мовної системи, зокрема й зображально-виражальними засобами, оскільки в їх основі лежить слово як універсальний засіб вираження світосприйняття людини.

Від найдавніших часів символи відігравали важливу роль у процесі пізнання людиною навколишнього світу та себе у ньому. Поняття “символ” є специфічним типом світосприйняття, він затаємничений у мові, культурі, мистецтві

певного етносу, набуваючи все нових і нових форм. Проблеми символу вивчали у філософії (Г.-В.-Ф.Гегель, Й.-В.Гете), культурології (К.Леві-Строс, М.Мюллер), психології (З.Фрейд, Ж.Лакан, К.-Г.Юнг), літературознавстві (С.Аверінцев, В.Виноградов). У лінгвістичній науці символ вивчали з позицій різних підходів: етнологічного (О.Веселовський, В.Тернер), лінгвокультурологічного (Ю.Лотман, В.Телія), лінгвопсихологічного (О.Потебня), семантичного (М.Кочерган), концептуального (С.Шелестюк).

Теоретичні основи мовного поняття “символ” закладено у працях О.Потебні, М.Бахтіна, О.Веселовського, В.Виноградова, Е.Кассіра, П.Флоренського, О.Лосева, Ю.Лотмана та ін.

Проблема символу (його “виявлення”, його словесного вираження) є актуальною у сучасному українському мовознавстві (праці В.Жайворонка, В.Кононенка, А.Мойсієнка, Н.Слухай-Молотаєвої, Н.Сологуб та ін.).

Проте чіткості у визначенні цього поняття досі не існує. З погляду гносеології символ розуміють як образ, узятий в аспекті своєї знаковості. Лінгвістичну природу символу досліджено менше.

Символ (грец. symbolon – знак, прикмета, ознака) – багатозначний предметний образ, який об’єднує між собою різні плани художнього відтворення дійсності на основі їх суттєвої спільності, спорідненості; один із поетичних тропів [7, с. 582].

О.Селіванова пропонує таке визначення символу: “естетично канонізована, культурно значима концептуальна структура іншої, ніж первинний зміст реалії чи знака, понятійної сфери. Символ характеризується інтенційністю, образністю, мотивованістю, дейктичністю, імперативністю, психологічністю. На відміну від метафори, яка є знаковим підґрунтям виникнення символу, він не займає предикатної позиції, а виражає загальну ідею подійного характеру, тобто уособлює цілу ситуацію, є дейктичним, а не атрибутивним, не відноситься до сфери семантики, а швидше до фонових знань, до культурної, а не мовної компетенції, ... смисл символу не можна розшифрувати простим зусиллям розуму, він існує в колективній свідомості певної культурної групи, зокрема, й етносу, в готовому вигляді й вилучається в разі потреби” [6, с. 536-537].

У “Короткому тлумачному словнику лінгвістичних термінів” подано таке лінгвістичне тлумачення

символу: “слово, що має усталені асоціативні зв’язки з відповідним поняттям... Символ пов’язаний із мовною метафорою” [3, с.153].

Не аналізуючи суперечки про природу символу, ми підтримуємо тих дослідників, які різницю між символом і метафорою вбачають у тому, що у метафорі заміна одного через інше словесно виражена, а в символі другий план слова визначається лише з усього контексту.

Звернення до символізації як до тропа – це звернення до живого джерела, що дозволяє оновити виразні можливості мови. Символ набуває у текстах, крім своїх основних (словникових, предметних) значень, нові (переносні або умовні). Письменники символічне значення слова навантажують додатковими асоціаціями. Слово “символ” – сугестивне, воно має здатність створювати глибинний зміст, що перебуває у складних відношеннях із його семантикою. Символу, на думку Н. Сологуб, притаманна вся органічність і багатогранність образу. Але він не тотожний образу, він виходить за його межі, завдяки глибинному сенсу, який ніби протягнуті нитки, пов’язує його з художнім цілим [5, с. 128]. <http://prosvilib.iopsys.net>

Символізація як художній принцип розкриття ставлення до світу покладений в основу творчості багатьох письменників ХІХ – ХХ століття. До символічних образів у своїх текстах широко вдавався і Василь Барка, розширивши часопросторові й особистісні горизонти української словесності ХХ століття. Письменник завдяки власним літературним здобуткам, у яких відбувається семантична модифікація з урахуванням певної соціально-політичної ситуації автохтонних смислів етнічної символіки, вибудовує індивідуальну світоглядну модель, цим самим демонструючи універсальну роль механізму колективної та національної пам’яті.

Мовна палітра доробку Василя Барки надзвичайно широка і різнобарвна, цілеспрямовано “нарощувана” і збагачувана власними словотворами. Вона мовно експериментальна і складна для сприйняття. Образи у поезії митця у своїй структурі часто мають цілком традиційні символи, вживані у фольклорі, зокрема у колядках, веснянках, піснях купальського циклу, у народних сюжетах світотворення. Проте їх В. Барка поєднує цілком своєрідно, користуючись лише традиційними складниками, словами-символами. Це ілюструє одну з ідей письменника про потребу повернення

поезії до змістових символів, тобто таких, що є носіями передусім знання про світ, знання, яке концентрується не лише в емоційних, а й у змістових складниках і структурах художнього твору, що складають певний предметно відчутний образ світу. Символізм допомагає письменникові наблизитися до філософського першопочатку буття, ці “...образи-символи... не ускладнюють сприймання авторської думки, а навпаки, випрозорюють, розтлумачують її, бо за кожним з них проглядається цілий шмат життєвої реальності, яку поетично “переживає” автор, яка тривожить його...” [4, с. 3].

Ця риса індивідуального авторського стилю В.Барки притаманна і його прозовій спадщині, зокрема роману “Жовтий князь”, в якому автор акцентує увагу на різних кольорах: білому, зеленому, червоному, жовтому, рудому, чорному, сірому. Таким чином, кольорова символіка виконує в творі важливу етико-естетичну функцію: символічно переплетено три кольори: чорний, білий і жовтий. Геніальність автора в тому, що йому вдалося цією бідною кольоровою гамою передати багатюще розмаїття почуттів.

Сучасна психологія, досліджуючи вплив кольорів на почуття людини, аргументовано довела, що жовтий колір збуджує апетит, чорний і білий у поєднанні між собою заспокоюють, нейтралізують усі почуття.

Чорна барва в романі створює негативну атмосферу. В.Барка постійно підкреслює антитезу світла і тіні, білого і чорного відповідно до розвитку протиріччя добра і зла. Зміна світла на тінь зумовлюється проведенням жорстоких хлібозаготівель, голодом: “світлота розвалена”; “взявся чорністю обшир і збір містить енергію негативного змісту, пройнятий духом голоду, небезпеки, смерті”. Біле і чорне – завжди поряд – це символ вічної боротьби добра і зла, життя і смерті; символ сутності Буття; єдності і боротьби протилежностей. Чорний – протилежність білого, асоціюється зі злом, темрявою, ворожістю, зі злими силами, дияволом, пеклом. Ось чому, розкриваючи образи “прибичників сатани”, автор уводить чорний: “один чорнявенький”, “чорнявий друкує книжки”, змії “кольори мінить на чорність”, партієць “в чорному пальті”. В. Барка, створюючи суворі картини зими, часто вживає білий колір: “степ став сліпоти страшенною білістю”, “білість снігова”, “степ... білий”, “білі тротуари”. Білий колір – символ світла, сонця, життя, вічності, святості, божества, місяця, смерті, радості,

святковості, сакрального для українців кольору житла, одягу, сходу, добра, краси, чогось блискучого, прозорого, невидимого, зими, снігу.

Особливо зловісним є символ жовтого кольору, семантика якого у романі контрастна. Вона спрямована на відтворення дихотомії “життя – смерть”. В Україні брудно-жовтий колір часто сприймається, як колір зради. Партійці, активісти, хлібозаготівники зрадили свій народ, відмовились від віри, традицій предків, тому щодо образу “сатани”, постійно вжито жовтий: у Отроходіна очі “з крижаною рудістю”, “золотий зуб”, лінзи збирають “світло-огненну крапку”, він “рудець”, “жовтар”, “жовтовид”, погляд “то рудасто-зеленкавий”, а то “полум’яно-мишастий”.

Символічною є назва твору. Образ-символ жовтого князя, демона зла, який несе з собою руйнацію і спустошення, сіє муку і смерть, виражається у кількох іпостасях: в образах змія, ящура, звіра, сфінкса, диявола, бузувіра. Семантичні відтінки нечистої сили, втілені у смислових виявах жовтого князя – “сатана”, “диявол”, “бузувір”, реалізувались у процесі “вибудовування” автором названого символу, акумулюючи традиційні міфологічні уявлення та моделюючи певну соціально-політичну ситуацію.

Семантично тожним символу князя у В.Барки виступає образ змія – збирача данини, охоронця кордонів, поглинача, викрадача, цербера тощо, але дещо трансформований: змії (у цьому випадку прислужники-партійці) збирають своєрідну данину з селян. На основі смислових виявів символу змія можна провести аналогії з традиційним міфом про зміїного царя та його прислужників: змії мають свого владика – царя або царицю. Зміїний цар утілений передусім в образі Сталіна, а зміїні прислужники – то виконавці його політичної тактики. Автор демонструє своєрідне перетворення людей на звірів (зміїв). **Дракон** у В. Барки тожний образ абстрактного звіра, який домінує у нашаруванні смислів жовтого князя, змія. Очевидно, цей символ автор обрав з метою підкреслити глибоку проблемність та сформувані цілісний концепт. Образ змія-ящура набув рис етнічно-міфологічних, первинних, а також фольклорних – вони в свою чергу ґрунтуються на гіперболізованому світосприйнятті: істота кроволобна, вимагає жертви заради власного життя.

Базуючись на асоціативних уявленнях, можна означити цей колір-символ як забарвлення міфологічного персонажа

– зміїного царя, а також власне забарвлення тварини-змії. У В.Барки маємо негативну конотацію кольору, але з трансформацією її семантики в політичному сенсі. З жовтим кольором у письменника пов'язана діяльність та її наслідки партійних керівників, їхніх прислужників. Жовтий у митця – це колір тривоги, лихого передчуття, колір голоду, смерті, колір мертвої природи. **Жовтий князь**, що уособлює зло, оточує себе жовтим кольором: жовтолиций виконавець партійних вказівок Отроходін; жовтий звір на малюнку; у місті жовті установи; жовті двері райвиконкому; жовта трава; “жовтіє хата”; жовті очі у голодних; рудий звір, що вилазить з багна; Дарія Олександрівна пояснює із святої книги про звіра, що виходить з моря; жовто в очах селян з потьмареною від голоду свідомістю; жовті бур'яни, де колись звучали веселі голоси дітей; жовтий колір мертвих тіл; стіни жовті – атрибут правлячої системи, “що пожирає своїх дітей”; Сталін – жовтий князь, антихрист у людській подобі.

У передмові до видання роману зауважується співвіднесеність назви з поняттям “голод”. Словосполучення “жовтий князь” можна пов'язати з нелюдським існуванням, якоюсь тяжкою карою, пор.: “Мирон Данилович стоїть, мов черевики прив'язані жовтою травою...” [1, с. 100], де жовта трава – символ смерті. Жовкнуть люди від тривалого недоїдання, жовкнуть стіни будівель, коли в них ніхто не живе. Сама назва твору “Жовтий князь” містить виразний кольоровий акцент. Образ жовтого князя у романі глибоко символічний і широко розвинений. Жовтий колір – теплий, веселий. Символізує світло, радість, повагу. Жовтий колір – колір золота, зрілого колосся пшениці, жита, ячменю, зів'ялого листя. Жовта барва породжує надію, віру у відродження життя, духовності. Але жовтий – це ще й колір хвороби, смерті, потойбічного світу [2, с. 22].

Акцентована лексичними і смисловими повторами символіка жовтого кольору поруч сивого і попелястого справляють гнітюче враження, навівають передчуття біди. Тут пейзаж постає як засіб художнього паралелізму, ніби готуючи читача до психологічного шоку від жахливої картини голоду в селі.

Слово “князь” у значенні “керівник високого рангу” – традиційне в Україні. “Князь” споконвічно символізує владу. Можливо, тому так часто вжито епітет “жовтий”. Жовтий і князь (у заголовку), і одяг, і двері райкомівського

будинку (“сірчасто-жовті”). Як синоніми до слова “князь” у тексті вживаються слова, що характеризують владу, наприклад, “вагар” – той, хто контролює, зважає. Це уособлення якогось вищого містичного зла, “чортової сили”, “диявола”, що тепер “князює в повітрі”, де “він і демони його, над душами, мов шуліки і яструби над курчатами. Тепер злетілися в двір, близько до кожного: хапають і розкльовують”. Конкретне втілення одного з таких демонів – Отроходін. Недаремно Барка кілька разів наголошує на жовтому кольорі його обличчя. Інший демон, мабуть, найголовніший – Сталін, “вусатий бузувір”, який “завів пекло”. До речі, радгоспний рахівник вважає, що вся причина лиха – саме в ньому. “Дрібніших” демонів багато, вони є “сторожею, поставленою владою”, що “охороняє кривду”.

Важливу роль у тексті роману виконують назви релігійних предметів. Наприклад, символічного змісту набуває **церковна чаша**, що символізує в романі світло, незнищенність душі людської, вічність життя, єдність і наступність усіх поколінь українців (бо не одне покоління причащалося з неї), а отже, й України, яка відродиться, не зважаючи ні на що.

Через символічний образ **церковної чаші** автор розв’язує одну з головних проблем роману – проблему духовності, гуманізму, людяності. Грабунок олтаря партійці проводили саме у розпал операції з викачування хліба. Це символічно, адже **церковна чаша** була для селянства “**вмістилищем огню і світла небесного**”, “**найдорожча коштовність у світі**”. Тому, ризикуючи життям, люди врятували її від грабіжників-руйнівників, заховали в надійному місці, яке знає лише наймолодший з вимерлої родини Катранників – Андрійко, якому й судилося продовжити рід, нове покоління Катранників.

Святе споконвічне місце для селян – **церква**. У романі вона – символ єднання, оберіг духовності. Навіть перетворена на звальний пункт, вона не втрачає своєї святості. Тому попри всі муки Мирон Данилович має сили вистояти, пам’ятаючи проповідь священика: “ – Заповідано нам... тільки любов... Огляньмося на своє серце! Гризня, огнем дихаєм чи байдужістю. Заздрим і осміюєм, лаєм чорно і шкодим ближньому, як змії: без каюття, ніби так і треба...” [1, с. 57]. Так, саме в церкві не може “розколотися” Мирон Данилович, тобто видати місцезнаходження чаші, хоч як того хочеться

“розкольникам”. Почуті в церкві настанови священика люди довго пам’ятатимуть. Тяжко вижити, проте для них головне – порядно, з честю. Люди, як можуть, намагаються допомогти один одному, щоб отримати “небесний вінець”, яким після відходу мають нагородити **душу**. В. Барка не піддає сумніву існування “душі” як потойбічної субстанції. Він вважає її “незримим деревом з різноманітними формами гілля, квіту, плоду”. Через душу люди зближуються із Творцем у голосі сумління, молитві, потребі порятунку.

Тому міфологема **душа** в романі В.Барки обов’язково світла, чиста, незаплямована страшним гріхом. Вона виступає персоніфікованим образом-символом, має будову, серце, тіло. Вона пластична. Душа – то живий організм, про що свідчать такі сполучення: “душа скрикнула”, “душа приголомшена”, “душа втішилась”, “душею болітиме”, “вирішила душа”, “душа скована”.

У В. Барки символ душі вибудовується з урахуванням двох культурно-релігійних традицій: уявлень про співвіднесення душі і тіла стародавніх слов’ян та християнської моделі “душа – тіло”.

У сім’ї Катранників панувала традиційно висока етика родинних стосунків. Письменник з’ясовує, якими засобами більшовицька влада руйнувала одвічні засади життя українців. Перший удар спрямувався на селянську хату, коли в ній під час обшуку все розкидалося й плюндрувалося. У світобаченні українського селянства **хата** – символ надійного родинного гнізда, символ добра і надії, любові і віри, запорука миру й достатку, оберіг від усіх життєвих нещастя і небезпек.

І ось нова влада піднімає руку на цей сімейний затишок: “Мирон Данилович від плюндрування збілів, – похило відступає до хати.

Там грабіж: ніби з переказів про людовидого змія.

Заскочили в хижку і все поперевертали...

Вернулася з церкви Харитина Григорівна... Злякано дивиться і питає сина:

– Це – вони?..

– Вони, мамо!

Пішла в хату; глянула, переступивши поріг, і обмерла! Їхня хата, ще прадідівська, з сволоками в старовинних знаках, різьблених і свічами палених, була завжди біла.

А ось – гірше, ніж у сараї! Як після землетрусу. Поперекидане все і поперекидане, позмішуване і потоптане.

Сльоза збігла по щоці. Здогадалася стара – вже кінець настав.

На старість побачила: знечещено їхню хату, хату-святиню, де ікони споконвіку осяювали хліб на столі” [1, с. 64-66].

Другий удар влада зосереджує на розхитуванні, ламанні віками усталеного українського сімейного ладу, обрубуванні родових коренів. Поступово один за одним помирають усі Катранники, крім Андрія. Герої твору В. Барки – статичні. Вони не втрачають подобу людини, не виходять за межі народної моралі. Митець любить своїх героїв і вірить у відродження душі українського народу. Недаремно ж найменший із сім’ї – Андрійко – залишається живим. Власне, він, пам’ятаючи про все пережите, бере на себе відповідальність за продовження роду. **Діти** – майбутнє українського народу. Знищити їх – значить знищити народ. Діти виступають у романі символом Добра: Миколка “світив добрістю”; “праведницею”, “зірочкою” для всіх була Оленка, саме в її праведні, безгрішні вуста вкладено мудру істину: **жити треба на цій землі, як сонце, несучи світло і любов людям**. Андрійко мусить, пройшовши через страшний життєвий випробування, донести цю істину людям, розповісти нащадкам про жажливі події того часу, він повинен передати їм усе найцінніше, що дала йому родина: **любов, доброту, милосердя, віру, людяність**.

Дійові особи роману – люди однієї епохи, одного часу, здебільшого одного соціального класу. Але в кожного з них – своя мета в житті, свої цінності та ідеали: у Мирона Катранника – глибока християнська віра в Бога, у Григорія Отроходіна – фанатична партійно-більшовицька віра в Сталіна, який здатний винищити цілий народ заради “світлого майбутнього”. Отже, їхні життєві філософії – діаметрально протилежні. Звідси й неминучість конфлікту Добра і Зла.

Зло в “Жовтому князі” настільки всебічне, що складається враження, ніби воно розливається вогненною поглинаючою **жовтою рікою** по всіх сторінках твору. Панування **жовтого князя**, як символічного втілення містичного тотального Зла і водночас конкретного його вираження в системі та її реальних носіях, поширюється скрізь. Воно повсюдне й невитравне, воно вічне. Так само, як і вічне Добро, що завжди протистоїть Злу, як у житті, так і в самій людині.

Але з будь-якими абстрактними поняттями Барка поводить досить обережно, послідовно позбавляючи їх абстрактності і вбираючи цілком реалістичні, матеріально відчутні “шати” (портретні характеристики, детальні описи, картини, поведінку дійових осіб, їхні взаємохарактеристики, роздуми тощо). Це стосується так само і понять-символів Добра та Зла.

У романі Добро втілюється насамперед в архетипному образі-символі **сонця**. Але цей образ в індивідуальному стилі письменника має водночас конкретний і загально-символічний зміст. Сонце теж має жовтий колір, як і стигле колосся довгоочікуваного хліба, але іншого, яскравого відтінку – кольору тепла, вогню. Ця “гра” жовтим кольором у романі не випадкова: Добро, як і Зло, може перемагати, воно так само вічне і всюдиуще. Прикметно, що з’являється в тексті цей образ суголосно внутрішнім настроям і почуттям героїв, синхронно до поступового утвердження ідеї перемоги Добра над Злом. Усупереч наростанню трагічності подій (Кленоточі обезлюднюються, руйнуються, заростають бур’янами, серед яких навіть не блукають поодинокі пси) **сонце** як природне світило з’являється дедалі частіше. Цей символ Добра, надії, рятівного тепла, урожаю вічний, недосяжний ніяким силам, хоч часом його і заступають хмари (“Мирон озирнувся, підвів очі: сиплется світло сонця над пусткою, як завжди”). Сонце постійно присутнє у свідомості людей як остання надія, як втілення Бога, вічного життя, що абсолютно відповідає українській фольклорній символіці. Настає момент, коли на грані останнього зблиску свідомості головному герою Мирону Катраннику здається, що лише воно може зцілити, допомогти, порятувати.

Символічність пронизує всю творчість Барки, виявляється у виборі тем, героїв твору, в обставинах життя, художніх деталях. В. Барка використовує фольклорний символ катран (рослина, яка росте в степах або напівпустелях і має велике листя). Прізвище Катранник походить від назви цієї рослини, що, можливо, і вказує на масштабність трагедії родини, її певну спрямованість.

Символ **порога** у В. Барки наділений сакральною функцією, що відповідає смислам цієї необхідної деталі дому в народнорелігійній світоглядній моделі у формі табу та різних магічно-містичних дій. Крізь призму стійких світоглядних схем В. Барка використовує символічну метафо-

ричну конструкцію “хата – поріг”. Сакральне ставлення українців до власної оселі підкріплене релігійним світосприйняттям: у митця вжито образ-символ хати-двору, в якому він поєднує два світи – земний та потойбічний.

Для В. Барки досить важливими є символи серця і душі – фундаментальні концепти у цілісній моделі світосприйняття автора. У символічній концепції “серце – любов” він утілює споконвічні виміри духовного життя українців, де серце є центром людської душі, що містить цілий всесвіт.

У В.Барки концепт **серця** часто має містичне обґрунтування, що етимологічно споріднене з християнською світоглядною традицією. Це виявляється у символічній конструкції “серце – віра – Бог”. Релігійний аспект кордоцентричної проблеми В.Барки поєднується з його ритуальною реалізацією – через молитву. Письменник, передаючи риси народнорелігійної моралі, створює символічну конструкцію “серце – віра – народ”.

Однією з ознак ідіостилю В. Барки є активне використання та індивідуально-авторське наповнення біблійних образів. Такі образи письменник пропонує не принагідно, вони є основою втілення авторського задуму.

Зауважимо, що біблійні образи-символи функціонують у художньому тексті як згорнуті значення попередніх біблійних інформацій. З погляду образного вживання – це загальнолюдські символи, що в художньому творі наповнюються авторськими інтерпретаціями. З погляду структури тексту – це своєрідні мовні кліше, згорнуті конструкції, які використовує автор у готовому вигляді [5, с. 130].

Звернемо увагу на етнологічний аспект біблійних образів-символів, які в такому плані постають, з одного боку, як готові рамкові конструкції, концепти значень, а з другого, – як знаки народної культури, як етнологеми.

Етнологічна інтерпретація закріпилася за цими образами спочатку у фольклорі, а потім одержувала індивідуально-авторське використання в художніх текстах.

Навколишній світ, приречений на повільне вмирання, бачиться читачеві крізь призму кольорів:

“... ген, як карб: місяць, що спада, весь пошрамований; крейдяна печатка на блакитний папір...” “...нам зображення, – думає Мирон Данилович; – брат брата на вилах держить; під груди вдарив і підняв, поки – смерть; поставлено малюнок, як нагадку проти кайнства...” [1, с. 47].

Глибинність чуттєвого, емоційного забарвлення автор досягає через поєднання неоднорідних за своєю семантикою порівнянь: місяць – мов карб, місяць – мов крейдяна печатка на блакитний папір і місяць – як нагадка проти каїнства. Для пояснення семантичної суті кожного вислову звернемося до народних легенд та повір'їв. У сиву давнину існувало таке повір'я про місяць: коли подивитись на нього крізь особливу хустинку, що має таємничу силу, то Каїн і Авель бачаться дуже чітко. Як місяць маленький, то і мала злість Каїна на Авеля, якщо ж повний – то значить, що Каїн Авеля забив, і видно, як він держить його на вилах. За те, що на місяці зображено це вбивство, Бог судив йому щомісяця народжуватись, рости й умирати. Ось чому автор називає його “крейдяною печаткою”, тим самим стверджуючи вічність існування місяця як дзеркального відображення гріховних учинків людей на землі. В останньому вислові метафоричний образ наповнюється особливо трагічним змістом і переростає в символ біблійної кари за зло.

У загальномовному значенні слово “Каїн” широко вживалося в українській мові і літературі здавна. У “Словнику української мови” [СУМ, Т.4, с. 72] слово “Каїн” тлумачиться як “братовбивця”, “зрадник”, “злочинець”, тобто слово тут трактується як доповнена загальна назва.

Кожна епоха пристосувала цей символічний образ своєму. У В.Барки цей образ асоціюється з тими, хто в 1933 р. відбирав в українських селян останній хліб, прирікаючи їх на смерть (образ набуває значення “душогубець”). До речі, щупи, якими шукали приховане зерно, виконували своєрідну функцію знарядь вбивства (як вила).

Трагедія 1933-го осмислюється письменником через біблійне пророцтво як результат запрограмованого геноциду, що його здійснювала партія більшовиків та її вожді, які асоціюються з фатальним диявольським знаком “666”. Звір із цим знаком постає з розповідей подорожного в жовтому одязі – так через увесь роман проходить символічний образ Жовтого князя, що несе смерть, горе, страждання, суспільне нищення й руйнацію, спустошує не тільки землю, а й душі людські.

Композиційно психологічною домінантою, що ставить “усі крапки над і”, є розмова Мирона Катранника з подорожнім дідком Прокопом про суть сталінської системи, біблійні пророцтва, виконавця і жовтий одяг, у якому він князує, про кінець світу, що вже надходить. Василь Барка

підводить апокаліптичне підґрунтя до пророцтва Івана Богослава, включаючи їх в уста діда Прокопа: “Виліз він (антихрист) з багна в образі компартії, – зразу кинувся на сім’ї людські: розриває їх, бо сказано – звір. І він не останній, будуть зліші, потім всіх придавить один. Поставить на всякому спокушеному знак: що думати і що робити. Хто відступає – кара!... погіршає люто при останньому звірі... Скибки хліба не дадуть, коли не покажеться знак на лобі і на долоні, кладений від князя, що при дияволі ходить” [1, с. 110].

Єдиним порятунком дід Прокоп вважає церкву – оплот істинної віри на землі: “... церкві дано силу – зібрати всіх добрих, в останні часи спасіння. Держіться твердо, бо сказано: хто вірний до смерти, одержить вінець життя...” [1, с.111]. Магічний знак хреста – емблеми вогню, сонця, воскресіння і безсмертя – використовувався задовго до виникнення християнства. Він моделює світове дерево, сходження до вічності. Вважають, що хрест міг розумітися як символ життя, духу, як єдність чоловічого і жіночого начал. Горизонтальна лінія хреста означала жіноче ество, землю, матір, а вертикальна лінія – чоловіче ество, небо і дух; “центр у Хресті – носій вищої духовної цінності, визначення простору з властивими йому зв’язками і залежностями”. В. Кононенко зазначає, що хрест може сприйматися і як єдність часу та вічності, відповідно горизонталі та вертикалі. Біблійний символ хрест – це найвища сакральна цінність. Він є знаком, що нагадує людину з розпростертими руками, є носієм чеснот і піднесення духу до вічності, до Бога. Хрест означає віру в Бога, любов, надію на перемогу і спасіння.

Лексема храм, що є назвою культової споруди, також набула символічного значення – місце піднесеності почуттів і віри у святість, високість духу, замилювання красою: храм душі, храм мистецтва, храм природи, дорога до храму.

Символ Богородиця (Богоматір, Діва Марія) має значення жіночої сили, захисниці й берегині, натхненниці всього доброго і гарного. Вона є уособленням найвищих чеснот, жіночої краси, доброти й чистоти. Вважається, що під особливою опікою у Богородиці були діти і жінки.

Біблійні символи В.Барка добре знав, бо був людиною дуже релігійною. Їх використання у романі “Жовтий князь” цілком виправдане.

З прийняттям християнства запозичена біблійна символіка стала накладатися на український національний ґрунт, частково використовуючи давню міфологію. Призначення біблійної символіки – подати віруючим в умовних образах зміст людського життя і смерті, моральні засади християнської віри. Біблійна символіка дуже багата, оскільки вся Біблія – це світ символів. Тому на національному ґрунті інших народів, зокрема українського, вона не губилася, а, навпаки, набувала вторинних значень у результаті метафоризації і різних семантичних перетворень у лексичній системі національної мови.

Отже, символ в інтерпретації Барки – є зв'язок його творів з традиціями українського фольклору.

Звернувшись до символів, Василь Барка хотів виразно показати страшні картини штучного голодомору в Україні 1932-1933 рр., але над усе прагнув розкрити світові болючу правду про тоталітарну систему, яка нищила все світле й гуманне на своєму кривавому шляху до комунізму “пожирала своїх дітей”, бо сама була “жовтим князем”.

Література

1. Барка В. Поезія. Повість “Жовтий князь” / Василь Барка. – К.: Наук. думка, 2001. – 304 с.
2. Жулинський М. У світлі віри / Микола Жулинський // Василь Барка. Жовтий князь. – К.: Дніпро, 1991. – С. 21-22.
3. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / Єрмоленко С. Я., Бирик С. П., Тодор О. Г.; за ред. С. Я. Єрмоленко. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.
4. Мовчан Р. Вершник неба в океані життя: Василь Барка / Р.Мовчан // Українська мова та література. – 1988. – №85-88. – С. 1-4.
5. Сологуб Н. Функціонування слів-символів у мові творів Івана Багряного / Н.Сологуб // Світ мови: поетика текстових структур. Наук. зб. на пошану професора Анатолія Мойсієнка / За ред. проф. М. Зимомрі. – Київ – Дрогобич: Посвіт, 2009. – 444 с.
6. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія / О.О.Селіванова. – Полтава: Довкілля – К., 2006. – 716 с.
7. Українська мова. Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк [та ін.]. – К.: Укр. енциклопедія, 2002. – 752 с.

Ніна Плакида

Метод проектів під час вивчення життя і творчості Дмитра Марковича

На уроках літератури рідного краю учні Херсонщини, Полтавщини та Вінниччини знайомляться з життям та творчістю Дмитра Марковича. Ф.Білецький писав: “В особі Дмитра Марковича бачимо не байдужого обсерватора життя, а людину, яка жила одним життям з своїм народом, з його думками і прагненнями...” [2, с.7].

Варто зазначити, що творчість Дмитра Марковича — це велика й неосяжна тема для дослідження та уважного студіювання. Вона потребує чимало зусиль дослідників і значного часу для її багатоаспектного вивчення. Як зазначав сам письменник: “Жити треба для рідного краю, для людей” [16, с.5].

Дослідницька діяльність — це відкриття для школяра, сприятлива школа для самоосвіти, результат якої залежить від учителя і бібліотекаря, формує сучасну культуру читання.

Так, замість того, щоб запропонувати учням розповісти про життєвий і літературний шлях Дмитра Марковича, створюємо проект із ключовим запитанням: “Чому письменника називають “натхненним співцем степу і моря?”. Підтвердити свою відповідь біографічними фактами”.

Або, працюючи над текстами митця, ставимо перед учнями проблемне запитання, яке вимагає серйозного прочитання та розуміння творів: “Чи можна виправдати злочин?”. Діти самі внаслідок глибокого проникнення в ідейно-художній зміст оповідань розкривають філософію письменника — за злиденим життям селян автор бачить їх багатий духовний світ, прагнення до кращого життя.

Цікавою є групова робота над проектом з ключовим питанням: “Степ людині — друг чи ворог?”. Аджє О. Засєнко писав: “Степ, море, вся природа під пером письменника персоніфікувалася, жила і діяла в суголосі з людськими характерами, з їхніми вчинками, працею і переживаннями” [9, с.10]. Учні можна поділити на три групи: “Історики”, “Літературознавці”, “Соціологи”. “Історики” з’ясували, що посилення кріпосницького гноблення супроводжувалося виступами селян. Набуло поширення подання скарг, адресованих особисто цареві. У скарзі селяни просили порятувати їх від знущань кріпосників. Не дочекавшись розв’язання наболілих проблем, трудівники піднімалися на боротьбу: відмовлялися виконувати панщину, підпалювали маєтки, втікали у південні степи, незважаючи на репресивні заходи з боку царизму.

“Літературознавці” дійшли висновку, що образ степу в прозових творах Д. Марковича постає як “степ-воля”, “степ-ворог”, “степ — байдужа до людського життя природна реалія”.

В основі оповідання “Іван з Буджака” лежить архетип “степу-воли”. Іван — головний герой твору стає “вільним сином вільних степів”.

В оповіданні “У найми” зимовий степ стає причиною смерті дванадцятирічної дівчини.

У творі “Шматок” підпасич, рятуючи отару овець, гине від холоду в степу. В експозиції та кінцівці цього оповідання Д. Маркович подає чудові картини погідного степу, не дивлячись на загибель молодого підпасича.

“Соціологи” провели опитування серед учителів, учнів, батьків щодо питання: “Степ людині — друг чи ворог?”.

Діти зосереджені, беруть активну участь в обговоренні і приходять до висновку: “степ-ворог” для людини — боротьба селян зі стихіями природи; “степ-друг” — земля-годувальниця, вільне місце; “степ — байдужа до людського життя природна реалія” — на тлі певних негативних соціальних подій подано контрастну картину чудового Таврійського степу.

Працюючи над проектом, учні опрацювують додаткову літературу, знайомляться з висновками різних дослідників. Привертають увагу розвідки за творчістю Дмитра Марковича, виконані науковцями факультету філології та журалістики Херсонського державного університету (Г.Немченко, Т.Окунович, П.Параскевич, М.Пентилюк, Н.Чухонцева та інші). І.Немченко присвятив письменницькій поезію:

І нині проростають на Україні
Марковичеві зерна чарівні,
Єднають нас в одній міцній родині,
Якій ніякі лиха не страшні.
І не забути вільному народу
Того, хто наближав його свободу [12, с.4].

Під час роботи над проектом учні здобувають знання, порівнюючи, зіставляючи, даючи оцінку вчинкам, стосункам людей, суспільним і культурним явищам та процесам, спостерігають і роблять власні висновки.

Адже нинішньому суспільству потрібна вільна, мисляча й активна особистість.

Література

1. Білецький Ф. “Неабиякий белетристичний талант” (штрихи до портрета Дмитра Марковича) / Ф.Білецький // Дивослово. — 1995. — № 5-6. — С. 5-9.
2. Білецький Ф. Художня спадщина Дмитра Марковича у трактуванні літературознавства / Ф.Білецький // Константи. — 1997. — № 2 (8). — С. 5-11.
3. Волох С. Дмитро Маркович / С. Волох // ЛНВ. — 1902. — Кн. VIII. — С. 68.
4. Голомб Л. Проблема цінності людського життя у прозі Д.Марковича в контексті ідейно-художніх пошуків української літератури кінця XIX — початку XX ст. / Л.Голомб // Константи. — 1997. — № 2 (8). — С. 12-15.
5. Дей О. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI — XX ст.) / О.Дей. — К.: Наук. думка, 1969. — 559 с.
6. Денисюк І. Українська новелістика кінця XIX — початку XX ст. / І.Денисюк // Українська новелістика кінця XIX — початку XX ст.: Оповідання. Новели. Фрагментарні форми. — К.: Наук. думка, 1989. — С. 5-26.
7. До 75-річчя від дня смерті Дмитра Марковича [Сорока В. Проблеми і характери в ранніх оповіданнях Д.Марковича. Лопушинський І. Художні засоби у творчості письменника. Шапошникова І. Полісемія образів-символів. Окунович Т. Літературно-краєзнавчий матеріал на уроках синтаксису] // Дивослово. — 1995. — № 12. — С. 47-51.

8. Єфремов С. Історія українського письменства: у 2 т. / С.Єфремов. — Мюнхен, 1989. — Т. 2. — 505 с.
9. Засенко О. Треба жити по-новому, люблячи людей / О.Засенко // Маркович Д. По степах та хуторах. — К.: Дніпро, 1991. — С. 3-41.
10. Історія української літератури: у 8 т. — К.: Наук. думка, 1969. — Т. 4. — Кн. 2. — 451 с.
11. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX — поч. ХХІ ст. підручник: у 10 т. / Ю.Ковалів. — К.: ВЦ “Академія”, 2013. — Т. 2. — 624 с.
12. Константи: альманах соціальних досліджень. — 1997. — № 2 (8). — 48 с.
13. Немченко І. Вистежуючи іскру добра / І.Немченко // Слово і час. — 1993. — № 11. — С.17-21.
14. Немченко І. Опальний прокурор, негодний письменник: до 145-річчя з дня народження херсонського письменника Дмитра Марковича / І.Немченко // Новий день. — 1993. — 30 жовтня.
15. Ніковський А. Українська література в 1913 році / А.Ніковський // Земляна Г. Проза Миколи Чернявського: питання типології, жанрово-нарративна система: монографія [Додатки]. — К.: ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2008. — С. 314-329.
16. Маркович Д. По степах та хуторах / Д.Маркович. — К.: Дніпро, 1991. — 541 с.
17. Осьмак Н. Своєрідність композиції двох оповідань на аналогічну тему (“Хлопська комісія” І.Франка і “На Вовчому хуторі” Д.Марковича) / Н.Осьмак // Українська мова і література в школі. — 1992. — № 5-6. — С. 49-52.
18. Осьмак Н. Дмитро Маркович / Н.Осьмак // Гнідан О. Історія української літератури ХІХ століття (70-90-ті роки): у 2 кн. / О.Гнідан, Л.Дем’янівська, С.Кіраль та ін.; за ред. О.Гнідан. — К.: Вища школа, 2003. — Кн. 1. — С. 286-302.
19. Русова С. Украинская литература 1862–1900 гг. / С.Русова // Земляна Г. Проза Миколи Чернявського: питання типології, жанрово-нарративна система: монографія [Додатки]. — К.: ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2008. — С. 236-265.
20. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. // Збір. творів: у 50 т. / І. Франко. — К.: Наук. думка, 1984. — Т. 41. — С. 194-470.
21. Франко І. “Степ”. Херсонський белетристичний збірник. Херсон, 1886 // Збір. тв.: у 50 т. / І.Франко. — К.: Наук. думка, 1980. — Т. 27. — С. 114-116.
22. Чухонцева Н., Тарабура С. Степ і людина в оповіданнях Д.Марковича / Н.Чухонцева, С.Тарабура // Константи. — 1997. — № 2(8). — С. 12-15.
23. Шумило Н. Під знаком національної самобутності: українська художня проза і літературна критика кінця ХІХ — поч. ХХ ст. / Н.Шумило. — К.: За друга, 2003. — 354 с.

Віктор Павленко

Родина Фальц-Фейнів: сторінки історії

Актуальність даної теми визначається як необхідністю подальшого об'єктивного вивчення життя та діяльності непересічних особистостей, так і потребою вивчати і поширювати цінний досвід благодійної діяльності та меценатства, чим уславилась велика родина Фальц-Фейнів. Їх внесок у розвій Півдня України отримав належну оцінку лише нещодавно, після здобуття Україною незалежності.

Так як висвітлення багатогранної історії династії Фальц-Фейнів потребує проведення великого комплексного дослідження, зупинимось лише на деяких аспектах цієї проблеми, які допоможуть відтворити окремі як славні, так і трагічні сторінки з життя родини, яку доля пов'язала з Херсонщиною.

На початку ХХ ст. представники родини Фальц-Фейнів були найбільшими землевласниками на півдні Російської імперії. Продукція їх тваринництва та землеробства займала перші місця на провідних світових виставках, загальна площа землеволодінь перевищувала 250.000 десятин, а кількість голів худоби наближалась до мільйона. У квітні 1914 р. у Асканію-Нова приїжджав зі свого маєтку в Ливадії Микола II, російський імператор — випадок є унікальним, адже повністю порушував правила придворного етикету,

за яким коронована особа не може відвідувати з візитом приватних осіб. Це було найбільш яскравим свідченням могутності і впливу родини Фальц-Фейнів у російському суспільстві [3, арк.32-33]. Фальц-Фейни — активні діячі місцевого самоврядування. Фрідріх Едуардович Фальц-Фейн з 1893 р. обирається від імені земства почесним мировим суддею [2, арк.65-68]. Володимир Фальц-Фейн навіть став членом Державної Думи третього скликання (1908-1911 рр.). Крім того, німецький рід широко відомий своєю доброчинністю. Нею займались усі Фальц-Фейни без винятку. Ф.Е.Фальц-Фейн у 1887 р. заснував в Асканії-Нова унікальний заповідник, який одразу був названий “скарбом” провідними європейськими науковцями [1, арк.4].

Все змінила Світова війна, в яку Російська імперія вступила 1 серпня 1914 р. Спочатку Фальц-Фейни страждають від запровадження в дію так званого “Закону про ліквідацію німецького засилля”, прийнятого у 1914 р. Знаменитий рід стає мішенню для нападок чиновників, поліції, жандармів. Тим часом, ситуація на фронтах для Росії все більше псувалась, наростала внутрішня напруга, пов’язана з кризою продовольчого постачання, милітаризацією економіки та

введенням сухого закону. Врешті-решт, у лютому 1917 р. в Петрограді вибухнув бунт, який переріс згодом у повномасштабне повстання, коли на бік повсталих перейшли солдати. 2 березня 1917 р. Микола II зрікся престолу на користь свого брата Михайла, який, у свою чергу, сказав, що владу прийме лише з рук усенародних установчих зборів. Таким чином, самодержавство в Росії було знищене, управління взяв на себе Тимчасовий уряд.

Герб родини Фальц-Фейнів

Безпосереднім свідком історичних подій у Петрограді став Олександр Едуардович Фальц-Фейн зі своєю сім'єю: дружиною Вірою Миколаївною та двома дітьми. Він прагнув повернутися у Гаврилівку, додому. Лише хвороба рідних утримала Олександра від повернення. А якщо звернути увагу на анархію, яка коїлась на півдні, — можливо, це врятувало його від неминучої смерті. Після того, як Олександр лише дивом unikнув арешту, сім'я почала серйозно думати про виїзд за кордон. У цей час Віра Миколаївна робить запис у своєму щоденнику: “В истории России произошло ужасное событие, Государь отрекся от престола... С этого момента Россия погибла и настало царство хамов и революционеров” [11, с.71].

Уся сім'я згодом опинилась у Фінляндії. Там вони жили декілька місяців у містечку Нейшлот, у будинку фінського моряка, за відповідну плату. Через свою родичку, графиню Гамільтон, яка мешкала у Стокгольмі, Олександр отримав німецьку візу. Вже навесні 1918 р. родина осіла в невеликому пансіоні недалеко від Берліна [11, с.71].

Фрідріх Едуардович Фальц-Фейн, тільки-но дізнавшись про Лютневий переворот, одразу виїжджає до Москви, щоб бути більш інформованим про ситуацію в країні. Розуміючи, чим можуть загрожувати революційні події його творінню — Асканії-Нова, він прикладає всі можливі зусилля для звернення уваги нової влади на подальшу долю унікального осередку живої природи. Саме там у грудні 1917 р. з Фрідріхом Едуардовичем стався перший інсульт — вся ліва частина тіла була паралізована [23, с.340]. До весни 1918 р. він не вставав з ліжка. Ті, хто бачив його у цей період, наголошують на тому, що навіть у такому стані Ф.Е.Фальц-Фейн не припиняв роботи і вів досить активний спосіб життя, наскільки це було можливо. Коли Фрідріх Едуардович одужав, доля наносить йому ще один удар — його було заарештовано і ув'язнено в Бутирській в'язниці за абсурдним обвинуваченням у шпигунстві, яке ґрунтувалося лише на тому, що Фрідріх Едуардович на вулиці заговорив з військовополоненим німецькою. Не дивлячись на явну невинуватість Фрідріха, його досить довго протримали у в'язниці, допоки прохання директора Московського зоопарку та інших відомих учених не змушують більшовиків відпустити змученого барона [1, арк. 16]. Улітку 1918 р. він виїхав у Німеччину і оселився у Берліні, а на батьківщину уже не повернувся [23, с.341].

Фрідріх Едуардович до останнього намагався проводити активну діяльність по збереженню заповідника Асканія-Нова. Та всі випробування далися взнаки — в серпні 1920 р. прямо на порозі готелю в курорті Бад-Кісінген Фрідріх Едуардович помирає від серцевого нападу. Він був похований на кладовищі “12 апостолів” у Берліні.

Володимир Едуардович Фальц-Фейн із початком революційної істерії разом з дружиною виїхав до Сімферополя. Одного разу у 1918 р. до нього прийшов лейтенант Бодріан, колишній поштовий чиновник. Він запропонував продати всі маєтки Фальц-Фейнів нібито банкіру Гольтбергу. Володимир Едуардович, відчувши обман, відмовився. Бодріан ще довго його умовляв, а потім почалися погрози, на які Фальц-Фейн знов таки не піддався. Лейтенант на тривалий час зник. Згодом він знову з’явився, але тепер у англійській морській формі, і попередив Володимира Едуардовича, що матроси вчинять грандіозну різанину, “другу Варфоломіївську ніч” і що лише він зможе врятувати його з сім’єю. І насправді, Бодріан сховав їх у лікарні, врятувавши від неминучої загибелі. Потім Володимир Едуардович переховувався у казармах, куди їх улаштував єврей-ремісник [18, с.83]. Нарешті, у квітні 1918 р. у Сімферополь увійшли німецькі війська. Та влада окупантів виявилася нетривалою — з капітуляцією Німеччини всі війська були виведені. Крим ще знаходився у руках Добровольчої армії Денікіна. Саме тоді Володимир Едуардович вирішує втікати за кордон, розуміючи хиткість становища монархістів. Перед тим, на його прохання, до Хорлів була відправлена ескадра на чолі з грецьким міноносцем “Пантера” за Софією Богданівною Фальц-Фейн. Та їхати відмовилася. С.Б.Фальц-Фейн вимовила таку фразу: “Я вже стара, що мені зроблять?”

Доля Софії Богданівни Фальц-Фейн, засновниці порту Хорли, склалася найбільш трагічно. На відміну від своїх дітей, вона категорично відмовлялася покинути батьківщину. Коли Володимир Едуардович зробив відчайдушну спробу врятувати матір, кільце більшовиків уже зімкнулося навколо Хорлів, невдовзі селище зайняли червоні. Софію Богданівну замкнули в маленькій кімнаті, видавали раз на тиждень всього дві буханки хліба. Коли барон Врангель, новий командуючий Добровольчою армією, почав свій наступ, червоні залишили Хорли. Та перед тим два солдати прагнули увірватися до кімнати Софії Богданівни у надії на здобич. Вона замкнула двері і підперла собою. Солдати почали

стріляти у двері і влучили їй у живіт. Вже зайшовши в кімнату, вони добили 80-річну жінку багнетами і важко поранили директора місцевої гімназії, який до самого кінця не покинув свою благодійницю. Через декілька годин після цього до Хорлів увійшли білі [4, арк.20-25]. Існує кілька версій загибелі сім'ї Фальц-Фейн, які відрізняються в деталях, але суттєво не змінюють трагічну картину.

Почувши такі сумні вісті, Володимир Олександрович із дружиною на болгарському пароплаві “Рой Фердинанд” відбув за кордон. Восени 1919 року він, нарешті, опинився у Берліні, де і зустрівся з родичами, повідомивши тим історію загибелі матері. Цієї звістки не витримав Олександр Едуардович, 9 вересня він помер від інфаркту в м. Берлін [11, с.72].

Після початкового еднання, дуже скоро, між представниками родини почалися чвари і сварки. Останньою краплею була смерть Фрідріха Едуардовича та оприлюднення його заповіту. За ним весь його багатий спадок (вілла у Берліні, маєток Налібоки, землі в Африці) відійшов Володимир Фальц-Фейну, але з умовою, що він має піклуватись про позашлюбного сина Фрідріха та підтримувати молоде покоління Фальц-Фейнів. Але Володимир Едуардович в останній період свого життя потрапив у велику залежність від дружини, Надії Буки, колишньої полтавської селянки, яка прибрала до рук усю спадщину Фрідріха Едуардовича й у напівголодній Німеччині 1920-х років розкошувала. Приниження, яке терпів Володимир Едуардович від дружини, поступово ставало нестерпним: автор знаменитої книги “Асканія-Нова” застрелився у своєму кабінеті у 1946 р. [11, с.83].

Натомість, Віра Миколаївна, удова Олександра Фальц-Фейна, вимушена була продати віллу “Les Palmeirs” у Ніцці, щоб мати бодай якісь кошти на життя. Та суворість французьких законів і шахрайство князя Трубецького, якому вона доручила вести свої справи, призвели до мізерних прибутків, яких вистачило лише на придбання невеликої вілли на березі моря, яку Віра Миколаївна назвала “Нева”. Удова змушена була брати участь у довгій судовій тяжбі з приводу опікунства над дітьми і дочкою Олександра від першого шлюбу, Ольгою, яка, на щастя, завершилась на її користь.

У даній статті автор робить наголос на долі в еміграції найбільш помітних представників родини Фальц-Фейнів. Але на основі цих життєвих історій можна уявити ті труд-

нощі, небезпеку, злидні, через які мали пройти представники великого роду. За невеликим винятком, усі вони залишились практично без засобів для існування. Тому наймовірним видається злет широковідомого мецената сучасності — Едуарда Олександровича Фальц-Фейна, який у 1917 р. покинув дім і в п'ятирічному віці опинився в еміграції.

Майбутній всесвітньовідомий меценат народився 14 вересня 1912 р. у маєтку Фальцфейнове (нині — с. Гаврилівка) Таврійської губернії [14, с.11]. Донині барон згадує безтурботні перші 5 років життя, як казку. Велика війна та революція змінили геть усе: вже дитиною Еді опиняється в чужій країні. Невдовзі вся їх сім'я оселяється на віллі “Нева” у Ніцці. Мати Віра Миколаївна, яка сама жила скромно, хотіла, щоб діти отримали найкращу освіту, і тому на цьому не заощаджувала. Едуарда виховували п'ять гувернанток з п'яти різних країн — це згодом допомогло йому добре адаптуватися в Європі [19, с.2].

Хлопця з дитинства тягнуло на батьківщину: коли йому було 11 років, він дізнався, що у порт прибуло судно з Радянської Росії. Едуард поїхав у порт, намагався поспілкуватися з матросами, коли вони прогнали його — дуже засмутився. До того ж його висварила мати і наказала більше не спілкуватися з радянськими людьми [19, с.14].

У житті Едуарда ще з дитинства було дві пристрасті: садівництво і спорт. Це звісно було пов'язано зі згадками про чарівну Асканію-Нова. Едуард Олександрович після школи навіть учився в сільськогосподарському інституті в Парижі. Улюбленим спортом були велогонки — юнак кожної неділі проїжджав по 5 миль на велосипеді, підтримуючи себе у формі, яка б давала йому можливість брати участь у змаганнях [18, с.5].

У 1932 р. Едуард, навчаючись у Парижі, виграв студентську гонку за титул чемпіона міста з велогонок. На пам'ять про цей успіх у Едуарда Олександровича й досі залишається вирізка з газети і фотокартка, де він зображений на фоні Версальського палацу, тримаючи газету, в якій ішлося про його перемогу. Барон згадує: “В газетах потім ще довго обговорювали, що ось росіянин виграв чемпіонат, дивувалися” [18, с.5].

Щастя посміхалося Едуарду — спортивний успіх став його дорогою у життя. Одного разу він прийшов до редакції всесвітньо відомої французької спортивної газети L'Auto, його впізнав редактор цього видання Горде і випадково

почув дотепні коментарі юнака про останню гонку “Тур де Франс”. Дізнавшись, що Едуард Фальц-Фейн досконало володіє німецькою, Горде вирішив призначити його кореспондентом у Берліні. Таким чином 22-річний молодий чоловік у 1934 р. перебирається до Німеччини. Зоряною годиною для Едуарда стала Олімпіада в 1936 р., його замітки були вкрай популярними і Горде вирішив зробити Едуарда Олександровича головою Берлінського відділення, яке, правда що, складалось тільки з самого Фальц-Фейна. Так молодий репортер отримав свій офіс у центрі міста, візитну картку, невдовзі в нього з’явилось перше авто. Робота в газеті дійсно стала для Едуарда Олександровича величезним стрибком до визнання [11, с.163].

Іншою важливою подією для нього стало прийняття підданства князівства Ліхтенштейн. Словосполучення “російський емігрант” вважалось у ті часи синонімом слова “жебрак”, адже це людина без країни, без мови, без майбутнього. Більшість емігрантів жили у крихітних недорогих кімнатах у межах російської колонії. Віра Миколаївна, мама Едуарда Фальц-Фейна, не хотіла такої долі для Едуарда, їй удалося отримати згоду князя Франца I на прийняття сином підданства князівства. 13 грудня 1936 р. община містечка Руггелъ всенародним голосуванням погодилася прийняти до себе Едуарда Олександровича Фальц-Фейна, з присвоєнням йому титулу “барон” за однієї умови — встановлення ним поїлки для корів за свій кошт. Так це крихітне князівство площею 62 квадратні милі отримало підданого, який невдовзі прославить його на весь світ [12, с.6].

Під час свого першого візиту до Радянського Союзу у 1980 р., в якості голови Олімпійського комітету Ліхтенштейну, Едуард Олександрович мав на меті відвідати не Москву, а саме рідні місця. Адже там його сім’я щасливо жила 70 років тому (Асканія-Нова, Гаврилівка, Хорли). Та довогочікуваний візит не приніс тієї радості, на яку розраховував барон. У СРСР ніхто його не чекав, а в Асканію-Нова Едуард Олександрович потрапив лише на півгодини, і прийняли його зовсім не гостинно, звичайно це його дуже засмутило [16, с.3].

Одного разу барон познайомився з Борисом Євгеновичем Патеном — президентом Національної Академії наук України, який допоміг йому отримати візу. Це надавало Фальц-Фейнові право відвідувати Україну коли він захоче і на необмежений термін.

Приїхавши до Асканії-Нова вперше, Едуард Олександрович знайшов там усе в жахливому стані. Ніщо в заповіднику йому не нагадувало райський куточок дитинства. Склеп, який знаходився всередині церкви, був зруйнований, а сама вона була перетворена на склад для зберігання картоплі.

Влада зовсім забула про засновника заповідника Фрідріха Едуардовича Фальц-Фейна — його ім'я було стерте з літопису “природного скарбу”. На жаль, свій унесок до цього забуття зробили і відомі радянські письменники та науковці. Вони висвітлювали життя й діяльність Фальц-Фейнів однобічно й принизливо як експлуататорів трудящих. При цьому замовчувались всесвітньо визнані здобутки та благодійництво.

За радянських часів Асканія-Нова була названа на честь відомого вченого М.Ф. Іванова. Тож, одним з головних напрямків благодійної діяльності Едуарда Фальц-Фейна стало відновлення колишньої величі заповідника та сприяння визнанню ролі його родичів в історії заснування і розвитку перлини чарівних степів [18, с.5].

Цей напрямок доброчинності барону Фальц-Фейну вдалося активно почати лише з проголошенням незалежності України. У 1990-х роках, унаслідок розпаду Радянського Союзу, змінилося ставлення до колишніх емігрантів, людей, які вважались “ворогами народу”. Саме тому, особливо в умовах становлення української державності, допомога відомого в світі мецената стала набувати все більшого значення.

У серпні 1992 р. барон Е.Фальц-Фейн на запрошення Міністерства охорони навколишнього природного середовища України прибув до Києва [6, с.9]. У результаті перемовин був прийнятий “Протокол про наміри”, яким обумовлювалось створення міжнародного екологічного фонду “Асканія-Нова — барон Фальц-Фейн”. Закон України “Про природно-заповідний фонд України”, прийнятий Верховною Радою в червні 1992 року, давав правову основу для цього. Протокол про створення екологічного фонду підписали перший заступник міністра охорони навколишнього природного середовища В. Рибачук, президент Українського екологічного фонду О. Єсаулов, директор заповідника Асканія-Нова В. Гавриленко та барон Е.Фальц-Фейн [8 с.15]. Мета фонду — відновлення історичного меморіалу “Асканія-Нова” зі всіма пам'ятниками, реконструкція екскурсійного маршруту, організація наукового і пізнавального природоохоронного туризму. Перший унесок був зроблений Едуар-

дом Олександровичем Фальц-Фейном, він склав сто тисяч доларів. Заснування фонду відбулося 14 листопада 1992 року [13, с.2].

Роботу над проектом реконструкції меморіального комплексу “Асканія-Нова” проводила архітектурна група з “Херсонгіпрограду”. За планом, у березні–квітні 1993 року повинні були розпочатись реконструкційні роботи. Та сталося зовсім по-іншому. “Я просив її реставрувати, а ваші “дуже розумні голови” зруйнували все вщент”, — говорив Едуард Олександрович, коли побачив зруйновані стіни будинку, на відновлення яких виділив кошти [22, с.7].

З допомогою Е.Фальц-Фейна та Б.Патона була видана книга “Асканія-Нова”, написана дядьком Едуарда Вольдемаром Фальц-Фейном ще у 20-х рр. ХХ ст. [39, с.7]. Уперше книгу було опубліковано в Берліні у 1930 році німецькою мовою, а пізніше в Канаді — англійською. Тепер настала черга України та Росії. Презентація книги відбулася 29 квітня 1997 року в Києві в Українській Академії аграрних наук [10, с.17].

Під час свого приїзду до України у жовтні 2006 року Едуард Олександрович прибув на святкування 75-ої річниці Інституту тваринництва степових районів імені М.Ф.Іванова “Асканія-Нова”. За давніми традиціями Фальц-Фейни ніколи не приїжджають у гості без подарунків. Саме тому Едуард Олександрович зробив благодійний внесок задля інституту — дві тисячі євро. Кошти використано на потреби молодих учених та на комп’ютерне обладнання і необхідні комп’ютерні програми [19, с.2].

27-28 лютого 2008 року в Асканії-Нова відбулася міжнародна науково-практична конференція “Етнокультурна та господарська спадщина поселенців із Ангальта”, присвячена 180-річчю заснування селища Асканія-Нова. На конференції у якості гостя був присутній Фрідріх Едуардович Фальц-Фейн.

Як уже говорилося, барон ніколи не забував про заповідник: одразу після настання незалежності він розгорнув свою діяльність по відновленню Асканії-Нова. Варто звернути увагу, що добročинність Едуарда Олександровича торкнулася не тільки самого заповідника, а й пов’язаних із ним історичних пам’яток початку ХХ ст., які протягом багатьох років умисно підлягали руйнуванню і забуттю. Барон піклувався і про поширення історії заповідника, у тому числі і шляхом видання в Україні “Асканії-Нова”

В. Фальц-Фейна. Те, що Асканія-Нова увійшла до списку “Семи природних чудес України”, є величезна роль і Едуарда Олександровича.

З 1991 р. Е.Фальц-Фейн регулярно бував на Україні та допомагав культурним та освітнім організаціям. Перелік таких акцій досить великий, автор робить огляд лише основних проявів доброчинності барона, уже на основі якого можна зробити висновки про розміри його благодійницької діяльності.

Ось показовий приклад. У 1975 р. Серж Лифар, за похощенням українця, зірка світового балету, вирішив через матеріальну скруту продати частину свого унікального архіву, в якому містилися і документи балетмейстера Сергія Дягілева, які останній заповів своєму другу, С.Лифарю. На аукціон у Монте-Карло приїхав Е.Фальц-Фейн. За порадами самого Лифаря, барон придбав більше 100 унікальних книг. Увесь архів був переданий Україні [11, с.179].

Під час свого першого візиту в Україну, між іншим, барон цікавився не тільки станом у заповіднику “Асканія-Нова”, а й слідами перебування Фальц-Фейнів у Таврії. Та й тут його чекало розчарування: в Хорлах, які вже не були квітучим селищем, він не знайшов могили своєї бабусі Софії Богданівни Фальц-Фейн, котра трагічно загинула. Також було невідоме місце поховання героя Першої світової війни, його брата Олександра. Руїни — єдине, що залишилося від квітучого маєтку батька. Ніяких слідів не залишилося від розкішного білого палацу на березі Чорного моря — неначе його ніколи не було. Преображенка була перейменована у Червоний Чабан, а маєток дядька Дорнбург — у селище Чкалове. Все робилось для того, щоб повністю стерти пам’ять про родину Фальц-Фейнів [11, с.192]. Та не дивлячись на те, як повелися з рідними йому місцями, барон продовжував свою доброчинність, зокрема й для того, щоб відновити добре ім’я Фальц-Фейнів, яке бруднилося багато років.

Одного разу Едуард Олександрович у крамниці антиквара в Нью-Йорку придбав портрет князя Григорія Потьомкіна-Таврійського, одного з головних фаворитів цариці Катерини II [14, с.11]. Ця картина була викрадена з Алупкинського палацу після революції. Полотно було згорнуте в рулон і дуже сильно пошкоджене. Однак російські реставратори Московського Центру Грабаря, яких барон неодно-

разово називав найкращими у світі, змогли повністю відновити портрет. Після реставрації в 1991 році барон подарував картину Радянському фонду культури, який відправив її в Алупку. Тепер портрет князя входить до експозиції Алупкинського палацу-музею і знаходиться біля портрета імператриці.

Почувши про існування у приватних осіб вивезеного з Росії унікального килима, Едуард Олександрович вирішує його віднайти і повернути. Килим був подарований перським шахом російському імператору Миколі II для його кримської резиденції з нагоди 300-річчя Дому Романових. Починаються важкі пошуки і врешті-решт барон знаходить його у Південній Америці, там же на аукціоні він придбав килим за тридцять тисяч доларів [14, с.11]. Килим цей не орнаментований, а як картина з династичним сюжетом зображує в повний ріст Миколу II, імператрицю та сина Олексія.

Килим був повернений на своє законне місце — до Лівадії. Урочиста церемонія передачі відбулася у 1993 році в робочому кабінеті російського імператора в палаці, де знаходиться і дотепер [14, с.11].

У липні 1996 р. відбулося урочисте відкриття й освячення церкви у Гаврилівці. Туди було запрошено барона, який і надавав кошти на будівництво церкви Петра і Павла [28, с.3]. Едуард Олександрович кожного свого приїзду замовляє у цій церкві панахиду за своїх померлих рідних. Також барон Фальц-Фейн допомагає в будівництві церкви в Асканії-Нова. Щоразу він вносить матеріальну частку в цю справу.

Вже через рік 4 липня 1997 року Едуард Олександрович знову приїхав до Гаврилівки з нагоди встановлення меморіальної дошки на будинку, в якому він народився і від якого залишилися лише руїни. На дошці був портрет і напис: “У цьому замку 14 вересня 1912 року народився відомий меценат, громадський діяч України Едуард Олександрович Фальц-Фейн”. Також подарував районному краєзнавчому музею документи та фотографії, які поповнили розділ музею “З історії роду Фальц-Фейнів” [15, с.7].

Улітку 1999 р. барон прибув до Каховського краєзнавчого музею, в якому була відкрита виставка, присвячена історії родини Фальц-Фейнів. Барон подарував музею свій бюст, роботи його зятя Кееса Веркаде — знаменитого французького скульптора. Крім привезеного бюста, Едуард Фальц-Фейн передав 1000 доларів на підтримку охорони здоров'я

Каховщини [24, с.17], а у 2001 році подарував музею в Каховці цікаві експонати з життя свого роду [5, с.9].

Перебуваючи на Україні в 2002 р., Е. Фальц-Фейн віддав Національну академію наук України і передав їй валізу, яка належала імператору Олександрові II, де всередині були підсвічник та шахи. Зверху напис — “Власність царя Олександра II”. Цю валізу імператор подарував у 1863 р. пращурам барона, сім’ї Фейнів. Крім того, Фальц-Фейн подарував декілька картин Академії наук [16, с.3].

31 липня 2005 року в Херсонському художньому музеї ім. Олексія Шовкуненка відбулася урочиста церемонія передачі на зберігання до Державного архіву Херсонської області унікального архіву засновника заповідника Асканія-Нова Едуарда Олександровича Фальц-Фейна — понад 6000 документів, які охоплюють період з 1829 р. та 14 книг [25, с.9]. У жовтні 2006 року відбулася додаткова передача документів.

За свою добротність, окрім народної любові, барон отримав офіційні державні нагороди. У 1998 р. Едуарда Олександровича було нагороджено почесною грамотою Кабінету Міністрів України та цінним подарунком, які вручив тодішній прем’єр-міністр України Валерій Пустовойтенко [7, с.3].

19 листопада 2002 р. під час відвідин князівства Лихтенштейн делегацією з України відбулася урочиста церемонія вручення державної нагороди України — ордена “За заслуги” I ступеня барону Е.Фальц-Фейну за плідну благодійну діяльність [17, с.29].

13 вересня 2007 р. з’явився Указ Президента України про нагородження барона Е.Фальц-Фейна орденом Ярослава Мудрого V ступеня за визначний внесок у розвиток біосферного заповідника Асканія-Нова. Крім того, він був нагороджений орденом “Дружби народів”, Почесним знаком Президента України та іншими державними нагородами та відзнаками громадського визнання в Україні та за її межами.

Значною мірою завдяки зусиллям Е.Фальц-Фейна Асканія-Нова у 2009 р. стала учасником міжнародної конференції “Сім нових чудес природи”.

Благодійна діяльність родини Фальц-Фейнів у новітній час набула нових форм, а також глобального характеру. Приклад Е.Фальц-Фейна, як щирого патріота, який навіть після досягнення сторічного ювілею намагається брати

активну участь у житті своєї історичної Батьківщини, дійсно заслуговує на повагу та наслідування. Залишається лише висловити надію, що досвід добродійності, який набув Едуард Олександрович, знайде відображення в діяльності нових благодійників і меценатів, які, сподіваємось, скоро у великій кількості з'являться у нашій державі.

Література

1. Державний архів Херсонської області (далі: ДАХО). — Ф.Р.4097: Асканія-Нова, 1978. — Оп.1. — Спр.89. — 50 арк.
2. ДАХО. — Ф.Р.4097: Статті, нариси про Ф. Фальц-Фейна. 1911-1919 рр. — Оп.3. — Спр. 6. — 69 арк.
3. ДАХО. — Ф.Р.4097: Документи (справа МВС, спогадні листи тощо). — Оп.1. — Спр.75. — 60 арк.
4. ДАХО. — Ф.Р.4097: Документи про загибель С.Б.Фальц-Фейн. 1919, 2004 рр. — Оп.2. — Спр.1. — 32 арк.
5. Барон і Каховка // Каховська зоря. — 2001. — 12 жовтня. — С. 9.
6. Вареник Н. Асканія будет драгоценным камнем Украины / Н.Вареник // Правда Украины. — 1992. — 8 августа. — С. 9.
7. Возбранная Ж. Херсонская миссия Фальц-Фейнов / Ж.Возбранная // Булава. — 2005. — № 31. — С.7.
8. Гашинь Л. Серце його в Асканії-Нова / Л.Гашинь // Голос України. — 1992. — 7 жовтня. — С. 15.
9. Гунько О. Повернення до Асканії / О.Гунько // Деловые новости. — 1997. — 12 сентября. — С. 2.
10. Данилевич Н. Барон Фальц-Фейн: “В России я русский, на Украине — украинец” / Н.Данилевич // Наша республіка. — 1997. — № 22. — С. 14-17.
11. Данилевич Н. Барон Фальц-Фейн: Жизнь русского аристократа / Н.Данилевич. — М.: 2001. — 232 с.
12. Данилевич Н. Деньги из воздуха: Как бароны становятся королями / Н.Данилевич // Новый фаворит. — 2003. — Июнь. — С. 6.
13. Данько А. Зробив перший внесок — 100 тисяч доларів / А.Данько // Херсонський вісник. — 1992. — 10 жовтня. — С. 2.
14. Житомирский В. Увлечения барона. В России он тратит деньги, заработанные в Лихтенштейне / В.Житомирский // Площадь Свободы. — 1998. — 13-19 июля. — С. 10-11.
15. Клочанок В. Зустріч з цікавою людиною / В.Клочанок // Вісті. — 1997. — 12 липня. — С. 7.
16. Ніколайчук І. “У житті завжди пам'ятаю просте правило: треба не лише брати, а й віддавати” / І.Ніколайчук // Світ. — 2002. — 19-20 вересня. — С. 3.
17. Орден “За заслуги” I ступеня Едуарду Фальц-Фейну // Закон і бізнес. — 2005. — 23 листопада. — С. 29.
18. Рачкова О. Барон Едуард фон Фальц-Фейн: “Я взял кредит в княжеском банке” / О.Рачкова // Гривна. — 1996. — 17-26 травня. — С. 5.

19. Спогади директора Інституту тваринництва степових районів ім. М.Ф.Іванова "Асканія-Нова" — національного селекційно-генетичного центру з вівчарства В.І.Вороненка // Особистий архів автора. — 2 арк.
20. Стелько І. Документи та зберігання / І.Стелько // Вік: час, події, люди. — 2005. — 11 серпня. — № 32. — С. 3-6.
21. Стецюра Р. Стаття громадянином Лихтенштейна барону помогли... корови! / Р.Стецюра // Киевские ведомости. — 1997. — 26 августа. — С. 7.
22. Торбенко Ф. Барон Едуард фон Фальц-Фейн: "Зруйнуємо доценту... А потім" / Ф.Торбенко // Новий день. — 1997. — 19 липня. — С.7,13.
23. Фальц-Фейн В. Асканія-Нова / В.Фальц-Фейн. — К: Аграрна наука, 1997. — 347 с.
24. Цопіна Л. Монако, товариство Черчілля та Рубінштейна — барон залишив задля Каховки / Л.Цопіна // Каховська зоря. — 1999. — 23 липня. — С. 17.
25. Яценко А. Дарунок родини Фальц-Фейнів / А.Яценко // Наддніпрянська правда. — 2005. — 5 серпня. — С. 9.

ІНФОРМУЄ ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ

Переможцями літературного конкурсу
імені В'ячеслава Чорновола стали:

у 2012 р.

1. Михайло Зима (поезія)
2. Тетяна Ярославська (проза)
3. Іван Антипенко (публіцистика)

у 2013 р.:

1. Антоніна Бардачова (поезія)
2. Ніна Кокуца (проза)
3. Олена Горбачова (публіцистика)

Микола Оленковський

Підсумки наукових досліджень Херсонської обласної охоронної археологічної експедиції

Херсонська обласна охоронна археологічна експедиція діяла 33 роки. Її було створено у квітні 1976 року, а останнім роком її існування був 2009. Створена експедиція та усі роки очолювалась автором. За час існування експедиція мала різне підпорядкування. З 1976 по 1979 роки це була експедиція Херсонського краєзнавчого музею. З 1980 по 1984, та з 1993 по 1996 роки — спільна експедиція Херсонського обласного відділу охорони пам'яток та секції археології Херсонської облорганізації Українського товариства охорони пам'яток. З 1985 по 1989 роки — спільна експедиція сектору охорони пам'яток археології облуправління культури та секції археології ХОО УТОПК. З 1990 по 1992 роки — експедиція Херсонського обласного археологічного центру при Фонді культури України. З 1997 по 2004 роки — експедиція Херсонської обласної інспекції охорони пам'яток. З 2005 по 2009 роки — експедиція секції археології ХОО УТОПК.

За час існування експедиції нею виконувався увесь існуючий комплекс польових археологічних досліджень — археологічні розвідки по відкриттю нових пам'яток, контрольно-охоронні та інспекційні обстеження пам'яток, шурфовки пам'яток, науково-дослідні, охоронні та

рятувальні розкопки. Пошуковими розвідками відкрито понад 500 невідомих науці стоянок, поселень, стійбищ широкого археологічного спектру (від муст'є по пізнь середньовіччя), а також понад 2000 курганів. Обстежено для перевірки стану збереження усі пам'ятки археології Херсонщини (понад 4000 об'єктів), і ті, що збереглися (деякі багаторазово), і більшість тих, які фіксувалися раніше але на час дії експедиції вже були повністю знищені.

У межах Херсонської області пішими археологічними пошуковими розвідками обстежено: повністю обидва береги Дніпра, береги річки Рогачик, обидва береги Дніпро-Бузького лиману, берег Сивашу, береги Інгульця у межах Високопільського й, частково, Великоолександрівського районів, кілька великих подів лівобережної рівнини. Частково обстежено території Каховської, Козаче-Лагерської, Олешківської, Збур'ївської, Іванівської та Кінбурнської арен Нижньодніпровських пісків; узбережжя Чорного моря у межах Каланчацького та Голопристанського районів; балки, що впадають у поди; пересихаючу річку Сірогоз. З маршрутами неодноразового обстеження археологічних пам'яток відкритих раніше (переважно для збору археологічних матеріалів та перевірки технічного стану пам'яток), загальна довжина піших маршрутів територією Херсонщини склала понад 3 тисячі км. За час проведення пошуків та перевірки стану курганів обстежено біля 23 тисяч квадратних кілометрів суходолу Херсонщини.

Велику кількість пам'яток досліджено проведенням шурфовок. Метою шурфовок було встановлення наявності та збереженості пам'яток, характеру культурного шару (геолого-стратиграфічні умови залягання, товщина, насиченість археологічним матеріалом), площ та розмірів пам'яток. Цим видом наукових археологічних досліджень охоплено пам'ятки різних епох. Пізньопалеолітичні стоянки — Леонтіївка (Нововоронцовський р-н); Дмитрівка та Любимівка I (Каховський р-н); Перемога I, Солоне озеро I, Солоне озеро VI (Новотроїцький р-н); Першо-Покровка I (Нижньосірогозький р-н); Нововолодимирівка II та Нововолодимирівка VII (Чаплинський р-н). Мезолітичні стоянки — Великі Копані 1“а” та Великі Копані 54 (Цюрупинський р-н), Солоне озеро VII“б” та Солоне озеро VII“в” (Новотроїцький р-н). Поселення доби бронзи — Піщанівка 1 (Цюрупинський р-н), Кошове (Білозерський р-н), Нововолодимирівське (Чаплинський р-н), Василівська затока (Новотроїцький р-н).

Античні поселення — Садиба Литвиненка (Білозерський р-н), Ягорлицьке (Голопристанський р-н). Середньовічне місто Олешня (Херсон). Пізньосередньовічне поселення Сивашівка 3 (Новотроїцький р-н). Багатошарові пам'ятки — Сомова балка та Любимівський пляж у Каховському районі (з культурними шарами пізнього палеоліту та скіфів); Солоне озеро VII та Солоне озеро VII“г” (з культурними шарами мезоліту, неоліту, доби бронзи).

Багаторічними науково-дослідними археологічними розкопками експедиція вивчала дві пам'ятки. Однією з них є двошарова археологічна пам'ятка доби пізнього палеоліту та катакомбної культури доби бронзи — Нововолодимирівка II (Чаплинський р-н). Розкопки проводились у 1985 та 1987 роках. Другою є двошарова пам'ятка доби пізнього палеоліту та сабатинівської культури доби бронзи — Дмитрівка [7]. На ній розкопки здійснювалися у 1986, 1987, 1990, 2000 та 2001 роках. Обидва ці археологічні об'єкти, видатні за своїм науковим значенням і добре досліджені, отримали статус “Пам'ятка археології національного значення”.

Пріоритетним у роботі експедиції завжди залишалося проведення польових охоронно-рятувальних археологічних розкопок. За теоретичними розробками, щодо методів проведення охоронно-археологічних заходів, їх можна розділити на розкопки об'єктів, які руйнуються антропогенними факторами, та розкопки об'єктів, що руйнуються природними факторами.

За антропогенної загрози щодо пам'яток археології повинні виконуватися як охоронно-упереджувальні розкопки, так і рятувальні. У першому випадку — це рятування об'єктів, яким загрожує неминуче знищення у подальшому. У другому — рятування об'єктів, що вже знищуються, й це знищення не може бути припинене.

До охоронно-упереджувальних робіт експедиції відносяться розкопки двох скіфських курганів біля с. Дар'івка Білозерського району, здійснені у 1995 році. Значний обсяг досліджень експедиції припадає на рятувальні розкопки пам'яток, що знищувались господарською діяльністю (антропогенний фактор у чистому вигляді). Це розкопки: залишків кургану біля с. Чулаківка Голопристанського району (1976 р.), пізньопалеолітичної стоянки Солоне озеро VI (1990 р.), двошарової стоянки пізнього палеоліту та мезоліту — Солоне озеро I“а” (1990 р.), унікальної двошарової стоянки пізнього палеоліту — Солоне озеро IX

(1990-1991 рр.), багат шарової стоянки пізнього палеоліту, мезоліту, неоліту, енеоліту та доби бронзи — Солоне озеро IX”а” (1990 р.).

Археологічні дослідження пам’яток, що руйнуються природними факторами, автор підрозділяє на охоронно-рятувальні розкопки об’єктів, які знищуються екологічними процесами (без антропогенного впливу), та охоронно-рятувальні розкопки об’єктів, які руйнуються екологічними процесами через спровокованість антропогенними факторами. <http://prosvilib.ipsys.net>

До робіт експедиції, необхідність яких спричинена першим видом природних факторів, відносяться: розкопачні дослідження у 1977 році (спільно з археологом Херсонського краєзнавчого музею М. Абікуловою) античного поселення Садиба Литвиненка, що руйнується Дніпровським лиманом (с. Станіслав Білозерського району); розкопки у 1980 році Золотобалківського пізньоскіфського ґрунтового могильника, який руйнувався яругою (с. Золота Балка Нововоронцовського району); розкопки у 1988 та 1990-1993 роках тришарової пізньопалеолітичної стоянки Вознесенка IV (пам’ятки національного значення), що руйнується Сивашем (с. Заозерне Новотроїцького району).

До досліджень, спричинених другим зазначеним природним фактором, відносяться: розкопки поселень доби бронзи Великі Копані 1“б” (1978, 1983 рр.) та Великі Копані 1“в” (1977, 1983, 1984, 1988 рр.), які руйнувалися еоловими процесами, спровокованими оранкою піску під лісонасадження (с. Великі Копані Цюрупинського району); розкопки у 1978-1980 роках багат шарової пам’ятки пізнього палеоліту та доби бронзи Леонтіївка (с. Михайлівка Нововоронцовського району); розкопки у 1983 та 1990 роках багат шарової пам’ятки пізнього палеоліту, доби бронзи та скіфів Дрімайлівка (с. Зміївка Бериславського району).

Загалом, усіма видами археологічних досліджень експедиції охоплено майже усю територію Херсонщини (у межах усіх територіально-адміністративних регіонів Херсонської області). Шурфово-розкопачні польові роботи здійснено у межах 11 районів області. Повномасштабними розкопачними дослідженнями охоплено періоди пізнього палеоліту, мезоліту, неоліту, доби бронзи та раннього залізного віку [3; 4; 5]. Отримано наукову інформацію з багатьох десятків пам’яток археології ще до того, як вони повністю припинили своє існування [9; 10].

Херсонська обласна охоронна археологічна експедиція першою здійснила такий обсяг найрізноманітніших наукових досліджень, провела розкопки такої великої кількості пам'яток археології, отримала великий обсяг інформації зі зниклих у подальшому стоянок та поселень різних епох. Начальник експедиції став першим на Херсонщині ученим-археологом.

Не тільки перевершити, а й навіть наблизитися до результатів роботи експедиції вже неможливо. Об'єктивно — тому, що на Херсонщині вже майже не залишилося таких категорій пам'яток археології, як стоянки, поселення та ґрунтові могили. Залишається біля двох десятків античних та пізньоскіфських поселень і городищ — але вони, у більшості, добре досліджені археологічними розкопками. Відтак витратити кошти на їх наукові дослідження просто не варто. На проведення рятувальних розкопок археологічних пам'яток, що інтенсивно знищуються на Херсонщині, потрібне значне фінансування. А такого фінансування у найближчі десятиліття просто не буде. Про масштабні розкопки курганів в Україні можна назавжди забути. Після масштабних та всеохоплюючих археологічних розвідок Херсонської обласної охоронної археологічної експедиції знайти на Херсонщині хоч невелику кількість нових пам'яток археології вже неможливо. Суб'єктивно — тому, що практично немає шансів, що в Херсоні колись з'явиться високопрофесійний археолог, здатний на проведення такого обсягу польових та наукових досліджень.

Але експедиція займалася не тільки польовими археологічними розвідками, а й великим обсягом наукових робіт та заходів. Було виголошено понад півсотні наукових доповідей на міжнародних та внутрішніх наукових конференціях. Підготовлено та видано збірку тез конференції [12] та три збірки наукових статей [1; 2; 11]. Оpubліковано понад 150 наукових статей (у т. ч. й у кращих європейських археологічних виданнях). Оpubліковано 35 наукових монографій, що для археологічних експедицій Східної Європи є неперевершеним показником. Крім того опубліковано 7 науково-популярних археологічних монографій та понад 60 археологічних просвітницьких статей у пресі.

Наслідки досліджень експедицією пізньопалеолітичних стоянок Херсонщини стали помітною складовою у вивченні керівником експедиції епіграветського відрізка історії Східної Європи (від 19 до 12 тисяч років до наших днів).

Ці теоретичні дослідження, з виданням першої й єдиної узагальнюючої праці з цієї проблематики, обсягом 51 умовний друкарський аркуш, стали подією в європейській археології [6].

Окрім значного обсягу охоронних заходів, незмірне значення експедиції полягає також у тому, що було закрито величезну “білу пляму” в дослідженнях історії Херсонщини. Із теперішніх знань про тридцять тисяч років історії Херсонської області, до початку роботи експедиції було відомо тільки про останніх 5 тисяч років. Про мешканців Херсонщини часів палеоліту, мезоліту та неоліту взагалі нічого не було відомо. Зараз про ті часи можна дізнатися кожному бажуючому з достатньо простої для розуміння, нещодавно виданої, книжки [8].

Література

1. Археологічна збірка. — №1. — Херсон, 1999. — 200 с.
2. Археологічна збірка. — №2. — Херсон, 2002. — 170 с.
3. Оленковский Н.П. Поздний палеолит и мезолит Нижнего Днепра / Н.П.Оленковский. — Херсон, 1991. — 202 с.
4. Оленковский М.П. Палеолит та мезоліт Присивашья: Проблеми епігравету України / М.П.Оленковский. — Херсон: Придніпров'я, 2000. — 171 с.
5. Оленковский М. Археологічні пам'ятки Херсонської області / М.П.Оленковский. — Херсон, 2004. — 128 с.
6. Оленковский Н.П. Эпиграветт Восточной Европы. Культурно-исторический аспект / Н.П.Оленковский. — Херсон, 2008. — 432 с.
7. Оленковский Н.П. Эпиграветтская стоянка Дмитровка / Н.П.Оленковский. — Херсон: Айлант, 2009. — 100 с.
8. Оленковский М.П. Історія Херсонщини (від найдавніших епох по козацькі часи) / М.П.Оленковский. — Херсон: Айлант, 2010. — 112 с.
9. Оленковский Н.П. Древности Нижнеднепровских кучугур / Н.П.Оленковский. — Херсон, 2011. — 184 с.
10. Оленковский Н.П. Неолит Присивашья / Н.П.Оленковский. — Херсон, 2012. — 176 с.
11. Пізньопалеолітичні пам'ятки центру Північного Причорномор'я (нові матеріали). — Херсон, 1992. — 40 с.
12. Проблемы первобытной археологии Северного Причерноморья. — Херсон, 1990. — 99 с.

Іван Немченко

“Рідна тирсо, — колиско моя!..”

Образ Херсонщини в художній літературі

*Досі сниться метелиця маю,
Завірюха херсонських вишень.
Золоті її очі впивають
Степовий необмежений день.*

Є.Маланюк

Вітчизняне й світове письменство протягом багатьох століть не оминало увагою нашої малої батьківщини — північно-західного Причорномор'я, за яким від порубіжжя XVIII-XIX ст. — аж до початку XX ст. закріпились найменування Херсонська і Таврійська губернії (місто Херсон, засноване 1778 року, стало центром губернії в 1803 р.). Осердям цих двох великих територій, що нині залишилися тільки на історичних картах, був регіон у пониззі Дніпра. Саме на його теренах сформована теперішня Херсонська область, заснована 1944 року в розпалі Другої світової війни. Ця сучасна адміністративна одиниця увібрала як частину правобережних земель — історичної Херсонщини, так і лівобережжя — давньої Таврії. Тому не випадково на тлі сьогодення спостерігається тенденція до ототожнення цілком різних у минулому понять Херсонщина і Таврія. І коли говорять про “образ Херсонщини” в творчості письменників, то часто мають на увазі як правобережно-історичний формат цього поняття, так і його сучасний таврійський сегмент.

Серед найдавніших згадок про наш край, поетично названий Білобережжям, та старовинних свідчень про особливості його природи, історії, побуту і традицій місцевого населення слід назвати насамперед античні полотна та фольклорні перлини, що прийшли з глибини століть. Геродотове бачення Гілеї (Лісистої країни в Нижньому Придніпров'ї) й Гомерові описи Причорномор'я в його поемному епосі дають уявлення про веледавнє обличчя українського Півдня.

У фольклорі українців здавна присутні образи Дніпра і Бога (Південного Бугу), Чорного та Азовського морів, Великого Лиману (Дніпро-Бузького лиману), Сиваша (Гнилого моря), Олешок, Тавань-города, острова Тендрова (нині Тендровська коса), Гарда (Буго-Гардівської паланки) та ін. Терени, що увійшли до Херсонської губернії та сучасної Херсонської області, широко відображені в думках (“Самійло Кішка”, “Отаман Матяш старий”) та піснях (“Ой над Бугом над рікою”, “Ой за річкою та й за Синюхою”, “Смерть козака на долині Кодимі”, “В одно врем’я під Єлисаветом много орлів ізліталось”), переказах та легендах (“Велика і Мала Лепетиха”, “Макітрина балка”, “Легенда про Семенів Ріг”, “Легенда про Семена Скалозуба”). Наприклад, у думі “Самійло Кішка” зустрічаємо епізод, як козаки “на Лиман-ріку іспадали, / К Дніпру-Славути низенько уклоняли” [28, с.54].

А в думі “Про Хмельницького Богдана смерть, про Єврася Хмельниченка і Павла Тетеренка” фігурує Приташличчина (північ губерніальної Херсонщини), пов’язана з діяльністю запорозького лицарства та його очільників: “Як будеш немного Ташликом-рікою гуляти, / На бубни, на цурочки вигравати, / Дак будеш отця живого заставати”; “А як будеш много Ташликом-рікою гуляти, / На бубни, на цурочки вигравати, / Дак не будеш отця живого заставати...” [28, с.88]. У думі “Отаман Матяш старий” змальована місцевість біля злиття Південного Бугу та Савранки (в просторіччі Самарки). Твір констатує наслідки іноземних навал на Південну Україну: “На усті Самари-Богу, / Семенова козацького рогу, / Усі поля самарськії пожарами погоріли; / Тільки два терни-байраки не горіли, / Що під собою гостей великих іміли” [28, с.65].

Подібні описи можна знайти в літературних текстах порубіжжя XVIII-XIX ст. До цього періоду належить поезія Антона Головатого “Ой, боже наш, боже, боже милостивий...”, що стала в ті часи популярною народною піснею. Її автор — старшина і писар нової Запорозької Січі, капітан російської армії, пізніше військовий суддя й отаман Чорноморського козацького війська на Кубані — в цьому творі веде мову про нелегкі часи українського лицарства після зруйнування Січі (1775): “Служили вірно в полі і на морі, / Та остались убогі, босі й голі” [26, с.86]. До переміщення на Тамань козаки перебували на землях, що належать до сучасних Одещини, Миколаївщини та Херсонщини. Це й

зафіксовано у вірші А.Головатого: його герої-козаки отримали “Дністровий і Дніпровий лимани”, щоб там господарювати-володарювати — “в них добувати рибу, справляти каптани” [26, с.86].

Краєвиди нашого регіону знаходимо в літературних інтерпретаціях багатьох романтиків, що кохалися в героїчних мотивах козацької минувшини. Ось відомі кожному українцеві рядки з “Тарасової ночі” (1838) великого Кобзаря, котрі тематично стосуються наших теренів: “Встає хмара з-за Лиману, / А другая з поля, / Зажурилась Україна — Така її доля!” [30, с.20]. Через наш край запорожці виступали на Туреччину, щоб визволяти з неволі співвітчизників, тож у поемі “Іван Підкова” (1839) Т.Шевченко так омісцєвлює й конкретизує один з етапів козацького походу на ворогів: “Чорна хмара з-за Лиману / Небо, сонце криє. / Синє море звірюкою / То стогне, то виє, / Дніпра гирло затопило...” [30, с.55]. З цими ж географічними символами нашого регіону пов’язуються події Кобзарєвої поеми “Гамалія” (1842), пов’язані з долею українських невольників у султанській Туреччині та спробами співвітчизників визволити бранців з полону: “І море ревнуло Босфорову мову, / У Лиман погнало, а Лиман Дніпрові / Тую журбу-мову на хвилі подав” [30, с.150]. Але якщо в даному творі змальовано успішний похід козацтва на ворогів, то в поемі Т.Шевченка “Невольник” (1845) оборонці України, що линуць “за Тендер погуляти, / Турка пошукати”, більшістю гинуть.

Слід відзначити, що тема Дніпро-Бузького лиману (Великого Лиману) досить широко розроблена в поезії XIX-XX ст. Ці блакитні простори оспівували М.Чернявський (“Гроза”, “Карзоаз Ольвійський”), Дніпрова Чайка (“На лимані”), М.Лисянський (“Корабелі”), О.Галка (“Під Херсоном”), О.Полішкарів (“На світанку юрмляться блакитні тумани...”), М.Вінграновський (“Лиманський Гайявата”, “Дума про Британку”, “В кукурудзинні з-за лиману...”, “Пришерхла тиша — сіра миша...”), Л.Костенко (“Пливли ми ввечері лиманом...”), Д.Кремінь (“Над лиманом”), В.Бойченко (“Ти смійся, світе...”, “Миколаїв”), В.Гончаренко (“Лиману лимонне свічадо...”), І.Баклицький (“Над лиманом”), А.Бенер (“Коромысла дымов над лиманом”), М.Божаткін (“Песня о корабельном крае”). Так, у вірші О.Галки (“Під Херсоном”) постають прикмети пониззя Дніпра, які навівають ностальгію по запорозькому лицарству:

По Дніпровських гирлах тихо вітер віє...
Очерет та плавні, острівці, гаї —
Без кінця глибокий той Лиман синіє
І несе у море хвилі він свої.
Сунеться галера, мов чумаки з вагою,
Ледві-ледві дише очерет гнучкий,
Чайка у блакиті лине над водою
І голубить душу простір цей німий...
Тут колись гуляли братчики низові;
Пісні товариства чулись на човнах...
[27, ст.810].

Козацька історія краю звеличена в історичних романах М.Лазорського (“Патріот”), С.Добровольського (“Очаківський розмир”), О.Глушка (“Кінбурн”), Ю.Мухкетика (“Яса”), поезії С.Тельнюка (“Гаркуша”). Дореволюційна Херсонщина і Таврія живописуються в творах Л.Толстого (“Не можу мовчати”), М.Горького (“Помста”), Л.Раковського (“Адмірал Ушаков”), П.Ходченка (“Перегорнуті сторінки”) та ін.

Події перших десятиріч ХХ століття, що увиразнили історичне обличчя краю, закарбовані в романах Ю.Яновського (“Вершники”), Ю.Смолича (“Світанок над морем”), повістях В.Красильщикова (“Інтендант революції”), А.Дніпровського (“Іх волила молодість”), О.Лукіна та Д.Поляновського (“Співробітник ЧК”). Упізнаваними є описи регіону в творах Івана Дніпровського (“Яхта “Софія”, “Яблуневий полон”), К.Паустовського (“Вишня і степ”), С.Крижанівського (“Два Херсони”), Л.Куліша (“На молодих вітрах”).

Сучасність і ретроспекції Нижнього Подніпров’я та Побужжя оживають у віршах М.Нагнибіди (“В останню мить свого життя...”), В.Бойченка (“Фортечний арсенал”, “Запорозький Гард”, “Мертвовод”). Так, перший із названих авторів, закоханий у південноукраїнський простір, мріє в кінцевій хвилі свого буття потрапити саме сюди (“Метнусь, як чайка, до злиття Дніпра і Бугу”, “метнусь, мов чайка, в дивосвіт Дніпра і Бугу”).

У багатьох літературних полотнах відображено минуле й сучасність південної перлини — міста Херсона. Сотні авторів різних часів оспівували його мальовничі прикмети, описували життя й побут городян. У творі поета-аноніма “Плач київських монахів”, датованому ще 1786 роком, уже згадується місто Херсон (через вісім років після його заснування) як місце для відбування покарання засуджени-

ми. Герої твору — ченці — скаржаться на прихід лихих часів, коли вони втрачають пільги, всілякі маєтності (“нині не тоє”, “улетіло от нас все время золотое”), а тому мусять шукати виходу зі скрути, рятівних заходів, за які “не пошлють далі работать, как в Херсоні” [26, с.218].

Про наше місто йдеться в “Путешественных записках Василя Зуева от Санкт-Петербурга до Херсона в 1781 и 1782 году”, в “Путешествии по всему Крыму и Бессарабии в 1799 г.” П.Сумарокова, в “Записках из Херсона в Крым и назад” В.Анастасевича (початок XIX ст.), в “Поездке в Южную Россию” (1861-1863) О.Афанасьєва-Чужбинського тощо.

Описи губерніяльної Херсонщини можна знайти в творах багатьох вітчизняних класиків. Так, у повісті І.Нечуя-Левицького “Микола Джеря” наведено розлогі характеристики херсонських степів, якими мандрують утікачі-кріпаки з метою дістатись до Бесарабії, щоб там пожити вільніше і вже не потрапити до рук свого свавільного пана. Ці картини значно відрізняються від замальовок Надросся з його буйною розкішною природою, яка ніби припрошує працювати на цій благословенній землі. Але кріпаки, доведені до відчаю і стихійного протесту, змушені залишати ці щедротні регіони в пошуках кращого життя й порятунку від поміщицької наруги. “Багато степових херсонських сіл поминули бурлаки. Вони бачили села й степові, голі й опалені гарячим сонцем; бачили села понад невеличкими степовими річечками, де вже зеленіли верби, садочки і навіть виноградники; бачили здорові багаті німецькі колонії з довгими рівними вулицями, з домами на два поверхи серед зелених садків та виноградників” [21, с.163].

Для поета О.Баласогла це пустельний край (“Херсон, Херсон, / Степная глушь”). А для його сучасника Д.Марковича — це суворий простір, який випробовує людину на міцність тіла та духу. Про трагізм долі дітей-злидарів, їхню поразку в непосильному двобої з жорстоким світом повідав цей митець у своїх таврійських оповіданнях “Шматок” та “У найми” (1888), в яких широко використані матеріали з місцевого життя, створені колоритні образи земляків, наведені розлогі описи природи нашого краю. Перед читачем постають похмурі замальовки чаплинських степів і Присивашся, що суголосні безрадіним настроєм героїв.

У оповіданні “У найми”, що має підзаголовок “Образок з життя Дніпровського повіту 1887-8 року”, репрезентовано

таврійське лівобережжя нашого регіону: “Нема краю широкому, вільному степу! Простягся він рівний-рівний від кучугурів Дніпрових аж до самого Сиваша, уперся в його, став неначе на годину, а далі перекинувся через Сиваш, задавив його своєю величезною рівнотою і простягся вже вільно далі й далі, зачепив річечки Молочну, Дін і пропав десь... Коло самого моря лежить він — неначе залицяється з ним, широким і таким же вільним, — як два брати, один тихий, до оселі прихильний, а другий — ворог хати... Від Дніпра степ хороший, коло Сиваша — понурий, білястий, з лисинами. Та й не диво йому засумувати коло такого сусіди” [19, с.84]. Від загальних картин степових просторів автор переходить до фіксації прикмет голодної пори в Присивашші. “Цей рік великий бог не хотів глянути на степ широкий своїм милостивим оком; прогнівили його, милосердного, одвернув лице своє, і в той мент мертвим вітром повіяло... Все, що з весни потяглося з землі багатой, все зразу стало умирать. Вітер з схід сонця віяв, дув немилосердно, лютував як хотів, усяку билинку, стеблину зв’ялив, зсушив. Зелений хліб вийшов з землі травицею розкішною, неначе килимом укрив степ; повіяв сердитий вітер — і травиця звернулася у дудочку, зав’яла, голівоньки схилила додолу, пожовкла — і вмерла навіки... Курай колючий та живучий, перекотиполе чудовне та легоче — від того вітру повмирали, і на Іллю святого степ почорнів, неначе ярина восени, сірою землею як попелом вкрився. А чоловік, хлібороб, сльозою гіркою вмився” [19, с.85]. Невипадково все в природі нагадує про смерть, хвиля Гнилого моря “важка, сива, як мертво око”, а земля, хатки й саме небо жовті, наче мерці. “Голод у селі. Страшне слово!..” — ця констатація ніби передвіщає трагічний розвиток подій: у багатодітної удовиці Ганни немає можливості утримувати родину, тож слідом за сином-підлітком Степанком вирушає на пошуки заробітку в зимову службу й маленька її донька Марися, котра по дорозі замерзає. У творі згадуються Каховка, Чаплі (Чаплинка), господарство землевласника Фейна — центри, до яких линула робоча сила, зосібна й місцеві злидарі.

Прикмети різних місцевостей Таврійської та Херсонської губерній широко репрезентовано в доробку Дніпрової Чайки (Л.Василевської-Березіної). Це численні описи степу і моря, життя й побуту південців. Побачивши світ у родині священика з села Карлівки (Лікарського), що належало до Ананьївського повіту Херсонської губернії (нині

селище Зелений Яр Доманівського району Миколаївської області), Дніпрова Чайка назавжди закохалась у рідні простори, захопилась минувиною й сучасністю свого краю. Мала батьківщина озивається з багатьох її поезій, віршів у прозі, оповідань, автобіографічних нотаток.

Твір Дніпрової Чайки “Вісточка” (1883-1884), що увійшов до одеського альманаху “Нива” (1885), своїм незвичайним колоритом змушує мимоволі згадати баладний доробок Л.Боровиковського (“Молодиця”), Т.Шевченка (“Причина”): “дметься Дніпр горою”, “сивий місяць, наче чабан, / Виглядає з хмари”, “буйні хвилі берег укривають”, “реве вітер, аж до хвилі / Верби нахилає” та ін. А проте балада є безпосереднім відгуком авторки на цілком реальні події з життя рибалок Причорномор’я, зокрема, мешканців села Збур’івки у гирлі Дніпра, що славиться як батьківщина мореходів. У цій місцевості письменниця провела чимало своїх дитячих літ, була добре знайома з рибальським побутом і звичаями. За статистикою, лише в одному 1886 році в Чорному морі загинуло понад 50 дніпровських суден [15, с.399], що свідчило про правдивість балади. Саме подібний факт і став основою твору: це смерть слобідського шкіпера Левка під час шторму та її трагічні наслідки для рибалчини родини. Головна увага приділяється відтворенню переживань і невтішного горя дружини загиблого Параски та дітей-сиріт. Шкіпера Левка поетеса наділяє рисами, притаманними саме баладним персонажам: одчайдушністю, сміливістю, нехтуванням будь-якою небезпекою. Загибель морехода і тужіння Параски-вдови авторка подає в суто романтичній манері з використанням відповідної атрибутики: про “погибшу душу” Левка “співа Чорне море”, “прилетіла / Вісточка проклята / Сірим пугачем з-за моря” [11, с.25]; “Стогне вітер, чайка скиглить, / Серце надриває, — Бідна вдова з сиротами / Долю проклинає” [10, с.26]. Послугуючись засобом художнього паралелізму, Дніпрова Чайка відтворює безмежну розпуку, що охопила душу жінки: “Реве вітер, аж до хвилі / Верби нахилає — Бідну вдову люте горе / Додолу згинає” [10, с.26].

У вірші “На лимані” (1886) поетеса змальовує чудову картину Причорномор’я, послугуючись миттєвими враженнями ліричного героя від зустрічі з рідною природою (“Ой широко лиман розливається, / Верболозом кругом він квітчається”; “Над ним сонце ясне усміхається / І по хвилях вогнем розсипається”).

У поезії “Степова билиця” (1887) Дніпрова Чайка репрезентувала разючу картину нелюдських умов животіння одного з багатьох таврійських наймитів-підлітків, що в муках від голоду й холоду вмирає на тлі буряної ночі, доглядаючи незчисленні отари-шматки бездушного хазяїна — німця-мільйонера. Основою твору став дійсний факт із судової практики друга поетеси — відомого юриста й письменника Д.В.Марковича, що в 80-х рр. жив і працював на Херсонщині. Ця подія дуже вразила обох літераторів, і, як наслідок, виникло своєрідне творче змагання митців. “Ми з ним (Д.Марковичем — І.Н.) писали навипередки, — згадувала Дніпрова Чайка, — “Степова билиця” звалося у мене, “Шматок” — у його. У мене — віршем, у його — прозою” [2, арк.14]. Прониклива поетеса зуміла тонко відтворити гнітючий душевний стан юного вівчара Івана, його відчай і мрії про задоволення звичайних дитячих потреб у їжі й теплі. Проте для малого наймита ці сподівання практично нездійсненні. Натуралістичні подробиці, до яких удається Дніпрова Чайка, щоб передати жахливий фінал долі хлопчика-трударя, слугують контрастом до безхмарного й безкарного існування його хазяїна — великого таврійського землевласника, який і надалі “Іванів наймає” і наживається на їхній праці та дешевій силі. Твір приваблює своїм демократизмом і мальовничістю в описах причорноморського степу.

Культ природи, захоплення південноукраїнським околom супроводив поетесу від самих її творчих витоків. Ще в ранньому вірші “Степ” (1882) ліричний герой замальовки сприймає рідний простір за велетенський храм з блакитним куполом (“Небо кругле, наче баня, / Сине та глибоке, / А з його на землю любо / Зорить сонце-око”), чим уподібнюється героєві-пантеїстові з поезії М.Чернявського “Шумлять шовки зелених нив...”, подивованим довоколишністю: “І я не знаю, що твориться: / Чи в храмі я? Чи сам я храм?” [29, с.23]. В обох митців споглядання рідних краєвидів пробуджує екстатичне відчуття єдності зі світом. Цей зв’язок уловлюється на рівні підсвідомості, фіксується в миттєвих враженнях і настроях. “Аж серце німіє!” [11, с.47] — так передає Дніпрова Чайка душевний імпульс, реакцію героя-степовика на побачену картину. Щоденно, щохвилі йому доводиться перебувати під владою цього урочисто-величного простору, сакралізованого безмежжя. Але тільки тепер, в даний момент, відбулося відкриття цієї

істини, означене щемом серця. У вірші наведена колоритна замальовка Таврії з її рослинним і пташиним світом, з характерними господарчими прикметами: “Підпадьомка перепілка, / Жайворонки грають, / По траві, неначе пані, / Дрохви похожають”; “Вітер тихий та пахнючий / По степу гуляє / І самотнії могили / Звістками єднає”; “Де-не-де забовваніє / Сирота-кошара, / Недалечко округ неї / Розляглась отара...” [10, с.46-47].

Горьківський мотив “Хай сильніше вдарить буря!”, відчутний у багатьох прозових творах Дніпрові Чайки, відлунює в написаній у Херсоні імпресіоністичній мініатюрі “Плавні горять” (1902). Образ священного вогню очищення, громадська активність ліричного героя, пристрасна жага до діла протиставляються в творі міщанській заскорузлості та байдужості. Ось яким постає в мініатюрі нічний Херсон початку ХХ століття:

“Таємничо ніч спустилася над город, придушила в хмарах місяць, погасила дрібні зорі, притлумила рухи й звуки, — мов мерця сукном жалобним, чорним покривом укрила задрімавший тихий город.

Сподіваючись на місяць, ошаднії городяни ліхтарів не засвічають, лиш разками золотими сяють вулиці крамничі, а останні безпорадно потопають у мороці. Рух денний, їзда і гомін — все одлинуло, мов хвиля, і гуде отам далеко, де ще вікна сяють світлом; тут же, в мороці густому, лиш виття собаки чути, лиш ходу самотню часом та нявчання пожадливе невгаваючих котів. День півсонно проморгавши, город твердо засинає, а наразливая думка серед темряви і тиші у безсонні морить душу, сушить мозок непокоєм” [9, с.150].

На противагу сонному й цілком індіферентному місту (“за шибамі не чути ні тривоги, ні співчуття”), лівобережжя “по той бік Дніпра старого” не спить, озивається потужними пожежами — відповідями на виклики епохи. Твір надихнутий реальними подіями — соціальними заворушеннями серед таврійського селянства в перші роки нового століття, передає всю велич грізної стихії палаючих плавнів, що сприймається як символ боротьби, на яку вже піднімався народ у різних куточках імперії. Авторка точно передає суспільні настрої, передреволюційну атмосферу. Вона пристрасно кличе сучасників “до самопожертви, до величної звитяги”, активного протесту проти “мороку” й “темряви” — втілення чорних сил царату.

А ось опис цієї ж знайомої херсонцям місцевості у поезії в прозі “Гармонія”. Авторка знову звертається до переваг імпресіоністичного письма:

“Весна, Дніпро розлився, поняв низькою плавню і буйно розганяє свої брудні хвилі: то в глинясту грядку сердито плеще, то злизує пісок на косах, то репетує на заборах. Часами виринають з-під брудних хвиль старі куниці комишу, зелені верби силкуються ще випростати зелене гілля з-під наплаву. І там, і тут пливають дошки, солома, сіно та сірі клапти піни — усі признаки пійми. І гнівно, й владно, і весело гримлять бурхливі хвилі білогриві.

А небо ж то таке глибоке-чисте, мов кришталь, хмарки легенькі білі, немов пушинки лебедині, розкидані геть-геть, а сонце сяє-вигріває увесь той божий світ” [9, с.152].

Духовна деградація робітників соляних промислів у Таврії, котрі ще вчора були селянами й жили за своїми патріархальними моральними нормами, стає об’єктом досліджень Дніпрової Чайки в оповіданні “На Солоному”. Розбещеність, ледарство, грубість, обмеженість мешканців околиць курортного містечка в дельті Дніпра (йдеться, певно ж, про Голу Пристань) викликають закономірне занепокоєння у приїжджого вчителя Гаврила Петровича, і він вирішує протиставити філістерському побуту, позбавленому національних прикмет і позначеному безміром вульгарних пісень типу “За-а-хчу розлюблю, за-а-хчу полюблю!” та інших атрибутів міщанської псевдокультури, зразки справжнього мистецтва: українські народні пісні та вокальні твори М.Лисенка на вірші Т.Шевченка (“Заповіт”, “Минають дні, минають ночі”, “Садок вишневий коло хати” й ін.). Герой Дніпрової Чайки таки досяг своєї мети, хоча й почасти: крізь вал “нежнінької” мови-суржику почали розсипатися діаманти чистої рідної мови, а національний музичний репертуар змусив спролетаризованих селян згадати про духовні витоки свого народу, про славних козаків, що стояли кошем у гирлі Дніпра (в Олешках, Збур’ївці, Прогноях), а відтак збагнути свою громадянську присутність. Авторка підкреслює, що ні за яких обставин людина і сам народ загалом не повинні обривати нитку часів, традицій, не губити своєї історичної пам’яті, бо інакше настане виродження етносу. В оповіданні згадується опосередковано й про Херсон. Письменниця згідно з традицією, яка лишилась живучою й донині серед приміських мешканців, називає це місто в тексті “городом”. Адже таке

неофіційне найменування милозвучніше, ніж “Херсон”, а ще тяжіє до княжих часів, коли на території цього пізнішого міста існував стародавній град-город Олешшя. Гаврило Петрович “у городі шукав, нишпорив по всіх усюдах, де б то знайти відповідних пластинок, щоб освіжити огидного репертуара. Зїздив і в Миколаїв, і в Одесу, нарешті приїхав з пакунком” [9, с.100]. Але в репліці самого героя усі назви міст подано офіційно: “Я вже вибігав усі крамниці в Херсоні, Миколаєві і Одесі — та ось поки що все, що знайшов” [9, с.102].

У своїх творах Дніпрова Чайка вказує на різні причини, що спонукають до проросту негативних явищ у житті народу, зокрема, на згубний вплив побудованої на реакційних засадах старої царської школи, спрямованої на асиміляцію, духовне покріпачення українців. В оповіданні “У школі” (1909) вона відобразила яскраві картини з життя однієї з таврійських шкіл крізь призму процесів русифікації. Авторка вдається до одного джерела комізму ситуацій — нерозуміння дітьми, що в побуті говорять рідною мовою, а в школі навчаються іншою, ряду слів і виразів з нав’язаної їм російської. Дніпрова Чайка, разом з крайнями — дотепними героями свого твору, одверто глузує з віджилої системи навчання й виховання в тогочасній Російській імперії, обстоює передові педагогічні ідеї, зокрема, думку К.Ушинського про плідність викладання предметів в освітніх закладах рідною мовою.

Прикмети Нижнього Придніпров’я постають у віршах М.Чернявського “Херсонщина”, “Блакить вгорі... І склом блакитним” та ін. В останньому з названих творів живописується Херсон 1900-х років, опоетизовано картини природи в гирлі Дніпра. Ліричний герой милується рідними краєвидами, буйними від зелені плавнями, пароплавом на блакиті хвиль, містом на кручі. Спекотний день у херсонському порту передано за допомогою багатьох мікробразів. Приваблює в творі розмаїття кольорів: “склом блакитним взялися води дніпрові”, “зелені плавні”, “білий город”, “жовта круча”. Поет протиставляє тишу, спокій і красу в природі задушливому й безрадісному животінню херсонців, що живуть, “як черви”, “немов незрячі ті кроти”. Символом рабства й суспільної заскорузлості, що гнітять мешканців краю, стають місцеві в’язниці. А ось вірш “Елеватор” (1931) сприймається як гімн індустріальній ході на Україні, від якої поетові хотілось очікувати змін на краще. Колишньому

Херсонові (“Колись отут тюрма стояла, Дисциплінарний батальйон”, “А потім зуби вишкіряла Руїна дика”, “Ніби сон Страшливий снівся під горою Над занапашеним Дніпром”) автор протиставляє сучасне йому соціалістичне місто, де “підвівся велетень бетонний, Сріблясто-сірий моноліт”, “постав гігант доби нової” [25, с.102]. Хоча невдовзі по написанню цього твору — у 1932-1933 роках — ця новобудова, з якої висипали зерно просто в Дніпро, щоби посилити голодоморне лихо, стала символом більшовицького людогубства.

За рядом ознак дореволюційний Херсон можна впізнати в оповіданні М.Чернявського “Проклятий город”. Таврійські мотиви відлунюють у його ж оповіданні “Потом і кривавицею”, повісті “Блискавиці” та інших творах.

У “Морській повісті” (1920) Д.Бурлюка змальовано картини південноукраїнського портового містечка Скадовська та Джарилгацької коси, бачені очима інтелігента, творчої особистості.

Замальовки Херсона й Причорномор’я широко репрезентовані в романі І.Микитенка “Ранок” (1933), присвяченому подіям пореволюційного десятиліття (громадянська війна, розруха, безпритульщина, відбудова економіки країни тощо). Змучений боями білогвардійський офіцер Бугров сприймає Херсон фрагментарно-спогадово: “Яке це місто, куди він вступає з своїм полком? Низеньке, розкидане. Вони йдуть маршем від вокзалу вулицею Говарда, і вулиця та, власне, йде степом — до міста півтора кілометра. Ці степові міста на Україні, творіння князя Потьомкіна, великого фаворита Катерини Великої...” [20, с.112]; “Вони вступають у місто, в церквах — урочистий дзвін, священники з корогвами зустрічають їх. І ось — темно-зелені кахлі мозаїки на губернаторському будинку за Олександрівським парком, від якого починається проспект великого полководця, покорителя турків, графа римнікського й князя італійського — генералісимуса Суворова, що співав півнем. Ну да, півнем. На проспекті — офіцерський клуб, дворянське собрание. Вони йдуть містом, праворуч — губернаторський будинок, ліворуч починається военний форштадт, високі глиняні насипи старої фортеці поросли травою...” [20, с.112]; “Ось і червоні цегляні корпуси каторжної пересильної тюрми, біла кам’яна церква Катерини Другої, брама дисциплінарного батальйону, далі — знову насипи. Базарна вулиця і внизу — Дніпро” [20, с.112]; “Гімназія імені імператриці і

надпоривні обличчя дівчат у зелених платтячках і в чорних фартухах, а поруч — Народна аудиторія. Народна! Це вони, це, безперечно, вони, більшовики” [20, с.113]. А ось якими постають прикмети Херсона в очах діда Баклага, колишнього лікарняного сторожа, а тепер охоронця міського цвинтаря: “...Сторожка його — стоїть на краю кладовища, а напроти — недалечко пам’ятник Говарду й бруківка. Через тую бруківку перейти, а далі — губернська тюрма, — то одна каторжна є, у фортеці, а ця просто губернська, — а там за нею, геть у степу, і Тропінська лікарня...” [20, с.149]. Через сприйняття героєм трагічних буднів голодоморного 1921 року автор обережно вносить у твір табуйовану тему: “І мре того народу — сила-силенна... Кожного дня і воріт не зачиняє дід Баклага, все несуть та й несуть. Чи воно з голоду народ мре, чи з пошесті такої? Мабуть, з голоду, бо вже й дід охляв, не пам’ятає, коли й бачив той хліб” [20, с.149].

Наш степовий край відтворено в ряді полотен письменника-тавричанина Івана Дніпровського. У сповненому місцевому забарвленні оповіданні “Яхта “Софія” (1928) він колоритно описує велетенський простір, що належить поміщиці С.Фальц-Фейн. “Упершись в солоний Сиваш, рівний степ її кривуляв коло Чорного моря, шумів над дніпровськими гирлами, біг угору обабіч Дніпра і десь пропадав коло Азовського” [12, с.268]. Це справжня королева степу, яка проте в часи суспільних катаклізмів повністю втрачає всі свої маєтності, а далі й життя під час народного виступу. Автор виявляє чудову обізнаність як з історичними подіями в краї, так і з його економічним становищем, побутом і звичаями населення, природними умовами.

Образ Херсонщини часів громадянської війни постає з вірша М.Голодного “Матрос Железняк” (1935), опублікованого в центральній радянській газеті “Правда” в конкурсній рубриці, пов’язаній з пошуком патріотичних пісень для масового вжитку. Твір викликав жвавий інтерес — 389 варіантів музичного оформлення, з яких витримав іспит часу лише один, автором якого був композитор М.Блантер. Але слід зазначити, що в цьому вірші, котрий здобув пісенні крила, маємо справу з традиційною для соціалістичної доби міфотворчістю. Щемливо-хвилюючі (й особливо дорогі й близькі для південців) описи краю (“в степи под Херсоном — / Высокие травы”, “в степи под Херсоном — курган”) є тлом для вигаданої подвижницької історії матроса-парти-

зана, що буцімто героїчно поліг і навечно похований побіля цього причорноморського міста (реальний підпільник часів громадянської війни Анатолій Железняков був поранений у бою на Катеринославщині й помер від ран у П'ятихатках — далеко від Херсона). Вражає мажорність цього твору, написаного через якісь два роки після жахітливого голодомору-геноциду 1932-1933 рр.:

Веселые песни
Поет Украина,
Счастливая юность цветет.
Подсолнух высокий
И в небе далекий
Над степью кружит самолет [25, с.79].

Мимоволі згадуються зловіщі слова великого тирана Й.Сталіна на тлі репресій 30-х років про те, що жити стало краще, жити стало веселіше.

Херсонські мотиви характерні й для творчості М.Зерова, який побував у наших краях у жовтні 1934 року. Як наслідок такої поїздки народився вірш “В гостях у поета”, що воскрешає візит до М.Чернявського, та диптих “Херсон”, що складається з мініатюр “Ріка в зелених плавнях, жвавий порт...” та “І от крізь порох і блаватну синь...”, де озиваються відгомони “епохи теми, неволі і азарта”, переплітаються минувшина з сучасністю: “І грецька назва з притиском: Херсон — / З тієї ж колоди висмикнута карта” [14, с.39].

У поезіях А.Копштейна наш край постає в найрізноманітніших барвах і штрихах (“Вірш про Миколаїв і Херсон”, “Тендра”, “Лист”).

Уродженець Каховки і вихованець Херсонського дитбудинку Є.Фомін у творах “Гроза”, “Любов у дитбудинку”, “Дитинство”, “Асканія-Нова” майстерно закарбував риси нашого регіону. Поетичні характеристики Нижнього Придніпров'я залишив і відомий співець І.Гончаренко. У вірші “Окарина” (1926) він віддає данину каховським мотивам, а поряд відзначає: “...Де синіє затон, / Човен мій між осок пропливає... / Вечоріє. Вогнями Херсон, / Як життя молоде розквітає” [8, с.22]. Багатьом землякам змалечку знайомі рядки з твору М.Лисянського “Історія маленького листоноші” (1938):

На свете мест немало,
И город есть Херсон.
Жил в городе Херсоне
Мальчишка-почтальон...

Херсон — почтовый город,
Одессы младший брат.
Там ходят пароходы
Вперед-назад [25, с.77].

А ось погляд Б.Пастернака на гирло повноводого Славутича та провінційний Херсон (у поемі “Лейтенант Шмідт”): “Уездная глушь захолустья, / Распев петухов по утрам, / И холостящий устье / Весенний флюс Днепра” [7, с.41].

Закоханість і непослабна увага до нашого регіону характеризує лірику В.Маяковського (“Свисти, / заноси снегами / меня, / прихерсонская степь”) і В.Азарова, котрий не без замилювання згадував “седой, вечно юный Херсон”. Про Херсон згадує Г.Белль у повісті “Поїзд точно за розкладом” і М.Боянжу (“Хранится ключ от города Потсдам / В музее города Херсона”).

Таврійські мотиви розробляються й у творах Г.П’яткова (“В Тендровском заливе”, “Аскания-Нова”, “Он был, как сад. Памяти Н.Г.Кулиша”). Для когось із поетів важливіші констатації щедротності цих просторів, як-от у А.Ярмольського в його “Фантазії ранньої осені” (1934): “Під Первомайськом тепло пахнуть дині, / А під Херсоном — холод кавунів” [7, с.130]. Інші фіксують увагу на мальовничості краю. Ось яким наш регіон постає в уяві С.Крижанівського як автора поезії “Березань”:

Десть позаду лиман у млі,
Над лиманом димлять кораблі,
Та вітри вали хвиль несуть
На піщану Тендру-косу...
Березань!
Він один, один...
Десть там часу невпинний біг...
Лиш іноді рибальські човни
Хлюпотять біля ніг.
Та мина на Херсон пароплав —
В тихі води південних рік [17, с.118].

Цей же поет — уродженець Причорномор’я — засвідчує неприховану симпатію до нашого міста у вірші “Два Херсони”. В ньому сусідять різні плани зображення: крізь призму минулого й сучасного, через візії майбутнього. На зміну невеликому старому місту (“Налитий сном по вінця і / Занурений у сон, / Це — тишею провінції / Зустрів мене Херсон”) має прийти індустріальний велетень, багатством і славою якого будуть захоплюватись гості.

Навічно вписав штрихи до образу таврійського краю В.Поліщук (“Асканія-Нова”). Неперебутні ліричні спомини, пов’язані з Нижнім Придніпров’ям, залишив і М.Рильський (“Асканія-Нова”, “Нова Каховка”, “У степу”, “Молодість” та ін.). У поемі “Слово про рідну матір” (1941) він дав класичну характеристику нашого міста:

Благословенна в болях ран
Степів широчина бездонна,
Що, як зелений океан,
Тече круг білого Херсона,
Що свій дівочий гнучий стан
До Дніпрового тулить лона [23, с.19].

Героїчна тема нескореності Херсонщини в роки Другої світової війни відлунює у повістях “Если мы живы” К.Косцинського та “Останній паперовий змій” О.Маринченка, тетралогії “На Півдні” Ф.Залати і романі “Песня синих морей” К.Кудієвського, у п’єсах “Мальчишки Карантинного”, “Толя Тендітний” та оповіданнях “Одеська площа”, “Останній день дитинства”, “Богдана Квітка”, “Рубльови” М.Каляки, драматичній поемі “Білобережжя” М.Братана, в “Балладе о неизвестном солдате” Я.Сегала...

Народившись у херсонських степах, любов до них крізь усю свою творчу долю, крізь найтяжчі випробування проніс Є.Маланюк. Простори своєї малої батьківщини він оспівує в десятках поезій (цикли “Зеніт”, “Сни”, “Вічне”, “Війна”, “Чебрець”, “Подорож”, “Під чужим небом”, “Паннонські етюди” та ін.). В “Уривку з поеми” з першої опублікованої книги “Стилет і стилос” (1925) Є.Маланюк пише:

Херсонські прерії — мов Січ,
А кобзарем — херсонський вітер,
І рідним був одразу клич:
– Вставайте! Кайдани порвіте!

Бо ж там тече козацький Буг
Й — не раз червоная — Синюха,
А я там весен вербний пух
І дух землі — з дитинства нюхав [18, с.71].

Припонтіївський степ оживає в його знаменитій “Варязькій баладі” (1925) і в розлогіму “Липні” (1931). Світ козацької річки Синюхи, що колисала дитячі літа поета і стала символом рідного краю, опоетизований у віршах “Ноктюрн. III” (1927), “Невимовне” (1932), “Тридцять п’ять літ” (1935), “Спогад” (1964) та ін. Співцеве око вабить

“сонячна Синюха”, яка “по-осінньому сталава”, “широка, повновода і прудка”, “маєстатично-величава, / Немов Дніпро” [18, 598]. У поезії “Кожен день тут проходить пустельний і легкий...” (1923) Маланюк-емігрант протиставляє екзотику зарубіжжя рідним куточкам:

Що мені телефоти, версалі, експреси?
Нащо грім Аргентин? Чудеса Ніагар? –
Сниться синя Синюха і верби над плесом,
Вільний вітер Херсонщини, вітер-дудар [18, с.101].

За таким же принципом контрастних співставлень побудовано й цикл “Під чужим небом” (1920-1924), перейнятий думкою про те, що ніякі принади чужини не зможуть ніколи замінити отчого дому: “Не треба ні паризьких бруків, / Ні Праги вулиць прастарих: / Все сняться матернії руки, / Стара солома рідних стріх” [18, с.97].

Адже “там свист херсонського простору!”, “там вітер з кришталевих хвиль!” Це до болю рідна земля вигнанця, що виписується у його нескінченних фантазіях та щемливих спогадах. Це вимріяні замальовки того куточка, де “мати, сидючи на призьбі, / Вже не вичікують мене”, де “давню Євгена поминає / За упокій старенький піп”, оскільки герой-скиталець не сміє озватись з-за кордону до родичів, аби їм не нашкодити, і відтак вважається загиблим. Але подумки він долає просторову роз’єднаність з батьківським краєм і ніби оприявнюється там, споглядаючи знайомі з дитинства місця:

...Все далі висиха Синюха,
Й линя її весела синь,
А вітер заголосить глухо
І пролітає в далечинь.

Сиріє стріха під дощами,
Вже хата стала нетривка,
І мати слухають ночами
Бронхітне гавкання Бровка [18, с.97-98].

Херсонщина у творах Є.Маланюка постає то в іділічних тонах як щедротна й багата земля, то як часточка образу понищеної і сплюндрованої ворогами України. Тому вона приходить до поета “з пекучим зойком в тайні зору” (цикл “Сни”, 1964). Адже там, де “Синюхи безустанний спів”, погосподарював лихий зайда — “не стукнувши, підкравсь / В твою оселю бородатий Каїн” і “вбив живих, а мертвих — розікрав” (цикл “Війна”, 1966-1967).

До останніх літ свого життя Є.Маланюк бачив “синь Херсонщини”, “дитинства краєвиди”, “граніти скель” (“Спогад”, 1964). У природі заокеаня він ловив прикмети материнської землі. У “Канадському сонеті” (1965) Є.Маланюк малює світ Північної Америки, але бачить вітчизну: “Та ж рівнина і той же вітер впертий. / Саскачевань звучить як Саксагань, / Херсонський степ — як прерії Альберти” [18, с.581].

Херсонські мотиви переймають усю творчість Яра Славутича (до 1941 року звався Григорієм Жученком). Рідні степові простори, люди і природа південних країв, мала батьківщина поета озиваються в кожній його ліричній книзі. Але найширше ця тема представлена в збірці “Співає колос” (1945). У дебютному вірші “Коню мій буланій...”, що був включений до неї, автор оспівує “небесами чистий, Землями плодистий, Квітами барвистий Наш херсонський край” [24, с.12]. Таке ж замилювання й захоплення притаманне поезіям-пейзажам “Земля парує... На безмежжя голе...”, “Розляглись поля широкі...”, “Іду степами по стрункій дорозі...”, “Колос колосу співає...”, “На сінокосі”, “Розорано клини й долини...”, “Повіє південь — і відлига...”, “Осінь” та ін. Вірш-присвята Тереневі Масенку “Під синім небом, над ясним колоссям...” увібрив і радісні відчуття письменника від споглядання краси рідної землі, і тяжкі переживання, викликані лихоліттями. Адже “щастя й горе водночас велося” там, де поетова “херсонська юність розцвіла”. На тлі пейзажної атрибутики (сине небо, степи ковилові, дикий терен, шлях до моря) вирізняється образ матері, що “мов зегиця, плакала вночі”. Цей неповторний “світ у рідних барвах” супроводжуватиме Яра Славутича завжди (“Елегія”).

Цикл “Херсонські сонети” — ліричне свідчення про незглибиму любов Яра Славутича до степової України. Як пензлем художника, виписані замальовки малої батьківщини автора у віршах “Навесні”, “Шляхи”, “Став”, “Кавуни”, “Вечір”, “Липнева ніч”, “Удосвіта”, “Посуха”, “Гарманування”, “Станція Долинська” та ін. У сонеті “Степи Херсонщини”, створеному на Брянщині в часи війни, постають обриси рідних місць автора, таких звичних для нього і таких принадних. Ці картини сповнені любові, ніжності й певної ідеалізації, адже це край дитячих мрій і сподівань. У пам’яті поета фіксуються, як на кіноплівці окремі кадри, малюнки отчої землі, насичені звуками і барвами (“дзвонить

бджола у рвійному нестримі”, “соломоверхі клуні на току”, “голубий ставок”, “розлогі верби в ранішньому димі”, “верхи тополь і вітрякові крила”). Гострим бодем уривається в цю ліричну ідилію згадка про страждання, що випали на долю роду Жученків за радянської доби (“несуть батьки журбу свою гірку”). Просто й щиро мовить Яр Славутич про своє почуття синівської відданості цим південноукраїнським просторам, спомини про які обвівають душу теплом і сонячністю, додають життєвої і творчої наснаги, відваги в боротьбі (“вас не забуду на своїм віку”, “тримаю в серці”, “над усе люблю на чужині”). В сонетах, за традицією, не повторюються слова і вирази. Але в даному вірші рефрен “степи Херсонщини, поля питимі” цілком органічний і виправданий.

Рідні краєвиди в серпанку щемливої ностальгії і світлої надії на повернення додому виведені в багатьох поезіях з наступних книг “Ні гожий Майн, ні Райнові щедроти...”, “Важкого зерна золотистий ворох...”, “Як помру, не подолавши втому...”, “Мистецтва радісна принада...”, “Благодатне”, “Гурівський ліс”, “Чорне море” та ін. Ніяка краса екзотичних країн не може притлумити в серці співця туги за батьківщиною, у звуках і барвах чужини вловлюється прикмети далекої України. У вірші “Коли в Танжирі піють півні...” героєві вимальовується такий пейзаж-ілюзія: “Херсонські села на осонні, Дзвінких дворів ранковий клекіт і став, і верби мрійно-сонні”, “Дніпра могутній гук і гомін”. Але це щасливе видіння минає, і знову душу краєвідчуття чи не довічної розлуки з материнською землею.

Вірш “Мое серце в херсонських степах” (1941) пов’язаний з перебуванням у Чернігівській Січі, звідки поет постійно линує думкою на рідний південь, на простори Нижнього Придніпров’я. Щиро й сповідально звучить його визнання, винесене в назву вірша. Ліричний герой відчуває себе невід’ємною часточкою цього правдивого краю “скитських могил” і “ногайської мли”. В його душі озиваються відгомони епох, героїчні традиції “гнівних гриднів” (князівських дружинників доби Русі-України) і славних запорожців. Але піднесені, бадьорі настрої переплітаються з болючим відчуттям того, що “Великий затоплено Луг”, що “в журбі береги Січеслава”. Це туга, викликана думкою про сплюндрування героїчної української землі і в віддаленому минулому, і вже в ХХ столітті численними зайдами. Це журба, породжена

В святім краю, де хвилять пшениці,
Де пахне медом цвіт акаціїний,
Моє південне диво України —
Простори незрівнянні, любі ці...

Я чую спів, що лине звіддала,
І ніжна арфа десь на вітрі грає.
Осіння даль...
Чаплинські небокраї —

Благословенна степова земля! [4, с.178-179].

У диптиху “Сиваш” В.Кулик констатує суворі й невисукані прикмети краю, послуговуючись технічним інструментарієм як поета, так і майстра пензля:

Під сонцем іскриться солонина ропа...
І тут небеса надзвичайно високі.
В огненім zenіті розкрилися сокіл.
І вітер по травах пожухлих ступа.

Сріблиться палітра доволі скупа.
Озерця тремтять, блискотять одинкові.
А овиди дальні, як світ цей, широкі
Розхвилене марево мрійно купа... [6, с.60].

Споглядання таких картин викликає у ліричного героя щемливі настрої та несподівані асоціації, пов’язані з історією цього регіону (“вітри, мов дикі яничари”).

Тема малої батьківщини розроблена й М.Братаном у віршах “Таврійський краю! Дивний крине...”, “Смаглявій Таврії”, “Херсон” та ін. За назвами творів цього співця можна вільно вивчати географію українського Причорномор’я: “Хорли”, “Сивашівка”, “За Херсоном поріділи плавні...”, “Білобережжя”, “Чорна долина”, “Метелик над Сивашем”, “У Кринках”, “Свято на Перекопі”, “У Новій Каховці...”. З замилюванням описує автор фортецю Кизи-Кермен (“Берислав”) та береги Інгульця (“Циганський табір”), прикмети Присивашся (“Шипшина з Турецького валу”, “І знов летять галасвіта вітри...”, “Тюльпан над Сивашем”) і “каналу хвилі дніпроплинні” в засушливих таврійських степах (“Отам у полі, за хатами...”), буденні й незабутні обриси Каланчака (“Тиха станція”) і замальовки Каховського моря (“Пароплав”, “Зустріч”), колоритні постаті південців та їх мрії і сподівання (“Бериславочка”, “Брати”, “Синьоокій каховчанці”, “Тракторист”).

Поет В.Загороднюк — подолянин за походженням, але вже добру половину свого життя мешкає й працює в приморському місті Херсоні. Тож не дивно, що в багатьох своїх творах письменник приділяє значну увагу мариністичній темі. Адже вже самі назви Херсон і Таврія традиційно викликають асоціації з порубіжжям степу та моря: “Живе у полі мій неспокій, / Де заповітна даль степів, / Коли під небом синьооким / Плекаю море колосків” (“Плекаю море золоте...”). Серед безмежних таврійських просторів, опісаних поетом, “шляху грiнівської шхуни Ще заздрить юний комбайнер” (“Ранок”). Споглядання лукомор’я викликає в уяві ліричного героя грандіозні картини (“Куди плывеш, херсонський степе...”), в яких минуле “дивиться в сучасне”, просте й звичайнісіньке перебуває в гармонії з чимось фантастично-таємничим: “І “лоцман” — баба кам’яна, / Маяк якої ще не гасне, / І ватерлінія — своя...” [13, с.233].

В.Загороднюк фіксує моральний дискомфорт, духовне збідніння, байдужість краян у ставленні до національних святощів. У рідних селах “пісенне обміліле море Вже й бур’янами поросло” (“Дорогою пісні”). Але душа жадає віри, світлої надії. Звідси образ вітрила, що символізує молодече прагнення до самоствердження і здійсненності мрії, можливість втрат, а водночас і звитяг у морі життя. Прикмети південного міста на Дніпрі фіксує В.Загороднюк у віршах “Над Херсоном гуси пролітають...”, “Струмiла рікою снаги...”, “Пуху тополиного в Херсоні...” та ін.

Образ нашого краю постає з рядків “Місячної сонати” миколаївця Д.Кременя (“Під сонцем гарячої Таврії / я співаю про очі карії”) і “Пливли ми ввечері лиманом...” киянки Л.Костенко (“В туман, лиман, у річку Конку / впадали наші голоси”).

Піднесені почуття викликали зустрічі з Херсоном у поета В.Бровченка, адже стільки літ він прожив і пропрацював у цьому південному місті, з ним пов’язав стільки надій і замірів: “Здоров, Херсоне, добрий друже мій. / Частинонька могого світу й радості. / Ти хоч тепер вповні мені відкрий / Своєї простоти великі складності” [1, с.28]. Живучи в нашому місті, письменник вивчив його історичні місця, старі райони. Тож і переселившись до Києва, не забував цих пам’ятних куточків: “Надумаюсь, намріюсь, надивлюсь, / Як ніч понад тобою лине галкою, / І сам на

крилах споминів здіймує / Над плавнями, Воєнним і Забалкою [1, с.28].

У поезії В.Шевченка “Здрастуй, Тавріє...” дібрано мальовничі епітети для характеристики рідної землі (“лункослава”, “синьоока і срібнотрава”). Це “край курганів і ковили”, що зазнав багато випробувань, кривавих битв: “Здрастуй, Тавріє, сивоглава, / Край двобою, гучних атак. / Здрастуй, рідна! — я маю право / Називати тебе отак” [4, с.291].

Прикмети міста Херсона і Таврії репрезентовано в ряді повістей та оповідань А.Тютюнник (“Острови навпроти міста” та ін.). Авторка порушує проблеми екології, б’є на сполох у зв’язку з катастрофічними наслідками грубого втручання людини в життя природи. Повість А.Тютюнник “Далі польоту стріли” (1984-1986) живописує фатальні дієства на Півдні України через сприйняття представників роду Запорожченків: затоплення родючих ґрунтів на велетенських площах унаслідок створення рукотворного Каховського моря, загибель сіл і занепад народних традицій, забуття одвічних моральних норм. Твір обрамлено епізодами про народження дитини: тим самим авторка підкреслює думку, що незважаючи на численні аномалії в природі та в людському середовищі, життя продовжується.

У циклі “З мого родоводу” А.Анастасєєв заглиблюється в минувшину таврійської землі: “Там, де Дніпра пульсує вічна вена / Й тополі підпирають небеса, / Мій дід — батрак і злидень у Фальц-Фейна / Отари тонкорунні випасав” [4, с.25]. Думка ліричного героя лине “до Сиваша солоних берегів”, до дідівської ниви, що втратила свого господаря, репресованого в часи примусової колективізації.

Образ Херсона та його околиць оспівано в поезіях В.Бровченка (“Розмова”, “Коли гроза на пристані в Херсоні...”), В.Бойченка (“Херсонське літо”), М.Братана (“Херсон”), Л.Вишеславського (“Звезда неугасимая Херсона”), Н.Врищ (“Нічний Херсон”), С.Гудзенка (“Пейзаж”), М.Касьянова (“Наш острів”), Н.Коломієць (“Пісня про Херсон”), Л.Куліша (“Херсонський вальс”), Н.Кущій (“Сонцеликий Херсон”), Т.Масенка (“Степ”), В.Мелешенка (“Вечірній Херсон”), В.Нижеголенко (“Славне місто Херсон”, “Край мій древній і сучасний”, “Херсонські плавні”, “Херсонський край”), О.Ющенко (“Херсонський порт”), у новелах Г.Кокостікової (“Корабел”) та ін.

У вірші Н.Врищ “Нічний Херсон” панорама міста відкривається з висоти пташиного польоту:

Лиш опустяться присмерки
На потомлені вулиці,
Враз вогненними квітами
Розцвітуть ліхтарі.

Різнобарвними клумбами
Стануть площі з провулками,
Коли зможеш поглянути
В ніч на місто згори [6, с.94].

Така перспектива викликає й відповідні асоціації: “мегушливі авто” снують вулицями, наче “кольорові метелики”. Місто мерехтить, наче по-дружньому “пароплавам підморгує”, світлофор дає “добро” на безпечний проїзд. Утвердження ночі в своїх правах фіксується за допомогою коротких чітких фраз: “вже театр закривається”, “вікна очі зажмурюють”, “тротуари безлюдніють” — “засинає Херсон”.

Контури Таврії репрезентовані в поемі “Степові орли понадальпійські” В.Пащенко. Присвятивши свій твір представникам роду німецьких колоністів Фальц-Фейнів та їх заслугам у справі господарчого розвитку краю, автор живописує природу регіону, вплив на неї з боку людей. Поема помережана місцевими топонімами (Асканія-Нова, Гаврилівка, Каховка, Лепетиха, Олешки, Хорли, Чаплинка та ін.), гідронімами (Дніпро, Азовське й Чорне моря, Сиваш тощо), містить історико-географічні пояснення:

У Таврії — ногайські землі-орди;
З них Єдичкульська — під Великий Луг,
А Джамбуйлуцька — при морях; і орден,
Медаль-півострів: кримські спадки горді...
[22, с.14].

Прикмети цих незорих земель спонукають до розлогих роздумів і до належних висновків: “Сухі степи не люблять ледацюг. / Уздовж Дніпра — піски і навіть дюни; / Там суховій перебирає струни, / Пашіє за лиман...” ... [22, с.14]; “Суворий край цей був ніяк не пустка — / Таврійський непримітний Вавилон” [22, с.15]. Серед чужинців-осадчих особливо виділяється Софія Фальц-Фейн — і своєю родою, й енергійністю, й щедротністю та гостинністю. Саме вона “той рай створила”, імення якому Хорли. Ця діяльна жінка — “степова сеньйора” — відродила в цьому лукомор’ї забу-

тий античний порт, який мала “ще грецька Херсонеська хора”, про що писав свого часу Страбон. Автор не приховує свого захоплення розмахом діянь цієї хлопоманки-німки

І порт Софія заснувала.
Канали вглиблені вели
До пірсу, в док. Побудувала
Містечко з парком — і назвала
По грецько-тюркському: Хорли ... [22, с.37].

Люди таврійського краю, що творять загальне обличчя цього куточка України, постають у різних планах у творах: “Херсонським ткалям” М.Нагнибіди, “Заводе мій”, “Зерно Присивашшя” В.Мелешенка, “Триптих про лікаря” В.Трохименка, “На землі батьків” І.Гайдая, “Графік Ромашових” О.Любомської та ін. Ось якими симпатичними приходять до нас герої поезії В.Бровченка (“Коли гроза на пристані в Херсоні...”):

Любові сповнені і весняного шалу,
Ми йшли в теплінь небесну від причалу.
Вода навстріч — видовищем по бруку,
Та міцно ми побралися за руки
І цілувалися, додому не спішили,
Херсонських обивателів смішили [1, с.29].

У вірші “Вас так ніхто не любить. Я один...” М.Вінграновський поєднує інтимну тему з мотивом Присивашшя: “Я вас люблю, як сіль свою Сиваш, / Як ліс у грудні свій листок останній” [17, с.145]. Цим же приазовським краєм надихана поезія С.Василенко. У вірші “Генічанка” вона подає такий портрет землячки:

Генічанка — слово то яке,
Тепле, наче сонячне проміння.
Мальовниче в ньому щось таке,
Щось від золотого колосіння.
Очі сині — то від Сиваша,
Що в обійми взяв лимани сині... [3, с.34].

А ось інша поетеса — Н.Коломієць — не стомлюється живописати прикмети свого улюбленого міста Голої Пристані (“Місто моє”, “Голопристанський вальс”, “Гола Пристань — лілея моя”).

Мотивами любові й шани до рідних міст і сіл, таврійських просторів перейняті поезії “Мій край” А.Корнієнко, “Літо в листопаді” Р.Мирової, “Станиславская колыбельная” О.Славенко, “Хорли. Спрага щастя” Ю.Шовкун та ін. У кожному з віршів відчувається нерозривність зв’язків між

ліричним героєм та найдорожчим куточком — малою батьківщиною.

Поезія “Козацька моя сторона” А.Корнієнко зіткана зі звичайних, здавалось би, штрихів, але за кожним рядком прозирає незглибима любов до рідних місць, овіяних лицарською славою. Тут минуле переплелось з сучасним і готує ґрунт для майбутнього:

Лісове і піщане безмежжя,
Де повітря дзвенить, мов струна...
Це моє неповторне Олешня,
Це козацька моя сторона.

Вздовж Дніпра простелилися луки,
Дозріває в садах виноград.
Роботящі, невтомні руки
Тут пустелю зробили, як сад... [6, с.125].

Рідне Білобережжя — старовинне і водночас юне — “запишалось в зеленім вінку”. За допомогою ангитези та метафоризації (“На порозі тисячоліття! Молодіє прадавня земля”) авторка потверджує незглибимість цієї землі як часточки українського світу.

Минають віки, а місцеві поети не стомлюються освідчуватись у любові до рідного краю. Як пише наш сучасник М.Василенко: “Мені мій край — Білобережжя миле — / любіший всіх далеких берегів” [4, с.88].

Література

1. Бровченко В. Вірші / Володимир Бровченко // Елінг. — 2003. — № 2. — С.25-29.
2. Василевська Л.О. (Дніпрова Чайка). Автобіографічні матеріали. 1924 / Людмила Олексіївна Василевська // Відділ рукописів Національної наукової бібліотеки ім.В.Вернадського НАН України. — Ф.Х. — № 34906 [при посиланні вказуємо номер аркуша].
3. Василенко С. Коромисло: Поезії / Софія Василенко. — Херсон: Просвіта, 1994. — 100 с.
4. Вежі та вітрила: Поезія Херсонщини кінця ХІХ — початку ХХ століття. — Херсон: Наддніпряночка, 2007. — Т.1. — 299 с.
5. Веселов Аркадій. Стихи / Аркадій Веселов // Елінг. — 2003. — № 2. — С.103-104.
6. Відлуння сердець: Збірка літературної студії “Кулішеві криниця”. — Херсон: Вид-во ПП Трифонова, 2011. — 263 с.
7. Вітер з Лиману: Поезії. — Одеса: Маяк, 1988. — 237 с.
8. Гончаренко І. Вибране: у 2 т. / Іван Гончаренко. — К.: Дніпро, 1978. — Т.1. — 342 с.

9. Дніпрова Чайка. Вибрані твори // Дніпрова Чайка. — К.: Дніпро, 1987. — 279 с.
10. Дніпрова Чайка. Твори: у 2 т. / Дніпрова Чайка. — Харків: Рух, 1931. — Т.2.— 296 с.
11. Дніпрова Чайка. Вірші / Дніпрова Чайка // Південний архів. — 1993. — № 1. — С.46-50.
12. Дніпровський І. Яблуневий полон: Вибрані твори / Іван Дніпровський. — К.: Дніпро, 1985. — 359 с.
13. Загороднюк В. Ватерлінія степу / Василь Загороднюк // Хвиля: Книга в книзі: Поезії. Вип.1. — К.: Український письменник, 1992. — С.203-253.
14. Зеров М. Твори: у 2 т. / Микола Зеров. — К.: Дніпро, 1990. — Т.1. — 843 с.
15. Історія міст і сіл УРСР: у 26 т.: Херсонська область. — К.: Гол.ред.УРЕ АН УРСР, 1972. — 687 с.
16. Коломієць Н. Я щаслива: Збірка віршів / Наталя Коломієць. — Херсон: Просвіта, 2001. — 79 с.
17. Література рідного краю: Письменники Миколаївщини: Посібник-хрестоматія / Уклад. і загальна редакція Н.М.Огренич. — Миколаїв: МОІППО, 2003. — 181 с.
18. Маланюк Євген. Поезії / Євген Маланюк. — Львів: УПІ ім.І.Федорова; Фенікс Лтд, 1992. — 686 с.
19. Маркович Д.В. По степах та хуторах: Оповідання. Драма. Спогади / Дмитро Васильович Маркович. — К.: Дніпро, 1991. — 541 с.
20. Микитенко І. Ранок: Роман / Іван Микитенко // Микитенко І. Зібрання творів: у 6 томах. — К.: Наукова думка, 1964. — Т.2. — С.99-402.
21. Нечуй-Левицький І.С. Микола Джеря / Іван Нечуй-Левицький // Твори: у 2 томах. — К.: Дніпро, 1977. — Т.1. — С.104-214.
22. Пащенко В. Степові орли понадальпійські: поема / Володимир Пащенко. — Ніжин: Аспект-Поліграф, 2012. — 176 с.
23. Рильський М. Зібр.творів: у 20 т. / Максим Рильський. — К.: Наукова думка, 1984. — 423 с.
24. Славутич Яр. Твори: у 5 т. / Яр Славутич. — К.: Дніпро; Едмонтон: Славута, 1998. — 469 с.
25. Уклін земний тобі, Херсоне!: Херсон у художній літературі: Збірник. — Сімферополь: Таврія, 1978. — 167 с.
26. Українська література XVIII століття: Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори. — К.: Наукова думка, 1983. — 694 с.
27. Українська Муза: Поетична антологія. Од початку до наших днів / Під ред. О.Коваленка. — Вип.8. — К., 1908. — Ст.737-832 (при посиланні вказуємо номер стовпця).
28. Українські народні думи та історичні пісні: Збірник. — К.: Веселка, 1990. — 239 с.
29. Чернявський М. Степова симфонія: Вірші / Микола Чернявський. — Херсон: Айлант, 1999. — 40 с.
30. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів: к 12 т. / Тарас Григорович Шевченко. — К.: Наукова думка, 1989. — Т.1. — 528 с.

ЮВІЛЕЇ
ДО 165-РІЧЧЯ Д.МАРКОВИЧА

Галина Немченко

П'єса “Не зрозуміли” Дмитра Марковича:

погляд на народ та інтелігенцію

Українська драматургія другої половини ХІХ століття відзначається широкою тематикою та жанровим розмаїттям. Найбільш уживані різновиди, що репрезентовані в цей час: етнографічно-побутова, соціально-побутова, історична, романтична, історико-побутова, соціально-психологічна драма, комедія, водевіль, трагедія. Серед улюблених тем у вітчизняних п'єсах цього періоду – показ ролі національної інтелігенції в процесі відродження України, взаємин просвітників і народу. Досить згадати такі твори, як “На громадській роботі” та “Нахмарило” Б.Грінченка, “Не зрозуміли” Д.Марковича, “Понад Дніпром” І.Карпенка-Карого, “Конон Блискавиченко” та “Доки сонце зійде, роса очі виїсть” М.Кропивницького, “Світова річ” Олени Пчілки, “Не судилось” М.Старицького, “Учитель” І.Франка, що стали яскравими мистецькими явищами в історії вітчизняної літератури ХІХ століття.

Ряд дослідників О.Гончар, Л.Дем'янівська, О.Засенко, А.Козлов, З.Мороз, Л.Мороз, А.Погрібний, О.Ставицький, П.Хропко, В.Шубравський звертали увагу у своїх розвідках на особливості розвитку української класичної драматургії, а зокрема й на культивування в ній теми інтелігенції.

Безперечно, кожний із митців-класиків репрезентував по-своєму цю проблему. Визначний письменник, учений, просвітник Б.Грінченко вказував, що відомі тогочасні обставини вимагали працювати для народу, освічувати його. “Просвіта має задля безправних народів є питанням першорядної ваги, а в деякі історичні моменти питанням, що може переважувати всі інші, забирати всі сили, які zostаються після задоволення неминучих вимогань нашого фізичного існування” [8, с.44]. Митець вважав, що інтелігенції треба знати народ, але так само народові треба знати інтелігенцію. Лише при такій умові “швидко зникне та сумна поміж них невіра, яка так страшно гальмує тепер поступ народного розвитку. Через те, що більше буде зрозумілих народові творів, які виясняли б йому життя інтелігенції, то буде ліпше” [1, с.591].

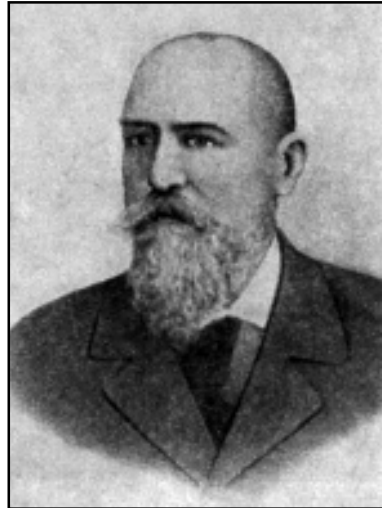
У доробку Д. Марковича комедія “Не зрозуміли” – єдиний драматичний твір. У п’єсі автор звертається до культивованої в літературі ХІХ століття теми просвітництва, що знайшла своє втілення як у прозі та поезії (П.Грабовський, Б.Грінченко, О.Кобилянська, О.Кониський, М.Коцюбинський, І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, Ю.Федькович, І.Франко, М.Чернявський та ін.), так і в драматургії. Зокрема, виведено образи інтелігентів-народолюбців Горнова (“Доки сонце зійде, роса очі виїсть” М. Кропивницького), Чубаня (“Не судилось” М. Старицького), Стасенка і Голуба (“Світова річ” Олени Пчілки), Вільхівського (“Нахмарило” Б. Грінченка) та ін.

Під впливом суспільних умов спостерігається еволюція образу героя. Для народників стала вже неприйнятною практика “малих справ”, тому й беруться вони за організацію більш перспективних заходів. Ліберальні народники великого значення надавали різним формам кооперації. Аналіз пореформеного стану селянського господарства, здійснений П. Чубинським, підтверджував напівкріпосницький характер реформи. На думку П. Чубинського, необхідно було надати селянам кредити шляхом створення ощадно-позичкових товариств, при цьому велика роль відводилася інтелігенції. Відомим представником народництва був і М.Левитський, що організував у Херсонській губернії ряд землеробських, ремісничих, споживчих спілок. Ці новації знайшли відгук у творчості І.Карпенка-Карого (“Понад Дніпром”), М.Кропивницького (“Конон Блискавиченко”), Б.Грінченка (“На громадській роботі”, або “Арсен Яворен-

ко”), Д.Марковича (“Не зрозуміли”). Останній із авторів певний час працював на Херсонщині, був знайомий з М.Левитським, що й сприяло появі п’єси. Та й сам Д.Маркович намагався втілити в життя програму народників. Праця на землі завжди приваблювала письменника, а тому при нагоді він заснував власне господарство в селі Михалківцях на Волині, всіляко допомагав селянам, учив їх культурі обробітку ґрунту.

По-різному складалися взаємини Д.Марковича і селян. Коли трапилася трагічна подія – пожежа зруйнувала селянські господарства, – письменник-народолобець допоміг погорільцям відбудуватись. Але довелось пережити й неприємні хвили, оскільки хтось із односельчан підпалив і садибу Марковичів. Дмитро Васильович на деякий час навіть зневірився в селянстві, але любов до людей перемогла. Уболівання Д.Марковича за долю селян цілком зрозуміле, адже ще замолоду студентом Новоросійського університету він ходив на землекопські артілі й працював робітником, приглядався до життя простих людей.

П’єса Д.Марковича “Не зрозуміли”, опублікована в 1894 році в журналі “Зоря” під псевдонімом Дмитро Оленін, присвячена відомому громадському діячеві, економістів-статистику О.Русову. Тематично твір особливо близький до драми Б.Грінченка “На громадській роботі”, або “Арсен Яворенко” (1898). Типологічна спорідненість відчувається на рівні колізії, структури дії, ситуаційному та образному. Перші акти становлять широку експозицію, з’ясована обстановка дії, накреслено характери майже всіх персонажів, завершена і зав’язка колізії. Обидві п’єси починаються ідилічними картинами. Народолобець Богун – герой комедії “Не зрозуміли” – приїжджає на село, віддає в оренду селянам частину своєї землі, і ті вирощують на ній гарний урожай пшениці, відправляють хліб на продаж. В особистому житті теж ніби все складається щасливо:

герой одружується з коханою дівчиною – селянкою Оксаною. Однодумець агронома Олександра Богуну – молодий інженер Арсен Яворенко з п'єси Б.Грінченка – береться також за конкретну справу, аби поліпшити умови життя селян. Він дбає про осушення болота, що займає чотири тисячі десятин громадської землі. У ході розвитку колізії обидва герої-народолюбці вступають у конфлікт і не тільки з оточенням, але й з близькими, котрі не поділяють їх поглядів: (Богун – Оксана, Богун – тесть), (Арсен – Ольга, Арсен – Меланія Семенівна).

Цікаво, що драматурги, намагаючись представити нову тему і нову людину, не залишають поза увагою відомий і традиційний любовний трикутник: Арсен – Ольга – Крашевич (“На громадській роботі” Б.Грінченка), Оксана – Богун – Береза (“Не зрозуміли” Д.Марковича). Через непорозуміння у сімейних стосунках обидва герої зневірилися у шлюбі. Характерно, що в обох п'єсах репрезентовані персонажі, які вірять у єдність народу й інтелігенції: Карпо Павленко (“На громадській роботі” Б.Грінченка), Петро (“Не зрозуміли” Д.Марковича), отже скорочується відстань між головними та другорядними дійовими особами. Макроконфлікт і мікроконфлікти проектується й на внутрішній світ героїв. Автори намагаються висвітлити морально-етичні проблеми (насамперед проблеми сім'ї, вірності своєму обов'язку, своїй справі).

На драматургічній техніці п'єси “Не зрозуміли” позначилося переконливе зображення пристрастей і переживань Марковича-прозаїка. Емоції персонажів найчастіше виліваються в монологах-сповідях та діалогах евклідового типу, що передбачають лідерство формальне і фактичне. Головний герой п'єси – інтелігент Олександр Богун (а він, безперечно, представляє ідеал письменника) у ході розвитку дії проходить мікроеволуцію. Перед ним постає дилема: з ким бути, яку зайняти життєву позицію.

У п'єсі чимало розгорнутих монологів Олександра Богуну, в яких представлено життєву позицію героя. “Хочу показати всім, що тут на малому шматку землі можна багато заробляти, а від неврожаю спасе общеська запашка землі. І боюсь, боюсь, що не зрозуміють мене, не піймуть віри, що не достане сили. Сам собі противний, поганий тоді. Що ж це, віри не маю, панська слабкість вернулася? Ні, годі, тепер нічого оглядатись назад, той час минув, тепер треба йти вперед” [5, с. 136].

Реалістично вмотивованішим і більш викінченим психологічно постає перед нами грінченківський герой Арсен Яворенко. Не зважаючи на тяжкі перипетії в особистому і громадському житті, він оптимістично дивиться в майбутнє: “Дак коли так, то будемо знов робити! Всю громаду на роботу. До діла!” [1, с.586]. Богун, поставлений перед проблемою вибору між життям і смертю, вибирає останню, бо вже зневірився в своїй місіонерській діяльності для села, розчарувався в собі.

Сумніви мучать героя, що яскраво передано автором у монологі:

“Богун. Тепер кінець. Громада не вірить мені, усі думають, що я ошукав їх, обікрав. Я... я... обікрав! А тепер? Тепер ніхто не дасть віри, що пшениця потонула, тепер я в їх очах злодій, украв, продав пшеницю. Господи! Кінець. Будем зводити усе, чисто усе до сього кінця. Що ж зробив я і що робити? Треба холодно, по порядку. Найперше, не треба збиватись, а то зараз афект наступить, і тоді, божевільний, катзна-що зробиш. Перше, що зробив? Оженився. Загубив життя Оксани. Добре. Далі. А головне – тихенько. Вдруге, не бачив, не чув, як любив Олену, як вона мене любила. (Гаряче, пильно). Третє – Петрові не дав науки, не дав сили, а вдарив на його серце, не давши розвою етичному ідеалові, згубив Петра і його сім’ю... Четверте – ідею братерства, поважання до інтелігентного чоловіка, поважання народа до науки не вмів провести. Яка була віра у людей – і тую своїм життям, своєю невмілою працею згубив навіки... Усі... Усі відхилились від мене, і я один, один на розпутті! Що ж в мене зосталось? Віра в свої сили? Немає її, немає сили!.. Що ж мені робити, що ж? Одно тільки... Заснути-умерти. І умерти хутко, зараз...” [5, с.159].

У драмі виведено образ інтелігентки-просвітниці Олени Берези, котра вчителює й надає медичну допомогу селянам. Вона відданий друг і порадник Олександрові. Слід відзначити, що образи жінок-просвітниць усе частіше з’являються у творах письменників другої половини ХІХ століття (Харита з “Арсен Яворенко, або На громадській роботі” Б.Грінченка, Саня Навроцька, Надя Мурашкова, Ольга Махнівська з “Над чорним морем” та Лідія Гукович із “Неоднаковими стежками” І. Нечуя-Левицького).

За характером порушуваних проблем п’єсу “Не зрозуміли” Д.Марковича можна кваліфікувати як соціально-психологічну. Тут доречно згадати про заголовок, що є досить

влучним. Він наочно характеризує як головну конфліктну ситуацію, так і мікроконфлікти між дійовими особами (Богун і Оксана, Богун і Береза, Богун і селяни). В цьому вбачаємо вплив корифеїв українського театру (“Не судилось” М.Старицького, “Дай серцеві волю, заведе в неволю”, “Доки сонце зійде, роса очі виїсть” М.Кропивницького).

П’єси І.Карпенка-Карого “Понад Дніпром” (Драматичні картини в 5 одмінах, 1897) та М.Кропивницького “Конон Блискавиченко” (Малюнки сільського руху в 4 діях, 1902) близькі в ідейно-тематичному плані до творів “На громадській роботі” Б.Грінченка та “Не зрозуміли” Д.Марковича. Жанрове визначення п’єс зумовлене змінами в структурі драм. Конфлікт творів різноплановий (соціальний переплітається з моральним та побутовим) – стосунки між Тетяною та Юрком; Тетяною, свекрухою та свекром (“Конон Блискавиченко”).

Помітна тенденція до зростання кількості дійових осіб (артільники в обох п’єсах), масових сцен, які автори вдало komponують, звертаючись до звичайних прийомів спілкування. Тема, започаткована одним персонажем, розкривається в репліках інших дійових осіб.

“Левко. Я за нього не потягну руки, хоч він і син мені, я за громаду цілком.

Гаврило. І я, і я, хоч він і племінник мені!

Докія. А щодо невістки!

Левко (грізно). Мовчи! І щоб ви знали, що я намітив зараз оце накласти на віз конопель і везти до річки.

Гаврило. І я, і я!

Всі. І ми з вами!” [4, с.267].

Певні відмінності наявні в системі персонажів та їх трактуванні. Головні герої драм – Мирон Серпокрил (“Понад Дніпром”) і Конон Блискавиченко (“Конон Блискавиченко”) – організатори артілей на селі, представники народу. В образі Мирона Серпокрила І.Карпенко-Карий виводить нову людину, що йде на боротьбу з старим лихом, з тим укладом, у якому “споконвіку в корені лежить неправда” [2, с.183]. Мирон організовує навколо себе людей, згуртовує їх, запалює новими ідеями. Тож по його смерті справа героя буде продовжена. “Великий твій дух буде з нами, поки ми живі. Перед прахом твоїм клянуся все життя моє віддати на служіння твоїй ідеї” [3, с.167].

У творах зображені також постаті батьків – темних селян, які не відразу розуміють своїх синів. Спостерігаються певні

новачії в створенні жіночих образів. Попередня драматургія в основному репрезентована класичними жіночими образами, започаткованими ще ліричною “Наталкою Полтавкою” І.Котляревського. Зрозуміло, що письменники в міру свого таланту модифікували цей образ. Пригадаємо Уляну зі “Сватання на Гончарівці” Г.Квітки-Основ’яненка, жінок із маловідомих п’єс – Марусю з “Чорноморського побиту” Я.Кухаренка, Любку з однойменного твору П.Котлярова, Любку з “Івана на Купала” С.Шерепері (Писаревського), а також чудові постаті Галі з “Назара Стодолі” Т.Шевченка, Анни з “Украденого щастя” І.Франка. В основному це образи скривджених жінок. Героїчні характери жінок-патріоток відтворені М.Костомаровим (“Переяславська ніч”), І.Нечуєм-Левицьким (“Маруся Богуславка”) та ін. У п’єсі “Не зрозуміли” Д.Марковича певною мірою відчувається вплив “Наталки Полтавки” І.Котляревського на образі Оксани. Постаті Берези (“Не зрозуміли”), Харити (“На громадській роботі”), Марії (“Понад Дніпром”), Тетяни (“Конон Блискавиченко”) – якісно нові образи жінок-соратниць. Причому, в п’єсі “Не зрозуміли” відчувається сильне жіноче начало, що превалює над чоловічим. Ця тенденція знайде продовження в драматургії Лесі Українки. Береза – сподвижниця Богуна – глибше, ніж він, розуміє драматизм основної конфліктної ситуації: “Не смерті треба, а жити й жити. Усякий дурень уміє умерти наглою смертю. Не умирати, а жити треба! Ми, люди культурні, вчені, повинні бути приміром людям простим; приміром, наукою, освітою піднімати їх треба угору, а не нам до їх спускатися!.. Жити, жити... Жити треба для рідного краю, для людей...” [5, с.160].

Фінали творів підкреслюють життєвість ідеалів героїв, не зважаючи на смерть одного з них – Мирона (“Понад Дніпром”). Хоча п’єса має ще одну редакцію, в якій подано новий варіант 5 дії, де Мирона обирають членом земства, і перед ним відкриваються широкі можливості для роботи. Характерно, що в п’єсах І.Карпенка-Карого “Понад Дніпром” та М.Кропивницького “Конон Блискавиченко”, на відміну від “Не зрозуміли” Д.Марковича, менше уваги приділяється внутрішньому стану героїв, натомість превалюють їх дії. За жанром ці п’єси можна кваліфікувати як соціально-побутові.

Типовими представлені в творах антигерої – Крашевич, Лапченко (“На громадській роботі” Б.Грінченка), Перцов

(“Не зрозуміли” Д.Марковича), схильні до інтриг, обману народу.

Подібно до Бориса Грінченка, Івана Карпенка-Карого (І.Тобілевича), Марка Кропивницького, Івана Франка, Дмитро Маркович творчо підійшов до розробки проблеми інтелігенції та її суспільної ролі. Драматург порушив актуальну на той час проблему просвітництва, вивів повнокровні постаті інтелігентів Богуна та Берези, які вірили у результативність та перспективність своєї справи. П'єса Д.Марковича “Не зрозуміли” цінна для нас реалістичним показом суперечностей доби кінця XIX – початку XX століття. Вона позначена об'єктивним поглядом на взаємини української інтелігенції та народу на тлі епохи.

Література

1. Грінченко Б. Твори: у 2 томах. / Б. Грінченко. – К.: Наукова думка, 1991. – Т.2. – 608 с.
2. Єфремов С. Іван Тобілевич / С.Єфремов // Єфремов С. Літературно-критичні статті. – К.: Дніпро, 1993. – С.172-185.
3. Карпенко-Карий І. Понад Дніпром / І.Карпенко-Карий // І.Карпенко-Карий. Твори: у 3 томах. – К.: Державне видавництво художньої літератури, 1960. – Т.2. – С.101-167.
4. Кропивницький М. Конон Блискавиченко / М.Кропивницький // Кропивницький М. Твори: у 6 томах. – К.: Державне видавництво художньої літератури, 1959. – Т.3. – 360 с.
5. Маркович Д. Не зрозуміли / Д.Маркович // Бувальщина: Комедії. Драми. Діалоги. Водевіль: Українська драматургія другої половини XIX – початку XX століття: Маловідомі п'єси. – К.: Дніпро, 1990. – С.133-160.

ІНФОРМУЄ ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ

Всеукраїнська премія імені Яра Славутича
за 2012 рік присуджена:

1. Лані Світ (Світлані Павлівні Параскевич):
посмертно.
2. Миколі Каляці.

Микола Чернявський

Земля

Оповідання

— Ш-шарх!.. Ш-шарх!.. — почулось тихим ранком ще в півсонному степу.

Стиснувши зуби, Стасюк підвівся споміж пшениці навколішки й обережно поглянув наоколо.

Через позлотисте море колосся він побачив, що знизу, від балки, зайшли косарі. Здалека до його ясно доносилось, як дзвенять коси:

— Ш-шарх!.. Ш-шарх!..

Він знов ліг на своє логово. Через два-три дні на всьому степу не буде ніде пристановища. Все викосять. Проса?.. Але вони низькі й рідкі. У їх не сховаєшся. Хоч провалились крізь землю.

— Прокляття!.. Через тебе пропало життя!..

Він з усього розмаху вдарив кулаком по сухій ріллі. Але його кулаки були такі малі й безсилі, а земля така нерухома й байдужа. Він вразив до крові руку й вибив тільки ледве помітну ямочку, що в їй і жайворонок не звив би собі гнізда.

Злість і відчай навалились на його. Шпурнув геть від себе рушницю й перевернувся на спину. Лежав і дивився в небо. Але й вранішнє небо, чисте й лагідне, дратувало

його. Мусив зажмурити очі й лежав нерухомо, як труп. Тільки в висках, коло вуха, пульсували артерії.

Думав. Горів у думках-важко, покволою і все в тих самих думках, як сире поліно в печі. Стало душно. Розстигнув комір.

— Ех, земле, земле!.. Проклята ти, заклята на віки-вічні! Через тебе пропало все, все! А ти мовчиш, німа й непочутна, тобі й жалю немає, що на тобі ллється кров!..

Маленький сірий коник несподівано кинув його на обличчя своє тільки, мов грудочку сухого чорнозему. Змахнув його рукою. Перевернувся на бік і знов почув, як там, коло балки, дзвеніли коси.

Вони добираються до його. Залізними зубами рвуть жовті сухі стебла й злосливо гукають, немов хотять, як птаха, спужнути його, вигнати з хліба:

— Ш-шарх!.. Ш-шарх!..

Нічого, не злякають. Він сам вийде...

Кидав думки в один бік і в другий: де знайти захист?.. І не знаходив його. Тільки ніч темна була йому тепер захистом. Тільки рушниця зосталась його оборонницею.

Тільки вона тепер укупі з ним мстилась над ворогами, бо товаришів немає: тих убито, а ті порозбігались.

Але вже не вистає набіїв. Скоро прийде час, коли його візьмуть голими руками.

— Ш-шарх!.. Ш-шарх!. — чує він далекий, але настирливий, невідступний поклик.

Ліг на черево, підгорнув під лоба складені одна на одну руки й знов замлів. Згадалась довга-довга, й така тепер далека, стежка його короткого життя.

Як недавно все діялось і як давно!.. Тільки одружився — взяли на війну. Кидали з одного фронту на другий... Ганяли, мов босого по пожарищу, поки не попав з простріленим плечем до лазарету. Одужав — знов у пекло... А там прийшла свобода й на своїх кипучих хвилях принесла додому.

— Земля!.. Земля!..

Тільки й чути було ті слова по всіх усюдах. Тільки про це й говорили скрізь по Україні.

І ось він — делегат від свого села на повітовому селянському з'їзді. І тут ті самі слова:

— Земля!.. Земля!..

Від кожного села виступали промовці, і всі говорили в одно. Дійшла й до його черга. Було вже пізно. У театрі, де

відбувався з'їзд, нічим було дихати. Але він не помічав того й, тільки чуючи, як у грудях молотом колотиться серце, вийшов на кін. Мов вітром підхопило його, і він, задихаючись, вигукував:

— Я, як представник од Вавиловської волості, від чотирьох тисяч селян!.. Як будучи на фронті в п'ятнадцяти боях і ранений!.. Заявляю, що наша громада винесла одноголосну резолюцію: всі землі панські, казньонні й монастирські — відібрати й передати селянам у вічне володіння!.. Без викупу!..

Грім оплесків покрив його слова так само, як і всіх попередніх ораторів, що говорили ті самі слова, проводили ту саму думку.

— Доволі пили нашої крові!.. Буде вже драти з нас шкури!..

І знов оплески й оплески. Хотів ще казати, але давно підібрані слова несподівано розбіглись, і він тільки додав:

— Земля, воля й братерство!.. Смерть ворогам народнім!..

Вернувся додому. Йшов із станції пішки. Земля горіла під ногами. Йшов і бачив, що скрізь по степу ходять люди: по одному, по двоє. Ходять, придивляються до землі, наглядають найкращу, щоб захопити собі... починати оранку.

Розповів на сході про те, що було на з'їзді.

Як тоді раділо все село! Які надії розцвіли в душах селянства! І які вдячні були йому, Стасюкові, мов через його йшло до їх щастя.

— Вся земля наша!.. Ні копійки викупу!.. Буде вже панам смоктати кров нашу!.. Все майно панське забрати й розділити між людьми!.. Все воно наше, нашими мозолями зароблене, нашим потом полите!.. Годі хилити голови лежням!.. Годі в ярмі ходити!..

— А-джа-джа!.. А-джа-джа!.. А-джа-джа!.. — доноситься до вух Стасьових від балки. То косарі гострять коси, щоб скоріше добратися до його. Косять хліб панам, що колись селяни з такою вірою й радістю сіяли для себе.

— А-джа-джа!.. А-джа-джа!..

Так усе несподівано перевернулось на інше.

Прийшли німці, почались сікуції, вимагання контрибуцій. Знов на селі появились пани й управителі. Приїхав і їхній пан, Дудник. Привіз із собою тридцять німців і почав пороти селян. У першу голову схопили його, Стасюка.

— Він привідця й коновод! Він збив усе село! Він їздив на з'їзди! Він грабував худобу!

І сікли його, немилосердно сікли...

Досі ще, неначе хто приском сипе по спині при спогаді.

— Коли так, то знатимете ж мене! — рішив він.

Узяв рушницю, зібрав товаришів і пішов бити панів і глитаїв.

Де проходив — там палало панське майно, де попадався до рук пан, — одна була йому честь: куля або петля.

Пів повіту пройшов страшним месником Стасюк, поки не навели на його свої ж люди німецьку силу. Тепер нікого не зосталось від його товариства, й сам він, зацькований і загнаний, ховається від людей в останніх хлібах.

Покосять їх, тоді кришка.

Зараз прибився до рідного села: думав, може яку допомогу дасть жінка.

Бачився з нею на леваді, але ніякої надії не подала вона йому: усе село проти його. “Це він піддурив нас. Через його загинула наша праця, через його пороли нас. Нехай іде, куди хоче, а ми покривати його не будемо! У кожного одна голова на плечах!”. І більше всіх проти його говорить сусіда ближній, Панько Деркач. Бо двох його синів били німці шомполами.

— Що ж тепер робити?..

Це питання вже кілька день стояло перед Стасюком, і він не міг підшукати на нього відповіді. Голова була порожня, як пляшка, що носив у їй воду. Взяв ту пліскувату пляшку в руки, подивився й кинув на землю. Хотілось їсти й пити, й не було ні хліба, ні води. А сонце вже піднялось високо й пекло палючим жаром. Хиткий прозорий холодок від сухих стебел пшениці не давав ніякого захисту. Вітерець пробігав десь угорі і, тільки дратуючи, лоскотав сухий колос.

Стасюк лежав і несвідомо довбав пальцем землю. Червоне сонечко круглястою емалевою крапкою виповзло йому на руку й спинилось. Дмунув на його, але воно не хотіло летіти. Збив пальцем.

Було скучно й важко лежати без руху. А там скреготали й скреготали коси, гострили зуби на його.

— А-джа-джа!.. А-джа-джа!.. Ш-шарх!.. Ш-шарх!..

Пекло сонце. Шелестіли сухі колоски, а відчай глибше й глибше запускав свої гострі пазури в серце.

Уночі Стасюк прийшов додому. Нічого не кажучи, ні про віщо не розпитуючи, ліг спати. Спав довго й твердо, неначе після великої важкої праці. Ніхто не турбував його сна.

Прокинувся, коли сонце вже підбилося зовсім високо, умився й сів до столу.

— Ну, жінко, чим частуватимеш свого хазяїна?..

Хотів усміхнутись, але тільки скривив в усмішку губи. Очі zostались суворі й застигли, мов крига.

Молодиця з тривогою глянула на чоловіка. Був худий і чорний, оброслий бородою. Губи йому порепались, волосся пасмами звисало на плечі й лоб. На лівій щоці червонів новий шрам.

— Чим частуватиму?.. Що єсть, те й їстимемо.

Вона поставила перед ним миску, поклала круглясту з боку вищерблену, дерев'яну ложку й окраєць хліба. Потім вийшла в сіни й принесла глечик молока.

— А Андрійко ще спить?

— Спить.

— Збуди його. Будемо гуртом снідати.

Молодиця збудила сина. Хлопчисько років чотирьох протер кулачками очиці й боязко глянув на кудлатого й бородатого чоловіка.

— Татко!.. — нарешті весело промовив він, пізнавши батька.

Обличчя Стасюкові освітілось усмішкою.

— Йди сюди. А ти чого не сідаєш?

— Я вже їла.

— Сідай!

Мусила сісти до столу, бо в голосі чоловіка почувся приказ. І взагалі він сьогодні здавався жінці незвичайним. Стримана суворість холодила його палку вдачу. Немов він на щось наважився й таїть якісь думки.

Стасюк узяв сина собі на коліна, обережно притиснув лівою рукою до грудей і на хвилинку приторкнувся обличчям до його м'якого й білого, як льон, вигорілого на сонці, волосся. Жінці здалось, що в його на очах залисніли сльози. Але він різко крутнув головою й прогнав їх.

— Будемо їсти.

Їли мовчки, не хапаючись. Стасюк їв сам і годував зі своєї ложки сина. Клав її, підбирав із столу крихти товстими, незграбними пальцями, повагом ніс їх до рота. Потім знову брався за ложку.

– Що каже батько?

– Нічого, мовчать.

Стасюк глянув на жінку, на її потуплені до долу очі й різко поклав ложку на стіл.

– Їж!

– Наївся вже. А мати?

– Мати жаліють тебе. Хотіли передати грошей і прохати, щоб ти десь поїхав, або в Одес, або в Миколаїв, щоб переждати якийсь час.

Стасюк з полегшенням видихнув повітря з грудей.

– Грошей мені не треба... А люди?

– Що ж люди, як вовки!.. Дізнались, що ти вернувся, й кажуть: “Піймаймо й видаймо німцям”. Найбільше Деркачі... Та й Ващенки, й Коцюби, всі багаті й біднота туди ж. Учора, ще ти не приходив, Василь Коцюба зустрів і питає: “Що... вернувся Петро?” — “Ні.” — “Брешеш!” — каже. — “Тільки все одно — піймаємо. Годі дурити людей!”

Замовкли. Стасюк дивився в куток і тарабанив по столу. Мовчав кілька хвилин, дивився, як вона замітає хату. Ждав.

– Сідай, побалакаємо. — сказав він, коли жінка поставила віника в куток.

Руки в молодиці впали, мов не свої. Вона так і ждала, що щось буде, що не даром Петро такий похмурий.

– Іди й ти, синашу, сюди! Щоб і ти чув...

Хлопець довірливо підійшов до батька.

Стасюк хвилину помовчав, немов набираючись сили.

– Говорю тобі, Зінько, як перед богом, оце востаннє...

Бажав я добра людям, не шукав для себе нічого, а вони тепер хочуть видати мене німцям... Мов на вовка збираються на мене...

Обличчя Стасюкове мінилось, тремтіли й смикались кінці губ. Йому було важко говорити, і він немов виривав слова з грудей, мов тирсу з цілини.

– Всі кинулись на землю... З-за неї ллється кров, з-за неї ворожнеча!.. А хіба біднота добилась того, щоб узяти її в свої руки?.. І була вона у багатів, і зараз у їхніх руках, у їх вона й зостанеться! А я з-за неї людей убивав.

– Що ти кажеш, Петре!.. — жахливо скрикнула жінка й дивилась на чоловіка великими наляканими очима.

Люди говорили, що Петро убійник, але вона не вірила. Тепер він говорив сам.

– Еге, убивав!.. Убив власними руками Карпенка, Смілянських, Губчича... На цих руках кров!.. А для чого,

кому з того користь? Ті, кому хотів добра, ті, з-за кого душу занাপастив, ті тепер мої найлютіші вороги! А все з-за землі!.. Будь вона проклята, та земля! Нехай вона тернами, бур'янами заросте, нехай піском та камінням візьметься!.. Он Деркач іде... Йди, йди сюди!.. Підходь ближче!.. Не бійся!..

Стасюк бачив, як проходив повз хату Деркач і приглядався підсліпуватими очима в вікно.

– Я тут, тут!..

– Петре!.. Цить!.. — благала жінка.

Сльози текли по її обличчю.

– Нічого, все одно!.. Нехай чує... Я не втечу, нікуди тікати! Нехай, що хочать, те й роблять!..

– Та, може ж таки ти поїдеш до Одесу?..

– Не поїду. Не того я прийшов додому. Прийшов прощатись. Прийшов подякувати добрим людям за їхню правду. Слухай, Зінько: мені вже не жити на світі! Зостанешся з Андрійком. Вчи його розуму, щоб ніколи нікому не вірив. Бо скрізь злоба й зрада. Живіть чесно. Може вийдеш заміж..

– Що ти кажеш, Петре? Нічого того не буде!

– Мовчи! Те, що я кажу, те й буде! А ти, Андрійку...

Стасюк підняв сина врівень із своїм обличчям, глянув йому в ясні очі і мов похлинувся.

– А ти...

Більше Стасюк не міг нічого сказати, бо не дали сльози.

Плакали всі троє.

Нещастя ввійшло в хату й стало коло порога, темне, нерозважне. У малі, підсліпуваті вікна дивився золотий пекучий день і плив незміряним морем в осяйну безвість.

Купаючись у тому пливучому золоті, червоний молодий півень, із зеленкуватою шиєю й чорними крилами, злетів на тин коло причілку й голосно кукурікав, зажмурюючи від насолоди свої червоно-скляні очі. Але Стасюки не чули його крику.

— — — — —

Усі були на степу й село мов завмерло.

У саяві пекучого дня Стасюк ішов вулицею до волости. За плечима у його висіла рушниця. Що він там робитиме, він і сам не знав. Але серце його було повне образи й рішучості.

Він ішов, а за ним по розпеченій сонцем і розбитій їздою дорозі крок за кроком посувалася його сіро-синювата тінь. Жінка зосталась дома. Так він наказав їй і вона не насмілилась не послухатись його.

Ось майдан, ось волость. Стоїть, блищить на сонці білими стінами. Чорніють розчинені двері. З їх надвір виходить Панько Деркач. Побачив Стасюка й — назад. Злякався. Але передумав і пішов просто йому назустріч.

Обличчя Стасюкове перекривилось злою усмішкою.

— Що, доніс, заявив?..

— Кому?.. Що?.. Нічого я не знаю.

Деркач смертельно злякався, і нижча губа йому засмикалась, а очі забігали, як у спійманого на шкоді пса.

— Брепеш, стара собако! Бігав до волости заявити, що я прийшов? Ну, й прийшов і не злякався!.. Беріть коли хочете!..

Перший гострий момент зустрічі минув, і Деркач уже не так боявся, тим більше, що знав, що зараз у волості збираються йти заарештувати Стасюка по його доносу. А він ось і сам прийшов.

— Хто тебе братиме? — гукнув він. — Іди, куди хочеш!.. То тобі мабуть Зінька казала... А я що?.. Про мене...

Із дверей волости разом вийшла купа людей. По очах їх Стасюк побачив, що вони йдуть на нього. Деркач, не оглядаючись назад, почув, що вони зараз заберуть Стасюка, і в очах його гостро майнула думка про це.

Стасюк живо помітив те.

— Про мене — роби що хочеш!

— Брепеш, собако! — перебив його Стасюк, і, в один мент вихопивши з-за плеча рушницю, вистрілив.

Розмахнувши руками, Деркач упав на землю.

— Ну, тепер підходьте, ви!.. — гукнув Стасюк до тих, що вийшли з волости.

Але вони кинулись назад у двері.

— Тхори прокляті!.. — кинув їм услід Стасюк. — Не бійтесь, не поженусь!

Повернувся й пішов на гору, туди, де між дерев біліла церква.

— Ловіть!.. держіть його!.. — гукали з волости, але ніхто не насмілювався йти за ним.

Стасюк одійшов трохи й спинився. У душі було порожньо й холодно, мов гробак виїв усю середину.

Глянув навколо. Церква... Колодязь коло неї. Свині риються в баюрі під коритом для водопою.

Згага пекла горло. Пити! Але нащо?.. Все одно.

Несвідомо подивився вниз від церкви на село. Там подекуди поміж сірими стріхами хат ясніло золото стіжків і скирт. “З хлібом будуть” — майнула думка. У вікні попівського дому плямою вималювалось широке вигодоване обличчя й довга руда борода.

— Ага, й ти дивишся?.. Дивись!.. Дивись, коли не повилазило!..

І нічого більше не бачачи й нічого не почувавши, крім глибокої тяжкої образи й того, що йти нікуди й робити нічого. Стасюк раптом поставив рушницю на землю, притис дуло собі під щелепи й, не дивлячись, ударив ногою по замку.

Свині злякано зарохкали й піднялись на передні ноги в своєму логові, але побачивши, що їм ніщо не загрожує, знов уляглись у холодне баговиння.

Сонце лило своє пекуче золото на їх і на Стасюка й почало пригрівати його розкиданий по розпеченій сухій землі поміж камінцями й товарячими кізяками кривавий мозок.

1919

Друкується за вид.:

Чернявський М. Твори: у 10 т. / М.Чернявський. — Харків: Рух, 1929. — Т. 5. — С. 5-15.

Лідія Голомб

Проблема цінності людського життя у прозі Д.Марковича в контексті ідейно-художніх пошуків української літератури кінця ХІХ — початку ХХ ст.

Розвиток української літератури кінця ХІХ — поч. ХХ ст., позначений поглибленим інтересом до людини та її внутрішнього світу, зумовив і нові підходи до осмислення проблеми цінності людського життя. Неоромантичний спосіб зображення людини як самоцінної, індивідуально окресленої особистості відкривав можливості для плідних пошуків свіжих, художньо переконливих розв'язань цієї одвічної проблеми. Особливий інтерес у зазначеному аспекті становить проза Дмитра Марковича з її послідовно вираженими демократичними та гуманістичними світоглядними засадами. Уже сучасна письменникові критика підкреслювала гуманістичний пафос його оповідань (Б.Грінченко, С.Волох, С.Єфремов та ін.).

Чи не найповніше гуманістичну сутність художньої думки Марковича схарактеризував С.Єфремов, виділивши як головний, універсальний принцип його творчості пошук “щиролюдського в людині”. На думку дослідника, книжка Марковича “По степах та хуторах” — то “прегарні студії над людською душею, скупі на зверхні подробиці, зате на внутрішній світ багаті, повні віри в людину й надії на

перемогу добра” [3, с.209]. Заслугою С.Єфремова стало і визначення культурно-національного контексту творчої діяльності письменника. Вчений бачить Марковича серед тих діячів національної культури, чий шлях у письменстві певним чином пов’язаний із наслідками відомої полеміки між Драгомановим та Грінченком у 90-х роках, яка закінчилася тим, “що опоненти мало не у всьому, окрім другорядних подробиць, погодилися. Це тому, що, як і Драгоманов, до загальнолюдського ідеалу правди, щастя і волі йшов Грінченко національним шляхом, — тим шляхом, яким могли б за ним піти й мільйони його земляків, що всі інші шляхи мають перед собою зачинені” [3, с.206]. С.Єфремов має на увазі “цілий гурт письменників, яких головним нервом літературної діяльності була перевага громадських обов’язків над особистими, індивідуальними почуваннями. Сюди належать: Зінківський, Маркович, Кобринська (першої половини своєї літературної діяльності), Шнайдер, Ковалів, Самійленко, Грабовський, Бобенко, Кононенко, Шелухин (С.Павленко), Коцовський (В.Корженко) і багато інших. І в поезії, і в белетристиці вони не обмежують себе ніякими формальними рамками й торкаються всіх тем людського існування з погляду кращих традицій нашого письменства — того інтересу до народу, його життя й потреб, яким воно одразу звоювало собі симпатії народолюбних кругів громадянства. Беручи зглибока народне життя, письменство розходиться й завширшки, одягається в нові форми й потроху стає справжнім вартовим життя, пильним дослідником його, висвітлюючи всі ті питання, якими цікавиться світова література” [3, с.206-207]. Йдеться фактично про оновлення традицій, про їх поступове збагачення за рахунок пошуку нових рівнів досягнення народного духу, що вимагає, безумовно, й нового розуміння мікрокосму індивідуальної людської душі.

Характерно, що саме до Марковича як співця свого народу, до життєдайних джерел його слова, що струменіло любов’ю, звернувся в 1918 році, “напередодні бур незаних життя чи смерті на віки”, О.Олесь, шукаючи в ньому потвердження надій свого покоління на державотворчі звершення в Україні (“Д.Марковичу”):

О ви, що встояли в негоду
І не погнулися, дуби,
Благословіть шляхи народу —
Шляхи змагань і боротьби [5, с. 789].

Напрям творчих зацікавлень посилив увагу Марковича до психологічних аспектів проблеми цінності людського життя. Цьому, очевидно, сприяла і правнича діяльність письменника, що постійно зіштовхувала його з драматизмом різноманітних життєвих ситуацій, у яких на терезах людського правосуддя раз у раз опинялася доля конкретної людини.

З'ясовуючи особливості нової української прози у порівнянні зі старою, І. Франко пропонував зіставити новелу В. Стефаніка “Злодій” (1900) зі своєю “Хлопською комісією” (1884). Типологію цієї теми розширює оповідання Марковича “На Вовчому хуторі” (1899), характерне для письменника, який “любить брати своїх героїв під ту хвилину, коли в душі у них прокидається людина, виявляючись незвичайними вчинками, далекими од її буденного животіння” [3, с. 208].

Зіставлення усіх трьох творів (“Хлопська комісія” Франка, “Злодій” Стефаніка та “На Вовчому хуторі” Марковича) дає цікавий матеріал для спостережень над живим процесом розвитку української прози. У всіх названих творах людина постає в одній і тій же трагічній життєвій ситуації (злодій здійснює крадіжку й чекає розплати), яка несе в собі реальну загрозу близької загибелі. Кожен митець по-своєму підходить до складних творчих завдань, пов'язаних із необхідністю зазирнути в душі своїх героїв за екстремальних обставин перебування людської істоти на грані смерті.

І. Франко, вдаючись до манери “я”-оповідання, має змогу всебічно розкрити душевний стан лише злодія-оповідача. Господар у сприйнятті цього персонажа — справжній нелюд, який беззастережно прагне смерті непроханого гостя. Обрана письменником форма розповіді унеможливорює спроби дати інший ракурс зображення, що кинув би світло на внутрішній світ господаря, з'ясував би причини його надмірної жорстокості. У В. Стефаніка та Д. Марковича завдяки застосуванню об'єктивізованої авторської розповіді у сферу зображення неминуче потрапляє і психологія та настрої господарів. Тяжіння традиції, що велить карати злодія смертю, вступає в суперечність із природним почуттям жалю до людини, породжуючи напружену драматичну колізію та можливість різних виходів із неї. Персонажі Стефаніка намагаються згасити в собі іскри людяності й “дістати їд” за допомогою горілки, причому “мнекий”

Максим, неспроможний подолати співчуття до “зłodія”, вимушений тікати; мешканців же Вовчого хутора, які мляво, нерадо збираються у степ, аби “кийками забити” конокрада, рятує від напасті мала Оленка, сердечно благаючи: “Простіть його!.. У його дітки є... Маленькі дітки...простіть!..” [4, с.82]. Даючи різні варіанти розв’язання конфлікту, обидва автори фіксують увагу на проявах “щиролюдського”. Але якщо у Стефаніка перевагу здобуває все ж таки жорстока нещадність, Маркович докладно виписує епізод тріумфу людяності, зображуючи його як повернення до найбільш природного і бажаного стану людської душі, що не тільки зберігає життя винному, але й приносить полегшення та щирі радість самим “суддям”: “Атож! Пустить, пустить!... Нехай його бог простить! Молись богу!... — весело заговорили судді” [4, с.82]. Важливу роль у втіленні задуми оповідання відіграє пейзаж: на початку твору він постає необхідним елементом ліризації розповіді, сугестування певного настрою, в подальшому розгортанні сюжету творить могутній контраст до мізерії людського життя, готуючи читачку уяву до сприйняття заключних акордів перемоги людяності й очищення душі шляхом прощення зла.

Вибір тих чи інших композиційних ситуацій у розв’язанні Марковичем проблеми людини і середовища підпорядковується завданню виявити істинну природу конкретної людської одиниці, справді розстежити незамулені джерела її духовності. Тому в Марковича немає однозначно трактованих характерів, у нього і “найзапекліші” зłodії здатні до морального відродження: “Треба лиш глибше зазирнути у їх душу, зворушити її, — і перед очима стане зовсім відмінна людина з розвиненим духовним життям, радощі і скорботи котрої зрозумілі кожному, — людина, у якої ще не зовсім згасли проміння чуття, вони лиш ховаються під зверхньою холодною байдужістю” [1]. Герої Марковича самі себе до кінця не знають, отже і вчинки їх здебільшого не відповідають намірам. Подібно до того, як господарі Вовчого хутора гадали забити конокрада, а натомість прийняли його до свого гурту, герой оповідання “Невдалиця” Степан Музика задумав розправитися зі своїм кривдником Лейбою, але, заставши в домі грабіжника пожежу, не вагаючись вирятував із вогню його дружину. Нібито “пропаций чоловік”, “запеклий злочинець”, “звір” Іван з Буджака, довідавшись, що в тюремній камері якась жінка народила дитину, віддав для породіллі свої останні

гроші (“Іван з Буджака”). Дружина “звісного на весь повіт розбишаки” Омелька Каторжного зустрічає чоловіка, що втік із Сибіру, болючими докорами, сваркою, а коли його, скованого, знову везуть у неволю, за селом видніється самотня жіноча постать: “Вона хутко підбігла до воза, на ходу поклала клунок з сорочками й хлібом, і, нахилившись, поцілувала зв’язану руку Омелька... Прости мене, — тихо промовив він: віз і люди рушили далі, а Явдоха одна зосталась серед шляху” (“Омелько Каторжний”). Похмурі обставини життя, що озлоблюють душі, ламають волю, зрештою виявляються безсилими супроти “циролюдсько-го” в людині.

Гуманістична ідея цінності кожного людського життя, яка внаслідок поглиблення тенденцій неоромантизму набула в українській літературі кінця XIX — поч. XX ст. особливої ваги, знаходила різноманітні способи художньої реалізації в осмисленні теми дитинства. Ще І.Франко та Б.Грінченко в циклах своїх дитячих і шкільних оповідань глибоко розробили цю тему, поставивши перед суспільністю складні проблеми виховання, сім’ї, духовного росту дитини, трагізму її самотності. Подальший розвиток цього кола проблем поглиблюється в психологічній новелістиці початку XX ст. (твори С.Васильченка, А.Тесленка, В.Винниченка, С.Черкасенка та ін.). Дитяче сирітство, бездоглядність, найми як наслідок соціального процесу розшарування та пролетаризації селянства внесли в літературу новий трагічний мотив — загибелі дитини в умовах безжального світу. Смерть хлопчика-підпасича в оповіданні Марковича “Шматок” (1886) — тяжкий докір письменника-гуманіста людським уявленням, згідно з якими вартість хазяйських овець вища за життя дитини. За настроєвою тональністю та подібністю композиційних прийомів до названого твору найближче підходить Винниченкова “Кумедія з Костем”. В обох творах ідеться про життя не потрібної нікому дитини, про нездійснену, згублену людську долю. Обидва автори із щемливим почуттям болю відтіняють безмежну самотність цих дітей. Обидва тільки через окремі психологічні деталі простежують спалахи людської доброти на тлі загального збайдужіння.

Знецінення людського життя в умовах суспільних катаклізмів для письменника м’якої і чулої душі, яким був Маркович, призвело, як можна судити з листа до всіх приятелів і земляків” “Final”, датованого 26 грудня 1907 року,

до справжньої душевної кризи: “Як же я писатиму, коли моє серце розірване на шматки, коли душа моя вигоріла од безмірного жалю! “ [4, с.432]. Своїм змістом, моторошними реаліями тогочасної дійсності (шибениці, арештантські сіряки, “москалі з шаблями наголо з рушницями”, очі приреченого на смерть — “без думки, шкляні неначе”), пафосом протесту проти пролиття людської крові “Final” Марковича примикає до таких творів, як “9 січня” Б.Грінченка, “Persona grata”, “В дорозі”, “Подарунок на іменини” М.Коцюбинського, “Промінь сонця”, “Солдатики!” В.Винниченка, “Веселий пан”, “Пісні про волю” Лесі Українки.

Проблема цінності людського життя і громадських прав окремої людини впліталась у літературі початку ХХ ст. в ширший контекст осмислення історичної долі України, спиралася на ідеал національної держави як своєї власної хати, куди немає доступу злим ворожим силам (“Не пора...”). “Великі роковини”, пролог до поеми “Мойсей” І.Франка, “Сон” В.Самійленка, “Товаришці на спомин” Лесі Українки, “Ось та Ась” С.Васильченка й ін). Суспільно-культурний ідеал Марковича, що виростав із віри “у правду й живучу силу народу”, виразно окреслюється в алегоричному оповіданні “Мій сон” (1915). Автор осмислює його в плані контрасту до реальності, абсурдним атрибутом якої продовжувала залишатися відома імперська формула розвитку української мови: “нет, не было і не будет”. Сприймаючи “логіку” цієї фрази як страшний і безглуздий сон, Маркович відповідає на неї логікою самого життя і права кожної нації на самостійний історичний розвиток: “...житимеш довго, твого насіння ніхто не скоренить, а слово було, є й буде повік” [4, с.438].

Вказуючи на широке побутування в прозі кінця ХІХ — початку ХХ ст. т.зв. “дрібного оповідання”, “буденного оповідання”, І.Денисюк справедливо пов’язує з ним і творчі здобутки Д.Марковича. За твердженням дослідника, таке оповідання вже “вільне від етнографічних декорацій і, як правило, глибоко психологічне. У центрі його — “маленька людина” з її радощами і смутком, а найчастіше таки з її зажурию, з невеселою долею в умовах жорстокої дійсності. Це оповідання Тимофія Бордуляка, Дмитра Марковича, Модеста Левицького, Євгенії Ярошинської, Леоніда Пахаревського та ін. Буденне тло, силуети звичайних людей підсвічені, зігріті авторськими гуманними почуттями” [2, с.16].

Увага до внутрішнього світу людини, інтерес до драматичних, переломних моментів її долі, що по-новому висвітлюють характери, змушують замислитися над проблемою згублених тяжкими обставинами скарбів доброчинності та любові, нереалізованих можливостей людського життя, поглиблюючи психологізм прози Д.Марковича, надають їй своєрідного, неповторного звучання. Певну роль у цьому відіграло і звернення письменника до життя Південної України з її колоритними людськими типами й сонячними пейзажами. Разом із М.Чернявським, С.Черкасенком, Дніпровою Чайкою, В.Винниченком Д.Маркович уніс в українську літературу чар степових просторів, подих волелюбності й свободи, що ніколи не згасав у душах суворих, гордих степовиків.

У творах Д.Марковича своєрідно поєднуються риси старої епічної манери письма (сюжетність, тяжіння до жанру оповідання) з прикметами нової, психологічної школи в українській прозі (поглиблений інтерес до життя людської душі, психологізація пейзажу, різноманітні прийоми ліризації розповіді). У руслі ідейно-художніх пошуків цієї школи розгортається і наскрізна у творчості письменника ідея цінності людського життя. Проза Д.Марковича, як і І.Франка, В.Винниченка, С.Черкасенка, М.Коцюбинського та багатьох інших письменників кінця XIX ст., засвідчує відсутність різких відмінностей між різними стильовими течіями української прози, органічну спадкоємність її розвитку, розширюючи наші уявлення про характер творчої еволюції тих митців, яких літературознавча думка звично відносила до традиціоналістів.

Література

1. Волох С. Дмитро Маркович / С.Волох // ЛНВ. — 1902. — Кн. VIII. — С.68.
2. Денисюк І.О. Українська новелістика кінця XIX — початку XX ст. // Українська новелістика кінця XIX — початку XX ст. / І.Денисюк. — К: Наукова думка, 1989. — С.5-26.
3. Єфремов С. Історія українського письменства: у 2 т. / С.Єфремов. — Мюнхен, 1989. — Т. 2. — 505 с.
4. Маркович Д. По степах та хуторах / Д.Маркович. — К.: Дніпро, 1991. — 542 с.
5. Олесь О. Твори: у 2 т / О.Олесь. — К.: Дніпро, 1990. — Т.1. — 959 с.

Константи. — 1997. — № 2 (8).

Іван Лопушинський

Агатангел Кримський та Омелян Пріцак:

дві долі — учителя й учня

*Ми завинили перед
Агатангелом Кримським
своїм довгим мовчанням.*

Омелян Пріцак

У ХХ столітті в українській гуманітарній науці постали дві унікальні особистості — Агатангел Кримський та Омелян Пріцак, котрих об'єднала низка спільних характеристик. Це одне і те саме покликання — наука; основна наукова спеціальність — сходознавство; спільні особистісні якості — системність, послідовність, цілеспрямованість і дипломатичність; схожі види діяльності — від кабінетної праці вченого до науково-організаційної роботи національного масштабу. Доля визначила їхні взаємовідносини як “учитель-учень”, а державно-історичні обставини спричинили не лише їхнє безпосереднє знайомство, але й науково-творче спілкування (хоча й короткотривале), що в свою чергу сприяло неперервності української сходознавчої науки. Крім того, і Агатангела Кримського, і Омеляна Пріцака з повним правом можна назвати універсальними

вченими світової та української науки, які здійснили видатний внесок у декілька наукових галузей, зокрема в орієнталістику, лінгвістику, філологію, історію [7].

Серед учених початку ХХ століття, чиє життя було нерозривно пов'язане з Україною, дуже яскравою особистістю є видатний сходознавець і славіст Агатангел Юхимович Кримський (03.01.1871 — 25.01.1942) — поліглот, автор численних досліджень з історії й філології східних народів та в галузі україністики. Він унікально поєднував у собі арабіста, іраніста, тюрколога, семітолога, ісламознавця, славіста, проте творчість науковця залишається й досі маловідомою для громадськості так само, як і обставини його життєпису.

Агатангел Кримський — людина феноменальної пам'яті, глибоких знань і тонкої інтуїції. На запитання, якими мовами він володіє, учений зазвичай жартував, що легше перелічити ті, котрих він не знає. Як провідний орієнталіст і славіст Російської імперії Агатангел Кримський стояв біля витоків створення української сходознавчої школи, практично знищеної в роки сталінських репресій. Напружену працю вченого, педагога й адміністратора він поєднував із літературно-художньою творчістю, увійшовши в історію української літератури як оригінальний поет і самобутній прозаїк.

Агатангел Кримський народився 3 січня 1871 року в провінційному містечку Новоград-Волинському в родині переселенців тюркського походження з Криму. Його батько викладав у місцевій гімназії історію і географію. Незабаром після народження Агатангела родина переїхала до Звенигородки на півдні Київської губернії (нині — Черкаської області), де з юного віку хлопчик перебував в атмосфері української глибинки, що все життя була для нього рідною. Після закінчення Острозької прогімназії його влаштували до Другої київської гімназії, з якої він перейшов до Колегії Павла Галагана, де провчився чотири роки і 1889 року закінчив її на “відмінно”.

В останніх класах колегії А.Кримський цілком захопився мовами й культурами східних, насамперед мусульманських, народів. Проте оскільки в Києві в ті роки орієнталістика не розвивалася, він, отримавши атестат про середню освіту, відправився до Москви, у Лазаревський інститут східних мов. Одержавши достатню філологічну підготовку в галузі орієнталістики, А.Кримський 1892 року вступає на

історико-філологічний факультет Московського університету, продовжує спеціалізуватися в галузі історії літератури і культури мусульманських народів.

На початку ХХ століття А.Кримський уже мав високий науковий авторитет сходознавця і славіста. Багато праць ученого перекладаються основними європейськими мовами. Його запрошують до редакції Енциклопедичного словника Брокгауза й Єфрона вести рубрики арабістики, іраністики і тюркології. Значною мірою завдяки дослідженням А.Кримського історію і культуру народів Сходу у вітчизняній і світовій науці почали розглядати як органічну складову всесвітнього соціокультурного процесу. Лютий 1917 року Агатангел Юхимович зустрів у Москві, де він обіймав посаду професора і секретаря професорської ради Лазаревського інституту східних мов (що незабаром став базою для формування Інституту сходознавства АН СРСР і нинішньої Російської академії наук). А.Кримський гаряче вітав демократичні зміни, однак швидко відчув їх непевність і ненадійність. Його все більше тягло до рідного Києва, де було багато друзів і колег, провідних українських учених і громадсько-культурних діячів, які разом із лідерами українських соціалістичних партій увійшли до Центральної Ради, очолюваної М.Грушевським.

Як тільки на початку листопада 1917 року в Москві затихли вуличні бої і влада перейшла до рук більшовиків, А.Кримський як керівник Лазаревського інституту змушений був проявляти максимум дипломатичних здібностей, щоб довести лояльність цієї установи до нової влади. Проте, не маючи особливих симпатій до “партії нового типу”, він за першої ж нагоди навесні 1918 року виїхав до Києва, на той час звільненого від більшовиків німцями, які підтримали Центральну Раду.

У квітні 1918 року влада в Україні переходить до помірковано-консервативного уряду гетьмана Павла Скоропадського. Питаннями освіти, науки й культури в гетьманському кабінеті займався відомий історик М.Василенко, з яким А.Кримський був близько знайомий. Користуючись підтримкою гетьмана, вони розгорнули велику роботу з організації в Києві Української академії наук. Очікуваний на посаду її голови М.Грушевський відмовився брати участь у цій акції, зате до роботи вдалося залучити відомого ученого В.Вернадського. 14 листопада 1918 року було засновано Українську академію наук. Володимира Вернадського було

обрано президентом, а Агатангела Кримського — її “незмінним секретарем”. Обидва вчені стали першими дійсними членами, академіками УАН, згодом — ВУАН, потім — АН УРСР, нині — Національної академії наук України.

За умов громадянської війни і перипетій перших років миру А.Кримському доводилося працювати на тлі безупинної зміни влади і перетасування в більшовицькому керівництві: він піклувався про збереження будівель, виплату мізерних зарплат співробітникам, збільшення бібліотечних і музейних фондів. Йому часто доводилося домагатися, щоб більшовицькі репресивні органи звільняли арештованих учених. Для збереження і розвитку академії в цих конче важких умовах були потрібні гнучкість і дипломатичність у відносинах із владою, що й давало до кінця 20-х років позитивні результати.

Спочатку більшовики ставилися до А.Кримського, як і до більшості відомих українських учених його кола — цілком терпимо. Вони були зацікавлені в тому, щоб продемонструвати українському народові й світовій громадськості можливість розвитку національної науки й освіти за нової влади. Однак із кінця 20-х років умови життя й діяльності вчених України стали різко погіршуватися.

Хоча А.Кримського не було репресовано в 30-і роки, коли “вирубувався” цвіт української наукової і художньої інтелігенції, проте численні грубі нападки й обвинувачення обрушувалися і на нього. 1929 року він навіть не отримав від уряду підтвердження своїх повноважень академіка-секретаря Академії наук.

Після кривавого “чищення” ВУАН (у зв’язку із сфабрикованою справою “Союзу звільнення України” 1929-1930 років, де головним обвинуваченим виступив близький А.Кримському відомий літературознавець та історик української літератури академік С. Єфремов) пішла її “ідеологічна перебудова”. 1931 року Агатангела Юхимовича відсторонили від науково-організаційної роботи і зняли з усіх посад. Він опинився майже в цілковитій ізоляції, практично без коштів до існування. Учений важко переносив арешти і загибель своїх друзів, колег і учнів. Трагізм становища А.Кримського поглиблювався й тому, що в результаті багаторічної копіткої роботи він майже втратив зір.

Серед людей, котрі в цей час були поруч з ним, слід назвати Наталю Дмитрівну Полонську-Василенко, удову

загиблого внаслідок багаторічного цькування історика і громадського діяча В.Василенка, з яким Кримський у травні 1918 року разом починав роботу зі створення Української академії наук. Н.Полонська-Василенко матеріально підтримувала літнього вченого, а також виконувала величезну роботу з обробки його рукописів.

Становище Агатангела Кримського трохи поліпшилося напередодні Великої Вітчизняної війни, коли більшовицьке керівництво вирішило використати його авторитет для посилення свого впливу на західноукраїнську інтелігенцію. Після окупації Західної України радянськими військами восени 1939 року А.Кримський виїхав до добре йому знайомого Львова, де взяв діяльну участь в організації українських наукових установ.

У січні 1941 року в країні урочисто відзначався ювілей вченого, і його було нагороджено орденом Леніна. З початком війни обставини життя Агатангела Юхимовича різко змінилися. У липні 1941 року він потрапив до списку неблагонадійних, його було заарештовано і без суду і слідства відправлено до табору в Кустанайську область. Перед загрозою фашистської навали співробітники НКВС не віднайшли для себе важливішого заняття, аніж відправити на вірну загибель всесвітньо відомого, майже сліпого вченого. У таборі під Кустанаєм 25 січня 1942 року Агатангел Кримський і помер.

У повоєнні десятиліття про А.Кримського майже не згадували. У наші дні ситуація кардинально змінилася: його ім'ям названо створений у системі НАН України Інститут сходознавства, проте величезна наукова спадщина Агатангела Кримського ще чекає на глибоке і ретельне вивчення [6].

Пріцак Омелян Йосипович (7.04.1919 — 29.05.2006) — видатний український історик і сходознавець, іноземний член Національної академії наук України (1990), фундатор і багатолітній директор Українського наукового інституту Гарвардського університету та Інституту сходознавства ім. А.Ю.Кримського НАН України, один із ініціаторів створення Міжнародної асоціації українців.

Учений народився в містечку Лука (Озерне) Самбірського району Львівської області (тодішня територія Української Народної Республіки). Як писав науковець згодом, до кінця 1923 року він був громадянином Української держави.

Після закінчення Тернопільської гімназії Омелян Пріцак вступає до Львівського університету, де обирає свій напрямок досліджень — історію України й сходознавство. Першим його наставником був професор Іван Крип'якевич. 1940 року Омелян Пріцак став аспірантом академіка Агатангела Кримського в Києві. Проте війна відірвала його від науки. Після важкого поранення — полон, підневільна праця оstarбайтера в Берліні. Там йому пощастило за допомогою німецьких сходознавців, з якими був знайомий ще з довоєнного часу, звільнитися. За рекомендацією німецького арабіста Ріхарда Гартмана О.Пріцака було прийнято до Берлінського університету. Згодом він продовжує студії в Гьоттингенському університеті, у якому захищає дисертацію і стає його викладачем. З 1957 року Омелян Пріцак — професор Гамбурзького університету. Учений запрошувався для читання спецкурсів до Кембриджського, Краківського, Варшавського та Гарвардського університетів. 1964 року Омелян Пріцак одержує запрошення від цього найстарішого і найавторитетнішого університету в США — Гарвардського — на посаду професора загальної лінгвістики і тюркології.

Разом з тим історію України, перші дослідження з якої він провів ще в довоєнні роки, учений постійно тримав у полі зору. Його теми — епоха Мазепи, справа Церкви, генеалогія, українсько-арабські відносини, а після війни — національно-визвольна боротьба під проводом Богдана Хмельницького. З 1967 року українознавство та історія України посіли чільне місце в творчій діяльності вченого.

У той же час рух “шістдесятників” і розправа з ним сколихнули не лише інтелігенцію на еміграції, а й увесь культурний світ. О.Пріцак рішуче й енергійно відреагував на загрозу, що постала перед українством, на пасивність і непоінформованість світової спільноти. Учений уживає енергійних заходів та ініціює збір коштів для заснування наукового центру з проблем україністики — Українського дослідного інституту Гарвардського університету. У ці ж роки в нього зароджується ідея заснування Міжнародної асоціації україністів (МАУ), що була продиктована прагненням поставити україністику в один ряд з визнаними в усій світовій науковій спільноті дисциплін.

1990 року Омеляна Пріцака обрано іноземним членом Академії наук України. Учений активно проводить ідею відновлення в Україні наукового сходознавства та

вивчення східних культур, мов, обґрунтування й реалізації проблеми “Україна і Схід”. Він очолює новоутворений з його ініціативи Інститут сходознавства, якому присвоюють ім’я його вчителя — академіка А.Ю.Кримського.

У незалежній Україні настає ще один надзвичайно важливий етап у його житті. Як директор Інституту він розробляє концепцію, структуру і плани наукового закладу, добирає кадри, готує молодих науковців. Відновлюється відомий у 20-30-і роки журнал “Східний світ” на чолі з головним редактором О.Пріцаком. На пропозицію вченого в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка створюється кафедра історіософії, яку він очолює. У той же час Омелян Пріцак рішуче виступав проти зросійщення, що спотворює нормальний духовний розвиток українців і не несе нічого доброго й самим росіянам.

Омелян Пріцак був членом Національної академії наук і мистецтв США, Латвійської, Турецької, Фінської академії наук, ВУАН (Нью-Йорк), Наукового товариства ім. Шевченка (США), УВУ (Мюнхен), почесним доктором багатьох університетів світу.

У галузі україністики Омелян Пріцак багато зробив для різноаспектного вивчення історії і культури України, його праці, присвячені періоду від Київської Русі до XVIII ст., у тому числі ґрунтовані на фінно-угорських і східних джерелах, не мають собі рівних у світі, як, зокрема, і багатотомний твір “Походження Русі”.

Учений був однією з найповажніших постатей серед закордонних українознавців. Йому належить також величезна заслуга в підготовці українознавчих кадрів і консолідації наукових сил. Він входив до керівного ядра Міжнародної асоціації україністів і очолював Археографічну комісію МАУ.

Виступаючи в нью-йоркському дискусійному “Клубі круглого столу” (березень, 1967 р.), Омелян Пріцак висловив заповітні слова: “Ми українці тільки тому, що існує Україна”. Ці слова мають стати взірцем синівського обов’язку і вияву національної самосвідомості для кожного, хто живе на нашій землі [5].

Помер видатний учений 29 травня 2006 року. Його поховано в Бостоні, штат Массачусетс, США.

Література

1. Агатангел Кримський. Нариси життя і творчості / Ін-т сходознавства ім. А.Кримського НАН України; Відп. ред.: О.Д.Василюк та ін. — Л.: Видавничий дім "Стилос", — 2006. — 564 с.
2. Енциклопедія українознавства. Словникова частина. Том 6. Перевидання в Україні. — Львів, 1996. — С.2348.
3. Прицак Омелян. Про Агатангела Кримського у 120-і роковини народження / Омелян Прицак // Східний світ. — №1. — 1993. — С.93. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://storinka-m.kiev.ua/article.php?id=510>
4. Прицак Омелян. Слово про Агатангела Кримського / Омелян Прицак // Вісник АН УРСР. — 1991. — №6. — С.18.
5. Національна асоціація українців [Lastaccessed 3.01.2007].
6. <http://100v.com.ua/uk/Agatangel-Krimskiy-person>
7. <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/2168>

ІНФОРМУЄ ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ

Херсонська міська благодійна організація
Таврійська фундація
(Осередок вивчення української діаспори)
за підтримки Херсонської обласної організації
Національної спілки письменників України
проводить конкурс на здобуття
Всеукраїнської літературної премії
імені Яра Славутича.

Премія присуджується за кращий твір у жанрі
поезії, прози, есеїстики, літературознавчих
досліджень з проблем утвердження нашої
державності і демократії. Приймаються твори,
які не друкувалися. Обсяг поетичної збірки —
не менше 70 сторінок, а прозового твору та
дослідження — не менше 120 сторінок.
Грошова винагорода лауреата — 1000 грн.
Диплом і грошова винагорода вручаються
лауреатові у грудні.

Твори надсилаються до вересня
за адресою: 73003, м. Херсон, просп. Ушакова, 16.
Херсонська організація НСПУ.

Микола Чернявський

Під знаком Великого Духа

Під цією назвою зібрано тут кілька дрібних статей і заміток, що складено й оголошено їх, як промови, за після революційні роки у дні роковин Т. Г. Шевченка в Херсоні. Цей час ознаймувався великим переломом в житті України, а з нею й Херсонщини, щодо їх соціального й національного визначення. Визначну роль в тому, тепер уже історичному процесі, відіграв і Шевченко, як культурно-політичний чинник.

Визнанням того, а також сердечним пієтетом до пам'яті великого поета, обумовлюється характер і тон цих статей і заміток. В їх автор не претендує ні на що, крім щирости й бажання допомогти широкому колу неофітів українізму усвідомити собі велике значіння Шевченка для України — в минулому й сучасному, а через те і в майбутньому.

1. Шевченко — герой

В чому основне значіння Шевченка, як національного поета і героя? Де, в якому фокусі, сходяться промені його слави, що утворили йому ореол героя-страдника?

Щоб ясніше побачити це, треба використати історичні перспективи. Треба, хоч побіжно, поглянути на добу, що попережала вік Шевченків, і кинути погляд на сучасний йому стан речей.

Кривавим полум'ям на сірому тлі вікового економічного й національного поневолення народніх мас під Польщею спалахнула Хмельниччина. Як фенікс із попелу піднялось і пишним цвітом розцвіло героїчне зачало нашого народу, його активна суть.

— Віра, земля й воля! Помста гнобителям народнім! Кров за кров, муки за муки! — ось ті лозунги, що їх з великим патосом піднесла народня маса. В нечуванім по силі захвату завзятті на жертovníк народній кладеться життя — своє й вороже. Не підраховуються свої й чужі рани. По Україні течуть криваві ріки, а по берегах їх цвітуть квітки народнього страждання й саможертви. Сонце життя дивиться з високого неба на все те й мовчить.

Не каже: де правда, де кривда.

Не показує на помилки, хоч бачить їх.

А помилки були й були вони фатальні...

І помалу й потрохи з повитих кривавою млою байраків і долин тихою ходою на Україну, поруч з владою Москви, приходить Руїна. І де ступить вона — по селах і містах, по степах і лісах — скрізь кидає сліди здичавіння і смерти. Вичерпались сили народні. Засохли живущі джерела, що так тривожно й буйно били якийсь час.

Приходить година останньої втоми, доба забуття, до смерти подібного.

— — — — —

Але народ український не вмер. Після кривавого кошмару прокинувся він. Прокинувся — у кріпацтві, коло панської ріллі. Тепер уже не польської, а московської, або своєї української.

Туман глибокого духовного занепаду повивав Україну. А панство пишалось на сонці буття. Горнулось до царських престолів. Намагалось забути про свій вчорашній день.

І воно забуло його.

І скрізь на широкому світі забули про Україну, або удавали на очі, що забули про неї. Панам і правителям кожна згадка про щось українське була не до смаку. Мертва тиша після зруйнування Січі Запорізької запанувала на Україні. І душа народня, як вода в пустині, пішла під землю.

Спробував Котляревський викликати на світ ту душу. Спробував, але боязко, оглядаючись на панство. Посміхаючись і прикриваючи уста долонею. Перелицьовує він троянців на запорізців, або краще мовити: малює троянців на зразок запорізців. Збивається то на безжурний гумор, то на наче б то сатиру. Вдається в солодкувате народолюбство. І боїться, або не може, сказати правди. Бо вона була, як усім здавалось, не на часі.

А після Котляревського Артемовський-Гулак і інша письменницька братія вже й зовсім не думали здійсмати розмови про душу народню.

Спробував було заглянути в її глибини м'якотілий і короткозорий Квітка-Основ'яненко, але мало що побачив. І те, що побачив, постарався затушкувати просторікуватою пансько-попівською мораллю: народ, мовляв, в рабстві, але так йому від бога призначено; гарний раб дуже нагадує

людину і душа навіть у його досить чиста... але все-таки не слід йому обстоювати свої права.

І ось ніж цими рабами родиться людина не тільки з чистою, а й великою душею, пересиченою, як грозова хмара громами, — гнівом і протестом, пекучим почуттям жалю й образи за свій нарід і непохитною вірою в правоту народньої справи. Родилась і виросла в неволі. І бере цей раб-велит тяжкий молот і розбиває сам свої кайдани. Б'є їх не тому, що в його вистачає на те фізичної сили, а через те, що душа у його вільна. Що не можна вогню заховати в соломі: він спалить її.

Візьмемо інший образ. Закопаний в землю титан устає з своєї могили й земля тріскається над його головою й розпадається навколо...

Таким уявляється мені Шевченко, а в образі його — народ український. Він не буде питатись, чи дозволять йому розбити його кайдани. Він не ждатиме часу, коли хтось інший розриє й розкидає над ним землю, а в слухний час устане сам з-під неї. Не буде він, подібно Котляревському, перелицьовувати народню правду і з дотепами гумориста з-під поли показувати її на метушливому базарі людському. Він винесе її на гучний майдан велелюдний і високо підніме, як трофей святоблудний, над головою своєю, хоч би голові тій за це загрозувала смерть.

Не хочу цілком понижати заслуг Котляревського. Беру його тільки як антитезу Шевченка, щоб яскравіше висвітлити те зачало, яке жило і діяло в нашому великому поетові.

В поезії Шевченковій втілюється духовний героїзм народу нашого. Тут дійшов він до верхів свого напруження й сили. Тут він став на весь свій зріст, як вікопомний монумент незрівняної краси й сили.

Сміливий і меткий, але непостійний і зигзаголомний, Куліш назвав колись музу Шевченка “п’яною”. Земляцтво тяжко образилось за це на його й не вибачило йому того ганебного слова й досі. А я беру його, те слово, і через п’ятдесят років повторю, якнайкращу, на мою думку, характеристику поетичної суті Шевченка.

Так, муза Шевченкова була п'яна. П'яна вищою духовною екзальтацією. Бо на його, як колись на апостолів, зіходив Великий Дух, і він промовляв нечувані глаголи. Це було чудо нашого життя і повторення його ми не бачили й мабуть не побачимо.

Хіба справді це не духовна сп'янілість — в жорстокі, безпросвітні часи царя Миколи I заговорити огненным невмирущим словом про народню волю й правду, оживити й викликати з-під землі героїв і мучеників народніх і поставити їх на весь зріст їх духовної потужности перед очима світу?

Де ті основи, той ґрунт, що в найтяжчий час непере-можної реакції дали спроможність у тьмі “тюрми народів” спалахнути, подібно феніксу, огненній поезії Шевченковій?

Воістину Великий Дух той, що в вирі огненних язиків сходить на надхненні голови апостолів, сходить також на поета нашого, і він здавався декому, як і апостоли, п'яним.

Так, муза Шевченкова була п'яна, — не боюсь ще раз повторити це слово, але душа його не скорбить на берегах Ахеронта, як мовляв колись Куліш, “о своїх былых умоизступлениях”. Ні, вона дивиться на їх як на свою найважливішу працю й надорожчу заслугу перед рідним народом.

Бо він повернув поневоленому і в кінець здеморалізованому народові його героїв.

Бо він вернув йому його святу душу.

Бо він творив під знаком Великого Духа.

1919

II. Патос Шевченка

В сумні роковини нашого невмирущого героя духа, сила й значіння якого на протязі десятиліть не тільки не зменшуються, а все ростуть та ростуть, було б до речі з'ясувати собі, в чому саме полягають ті сила і значіння його?

Багато вже зроблено в цьому напрямку, та багато ще залишається роботи й на прийдешні часи. Бо кожен час буде освітлювати Шевченка з погляду потреб і інтересів свого момента й буде находити в ньому нові й нові огні і блиски. Бо Шевченко, немов гарно одшліхтований алмаз, світить своїми огнями на всі боки й при всякім освітленні.

Тепер мені хочеться звернути увагу громадянства тільки на одне місце, на один світляний фокус нашого самоцвіта, а саме: з'ясувати, — в чому криється патос Шевченка.

—————

Патос. Розумію під цим словом ту інтуїтивну силу внутрішнього схвилювання й захоплення, що підносить душу поета на верхи творчості й дихає на нас, читачів, огнем його гніву й печалі, пестить радістю й ласкою, або переконує силою логіки й невіддужною правдою внутрішніх переживань поета.

Без патосу немає великого поета.

Поет, що не заражає читача, не захоплює його, ніколи не придбає великої слави й популярності. Він може бути великим митцем, підноситись на вершини умілости, але нагадуватиме прекрасну статую, що стоїть на високому постаменті холодна й нерухома, а не живу людину. Твори його будуть досліджувати митці і вчені, але ними не будуть захоплюватись широкі маси. Не будуть шукати в їх бойових лозунгів і не проливатимуть над ними сліз захоплення й зворушення.

Шевченко, навпаки — весь огонь і кров, страждання й любов, гнів і радість. Жива дума, тремтяче серце в схвилюваних грудях. Він нас захоплює, він заражає нас своїми переживаннями, обсилає іскрами свого огненного слова. Він забирає нас у полон і держить у йому. Бо він такий багатий на патос.

В чому ж криється його сила, в чому виявляється його патос?

Не маю претензії дати на це запитання вичерпливої відповіді. Хочу накреслити тільки схему того, як уявляю собі це питання.

—————

Основою, що на її постає патос Шевченка, ґрунтом, з якого виростає прекрасне дерево його поезії, є велика, свята любов поета до всього живого і прекрасного, чи то буде природа, чи людина, чи людська думка. Шевченко по суті своїй художник. Його душа, як очі світ, убирає в себе все прекрасне. Вона загорається від одного тільки дотику нетлінного вогню, що таїться в кожній речі, виявляється в кожному рухові, матеріальному чи духовному. Буде він зватись, той огонь, красою, чи гармонією, чи інакше як, —

все однаково. Він одгукатиметься на його, він радітиме з його, співатиме йому гімн. Але коли побачить, що той огонь плямується, що та краса топчється ногами, що в гармонію вноситься безладдя, що ідеал дискредитується, о! тоді інше чуття спалахне в його грудях! Великий гнів, рідний брат великої любови, повстане в серці поета і прокаже йому такі слова протесту, що жеручим полум'ям вони жахтітнуть в віках.

Що ж це таке? Невже Шевченко був тільки естет, або переважно естет? Невже він любив красу тільки для краси і обурювався, коли бачив її зплямованою, тільки через те, що його позбавляли насолоди тією красою?

Ні. Думати так було б великою помилкою.

Тут ми підходимо до третього й останнього етапу нашого шукання. Але раніш ніж назвати його ім'я, на хвилину розсічемо серце поета ножем аналізу й заглянемо в його таємниці, перегорнемо кілька сторінок його "Кобзаря".

Ось його образи, одні з багатьох подібних ім.

Прекрасна природа, родюча земля на Україні, а вона сама, "безталанна вдова", —

Обідрана, сиротою

Понад Дніпром плаче...

Мати підкидає чужим людям свою єдину дитину, наймається до їх за наймичку, виховує свого сина й не сміє назвати його цим дорогим їй ім'ям.

Батько вбиває своїх дітей за те, що вони "католики", а сам поет в другому місці туже, що

Не заріже батько сина,

Своєї дитини,

За честь, славу, за братерство...

А ось:

Люди стогнуть у кайданах,

Немає з ким взятись

Розкуватись, — одностайне,

Односердне стати

За євангеліє правди.

За темні люди.

І сам поет з великим обуренням підносить свій голос представника того темного люду:

Ви, розбійники неситі,
Голодні ворони!
По якому правдивому
Святому закону
І землею всім даною,
І сердешним людом
Торгуете?..

Чи не помічаєте ви, як у наведених уступах змішується краса й любов з гидотою і ненавистю?

Як з крові виростають квітки і як квітки топчуться в крові? Чи не помітили ви, що вже й сказане те слово, в ім'я якого все те робиться?

Те слово — правда-справедливість. Воно покриває собою і любов і зненависть, красу й гидоту.

Воно перетворює їх навпаки природі їхній.

Правда для Шевченка являється горнилом, що в йому перепалюється й перетоплюється все, що приймає душа його. Правда панує над усім. Це не є юридична, в пактах законів занотована мудрість правителів. Це не є правда сильного й дужого, правда владики моменту, правда — для одних і кривда — для інших. Ні, це правда-справедливість для всіх. Правда, писана в серцях людських. Це вона проказує:

Усі на цім світі —
І царята і старчата —
Адамові діти.

Це її сила так діє, що
Раз добром налите серце,
Ввік не прохолоне.

Об'єктом цієї правди є людина. Апотеозом її буде загальнолюдське братерство. А поки що вона являється єдиним і незмінним гаслом боротьби, боротьби й боротьби.

Тяжка й жорстока та боротьба. Але вона необхідна. Але без неї життя обернеться в безпросвітне Дантове пекло.

І Шевченко всією силою генія закликає до боротьби, до боротьби во ім'я правди:

Борітеся — поборете!..
Прозріте, люди — день настав!..
Слава не поляже;

Не поляже, а розкаже,
Що діялось в світі.
Чия правда, чия кривда
І чий ми діти.

В цій правді для Шевченка все. І коли хто не зрозуміє цієї правди, той не зрозуміє Шевченка і не зможе з'ясувати: де і в чому бере силу Шевченко, в чому криється його духовна влада над рядом поколінь при різних змінах і різних обставинах.

Велика любов до правди і святий гнів в ім'я тієї правди і боротьба за неї, — ось кульмінаційна точка патосу Шевченка.

Перегляньте весь “Кобзар”, пропустіть перед своїми очима ряди утворених Шевченком образів, розпечіть свою душу його пекучим словом, чи сядьте й журіться з ним тихим сумом і слухайте його безпорадних нарікань на себе, на людей і бога, — ви почувете, як Шевченко заражає вас своїм патосом, як він полонить вашу душу. Не владою розумних слів, не красою логічного будування, не запалом фанатика він кидатиме вас то в холод і жар, то на подвиг, то на блюзнірство, а тільки силою свого непереможного патосу, силою своєї любови й гніву в ім'я єдиної нехибної правди справедливості.

Другої подібної сили в нашому письменстві я не знаю.
Другого поета з таким патосом у нас немає.

1923

III. Трагедія Шевченка

Буду говорити коротко. Сконцентрую свою думку в одному образі, в одному символі і скажу:

— Дивіться: ось перед вами старий, великий, безверхий дуб. Стоїть на величезному просторі, серед дрібного оточення, сам, один. Хто гляне — зажуриться: така могутність, така сила, а верх розбито...

Хто має уші, щоб слухати, нехай слухає сумну легенду, що я утворю її. Утворю й розповім легенду про великого, старого дуба, патріарха лісів і степів українських, про великого поета страдника.

Колись на межах землі української витворила Мати-Природа зародок великої сили і здатности. А Доля кинула той зародок між корчі й каміння, поміж бур'яни і кропиву. Але пустив він поміж камінням своє коріння й погнав молоді струнки парості — бадоро й сміливо.

— Дивіться, який гарний дубок прокинувся серед каміння й бур'янів! — сказали люди. — Хіба йому тут рости? Пересадимо його на відповідний ґрунт, на простір і волю, й нехай росте: собі на радість, а нам на втіху.

Пересадили молоде деревце й пустив коріння дубок у міцну й плодючу землю і погнав гілля, тонке й високе, в блакить небесну. Хто не гляне, дивується:

— І молодий дубок, а вже всю просторінь закрасив!..

Бачила те Доля, й чула, лукава, і мовила сама собі:

— Не буде так, як вам подобається, а буде так, як мені хочеться!

І налетіла несподівана буря. Ударив грім. Розбив молоду, зелену вершину дуба, що їй би рости й рости, все вгору та вгору, і пропалив до самого кореня страшне, чорне дупло.

Здригнувся й застогнав смертельно поранений дуб. Думав, що йому вже й кінець прийшов. Але кінця ще не було. Ясно світило для всього живого сонце, привітно шепотіли вітри степові і часом мандріва хмара, мов матуся рідна, поливала того дуба своїми сльозами теплими.

І жив дуб. І ріс дуб. І пускав коріння в землю і розпускав гілля понад землю. І не міг піднятись вгору. І тяжко журився дуб, коли сідало сонце і заходили присмерки, і спокій повивав безмежну просторінь. І гнівно стогнав у грозу й бурю...

Проходили дні. Минали роки.

Приходили люди. Дивились на підбитого велетня. Жалкували, а поробити нічого не могли. А в чорному дуплі загіздилися гробаки й точили, й точили доти, поки зовсім не підточили стовбура.

І впав “козак безверхий”. Дочасно упав могутній дуб, що міг би довго й довго стояти словутнім патріярхом лісів і степів рідних.

Бо так хотіла Доля. Такий вирок зробив непереможний днедавній Рок.

—————

Так. Старий Рок, той таємний і неблаганний чинник класичної трагедії, діяв у житті Шевченка і утворив з того життя живу трагедію.

Перед нами справжній герой. Людина, обдарована великими духовними здібностями. Син народа-раба — з огненним словом пророка. Син народа-лежня — з величезною енергією. Він приніс у світ надзвичайну силу. Він прагне велетенської роботи. Але Рок проти цього нового Прометея, і він падає. І він міг не впасти.

Придивімося до Шевченка ближче.

Він увесь перед нами. Натура геніяльно проста і відверта, мов дитина. Вдача широка й чутлива. Запальна й завзята, мов огонь, і тиха й ніжна, мов та зіронька вечірочая, мов та квітонька степовая. Безпосередність сина землі і його мудрість, мудрість вікової культури чорнозему. В йому об'єдналися і широчінь степів і блакитна прозорінь неба, принадна мальовничість степових плес і далека замисленість річок пливучих. В йому вмістились і електрична насиченість громової хмари, й шалена лютість кривавого гайдамаки, й холодна зненависть поневоленого й замордованого кріпака. В йому живуть протест і гнів, і елеґійна містика й поезія жіночої душі. В йому прокидається й примітивне мужичче блюзнірство, й глибоко надхнений релігійний пієтизм.

Чому ж це так? Це ж суперечності.

Ні, це не суперечності. Це незвичайна обдарованість натури. Бо в Шевченкові жили: талановитий маляр, геніяльний поет і дужий і бурхливий, з біблійним екстазом, оратор. Крім того в Шевченкові жив чутливий громадянин, син свого часу й народу. А все в йому покривала широкогуманна й чиста душею людина. Людина, що не знає ні свого часу, ні свого народу, єдина й вічна в віках минулих і прийдешніх.

І по цій людині, по цій вершині дуба, і вдарив громом Рок.

Пригадаємо коротко життя Шевченка.

Ось він в дитинстві поневіряється в кріпацтві й холопстві. Пасе худобу, носить воду школярам, тре фарби малярам, допомагає кухарям. Ось він в юнацтві стає козачком і потім учнем і підмайстром маляра-підрядчика.

Це той чудодійний жолудь починає рости серед каміння й бур'янів. Це тут його наглядів маляр Сошенко і звертає увагу громадянства на талановитого самородка.

Друга доба. Шевченка викупають з кріпацької неволі. Він уступає до академії мистецтв. Видає “Кобзаря”. Кінчає

академію. Їде на Україну і тут його величезний талант розгортається і доходить апогею його творчість. Постають невмирущі образи “Гамалії”, “Наймички”, “Єретика”. Вимальовуються “хмарами повиті” гори поневоленого “Кавказа”. Подуває огнем із “Холодного Яру”. Проноситься кошмарно-фантастичний “Сон”. Відбувається містерія “Великого льоху”. І гримлять, гримлять, гримлять пророчі словеса “До живих і мертвих і ненарождених...”

Буяння сили.

Осяяння слави.

Надхненне передчуття нових і нових досягнень. Молодий дуб розвився на всю силу. Він уже замислюється, починає набирати мудрої поважності патріярха лісів.

І враз — грім і вдар!

Арешт. Петропавлівська цитадель. Царський присуд. І... — прощай, воле, прощай доле!

Забута богом пустиня. Орська кріпость. Смердюча казарма салдатська. І, як меч над головою, — заборона писати й малювати.

І це не на який-небудь час, а назавжди... Ось коли було зламано вершину могутнього дуба. Ось коли пропалено в йому оте душло.

Спитаємо: за що?

Але хіба можна питати в Рока? По якомусь неблаганному закону зштовхнулись між собою: великий деспот і великий поет. І деспот так ударив поетом, що той вмент опинився за тисячі верстов, в пісках пустині.

Бо поет образив в особі царя Миколи владу й людину, а в особі його дружини — жінку й людину.

Дорого дався Шевченкові той “опеньок засушений”!

Бо на чії гроші викуплено було з неволі Шевченка?

Змальованого Брюловим портрета Жуковського розіграно в лоторею між царською родиною і близькими придвірними. Вони ж брали участь в його визволненні: цариця й інші. І ось, від кого чують вони (все ж таки — люди!) оте: “опеньок засушений”, “та ще й на лихо сердешне хита головою”, оте: “ведмідь”, що “виліз з берлога”, “одутий, аж посинів” — з похмілля? — Від того, кому вони зробили добро. І через це — лясь! — і Шевченко одлітає аж до Каспія.

Що ж це таке?

А це діє Рок.

Хіба не мав морального права Шевченко писати проти царя? Мав і повинен був писати. Бо його одного випустили з неволі, а мільйони братів, по волі того ж царя, були в неволі. Міг писати. Але його “Сон” міг не попасти до рук влади і не дійти до царя. А він дійшов.

Про це подбав Рок...

—————

І ось Шевченко в засланні.

Важкою хмарою повиває його душу сум. Почуває він себе пригнобленим, приниженим. Почуває ображеним в самому щонайсвятішому. Ображено, смертельно ображено в йому людину! Гризуть його серце жалі, попелить його груди гнів, що виходу йому немає...

І так — довгих десять років. І так — десять нескінченних років, без надії на щось краще, в жальх по минулому.

Не дивно, що страшна рана не заживала, а більше роз’ятрювалась. Не дивно, що надхнення не підносилось у височінь орлом сизокрилим, а дрібним птаством кружляло коло невеселої оселі. Не може дати тепер Шевченко великих, з грандіозним розмахом, поезій. Відводить душу переважно складанням коротеньких елегій та пісень на зразок народніх. Творча діяльність понижується. Талант падає. І нічого не було дивного в тому, що коли повернувся Шевченко з заслання, приятель його й найгостріший наш критик того часу, Куліш, ознайомившись з писанням Шевченка за років неволі, сказав, що Шевченко привіз з собою з заслання “недогарки свого таланту”.

Недогарки.

Не може розбитий опалений дуб, з похилим гіллям гнати вгору молоде й могутнє верхів’я. Не вертається вдруге молодість...

—————

Рок зробив своє страшне діло: надломив геній Шевченка. Але на тому не скінчив.

Шевченко був живий. Шевченко вийшов на волю. Шевченко хотів жити й творити. Йому здавалось, що це йому краще за все удасться, коли він житиме на Україні, коли він одружиться, матиме свою сім’ю.

І ось він шукає місця для садиби. Шукає подружжя.

І знову в його життя втручається Рок.

Там, де Шевченко думав будувати собі веселу оселю, — його могила. Та, що від неї сподівався тихої дружньої ласки, вливає в келих його життя останньої смертельної отрути.

Загально відомо, що тричі, після заслання, сватався Шевченко, й тричі його сватання приводило до сумного висновку: немає йому щастя. Не може його зрозуміти та українська жінка, що він так оспівував її, над головою якої засвічував свій поетичний ореол. І останнє його кохання, Ликеря Полусмакова, ставить крапку його страдницького життя.

Більше за все і глибше за все Шевченко був не маляром, не поетом, а щиросердною й чутливою людиною. І Рок востаннє за життя б'є Шевченка по цьому місці: ображає в ньому людину. — Ликеря Полусмакова зміняла генія України на звичайнісінького парикмахера...

Хіба це не трагедія: геніяльний мистець і підфіксатуарний ремісник — супротивники, і останній перемагає! Перо — і ножиці. Ну, звичайно, ножиці поріжуть перо! Ну, звичайно, молодий парикмахер візьме гору над підтоптаним, битим горем, поетом у серці молодої самиці.

Шевченко, геній Шевченко, не ждав того, і через те удар був занадто важкий. Утратив рівновагу поет, захитався. Вдався в чорну тугу, почав надмірно пити, і тут, на цьому сумному кінці, приходиться смерть, щоб самотньому, бездоглядному страдникові холодною рукою замкнути віщі уста, склепити скорботні очі.

— — — — —

Кінець. Але ще не все.

Для звичайної людини з моментом фізичної смерти кінчається життя. Але генії живуть і після смерті. Шевченко живе й зараз. І трагедія його життя продовжується й далі.

Не буду пригадувати всього. Нагадаю тільки історію з постановкою йому пам'ятника в Києві з приводу століття народження.

Зібрала обідрана Україна гроші, але ніяк не могли знайти в Києві — місця для постановки пам'ятника. Ніяк не могли утворити — пристойного проекту пам'ятника... І так справа й занепала.

Хто винен?

Усі. Або краще мовити: ніхто. Або просто:

— Рок!

Це й після смерті продовжується трагедія Шевченка. І невідомо, коли вона скінчиться.

1924

IV. Геній Шевченка

Цікаві явища відбуваються іноді на нашому небі космічному. Сходяться там, у далеких далечинях, докупи дві зорі, два світоносних світила, й дають для очей наших ніби то одну зорю, одно світило — подвійної сили, краси й принадності.

В дійсності стоятимуть ті зорі на незміряному віддаленні одна від одної і тільки для очей наших здаватиметься, що вони злились докупи.

Бо вони тільки вирівнюються в одну лінію проти нас, і то на певний час, щоб потім знов розійтись по своїх напрямках.

Щось подібне ми маємо й на небі нашому літературному, в особі Тараса Шевченка.

Три великі світоносні зорі, не тільки механічно й тимчасово, а органічно й назавжди злили свої спектри до купи і утворили сонце нашої поезії.

Три творчі сили діяло в цій людині, і з тих трьох сил склався її поетичний геній.

Щоб дослідити ества якоїсь планети, треба дослідити її спектр, виявити, з чого він складається. Щоб дослідити творчий геній, треба виділити теж основні елементи, що в ньому діють.

З чого ж складався геній Шевченка? Які сили діяли в ньому? Які творчі властивості об'єдналися в цій індивідуальності?

Відповідаємо:

— Поет, маляр і оратор.

Це не єсть повне визначення суті поетичного генія Шевченкового. Це — схема, що накреслює тільки в основних рисах, шлях, що по йому треба йти, вивчаючи творчість Шевченкову.

— Поет, маляр і оратор.

Придивімося ж до кожної творчої особи зокрема й зазначимо їх місце й значіння в триєдиній іпостасі співця нашого.

Поет. Всім відомо, що Шевченко був поет. Спочатку було говорено, що це поет дьохтярний, мужичий. Далі сказано, що він поет “народній” (в лапках).

Потім сказано, що це поет народній — без лапок. Нарешті висловлено думку, що Шевченко поет національний.

Говорено було також, що це поет мрійник, романтик. Далі піднесено було думку, що Шевченко поет-пророк, що пропалює огнем серця людей. Нарешті сказано, що Шевченко поет-бунтар, чорна хмара, що несе в собі грім і блискавку й весняні зливи.

Були і єсть суперечки про те, “який” поет Шевченко, і не було й немає суперечок про те, що Шевченко взагалі поет. І це цілком зрозуміло. Твори Шевченкові самі говорять за себе, що вони поетичні твори. Бо поезію їх відчуває кожен, хто знайомиться ними.

— — — — —
Але що таке поезія і що таке поет?

Будемо говорити не з теорії словесности, а з практики життя. Бо теорія суха й марудна, а практика жива й переконлива.

Коли ви читаєте чийсь твір і він дає вам живі картини життя, і в словах того твору тримтить і сонячно грає радість буття, і в словах його скорботно б’ється, і плаче, і скаржиться душа людська, і в тих мертвих, на папері друкованих, словах огнем ятриться і блискавкою встає й перебігає гнів і помста, і так далі, і так далі, і на все те ви мимохить відгукаетесь, і автор неначе бере вас у якийсь принадно-солодкий або нестерпуче-тяжкий полон, і дає вам естетичне задоволення, — то знайте: твір, що ви його читаєте, — поетичний, а автор його — поет.

Пригадайте, що ви переживали, читаючи або слухаючи Шевченка, і ви скажете: “Так, Шевченко — поет, і поет великої сили”.

А чим Шевченко бере вас у той полон, чим заражає вас?

Перше над усе — словом, простим, але щирим, як золото, словом. Словом, що його утворив народ наш у віки минулі й передав його вікам прийдешнім.

При допомозі того слова Шевченко утворює свої образи, ій ті образи голосно промовляють до серця нашого й до розуму нашого. Вони запалюють наші чуття й думки, і ми підносимось у якомусь екстатичному захопленні на ті високості, що їх утворює геній поета нашого.

Таким чином перше естетичне задоволення ми одержуємо від прекрасної мови Шевченка.

Чи можна читати Шевченка, не переживаючи якогось схвилювання, якогось піднесення? Ні. Бо Шевченко сам ніколи не виступає холодним ритором, — він завжди живий і гарячий.

Шевченко поет-лірик і лірик широкий і різносторонній. Ліризм Шевченків є основна прикмета його поетичного хисту. А те, чи був Шевченко народним поетом, чи простонародним, мрійником-романтиком, чи пророком і бунтарем, — до самої суті поетичного генія Шевченка має мало відношення. Це будуть тільки етапи творчого шляху Шевченка. І тому ми їх залишаємо осторонь.

Перейдімо тепер до другої іпостасі Шевченка, — до Шевченка, як маляра.

Відомо, що нахил до малярства прокинувся у Шевченка дуже рано. Ще в дитинстві він малює. Ввесь час шукає вчителів собі, аж поки не потрапляє до Академії Мистецтв і не кінчає її.

Шевченко приймає зорові враження від околиць і намагається передати їх олівцем і фарбами. Лінія й колір, світ і тінь і перспектива, — ось що притягає його увагу, як маляра, ось на чому він скупчує свою творчу спостережливість. Він вчиться дати художньо окреслений образ, кинути ясноколірну пляму, перенісши тією плямою на полотно шматок живої природи.

Вчиться й добивається в цьому напрямку певних досягнень.

І ті мистецькі, чисто художні, досягнення Шевченка використовує потім, як поет. Тільки замість фарб йому прислуговує слово.

Звернімо увагу хоч би й на такий, усім відомий, уривок з поеми “Княжна”:

Село! і серце одпочине...
Село на нашій Україні —
Неначе писанка: село
Зеленим гаєм поросло;
Цвітуть сади, білють хати,
А на горі стоять палати,
Неначе диво, а кругом
Широколисті тополі;
А там і ліс, — і ліс, і поле,
І сині гори за Дніпром...

Що це таке, як не майстерно, вправною рукою справжнього митця, намальований краєвид? Тут все дано для того, щоб сприйняти цей краєвид оком.

Або ось уривок з його “Сна” 1847 року, написаного в Орській кріпості.

Дивлюсь, аж он передо мною
Неначе дива виринають:
Із хмари тихо виступають
Обрив високий, гай, байрак;
Хати біленькі виглядають.
Мов діти в білих сорочках
У піжмурки в яру гуляють;
А далі сивий наш козак —
Дніпро з лугами вигравав:
А онде, онде за Дніпром
На пригорі, ніби капличка—
Козацька церква невеличка
Стоїть з похиленим хрестом...

І тут той самий малярський малюнок, той самий пейзаж.

А ось інший жанр:

В червоних штанях оксамитних
Матнею улицю мете —
Іде козак...

Або ось картина жалібного козачого походу:

Везуть труну дубовую,
Китайкою криту,
А за нею з старшиною
Іде в чорній свиті
Сам полковник компанійський,
Характерник з Січі;
За ним ідуть есаули,
Та плачуть ідучи.
Несуть пани есаули
Козацькую зброю:
Панцир битий порубаний,
Шаблю золотую,
Три рушниці-гаківниці
І три самопали.
А на зброї... козацькая
Кров позасихала.

Ведуть коня вороного, —
Розбиті копита,
А на йому сіделечко.
Хустиною вкрите.

Тут ми маємо інший жанр. Маємо шедевр історичного письма. І коли побіжно навіть переглянути сторінки “Кобзаря”, вишукуючи на їх місця, де позначилось співробітництво двох Шевченків: Шевченка-поета й Шевченка-маляра, то виявиться, що вони йдуть часто й часто поруч, подавши один одному руку. І ми від цих саме творів одержуємо найяскравіше вражіння, не відділяючи того, що нам дає Шевченко-поет, і що дає Шевченко-маляр: бо воно переплавлено в єдиному творчому горнілі.

Тепер перейдімо до третьої іпостасі Шевченкової до Шевченка, як оратора.

Не маємо певних вказівок про те, чи визначався Шевченко взагалі в звичайному житті ораторським хистом, бо громадської арени, де міг би розгорнутись його безперечний і великий хист палкого й могутнього промовця, тоді не було. Найшов собі місце й відповідні простори цей хист тільки в поезії Шевченка.

Ще М.І. Костомаров звертав увагу на те, що на творчості Шевченка позначився видатний ораторський талант, але цей бік психічної організації Шевченка досі залишається недослідженим. Звичайно читають і деклямують деякі поезії Шевченка, зовсім не помічаючи того, що вони є справжні ораторські промови, а не які-небудь елегії, сатири або що інше. А звернути на це увагу і тим кинути на творчість нашого поета нове світло, дуже важливо. Бо таких поетів, що мали ораторський хист і виявили його в своїй поетичній творчості, дуже мало не тільки в нас на Україні, або в Росії, а й у всесвітньому письменстві.

Тим це цінніше для нас.

Що ми розуміємо під ораторським мистецтвом?

Уміння в живому, гарячому і образному слові висвітлити яке-небудь питання, переважно широкого громадського значіння, переконати слухачів своїми доказами, запалити їх ентузіазмом і бажанням піти за промовцем на його заклик. Звертаючись до розуму слухачів, промовець

одночасно б'є на почуття їх, викликає вибухи гніву й радості, зневір'я й піднесення.

Зразків таких поезій ораторського типу взагалі в письменстві небагато. У Лермонтова можна вказати на “На смерть Пушкіна”, у самого Пушкіна на “Клеветникам России” і “Бородинскую годовщину”.

У Шевченка ораторський елемент поезії й ораторські засоби виявляються далеко частіше й яскравіше. Уже в поезії “До Основ'яненка” ми чуємо справжнього оратора, що сам хвилюється й примушує слухачів хвилюватись.

Спочатку поет кидає яскраві й зворушливі образи:

Б'ють пороги; місяць сходить,
Як і перше сходив...
Нема Січі, пропав і той,
Хто всім верховодив.
Нема Січі!

Далі уводить діалог:

“Де то наші діти ділись?
Де вони гуляють?”
“Верніться!..” — “Не вернуться!” —
Загуло, сказало
Сине море: “Не вернуться,
Навіки пропали!”

І нарешті поета цілком перемагає оратор:

Правда, море, — каже він. — правда, сине:

Такая їх доля!
Не вернуться сподівані.
Не вернеться воля,
Не вернеться козаччина,
Не встануть гетьмани.
Не покриють Україну
Червоні жупани. —
Обідрана, сиротою
Понад Дніпром плаче...

І так до кінця поезії.

Так само змагається Шевченко-оратор з Шевченком-поетом і художником і в поезії, “Думи мої, думи мої...” і

важко сказати, хто кого покриває, бо сили їх зливаються в одно ціле і утворюють одну прекрасну поезію.

Дуже часто Шевченко-оратор виступає в “Гайдамаках”. Але найяскравіше його ораторський хист до заслання виявляється в його “Розритій могилі”, “Чигирині”, “Сні”, “Кавказі”, “До мертвих і живих і ненарождених земляків моїх”, “Холодному ярі” і “Заповіті”. Це не поезії в звичайному розумінні, а промови: запальні заклики пророка на руїнах України до її відбудування, огненні філіппики на адресу її зрадників і шкурників і надхненне слово через голови сучасників до майбутніх поколінь.

Заслання, ізольовавши Шевченка, позбавивши його живих зносин з кращими представниками тодішньої інтелігенції й народу, найдошкульніше вдарило по його ораторському хисту: воно позбавило його аудиторії. Поет-лірик ще міг заглибитись у себе й писати елегії й поеми, складати пісні. Поет-художник міг давати малюнки природи. А поет-оратор замовк. У його не було аудиторії. Він упав духом. Зневірився в собі й своїх ідеалах.

Через це тільки подекуди, у ліричних відступах “Княжни” й других поем, у “Сні” й інших творах відчувається колишній Шевченко-оратор. Але надхненого трибуна, певного себе, ми вже не бачимо й не чуємо до кінця заслання й життя Шевченкового.

Коли Шевченко повернувся з заслання, Куліш сказав, як уже про це згадувалось, що він звідти привіз “недогарки свого таланту”. В цих, звичаєм Куліша, занадто різких словах була велика доля гіркої правди: з трьох зір, що з їх складалося світило нашої поезії, одна — ораторський хист, що в йому колись бував такий незважний юнацький запал, майже зовсім пригасла.

Тому все світило горіло зменшеною силою. Це сумна й гірка правда. Але в тому був винен не Шевченко, а ті обставини, що в їх довелось йому жити й діяти. Вони взагалі для Шевченка були фатальні.

І всетаки ми маємо в генії Шевченка прекрасне світило, Ідо в йому сполучено так гармонійно три великі чудодійні сили.

І всетаки те світило силою своєю ще й тепер далеко покриває всі інші світила нашого неба поетичного.

1927

У. Свідки життя Шевченкового Із спогадів близьких і далеких

З кожним роком далі й далі відходимо ми від часу смерти нашого великого поета і все менше й менше застається між нами живих свідків, що знали його, бачили на свої очі й чули його голос.

До таких свідків належав небіж Тараса Григоровича, син його рідного брата, Йосипа, Андрій Йосипович Шевченко, семидесятип'ятилітній дідусь, що 1920 р. пробував у Херсоні і поділився зо мною своїми спогадами.

Але перед тим, як подати спогади А. Й. Шевченка, я передам те, що пощастило мені записати про Т.Г. ще року 1903 від другого свідка життя Т.Г.

1

Року 1903 мені трапилось випадково, і на короткий час, зустрітись у Херсоні з одним із сучасників Т. Г. і згадати нашого печальника народнього.

Цим свідком життя Шевченка був киянин, Богун, людина тоді вже дуже літня й поважна. Ім'я його і прізвище по батькові, на жаль, zostались для мене невідомі.

В розмові з Богоном у нас зайшла, між іншим, річ про Чернігівщину, звідки тоді я недавно переїхав до Херсону, і я запитав його: чи не доводилось йому зустрічатись з П.О.Кулішем.

Він відповів, що не доводилось.

— По його писаннях я знаю його, а особисто зустрічатись не доводилось. А ось другу, ще більш відому, людину доводилось зустрічати і розмовляти з нею так, як оце з вами розмовляємо.

— Хто ж то був такий? — запитав я.

— Тарас Григорович Шевченко.

На прохання розповісти про це, Богун розказав таке.

— — — — —

— Давно це було. Мені тоді, може, було років сімнадцять-вісімнадцять. Я бачив Тараса Григоровича в Києві. Приїхав він туди, здається, з Петербурга і жив тижнів зо два. Бував у художника Литвинова і у власника лазень Бубнова. У їх я й бачився з ним.

— Був я тоді молодий і нерозвинений, але Т. Г. чомусь почув до мене симпатію і не рідко, бувало, обійме отак і ходить зо мною, і все говорить. Так що інші навіть сердились

на мене. Не знаю, що привертало його до мене. Може моя молодість, а може прізвище, історичне... Говорив багато, але всі його розмови були понурі, гнівні і дихали незадоволенням.

— Чи не пригадаєте, про що саме бували розмови?

— Ні. Це було так давно. Та й я був такий молодий і малорозвинений, що не все навіть міг і зрозуміти. Боюсь тепер наплутати. Говорив Т. Г. просто, по-мужичому, без красномовства і всі думки його були невеселі. Все ввижалось йому у темних кольорах. Здавалось, що ні в що добре в житті він не вірить, ні на що не сподівається. Пив тоді він...

На запитання: чи не була то у Шевченка постійна прихильність до чарки, звичка до неї, Богун відповів:

— Ні. Пив він у компанії — з Литвиновим, Бубновим і іншими. І навіть менше за їх, але скоро п'янів. І тоді багато говорив. Але щоб він хитався на ногах, абощо, того я не бачив. Взагалі, як тепер, проживши життя, розумію, був він якийсь одщепенець, відлюдько. Не знав у житті матерньої ласки, не зазнав родинних радощів. А любив він дітей і молодіж. Тому, мабуть, і до мене був прихильний...

— Прожив він у Києві тижнів зо два і одержав якийсь папір з Канева. Як одержав, так і виїхав на Канев. Звідти до Києва вже не повертався, а поїхав до Петербургу.

— Зросту був середнього, опасистий з себе, русявий...

Ось і все, що зберегла пам'ять цього свідка.

Зустріч Богуна з Т. Г. відноситься, очевидно, до 1859 року, коли 24 липня, через непорозуміння з адміністрацією, привезено його було до Києва.

Цей період життя поета у Києві по Чалому ("Жизнь и произведения Т. Шевченка") являється майже у веселкових фарбах: часте шанування Бахуса, веселі анекдоти, дитяча ідилія на Преварці, пісочні ванни на березі Дніпра і неможлива ночівля під ворітьми панотця Ботвиновського, — все це біограф затушкував рожевими флером міщанської благодушності. Далеко ближче до правди, на нашу думку, стоїть Богун, що в його споминах поет малюється в образі людини похмурої, життям незадоволеної, але в той саме час — щирої й сердечної.

Що ця, Богунова, характеристика правдива психологічно, в тому легко переконатись, пригадавши хоч би й картину побачення поета перед приїздом до Києва з сестрою

Ориною. Там ми бачимо, як прибита злиднями кріпачка плаче над схиленою до її колін головою “гениального горемьки”, її брата. Невеселі думки містились у тій голові!

Що носив Шевченко в своїй душі, про те красномовно розповідають, його твори. Але вони говорять однаково до всіх: до друзів і ворогів. А сам Шевченко, у звичайному житті, очевидно, розрізняв людей: з одними уклонявся Бахусові і віддавався іншим утіхам життя, а другим, хоч дуже рідко, довіряв свої жалі й скорботні думи. Таким щасливцем був Богун.

Та на жаль, усякі анекдоти і бешкети міцніше западають у пам'ять людську і краще в ній зберігаються, ніж сердечні думи й інтимні ізліяння великих людей.

1903

— — — — —
2

Андрій Йосипович Шевченко бачив свого великого дядька всього один раз, коли той вернувся з заслання, приїхав на Україну й завітав до свого рідного села, Керелівки.

Був тоді Андрій Йосипович молодим хлопцем, кріпаком пана Флорковського й служив у його за “козачка”. Вражіння від цієї зустрічі, не зважаючи на дуже поважний вік А. Й., збереглись досить гарно, властиво те, що більше стосувались самого його. Але і в такому обмеженні спогади дуже цікаві, бо яскраво малюють постать поета в селянсько-родинному оточенні.

Ось що розповідав Андрій Йосипович.

— В початку літа мабуть так року 1859, або що, коли я служив за козачка у пана Флорковського, прибігають наші до контори, кажуть: “Іди додому, дядько Тарас приїхав!” — “Який там дядько Тарас!” — каже управитель. — “Не смій ходити!” Але я так-сяк одпрохався на який час і побіг додому. Прибігаю. Бачу — дядько. До його: “Здрастуйте!” — “А ти хто такий? Ти не наш”, — каже Тарас. “Не хочу з тобою й здоровкатись. Піди спершу обстрижись по нашому та одягнись, тоді приходи!..”. Не захотів Тарас привітатись зо мною того, що на мені була польська одіж, а волосся на голові теж по-польському підстрижене: підголене низу кружка, а на горі чуба зоставлено.

— Обстригли мене, переодягся я в свою одіж, приходжу. “Ну, тепер ти наш. Іди сюди!” Привітався зо мною.

— Пробув Тарас у Керелівці днів зо три чи чотири. Гостював у сестри Ярини Бойко і у братів: старшого Йосипа, мого батька, й меншого — Микити. Тарас був між братами середній. Жив більше у Ярини. Гуляли то в неї, то в нас, то в Микити.

— Тарас був середнього зросту, огрядний. Був не дуже сивий, тільки лисий. Брати шуткували: “це він того облісів, що, як думає, то береться за голову!” Одіж носив звичайну: піджачок, штани, картуз... Був веселий, балакучий. Випивали добре... Любив співать. Голос у його був гарний, тенор. Іноді співав і плакав...

— Три дні гуляли... Я було хотів іти до своїх панів, а Тарас каже: “Не ходи, поки я тут”.

— Ото вже збирається Тарас і їхати. Послав мого батька за кіньми на станцію. — “Сідай, — каже до мене, — підвезу до контори”. Сіли й поїхали. Коло контори я встав, а він поїхав.

— Приходжу до контори. Як накинеться на мене управитель: “Як ти смів так довго дома бути? Тебе відпущено на день, а ти три дні не являвся!” — “Дядько Тарас, — кажу, — не пускав”. — “Який там дядько Тарас!.. Різок сюди!..”.

— Ухопили мене за руки, а я крутнувся, вирвався од їх і побіг на Вільшану. Думаю: “Дожену дядька; він в об’їзд поїхав, а я навпрямки через ліс побіжу...”

— Скинув чоботи, щоб легше бігти. Вибігаю з лісу, коли дивлюсь — бричка піднімається помалу на гору, і Тарас сидить у їй, дримає. Я кричу: — “Дядьку Тарасе! Дядьку Тарасе!..”. Не чує. Бо добре було випито на прощання. Та вже кучер почув, спинив коней. “Що таке?” — питає дядько. “Управитель бити хоче мене, що не прийшов зразу до двору”. Тарас так і спалахнув. “Як він сміє бити? Сідай сюди! Повертай назад!..”.

— Повернули назад, приїхати до контори. Тарас до управителя: “Ти защо хотів хлопця бити?.. — “За те, що приказу не виповнив”. — “Та як ти смієш?.. Та знаєш, що я з тобою зроблю?.. Я тебе в Сибір запровоторю!”. Накричав дуже на його. Сів і поїхав, а я зостався. Ото я тільки й бачив Тараса.

— Дуже він тоді жалкував, що сестра й брати його кріпаки. І таки скоро з Петербургу прийшла бомага, щоб дати їм волю. За три роки до скасування панщини Тарас там так зробив. Прикликав пан мого батька, показав бомагу

й каже: “Ну, тепер ви не мої, а я не ваш. Ідіть, куди хочете!..”.

Оцим, головне, і обмежились згадки Андрія Йосиповича про свого славетного дядька. Але і в цих споминах досить яскраво вимальовується вдача геніяльного сина народа, непримиренного ворога кріпацтва, борця за волю й рівність людську. І нам зрозуміло, чого він велів своєму небожеві остригтись і одягти свою одіж, бо той собою нагадав Тарасові його молодість, час, коли він сам був кріпаком і так само служив за козачка у пана Енгельгарта... Важко йому було бачити й свого небожа в такому стані, тому й велів йому скинути холопське вбрання.

Співав Шевченко й плакав... Тут теж характерна риса в психіці поета, такій тонкій і вразливій і такій близькій і рідній народу нашому. Багато в нас на Україні трапляється людей, чоловіків і жінок, що плачуть, чуючи або співаючи гарну пісню.

Це свідчить про чутливу душу народню, про її безпосередність.

3

Про цю особливість характеру Шевченка маємо ще й друге свідоцтво.

А. М. Грабенко (Конощенко) розповідав, що років сорок тому знав він у Єлисаветі рідну сестру Варфоломея Шевченка, приятеля Тарасового, що слухаючи, як вони, хлопці, співали пісню “Та не жур мене, моя мати”, плакала й казала, що Тарас Шевченко співав цю пісню й плакав, співаючи.

Не всі знають цю пісню, тому пригадаємо її й подивимось, які пісні взагалі примушували тремтіти струни душі нашого незабутнього Кобзаря й які думки викликали сльози з його очей.

Та не жур мене, моя мати,
Бо я й сам журюся;
Ой як вийду за ворота.
Од вітру хилюся.

Осідлаю кониченька,
Коня вороного, —
Нехай несе в чисте поле
Мене молодого!

В чистім полі тирса шумить,
Катран зеленіє,
В чистім полі своя воля,
Що серце німіє...

Ой зійду я на могилу,
Гляну-подивлюся...
Як згадаю про ту волю.
То й знов зажурюся.

Про ту волю козацькою,
Що була — минула,
Тепер вона, як дитина
В повитку, заснула...

Чи довго ще буде спати?
Нема тих, що будять, —
Зосталися на цім світі
Ті, що світом нудять..

А вдумайтесь, лишень, в слова цієї пісні, пригадайте життя Тарасове й його пекучі думи нерозважні, чи не ясно вам стане: чого плакав поет-страдник і якими сльозами плакав?..

Ті сльози-перли грають безсмертною красою в його “Кобзарі”. Він плакав над народом своїм і вкупі з народом. Він плакав за тією волею, що від неї — серце німіє!..

—————

Знав я ще одного свідка життя Шевченкового — Олександрю Михайлівну Куліш, дружину П. О. Куліша, і доводилось мені говорити з нею про Т. Г. Те, що чув од неї, я використав у оповіданні “Напередодні” і тому тут не подаю.

Наостанку ж хочу зазначити, що взагалі ми, українці, ліниві й недбайливі щодо скарбів наших духовних. Не цінимо ми своїх видатних сучасників за життя їх і не

зберігаємо пам'яти після їх смерти. Одні — через загальну свою малокультурність, другі — боючись спогадом про видатного сучасника понизити своє власне значіння...

Тимто навіть про людину, що жила й творила під знаком Великого Духа не маємо ми достойних її спогадів сучасників і соратників літературних. І тому в очах наших має ціну й кожна дрібниця, що її подають нам різні випадкові свідки її життя.

1920

ІНФОРМУЄ ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ

Херсонська обласна організація НСПУ та Херсонський обласний осередок «Молодого Народного Руху» спільно з редколегією Херсонського літературно-художнього збірника «Вишиванка» проводять щорічний Літературний конкурс імені В'ячеслава Чорновола серед творчої молоді Миколаївщини, Одещини та Херсонщини.

Вік учасників конкурсу — від 14 до 28 років. Термін подачі матеріалів до 20 лютого поточного року. Номінації: поезія, проза, драматургія, публіцистика.

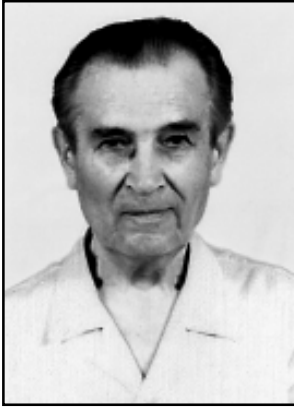
До розгляду приймаються твори, присвячені історії та сучасному буттю нашого народу, перейняті українською національною ідеєю.

Мова творів українська.

Матеріали приймаються за адресою:

Редколегія збірника «Вишиванка», на конкурс,
а/с 116, м. Херсон, 73039.

Твори переможців публікуються в чергових випусках збірника «Вишиванка» та в херсонській періодиці.

Павло Параскевич

Образ Тараса Шевченка в поезії Андрія Малишка

У нас є Шевченківська енциклопедія, яка скромно названа “Шевченківським словником”. Є прозова Шевченкіана, яка нараховує десятки романів і повістей, оповідань і новел. Є поетична Кобзаріана, куди входять десятки поем і сотні віршів. Є драматична, мистецька. Ціла існує наука — шевченкознавство. Однак геній, пророк залишається незбагненим повністю, хоча його відкриває для себе кожне покоління, кожен із нас. Кожен митець бачить поета по-новому, по-своєму.

Намагався осмислити, відкрити для себе Тараса Григоровича Шевченка й А.Малишко, чия творчість тісно пов’язана з народною піснею та думою, зростала і мужніла на кращих традиціях класичної літератури. “Той незабутній вогник отчого дому”, де вперше почув я думи великого Кобзаря, материнська пісня, ласкава і сувора, напоїли і викормили мене, дали мені душевне загартування і радість на все життя” — писав він. А ось ще одне свідчення любові до Шевченка: “Слово Шевченка, так же, як і народні пісні і думи, прийшло до мене тоді, коли я не умів ще читати”. Не випадково поет звертається до близького і дорогого йому образу протягом усього творчого життя (цикл “Зоре моя вечірняя”, збірка “Віщий голос”, цикл “Пісня Тараса Шевченка”, окремі поезії в інших збірках). Його тексти, присвячені Кобзареві, становлять ніби велику поему. У статті “Оповитий лобов’ю” А.Малишко наголошував, що

Шевченків поетичний дар дав людству цілу сім'ю образів, типів і характерів, за якими визначається століття; але це не все. Він поетично розкрив і узагальнив цілий комплекс подій політики, філософії, революційних і національних домагань, і ці поетичні шедеври стали явищем епохальним. Він не раз співставляє образ Шевченка з образом Прометея (“Так було закуто в кайдани могутню поетову музу. Так пігмеї стріляли в Прометея”, “Він сам, мученик і вічний революціонер, був схожий до Прометея”).

А.Малишко написав понад півсотні поезій, присвячених Шевченкові (у збірці “Віщий голос” їх 41, у циклі “Пісня Тараса Шевченка” 11, а ще ж є поезії поза ними (“Росло мале собі?”, “Оповім про Катерину?”, “На горі Чернечій”, “Тарасові Шевченкові”, “Летять наші вісті додому у сполохах, в гуках війни”, “Знову поле червоне од маків”, “Тарасова гілка” та інші).

Справді, це не просто окремі поезії, а ціла мала Шевченкіана А.Малишка.

Які ж її основні мотиви, тематичні групи? Умовно можна назвати чотири з них:

1. Автобіографічні, пов’язані зі змалюванням окремих сторін, епізодів із життя поета (“Росло мале собі”, “Тарас у кириломефодіївців”, “Зустріч з Іриною”, “Повертаючись до Києва”, “Прощай, Арале, назавжди”, “ В хвилину суму, в ранній час”, “Причалили під берег”).

2. Мистецькі, пов’язані з окремими Шевченковими текстами, роздумами над долями героїв його творів та переосмисленням цих доль (“Він писав “Кавказ”, “Про Перебендо”, “Чи удвох дивились “Катерину”, “Пензель поета”, “Коли Катерина поклала Іванка”, “Знову поле червоне од маків”, “Оповім про Катерину”).

3. Загальнолюдські: роздуми-медитації про життя-подвиг Т.Шевченка, його місце в житті українського і народів світу, заслуги перед багатьма народами, про силу його поетичного слова, про вшанування і славу поетову, про естафету творчості, уроки мужності і правди Кобзаря (“Гості”, “І слово те огненне і суворе”, “Хоч мільйони сердець склали”, “Мені здається часто без оман”, “Дні і ночі минають”, “Пісня”, “Тарас”). Зокрема в останньому творі є такі рядки:

Не в землі він лежить, — над землею стоїть,
як з граніту

Так що, як не дивися, — а видно його
всьому світу! [1, с.139].

4. Принагідні згадки, ремінісценції, вкраплення у твори А.Малишка під кутом зору: “Шевченко і ми”, “Шевченко і наш час” (епізод із читанням “Кобзаря” у поемі “Прометей”, засудження і викриття устами Т.Шевченка сучасних паліїв війни та гнобителів).

Можна помітити й окремі недоліки в деяких віршах А.Малишка, зокрема перехід їх на нарисовість, публіцистичність (“Тарас у кириломефодіївців”), певний анахронізм в оцінках Шевченкового генія, які не завжди звучать в унісон нашому сьогоденню. Але кращі з поетичних зразків співця безперечно з успіхом можуть бути використані вчителем при вивченні теми “Образ Шевченка в творчості письменників новітньої літератури”.

А.Малишка, як і Т.Шевченка, споріднював вогонь творчості (“Я все життя горю в твоїм огні, якщо не так — то вибачай мені”, — писав він і просив прощення), висока громадянська мужність, наскрізний образ жінки-матері, музикальність і народність вірша, а ще — увага до слова, усвідомлення його ролі і сили. Поезії циклу “Пісня Тараса Шевченка” являють собою переважно стислі філософські медитації. Це роздуми про місце співця-пророка у світовій культурі (“за українськими меридіанами — твої далі всесвітні”), про майбутнє України, про безсмертя поетове і його всенародну шану (“Але з літами, слова, що повні талану, братів з’єднали із братами. А царства рухнули в труну”, “Райдугами, снами вогняними, надрами земними із заков, і Шевченків голос понад ними просить людство про сім’ю й любов”).

У поезіях А.Малишка про Т.Шевченка є багато художніх знахідок. Твори ці розмаїті за формою: розлогі й лапідарні, медитативні й публіцистичні, ліричні й епічні. Жанрові визначення окремим із них дає сам автор: оповідання, пісні, оповідь (“Оповідання Кобзаря”, “Пісня”, “Оповім про Катерину”).

Є всі підстави вважати, що кращі поезії А.Малишка про Т.Шевченка, поруч із віршами М.Рильського, П.Тичини, В.Сосюри, являють собою помітний здобуток у царині української поетичної Шевченкіани.

Література

1. Малишко А.С. Твори: у 3 томах / А.С.Малишко. — К.: Державне видавництво художньої літератури, 1957. — Т.3. — 647 с.

**Шевченківські мотиви в творах
“Сторінки життя” Я.Апушкіна,
“Стіна” Ю. Щербака
та “Дівчинка” В.Рєпніної**

Чимало наукових досліджень та художніх текстів присвячено життю й творчості Кобзаря. Сповнена драматизму доля поета приваблювала письменників і ХІХ, і ХХ ст., і кожний з них по-своєму намагався репрезентувати постать світоча нації. Згадаймо принагідно романи “В степу безкраїм за Уралом” З. Тулуб, “Поетова молодість” Л. Смілянського, “Тарасові шляхи” О. Іваненко, повісті “І оживе добра слава” Д. Красицького, “Петербурзька осінь” О. Ільченка, “Переяславські дзвони” В. Дарди, драматичні твори “Поетова доля” С. Голованівського, “Тарасова юність” В. Суходольського, “Молода воля” Ю. Яновського, “Думи мої” Ю. Костюка, “Дума про Кобзаря” М. Негоди, “Пророк” І. Кочерги та ін. Часто в ракурсі зображення опинялися й інтимні сторінки життя Тараса Григоровича, які, безперечно, допомагають глибше зрозуміти неординарність його особистості.

Особливе місце в поетовому житті й творчій діяльності займає яготинський період. Уперше Кобзар відвідав Яготин улітку 1843 року на запрошення Г. Тарновського, що замовив йому копію з портрета князя М. Рєпніна. Познайомив письменника з сім'єю Рєпніних О. Капніст. Удруге Т. Шевченко побував у Яготині в жовтні-грудні 1843 року, а втретє — з 23 грудня 1843 р. по 10 січня 1844 р. З усіх членів родини Рєпніних він найбільше зближується з Варварою Миколаївною. Цьому фрагменту з життя Кобзаря й приділили увагу окремі майстри слова.

У першій частині “Внук гайдамаки” з драматичного триптиху “Сторінки життя” (1982) Я. Апушкіна акцентується на стосунках поета і княжни. З метою рельєфнішого окреслення постатей автор вводить незначну кількість дійових осіб (Шевченко, княжна, Рєпнін). Етюд починається діалогом Варвари Миколаївни й Тараса Григоровича,

в якому розкривається їхня життєва позиція. Подальший розвиток сюжету стверджує спорідненість душ героїв.

І справді доля посилає друга,
З ким я можу поділитись всім,
Який все розуміє із півслова,
Що непокоїть і гнітить мене?
Адже це щастя! Це ж бо щастя, щастя!
І чим його ти заслужив, Тарасе?
Чим зможеш ти за нього розплатитись,
Що чарівниці-долі повернуть? [1, с.23].

Та хвилинка радості розвіюється, і поет розуміє, що їхні почуття приречені, тому й завершується п'єса на песимістичній ноті — Шевченко від'їжджає. Драматичний етюд невеликий за розміром, репрезентує фактично одну зустріч письменника з княжною, тому про повноту зображення взаємин не йдеться.

У другій частині триптиху — “Кобзар Дармограй” — йдеться про період заслання Т.Шевченка, про його взаємини як рядового окремого Оренбурзького корпусу з сім'єю коменданта Новопетрівського форту Іраклія Олександровича Ускова.

Остання частина “Африканський гість” змальовує зворушливу дружбу Тараса Шевченка й артиста Айри Олдріджа.

Тематично споріднена, але відмінна за своїми художніми та сценічними якостями п'єса Ю. Щербака “Стіна” (др.1988), яка виставляється на кону ще з 1983 р. Автор удається до незвичної композиції — форми сповіді Варвари Рєпніної своєму вчителеві Шарлю Ейнарові. Тож події в творі розкриваються через призму світобачення княжни. Як дійова особа Т. Шевченко відсутній, він живе лише в монологах-спогадах Варвари Миколаївни. З них поступово вимальовується психологічний портрет Кобзаря. Характеристика іншими персонажами (княгиною, Ганною Закревською, Лизковим) є доповнюючими.

Важливе ідейне навантаження в драмі має наскрізний символічний образ стіни. Спочатку це стіна сусідньої кімнати, за якою нібито перебуває Т.Шевченко, а згодом — це непереборна перешкода, що заважає зближенню поета і княжни. Часом здавалося, що ця перепона штучна. Відомо, що в цей період (1843 рік) Тарас Григорович створив поему “Тризна”, яку присвятив Варварі Миколаївні. Княжна, в свою чергу, написала “історію свого серця”, поділену на

чотири епохи: 12, 18, 25 і 35 років. У монологі з п'єси "Стіна" Варвара Миколаївна зізнається: "...Мене щось підштовхнуло писати цю річ, я не могла зрозуміти що... Це — крик моєї розтерзаної душі, це — моя остання відчайдушна спроба наблизити до себе Шевченка...Адже він мріяв про рай... Про рай зі мною... Я була певна цього, і я пішла йому назустріч... Я зрозуміла, що Шевченко моє призначення, що провидіння визначило його мені..." [5, с.344].

На Кобзаря сповідь княжни справила велике враження. З діалогу Варвари Миколаївни та поета:

"Шевченко. Я ще ніколи не знаходив нікого, чия душа так відповідала б моїй душі..."

Репніна. Коли так, то вважайте мене вашою сестрою, вірте моїй дружбі і обіцяйте слідувати моїм порадам..." [5, с. 348].

Тут доречно згадати думку українського філософа Памфила Юркевича про те, що "душевне життя людини, як воно не залежить від зовнішніх впливів та вражень, в основі зумовлене її серцем. Розум же є вершина, а не корінь душевного життя. Серце породжує лише ті з'явища, які не можуть бути з'ясовані загальними закономірностями психіки" [3, с.197-198]. Отже, маємо говорити й про роль підсвідомості в почуттях Варвари Миколаївни й Тараса Григоровича. Глибшому розкриттю внутрішньої сутності героїв служать і Шевченкові поезії, що так майстерно вплетені в розлогу розповідь княжни. Тож драматург і глядач послідовно простежують процес творення характерів дійових осіб.

П'єса має своєрідне обрамлення, починаючись і завершуючись листами до Шарля Ейнара, проміжок між якими 47 років. З фінального монологу постає остання зустріч Репніної з Шевченком: "...Переді мною стояла стара, змучена людина... і я його не пізнала. А потім я розгубилася... почала щось казати про бога, про молитви, хотіла наставити його на путь праведний... але, мабуть, на моему обличчі він прочитав мій переляк... і тоді він повернувся і пішов... Він пішов, пішов — назавжди... Тарасе Григоровичу! Тарасе Григоровичу! Стривайте... куди ж ви? Поверніться, закликаю вас всіма святими... Тарасе Григоровичу... Я так чекала вас... Що сталося? Адже я... Я... люблю вас, як і колись... адже ніщо не змінилося... чи не так? Стіни... Мертві й холодні стіни... Як у труні. Всюди стіни... Міцні..." [5, с. 361-362].

Можна вважати, що п'єса “Стіна” є однією з найкращих спроб сценічного втілення образу великого сина України. Юрієві Щербаку вдалося виявити повною мірою свій небуденний хист драматурга і правомірність його звернень у літературному доробку до постатей найвизначніших вітчизняних діячів. Гадаємо, що крім інших документів, Ю. Щербак використав у своєму творі ще й рукопис повісті “Дівчинка” В.Репніної. Саме цей текст увиразнює особливості роману між княжною та поетом.

Складність стосунків Варвари Репніної та Т. Шевченка допомагає зрозуміти її автобіографічна повість “Дівчинка”, надрукована в журналі “Київ” за 1990 рік (№ 3). На жаль, твір зберігся не повністю. В повісті діє невелика кількість персонажів, у яких легко можемо впізнати відомі постаті: Березовський — Т. Шевченко, Віра — сама княжна, Софія — Глафіра Псьол, Мудринь — Капніст, Ольга — Ганна Закревська. Образ Язикова лишається загадкою, його прототип не розкрито.

Доля геніїв часто трагічна. Хоча художня спадщина принесла Кобзареві світове визнання, та в особистому поет не був щасливим. Провидіння не раз йому давало зустрічі з жінками, що залишали помітний слід у житті та творчості співця, — Оксаною Коваленко, Дзунею Гусиковською, Ганною Закревською, Варварою Репніною, Катериною Піуною, Ликерою Полусмаковою.... Кожна з цих сторінок поетового буття по-своєму прекрасна й драматична, окремим з них присвячені цілі дослідження.

В. Репніна в автобіографічній повісті “Дівчинка” з власної точки зору розкриває свої стосунки з Т.Шевченком, історія яких подається в завуальованій формі. Дія відбувається в помешканні Радимових (Репніних) в Лугановому (Яготині). Авторка змальовує психологічний портрет Олексія Березовського, себто Тараса Шевченка: “...Своїми віршами він підкорював усіх, він витискав з очей його слухачів сльози захоплення й співчуття, налаштовував душі на високий лад своєї натхненної ліри, полонив старих і молодих, холодних і палких. Читаючи свої дивні творіння, він ставав чарівником, музикальний голос його переливав у серце слухачів усю глибину почуттів, які тоді владарювали над ним. Він обдарований був більше, ніж талантом, йому був даний геній, і душа його, почуттєва й добра, налаштовувала його цівницю на високе й святе” [2, с. 24].

Захоплюючись поетом, оповідачка вказує, що йому, як і кожному смертному, притаманні й загальнолюдські якості. Та все ж “для тих, хто по-справжньому любив його, він був джерелом турбот, безперервних переходів від захоплення до обурення, від співчуття до охолоди” [2, с. 24].

Досить складно розвиваються стосунки між Березовським та Вірою, котра вболівала над його долею і кожним нерозсудливим учинком. А як відомо, в період перебування в Яготині Т. Шевченко захопився красунею Г.Закревською, і це ранило чулу душу В.Репніної, що відтінено в її листі до Ш.Ейнара: “...Коли б я бачила з його боку (Т.Шевченка — Г.Н.) любов, я, може, відповіла б йому пристрасно” [4, с.80]. У свій твір “Дівчинка” В. Репніна вмонтовує однойменну мікроповість, яку Віра присвячує Березовському, сподіваючись на його відвертість. У поетовій відповіді (нею є текст справжнього листа Т.Шевченка до княжни) наведені такі хвилюючі рядки: “О добрий Ангел, молюсь і плачу перед тобою, ти утвердив похитну недосвідом у мені віру, віру в існування святих на землі” [2, с.32].

В.Репніна прагне проникнути у внутрішній світ героя, мотивувати його часом непередбачувану поведінку: “Ми описали Березовського як поета, залишається сказати нам кілька слів про нього як людину, і ми почуваємося в небезпеці від того, що закінчення нашої знімки розхолодить читачок до героя нашої повісті. Березовський їв, пив, як усі смертні, і хто б не завітав у кімнату, де він перебував із іншими молодими людьми, яких так багато, на жаль. Ніяк не міг би поставити його на вищій щабель від інших. Він міг годинами вести вульгарні пустопорожні розмови і навіть, як здавалося, захоплюватися ними. Він був добрий до слабкощів і душевно легковажний до жорстокості, не рішучий і разом не обдуманий у діях своїх. Його не можна не любити...” [2, с.24].

Постать Березовського-Шевченка в інтерпретації авторки вивиснується через бачення його чеснот героїнею, через вир її власних переживань і почуттів: “Віра прив’язалася душею до його душі після прослуховування його поеми, вона полюбила його святим високим почуттям материнської любові, зачаток якої кожна жінка носить у своєму серці; та в багатьох воно не знаходить випадку розгорнутися. У Віри ж воно спалахнуло з усією силою пристрасі й палало з самовідданістю притаманною лише жіночій душі. О, як вона молила Бога, який обдарував Генієм її улюбленого

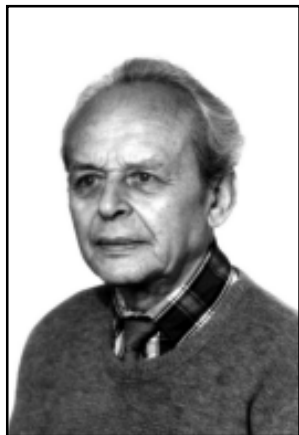
поета, щоб допоміг йому досягнути високої мети, передбаченої йому; щоб Він освітив і промінням слави й промінням щастя земний шлях її улюбленця, а вона просила його лише вірити її безумовній дружбі” [2, с.24-25].

Констатуючи, що Березовський “увесь був відданий сімейству Радимових”, В.Репніна фіксує легкість, з якою той захоплювався жінками: “...Ще до частой появи в їхньому домі Ольги Петрівни, красивої, легковажної, холодної і дуже посереднього розуму дівчиці, він [...] замислювався іноді, дивлячись на Софію, шукав завжди випадку зближення з нею, і зоря чистого поетичного кохання спалахувала в ньому” [2, с.25]. Що ж до Віри, то з нею Березовський “подружився як із добрим товаришем. Він, здавалося, так був упевнений у непохитності її почуття, що з свого боку не докладав ніяких старань, аби їх леліяти і підтримувати. І якщо це спокійне щиро душевне ставлення дарувало Вірі високо поціновані нею хвилини довір’я, то воно не завжди задовольняло її ревниву, полум’яну вибагливість, що не зважало на почуття, як би не називали: любов’ю чи дружбою, цих пароксизмів холодності й відчуження, які вона часто подибувала в Березовському” [2, с.25].

Повість В. Репніної “Дівчинка”, п’єси “Сторінки життя” Я.Апушкіна та “Стіна” Ю.Щербака, безперечно, доповнюють наші уявлення про життя й творчість Т.Шевченка, дозволяють глибше збагнути драматизм його долі, особливості вдачі Кобзаря.

Література

1. Апушкін Яків. Сторінки життя: Драматичний триптих / Авторизований переклад з рос. О.Новицького / Яків Апушкін. — К.: Мистецтво, 1982. — 93 с.
2. Репніна Варвара. Дівчинка: Повесть / Варвара Репніна // Київ. — 1990. — № 3. — С.22-34.
3. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д.Чижевський. — К.: Орія, 1992. — 229 с.
4. Чуб Д. Живий Шевченко: Біографічні та літературознавчі оповіді / Д.Чуб. — К.: Веселка, 1994. — 141 с.
5. Щербак Ю. Сподіватись / Ю.Щербак. — К.: Рад. письменник, 1988.

Микола Василенко

Нові катрени

Мій друг сприйняв катрени, як кислочки.
Сьогодні він, читаючи, сказав:
“Покинь папір псувати на дрібнички.
Для тебе є багато більших справ”.

Узявши ручку і папір, зі звички,
Я став писати про життя масне.
Але чомусь “катренові дрібнички”
Не відпускають в плавання мене.

* * *

Усяка влада і народ — тотожні.
У них порівно правди і гріхів.
Наскільки душі у низів порожні,
Настільки-то — порожні у чинів.

* * *

Солом’яні сьогодні патріоти
На мітингу спалахують умить.
А за годину тліють, як колоди,
Лише малесенький димок димить.

* * *

Наш вік на чорних геніїв багатий.
Хто носа вчора на посаді дер
І має совісті, як у теляти,
Сьогодні з пообіддя — мільярдер.

* * *

Він гомороб, народжений в реторті
Зі знаком парія на спині й морді.
Щодня міркує: де, в які віки
Таких, як він, родитимуть жінки?

* * *

Письменники потребують нагайки.
Такого лиха в нас ще не було,
Щоб творче музи чисте джерело
Звели до чорних матюків і лайки.

* * *

Одвіку брехунів було багато.
Одним брехня — потреба, іншим — фарс.
Сьогодні так сусід брехав завзято,
Що в небі місяць від стида погас.

* * *

Добряга він і виростом не гном,
Усе життя піклується про бідних.
На сцені меле цукор язиком,
За сценою сміється із наївних.

* * *

Померли врешті клятї дояри,
Які Україну, як вівцю, доїли.
Та карти кажуть древньої Сивілли:
Вони лишень сховались до пори.

* * *

На заході давно немає хмар, —
Відчалили в чужі моря корсари.
Над ним ряхтить жаркий Волосожар,
Лишень над нами ще товчуться хмари.

* * *

Лежить на серці вантажем намул,
Що залишили тюрми й геноциди.
Лунає й досі постімперський гул,
Живуть і досі їхні аскариди.

* * *

Запитувати нам уже на часі:
Чому поети — юні й королі —
Втікають зараз на своїм Пегасі
Подалі в тінь від рідної землі?

* * *

Він дихав Сталіним багато літ,
Згубив життя за вітром у погоні.
Змінилися герби, змінився світ,
А він і досі в ката на припоні.

* * *

Свободівця очорнював нечистий, —
Усі кістки його перемолов.
В Херсоні обзивав неофашистом
За сонячну до нації любов.

17 липня 2013 р.

* * *

Ви чуєте? Ми вилікуєм рани
І випрямимо свій похилий стан.
Україна — це нові афганістани,
Свободи мужньої великий лан.

* * *

В Путивлі вже не плаче Ярославна
(Пощо пусті слова? Нехай їм грець!).
Утямивши, що сльози — це омана,
Взяла до рук черлений щит і меч.

* * *

Колись народ у свій щасливий час,
Згуртований від Сяну аж до Дону,
Вивчатиме історію про нас,
Як ми ішли з імперського полону.

* * *

С. Могилівському

Коли говорить правду ерудит,
Говорить мужньо, чесно і премного,
Як це робив античний Демокріт,
То хочеться ще жити довго, довго.

* * *

Не говори, що в нас одвіку темно.
Дивився я із піднебесних веж:
Яка ж бо ти вродлива, рідна земле!
Як сонячно надіями цвітеш!

* * *

Дівчата наші — медунці на сонці,
Вродливі, гарні — рідкісний алмаз!
Кохайте їх! Кохайте міцно, хлопці,
Допоки в Штати не втекли від вас.

* * *

Ота білявка, ніде правди діти,
Тонка-тонісінька, як та струна.
Аж страх бере! Якщо подує вітер,
Чи раптом не зламається вона?

* * *

У пам'яті колишні вечорниці:
Гармошка... пісня... запах каберне;
Дівчат навчає чарів молодиця,
І їсть очима Дарія мене.

* * *

Колись заводив з мавками романи,
Стрибав у гречку, — мав такенний гріх.
Коли спливли роки, немов тумани,
Почав писати повісті про них.

* * *

Отой Микитка з пелюшок ледачий,
Але таланти має неземні.
Він може спати цілий день на дачі
І хрюкати, немов свинча в багні.

* * *

Оті Femer (наїв і простота)
Хреста пиляли у сліпій жадобі,
Аж доки не гукнув Христос з хреста:
“Та врешті, люди!.. дайте їм по попі!”.

* * *

Пашить зоря — аж сонячно у хаті!
У всій своїй привабливій красі
Стоять за тином таволги патлаті
І ясенці по вуха у росі.

* * *

Верстаючи цілинні гони,
Ідуть до світлої мети
Під рідним прапором колони —
Й “лисиці брешуть на щити”.

* * *

Чумацьким Шляхом чумаки
В мажарах сіль везуть, як мливо.
І Бог з престолу, де зірки,
Їм усміхається щасливо.

* * *

Нічого в Бога не проси
(За землю дякуй і за воду).
Працюй — майструй, ори, коси —
І ти одержиш нагороду.

* * *

Зросійщився мій рідний край, —
Про корінь свій не дбає.
Коли це сталося? — спитай.
І сам Господь не знає.

* * *

Задравши голову, зненацька
Сусід почав матюччя гнуть:
“Ще хто проклав там Шлях Чумацький?
Куди подівся Млечний Путь?”.

* * *

В ковчезі Ноя всі народи
Знайшли притулок, і гуртом
Пливуть за всякої погоди...
Вкраїна — за бортом.

* * *

За народні святі ідеали
Стіймо, браття, і далі грудьми.
Із колін ми нарешті устали —
Не вертаймось назад до тюрми.

* * *

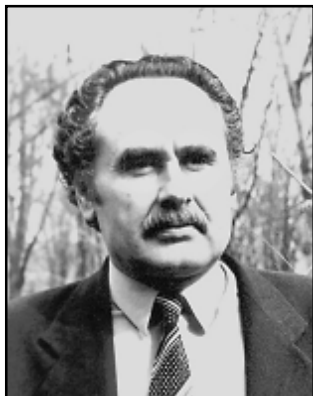
Лебедині пісні відспівали вже три президенти,
Позлізали з Олімпу, тамуючи осад гіркий.
І тепер на дозвіллі, мов зняті з хреста дисиденти,
Для нових президентів нотують свої помилки.

* * *

Молімося!.. Всевишнього благаймо:
Не заведи на манівці Україну.
Вона одна тримає нас на світі,
Дає можливість повноцінно жити.

* * *

Кажу собі: Залиш писати, хлопче,
Покинь свої омріяні світи.
Але рука і слухати не хоче.
То що робити? Руку відсікти?

Валерій Кулик

Замилування Словом

Вінок сонетів

I

Пишу тобі в далекий листопад.
За обрії летять мої надії.
Щоб долучитись до святої дії,
Не можна взяти совість напрокат.

Нам варто йти вперед, а не назад,
Здолавши всі буденні веремії,
І думати під струни золотії,
І линути до зоряних принад.

Тримають вісь і Слова і Землі
На тлі віків поети й агрономи.
Планети відкривають астрономи

Із піснею та хлібом на столі...
Ми вирушаєм в помисли незлі,
Забувши про абзаци, крапки й коми.

II

Забувши про абзаци, крапки й коми,
Рядки ці адресую лиш тобі.
А небеса соборно-голубі
В світлинах переповнюють альбоми...

У небуття вже канули обкоми,
Та в метушливій вселюдській юрбі
Зринають ще на серці далєбі
Жахливі сни з симптомами саркоми.

О як гірчать минулі полини,
Де компартійні сновигають гноми —
В просторих кабінетах зами й поми...

Номенклатурні вештають слони.
Я цей сонет виношу із весни
У ніч, що повна трепетної втоми...

III

У ніч, що повна трепетної втоми,
До тебе лине думонька моя.
І в хлюпоті світаннім ручая
Визорує вчорашній милий спомин.

Ми по природі не каменоломи.
Хоч в жилах кров нескорена буя.
Непросто нас до спільного роя
Привабити пустим пучком соломи...

З підскоком вітер гонить котиполе
І сіра вись над шляхом провиса,
І скімлить розтривожена роса,

І тіло степу перемерзло-голе.
Пойняте невігойно-диким болем,
Де молодод шумить осінній сад...

IV

Де молодо шумить осінній сад,
Примарилась мені вродлива, юна
Краса твоя розкрилена столунна,
Якій підвладні диво-чудеса.

В'юнка твоя до пояса коса.
Дівочий стан — гітара тонкострунна.
Над горизонтом хмари, наче руна,
І день живе в пташиних голосах.

Словесну вибудовую картину,
Неспішним ямба добираю лад...
Травневий день у плетиві рулад

Хвилює душу ніжно без упину.
До тебе в забутті над часом лину,
Слова ясні римую навпопад...

V

Слова ясні римую навпопад,
Перебираю заповітні звуки.
Які бентежні милі твої руки,
Що в тиші рвуть янтарний виноград...

А очі, повні радісних розрад,
Прискорюють сердечні перестуки
Й злучаються не з'єднані сполуки...
Та стрілки не вертаються назад.

Замилування словом не мина.
Йому не шкодять супергастрономи
І навіть переповнені пороми,

Яких фатальна кличе глибина.
Поняття в мові не боїться дна.
Вони ж бо не набридли до оскоми...

VI

Вони ж бо не набридли до оскоми —
Мої вагання, думи навісні.
Сьогодні довіряю лиш весні —
Цього раніш я не робив ніколи.

Пригадую, ходив було до школи,
Та тішився в душевній глибині,
Ще й дійсності посвячував пісні,
Оспівуючи ниви та стодоли.

Я по краплинах щирість пізнавав,
Радів хвилинам раннім світанковим,
Був учнем і сумлінним, і зразковим.

А братик меншенький уже співав..
І досі ті шляхи лежать між трав,
Іще срібляться їх дзвінки підкови...

VII

Іще срібляться їх дзвінки підкови —
Така весела вдача козаків.
Безсмертна слава з глибини віків
Розлунює у мить святу Покрови.

Нам ще соборів вершити окупи
І крила розганяти вітряків,
І повертати на шляхи батьків,
І дослухатись до своєї крові.

А ще нам всім не варто забувати:
Історія буде свій розклад.
У спільнім домі треба дати лад

І думати, яких пісень співати,
Щоб навісної теміні не знати,
Коли гуляє світом зорепад ...

VIII

Коли гуляє світом зорепад,
Дівочий спів милується степами
І місяченько сяє над снопами,
І племінь розливається лампад...

В суворій перспективі анфілад
Копитами вилунюють тарпани –
То каблучки розбещеної панни
Цілюють мармур... Б'юся об заклад:

Вона біжить без удержу до мене
І кучері летять від голих пліч,
І умліває кручений панич,

Бо тіло грає у жаді вогненне
Під знаком загадковим nota bene —
Крізь пологке і ніжне світло свіч.

IX

Крізь пологке і ніжне світло свіч
До ранку я чаклюю над строфою,
Котра злітає дикою дрофою,
Мисливських забоявшись облич...

Червону книгу забирайте пріч!
Вона чатує на дзьоби та хвою
І на крило з пір'їнкою живою —
На все, що зветься лаконічно “дич”...

Допоки ми ще серця не збулись
І розум нас іще не залишає,
Рятуймо квітку, в неї ж бо душа є!

І заступіть од злої кулі рись!
Будь, мово рідна, сильна як колись!
Твій образ надто зримо оживає...

X

Твій образ надто зримо оживає
На вічному класичнім полотні.
В напівуяві, навіть уві сні
Він мою творчість на плаву тримає.

І дива вже у тім таки немає,
Що я живу в незримій площині,
Що сумніви дримають десь на дні,
Що смуток їх в реаліях триває...

Чому ж забракло поміж нас тепла?
Вагання і безглузде, і безкрає
Усе ество достоту пробирає.

Ріка ж тече, як і раніш текла.
В дзеркальній суті дорогого скла
Забута скрипка знов промінно сяє...

XI

Забута скрипка знов промінно сяє...
Порив смичка — й мелодія зліта.
І теплі зосереджені вуста,
І музика, що в часі не вмирає...

Нас Бог, напевне, згодом покарає
За те, що несмілива простота,
Сором'язлива і така свята,
Підтримки й ласки сущої не знає...

А за вікном буйнує красне літо,
Поважно походжає, мов павич.
Ти його в пісні любій возвелич,

Переповий неперебутнім квітом,
Зустрінь, як друга, огорни привітом
Над сонмом всеосяжних протиріч...

XII

Над сонмом всеосяжних протиріч,
Над сірою бридкою суетою
Я іноді на палубі не встою,
Не те, щоб уловить побідний клич.

Допоки не розбив нас параліч,
Ми мусимо кріпитись в час прибою,
Де висота габою голубою
Уже вчуває горобину ніч.

Рятуйте! SOS! — вже промовляють гени,
І добре, що не просять могорич...
Неначе б то благають: “Ніс не кич!”

Орда гуде — біжать аборигени...
Годинник же спішить, як навіжений,
Секундами на розстані сторіч...

XIII

Секундами на розстані сторіч
Буття мое усе-таки триває,
Хоч міг я опинитись під трамваєм,
Чи вчадів би, коли диміла піч...

На призьбі хати чутна тиха річ,
А соловейко тьохкає-співає,
І щастя мабуть іншого немає...
Ти в слові його, друже, возвелич!

Розкрилився букварик на столі...
Яка прекрасна спогадів пора є,
Коли дударик на сопілці грає

І сині ріки линуть по землі.
Любов твоя, безтямна взагалі,
Думки мої стрімкі перебирає...

XIV

Думки мої стрімкі перебирає
На клавішах легка твоя рука.
І літери на білих рушниках,
Де шитий півень зернята дзьобає...

“Добридень, мамо! — в серці виринає —
Ну де мені знайти того рядка,
Щоб жито зашуміло в сторінках..?”
Ніхто про те, напевне і не знає...

Колись ми туго зв’яжем перевесла,
Змінивши незліченну кількість влад,
Я вірю, в Україні буде лад.

Прийдуть таки квітучі зелен-весни.
То буде завтра... Я ж наліг на весла —
Пишу тобі в далекий листопад...

XV

Магістрал

Пишу тобі в далекий листопад,
Забувши про абзаци, крапки й коми.
У ніч, що повна трепетної втоми,
Де молодод шумить осінній сад.

Слова ясні римую невпопад...
Вони ж бо не набридли до оскоми,
Ще срібляться їх дзвінкі підкови,
Коли гуляє світом зорепад.

Крізь полохке і ніжне світло свіч
Твій образ надто зримо оживає.
Забута скрипка знов промінно сяє

Над сонмом всеосяжних протиріч —
Секундами на розстані сторіч
Думки мої стрімкі перебирає...

26-31 березня 2012 р.

Галина Іванова

**Балада про сонце
і місяць**

У лісі глибокому, за морем далеким,
Де небо не синє, а біле,
Сторіччя тому,

над Дніпровими глеками

З нелюбим справляла весілля,

Біле небо лежало без пороку й подиху,

А село метушилось від щастя.

За багатого, та нелюбого

Віддавало мене Нещастя

Я і плакала, я і квила, я і квила,

Ледве чайки з собою не взяли.

Стала я тоді молитися хвилям,

Шоб вони мене хоч врятували:

“Ой ви хвилі холодні, ой ви хвилі Дніпрові!

Порятуйте мою ви душу!

Хоч і любя я, мабуть, тому Петрові,

Так мене ж Нелюбов задушить!”

І коли вже до мене ішов Петро,

Рушником перетятий весільним,

Мене щось так сильно обійняло

І підкинуло вище хвилі.

Я летіла у вись, там де з білих небес

Голубіла моя печаль,

А зі сліз, що лилися з моїх очей

Білі хмарки пливли у даль.

Раптом я схаменулась.

Раптом я спалахнула

І було мені легко й чисто,

І з блакитних небес

На весілля чудес

Я дощове кидала намисто...

Через десять годин,

Може десять віків,

І Петро підійнявся до мене.

Через нього тепер

В темнім небі горів

Місяць, від кохання шалений...

Валерія Гараненко

Поезії

Душа моя

Я бачу в небі білії хмарини.
Десь там, на них, лежить моя душа.
Вона у високості з ними
Свій сум землі тихенько полиша.

Його сховає в річці між камінням,
Щоб він про себе знати не давав.
Прикриє все зеленим жабуринням...
І побіжить до вранішніх забав.

Здійме росу у світанкове небо,
А та впаде на золоті поля...
Мойй душі нічого більш не треба,
Як ту веселку бачити здаля.

Дивитися, як небом барви ллються,
І як летять пегаси табуном.
І чути дітлахів, що десь сміються,
“Воюючи” з сердитим гусаком...

Душа моя летить крізь час і простір,
Земне тяжіння нехтуючи вмить.
Цього польоту їй уже не досить.
Його вже неможливо зупинить!

Вона летить, співаючи уголос
Джерельно чисті та дзвінкі пісні.
І бачить в полі золотистий колос,
І щиро посміхається мені.

Душа не хоче повертать у тіло,
Їй світ фантазій над усе миліш,
Вона у ньому написала вміло
І шле мені свій кучерявий вірш.

У ньому вмію швидко прочитати
Усі бажання й помисли її.
І тихо постоявши коло хати,
Заслухаюсь, як плачуть солов'ї.

У кожної людини

У кожної людини
У глибині ества
Змагаються щоднини
Сили добра і зла.
І чорт, і янгол наче
Зійшлися у мені,
І звір між ними скаче
На синьому вогні.
Він розлютився дуже,
Страшні кричить слова.
А я спокійно: “Друже,
Ось квітка розцвіла,
Ось сонечко заграло
Веселкою в росі”.
І звіра мов не стало.
Мої чуття усі
Летіли до людини.
Їй допомогти пора.
І янгол щедро нині
Відкритий для добра.

* * *

Дивився пильно він на мене,
Коли ішла у перший клас.
І світло простеляв зелене
Великомученик Тарас.

Моя душа дитинно чула
До Гонти і Залізняка.
Я України біль збагнула,
В мені її сльоза гірка.

Хотіла чесно передати,
Що вже читала “Кобзаря”,
Що буде син і буде мати,
І буду я.

* * *

Терниста стежка Лісу вже старого
Мене веде до темної сосни.
І преться темінь ця до серця мого,
І залізає у дитячі сни.

Я бачу біль, що спричинили люди
Старим деревам, чорним, як смола.
І від вогню їм дітися нікуди,
Його петля їх хижо обняла.

Нажахано я руку простягаю
До стовбура стражденної сосни.
За що терпіти біль дерева мають?!.
Не для вогню ж народжені вони...

Торкнулась я кори сосни крихкої,
Де круком племінь хижий налітав.
І чула крик іще душі живої,
Яку цей крук нещадно обпікав.

І дерево, що падало, згорало,
Немов хто шмаття з нього відривав.
І голосом людським немов кричало
Вогнем тавровані живі слова.

Так швидко спопеліло тіло,
Лише в очах ще відблиски багать.
І ще в душі, мов шишечка жевріла,
Летів Лісник вогонь перемагать...

І я повільно руку відхиляю
Від стовбура стражденної сосни.
За що терпіти біль дерева мають?..
Не для вогню ж народжені вони.

Життя

Ніхто не знає цінності Життя.
Цю істину лиш Смерть нам відкриває.
Тільки тоді, упавши в забуття,
Вагу свою людина пригадає.

Ти бачиш сонце — там його нема.
Там чорна сутінь небо огортає.
Рука холодна душу підійма
Й тремтливе серце тихо завмирає.

Лиш страх у жилах холодом пече.
Пульсує з кров'ю ритмом зпаленим.
А Смерть жахливо й голосно рече,
Мов бенкетує над безсилим тілом.

Згасають швидко ясні почуття,
Але душа іще не погасає.
Вона хапає іскорку Життя,
За неї битву з Смертю починає.

Під чорний каптур світло заплива,
Грім не реве і небо вже не плаче.
Іскра не гасне, блиском ожива.
І світ увесь освітлює неначе.

І Смерть комахою тіка у ніч.
І біле сяйво тіло вмить зігріє.
І пролунає світом дивний клич.
І в полі жито знов заповоліє.

Василь Загороднюк

Замість післямови: поетичний дебют Валерії Гараненко

Народження таланту здебільшого супроводжується систематичною, цілеспрямованою працею і тоді вимальовується загальновідома формула — кількість переходить у якість. Осмілююся стверджувати, що Валерія Гараненко іде цим шляхом. Він далеко не рівний, навіть тернистий. І це юна поетеса усвідомлює. Її образно-художнє сприйняття світу і намагання відтворити його красивим і змістовним словом є притаманним характеру цієї авторки.

За першими поетичними спробами вчувається не тільки ліричне начало, а й схильність до епічної тягlosti, аналітичного поступу.

У наш інформаційно насичений час вона жадібно засвоює знання, їй затісно в шкільній програмі, душа прагне більшого. І цей стан виливається у творчості.

Побажаємо Валерії Гараненко наснаги, терпіння, і марафонської дороги у царині художньої літератури.

2013 р.

Микола Чернявський

Шевченкова могила

Спогади

В половині червня 1906 року на пароплаві “Ратмир” рушив я з Києва вниз по Дніпру. По дорозі до Катеринослава була думка заїхати в Канів, на могилу Шевченка.

— У Каневі, — казав Борис Грінченко, напучаючи мене в подорож, — спитаєте людей, що возять з пристані до Шевченкової гори. Дасте їм карбованця, то вони й на другий день приїдуть за вами, щоб узяти знов на пароплав. Ця справа там уже добре налагоджена. На самій могилі єсть такий дідусь — Іван. Він все зробить, що треба.

Хотілось мені, щоб поїхав зо мною хто з киян. Але охочих і вільних з-між знайомих не знайшлося. Поїхав сам.

День погожий. Подорожніх дуже мало. На пароплаві просторо, вільно й чисто.

Після гармидеру й метушні міського життя революційного часу гарно й любо пливати на чистенькому пароплаві, по ясній ріці, під теплим промінням сонця. Ніхто й ніщо тебе не турбує. Тільки шумлять колеса пароплава й мирно пульсує десь у глибу його, мов велике серце, могутня машина.

Пливуть назустріч дніпровські береги — один горяний, другий пологий. І той, і той досить одноманітні. Під Трипіллям коло Дніпра під горою — цегельні.

Очі вже призвичаїлись до всього. Хочеться живого слова. Хочеться з кимсь поговорити, послухати, що говорять і думають люди.

Поруч зо мною стоїть селянин. Дивиться теж на заводи. Він увесь вилинялий, обсмажений, рудий. Обличчя веснянкувате, мов яйце кіб'яче. Чоботи на ньому великі, запорошені. Картуз полинялий.

Потроху заводимо балачку.

Дядько їде з Києва, з заробітків. Робив там усяку роботу: плавав на баржі, навантажував і вивантажував цеглу й дрова, копав землю. Треба йти в город на заробітки, бо дома жити нема з чого. У батька вісім синів, а землі чотири десятини. Не розженешся. Тіснота. Сіють жито й гречку. Гречка ще родить. Сіють її двічі: одну — апрільку, а другу — після Онопрія, в червні. Ця остання вистигає тільки в серпні. У людей землі мало, а в панів багато. Найбагатший пан — князь Горчаков.

— У нього хліб з горла пре, а ми сидимо голодні. Зараз у нас люди страйкують. Вимагають, щоб за день сінокошу князь платив по два карбованці на чоловіка. А раніш платили по тридцять п'ять або п'ятдесят копійок. Спочатку запрохали по сімдесят п'ять — не згодився. Давав по п'ятдесят. Тоді сказали: “Два карбованці. За меншу ціну не підемо”. То з управителем була розмова, а тут прибіг сам князь. “Беріть, — каже, — по карбованцю й двадцять копійок, а то нажену солдатів!” — “Добре. Нехай косять солдати по два карбованці в день або хто інший, а за меншу ціну не дамо дозволу нікому робити і самі не станемо. А хто стане, тому голова геть!” Змовились — усе наше село й околичні.

Дядько розмовляє досить голосно. А побіля нас нишпорить молодий єврей і з лютою зненавистю поглядає й на веснянкуватого селянина, й на мене. Мабуть, прикажчик панський.

— А хліб зараз у панів гарний, як лоза, стоїть, — говорить далі чоловік. — Гречки теж гарні. Як бог позернить, а вирости густі та високі. По п'ять четвертей. Сіно уже поспіло, пора косить. А хто його знає, що буде. Люди непокояться. І те гомонять, і те. Нічого певного немає. Поліція каже: “Добивайтесь свого, але тихо та смирно. Без бунту”.

Розказує далі чоловік, що сінокоси трипільців і інших селян — по той бік Дніпра. Їздять туди на поронах: упираються в дно річки жердинами й женуть порон. За переїзд беруть по десять копійок з воза — туди й назад. Порони приватні. Содержують їх селяни.

Пароплав їде далі.

Дивлюсь на правий, горяний берег. Гори й яри. По горах і в ярах — садки й білі хати під сірими стріхами. Сидять вони, оті хати, маленькі й одинокі, мов пташки по кручах, і сумують над просторінню Дніпра.

А далі від Дніпра, вище на гори, по шпильях, поблискують золотом ниви. Половіють лани.

Чиї оті лани?

Безперечно, що орали й засівали їх мужичі руки. Пожнуть і уберуть хліб ті самі мужичі руки. А пан оберне хліб у золото й утече з ним або до міста, або за кордон. Небезпечно йому тепер тут сидіти. Однаково що на вулкані. Бо встає раб, прокидається й вирівнює свою, віками згорблену спину. Недобра думка в очах його палає...

Чи не про це думають оті сіренькі і біленькі хатки, що посідали, мов пташки на відпочинок перед перельотом, над Дніпром?

Ось на березі під горою стоїть понура череда і теж думає свою думу. Баби коло самої течії дніпрової на кладках перуть білизну і жваво працюють праниками. Далі під горою білять полотно на зеленій траві дівчата. Димить високим димарем під жовтою розритою кручею цегельня.

Сонце. Сяйво. Тепло. Мертва нерухомість берегів і жива текуча сила Дніпра.

Плинемо далі й далі вниз за водою.

У Ржищеві збігає на пароплав селянин.

— Дайте газети!

— Нащо вам?

— Читати. Я неграмотний, та у нас єсть такі, що прочитають.

Даю йому “Киевскую зорю”.

— Це сьогоднішня?

— Сьогоднішня.

— Чи нема тут чого про нас? У нас учора стражника вбито.

— Немає. Чоловік бере газету, дякує і сходить з пароплава.

О шостій годині вечора “Ратмир” прийшов до Канева. Наймаю човна. Два гребці беруться довести до гори, знести на могилу важкий мій чемодан, а на завтра приїхати знов і привезти мене на пристань. За працю просять, як і попереджав Грінченко, одного карбованця.

Згоджуюсь.

Сідаємо в човен. Обминаємо косу й плинемо вниз за водою. Канів якийсь час видніється на горі, потім зостається позаду й ховається за гору.

Надходить тихий, лагідний вечір. На березі купаються білотілі чорноголові діти. Світять своїми худенькими спинами й черевами, хлюпають алмазними бризками води. Хотять докинути ті бризки до нашого човна.

Далеко. Не долітають.

Сміх і радісні танки з приводу цього маленьких дикунів.

Плинемо далі. Старі люди повагом тягнуть із дзеркальної води на берег сітку. Он блиснула в її сріблом дрібненька рибинка.

— Здрастуйте! Бог поміч!

— Спасибі! — перегукуються мої гребці із рибалками й женуть човна далі.

Гори, що в Каневі трохи одійшли од Дніпра, тепер знов наближаються до нього. По них, поміж хатами й садами, половіють жита, зеленіє пшениця, виділяються темно-зеленими смугами городи й червоніє гречка.

В хатах тих живуть теж канівчани. Заробляють свій хліб, чим доведеться: ловлять рибу, плавають човнами, ходять на всяку роботу, яка трапляється. Живуть бідно, але хатки чепурненькі й оточення їх хазяйське. Зараз починаються жнива. Жнуть жито. На сінокосах косарям платять по три карбованці на день. Таку постанову зробили селяни.

Сподіваються на гарний урожай.

Все це розповідають мені гребці.

А ось і Шевченкова гора. З Дніпра вона нижча, ніж сусідні гори. Пристаємо до землі. Гребці витягають човна до половини на берег. Чоловік бере на плечі чемодана, і йдемо берегом поуз городи.

— Сюди.

Перелаз, садок. У садку стіл і дві лави. Коло столу сидять двоє якихся городян: чоловік і жінка. З рушниками. Чи збираються йти купатись, чи вже викупались.

Вітаємось.

Ось і східці на гору.

Вони дуже примітивні. Положено й прикріплено до стовпців дошки, а по тих дошках набито впоперек планок. Як щаблі на драбині.

Східці прокладено всього в одну дошку завширшки аж до верху гори, де можна йти вже просто по землі. На середині сходу на гору поставлено лаву для відпочинку. Бо вибратись на гору за одним заходом дуже важко.

Одпочиваємо на тій лавці. Взагалі сходити на гору незручно. Національна святиня потребувала б до себе іншого відношення. Хоч би зроблених з цегли постійних східців.

Відпочили, рушаємо далі. Виходимо на гору на невеликий плац, в недавно насаджений садок. Ось досить велика хата селянського типу. А он і могила з білим великим хрестом на ній.

Все це міститься на тому плаці, обгородженому легкими штахетами.

Йдемо до хати, щоб покласти мої речі. На порозі зустрічає нас високий, гарний на вроду і привітний дідусь. Це й єсть давній і незмінний доглядач могили дід Іван.

Вітаємось.

Закликає до хати.

Хата поділяється на дві половини: та, що дивиться вікнами до Дніпра, — передня половина, а друга задня, стоїть під гору. В цій останній, що нагадує собою якусь пустку або призначений для роздягання передпокій лазні, я й розташовуюсь.

Голі стіни, голі лави й стіл. Маленький образ у кутку й простенький рушничок на ньому. Ні картинки якої, ні пучечка сухих квіток...

Негарне враження. Скільки тут, у цій кімнаті, народу перебувало, і нічого не зроблено, щоб хоч трохи причепурити її.

Передня хата краща. Тут гарний портрет Шевченка, завішаний рушниками. Така ж божниця. Лави застелено килимами, стіл — скатертиною. Видно, що дбайливі руки походили коло всього того.

На столі лежить “Кобзар”, досить зачитаний, і книга для запису одвідувачів могили. Стара, розбита, неохайна — сумний свідок нашої несвідомості й некультурності.

Все це я оглядів опісля, а зараз же пішов на могилу.

Вона досить висока. Нагадує собою середньої міри степові могили Катеринославщини або Херсонщини. На могилу ведуть дерев’яні східці до чавунних ґрат, що їми обгороджено на самому верху могили великий чавунний, пофарбований у білий колір хрест. Цей хрест стоїть на чотирикутному кам’яному постаменті. Пописаний він увесь, поки сягає рука людська, всякими написами всяких людей, що

таким чином хотіли прилучити своє ім'я до слави українського генія...

Оце і все, що єсть на могилі Шевченковій і що зроблено руками людськими. Досить убого, бідно й малокультурно.

Зате все те, що дала по смерті великому синові України природа, чим вона оточила місце його вічного одпочинку, надзвичайно гарне. Краєвид з гори на Дніпро й Задніпрянщину чудовий...

Щоб оглянути все якомога краще, я з могили пішов на гору, вище, на самий гребінь її, де, спускаючись уже на другий бік гори, росте невеликий лісок. Там, під грушею, я просидів до ночі, дивлячись на пречисту вроду святого місця України й думаючи про того, кого поховано в йому.

У цій місцевині природа утворила велетенський амфітеатр. Сцена в тому амфітеатрі — Задніпрянщина, місця для глядачів — наддніпрянські гори, а бар'єр, що відділяє те й друге одно від одного — Дніпро. І на цьому велетенському театрі ось уже кілька часу виставляється єдина незмінна п'єса: "Україна". Трагедія.

На цю трагедію за життя свого дивився з гір наддніпрянських Тарас Шевченко, а тепер душа його витає тут і стежить безсмертними очима за розвитком тієї трагедії. Важка вона і чим скінчиться — невідомо.

Ту трагедію відчує кожен, хто з-над могили Шевченка погляне навкруги й замислиться над минулим нашим і сьогочасним. Ту трагедію переживе кожен, хто пригадає життя Шевченка і головніші моменти історії нашої. Бо історія життя Шевченка й історія України такі подібні.

А кому не дано того відчутти, той побачить тільки те, що зможуть прийняти його фізичні очі: красу краєвиду.

Багато тут тієї краси. Багато тонів і фарб, безліч ліній і малюнків і сила настрою натхненного.

Бо цю ж картину утворив великий майстер. Ім'я йому — Природа.

Був тихий-тихий літній вечір. Ліворуч за горами, там, де залишився Київ, сідало сонце. Дніпро рожево-дзеркальною стягою слався попід синіми горами, чудової вроди лініями вигинаючи свої далекі береги.

Лінії ті використовувало багато наших художників. Пам'ятаю картину Розвадовського. Але що може дати бліда копія живої природи, яке може бути порівняння між ними, коли тут, перед очима твоїми, сам великий художник

непомітно змінює в своїй картині один за одним нюанси світляні і настрої вечірні. Сиди й дивись, пломеній у захваті сердечнім!..

Той рожевий, широкоплинний Дніпро, що так мальовничо висвітлювався у вечірній долині під горами, зостанеться навіки в моїй пам'яті...

Задніпрянщина не така гарна. Ліси, затоки, озера, луки... А далі піски і знов ліси. Подекуди біліють церкви. Краєвид досить широкий, хоч на заході й на сході його заступають гори, — ті крила велетенського амфітеатру.

Коли стати до Дніпра спиною, то на південь видно дуже мало: яр і гори. Нічого цікавого.

Щодо самого місця відпочинку Шевченка, місця, де міститься могила його, то воно досить гарне — для житла художника й поета: захисне й не таке далеке від води. Але для могили генія України воно мало підходяще. Видно, що його вибирали хазяї-хуторяни: Варфоломій Шевченко, Максимович і інші. Були, знаю, і формальні умови, що завдяки їм це саме місце наперед було призначене для могили. Але безперечно й те, що людям, яким довелось ховати Шевченка, бракувало, виключаючи хіба Куліша, тієї широкої перспективи історичної, що в її зараз нам, потомкам тих людей, уявляється Шевченко і його роль в історії України.

Мені, степовикові, звиклому до просторів необмежених і до звичаїв людей віків стародавніх — ховати своїх видатних людей на найвищих місцях степу, щоб якомога далі було видно ті могили, здається безперечним, що далеко краще було б, коли б Шевченка поховали не в тому місці, де зараз лежать його останки, а трохи нижче по течії Дніпра, на горі, що високим виступом підходить до Дніпра і зветься, здається, Княжою горою. Як не помиляюсь, і в Куліша була така думка. На Княжій горі, на самому шпилі її, було б відповідне місце для могили Шевченка. Які б широкі краєвиди розгортались тоді на всі боки від неї! Яку безмежність охоплювали б з неї очі! Це відповідало б тому великому значенню, яке має Шевченко на Україні.

Було б видно і “лани широкополі...”.

А тепер з могили поета їх не видно.

Та Княжа гора, як на велетенському жертovníку, на своєму шпилі підносила б до неба величну офіру нашу. Воістину Шевченко достоїн був, щоб Княжа гора була його могилою. А тепер можна по Дніпру проїхати поуз його

могилу й не побачити її. Доводиться фарбувати хрест у білий колір, щоб виразніше виступав він на сірому тлі землі. А там би він маячив у небі...

Але що зроблено, те зроблено, і вічна все-таки дяка тим людям, що не покинули останків Шевченкових у Петербурзі, а перевезли їх на Україну.

Сиджу на горі. Внизу підо мною могила. Хрест на її виразно видніється проти води. А вода на Дніпрі зараз щось чудесне, казкове.

Сонце заходить у жовтогарячій імлі, й вона понялась позлотисто-рожевим нальотом. Але не скрізь. Сюди до берега по ній леліють бірюзово-зеленуваті смуги. Бліді й ніжні, як пелюстки троянди.

Тиша й спокій непорушні.

По середині Дніпра пливе баржа, але так тихо, що здається, що вона стоїть на воді. Он далі пливе якийсь судно, мабуть, дуб. На ньому безсило висить вітрило. Ось воно зовсім спускається: вітер не в силі держати його. Він зовсім стих. Не хоче хвилювати дніпрового дзеркала. Не хоче, щоб у воді зворухнулись одблиски дерев, що стоять на тім боці, щоб зворухнулось відображення човна того.

Велична елегічна тиша.

І здається, що душа Тарасова, сумна й замислена, витає в тиші тій отут зо мною. Що думає він про народ свій, про його долю. Прислухається до жодного звуку, що долітає сюди з Київщини й Полтавщини.

Там люди зараз страйкують. Ждуть волі політичної й економічної. Маряють про землю... Про святу матір землю, що носить їх на собі, годує хлібом і дасть усім, усім їм вічний одпочинок.

І здається мені, що сидить рядом зо мною на горі Шевченко, дивиться на свою могилу, на Дніпро й Задніпрянщину. Переводить очі на сонце, що вже низько схилюлось до землі, почервонивши весь захід, і думкою питає його:

“Скажи мені, праведне сонце, коли прийде той час, що Україна буде вільна і народ задоволений?”

Тихо-спотиха дунув-повіяв з гори вітрець, і зашепотіла стара груша:

“Шу-шу-шу... Скоро, скоро!..”

І хочеться повірити тому. І хочеться поділитись з кимсь своїм внутрішнім схвилюванням. І хочеться все, все розповісти комусь.

Кому ж, як не Шевченкові?

І в думці питаю його:

Чи чуєш, батьку України,

Як прокидається вона?

Чи бачиш, як неволя гине

І доля йде до нас ясна?

І здається, що він усе те бачить і все знає, що робиться на світі, що думаю я, і сумно-сумно дивиться на те, як погасає в понятих кривавим жаром хмарах сонце.

— Багато ще горя зазнає Україна. Важкі часи готує їй доля. Але не біда. Гірше не буде!..

— Вірю і прагну всією душею, щоб справдилися слова твої, великий провидче!

Вірю!

Сонце зайшло. Смеркає. Вечірня мла полягла по лісах і по Дніпру. Алмазною крихтою в блакиті прорізується вечірня зірка. І тиша, тиша зачарувала Дніпро, і гори, і землю, й небо.

І снується в моїй душі легенда.

У селянина-кріпака в безвісному селі родився син-поет. Як та вечірня зірка в небі, з'явився він на світ. І взяв той син в своє кріпацьке серце все народне горе і всі його надії, прийняв із уст народу в свої уста його живу текучу мову й пішов у світ широкий.

Зустріли злидні там його і горе, і привітала, неначе сина, слава. Гриміли його пісні, складали йому хвалу облесники і друзі, і шипіла гадюкою запекла заздрість, і пив він з келиха життя вино, із жовцю змішане. І не цурався хлопа він і пана. І не боявся владик земних, і легковажив плазами земними. І грів у грудях він надії, надії радісні, великі. А доля мовила:

— Чекай-но, сину! Покуштуй цієї!..

І навела на його руку півбога темного земного і кинула в тюрму й неволю. Дала до рук солдатський ранець, потім і рушницю. Закинула в піски безлюдної пустині і забула про нього.

— Поете! Де ти? О, тяжка твоя нещасна доля!.. Минуло десять літ. І знов бере його за руку доля і веде, осяяного ореолом і мучеництва, і слави, у столиці і на Україну. Стеле килимом дорогу перед ним...

— Боюся стати модною фігурою... — жахається поет.

А доля манить його принадою жіночого кохання. Вабить хатиною на березі Дніпра. Сама ж труну йому готує в холодному Петербурзі.

І трупом пав син кріпака. Пав трупом на підлогу двірця мистецтв. І почиває він тепер довічним сном на горах України. І став він славою, і гордістю свого народу, і невмирущою надією на кращу долю.

Така ота легенда кріпака.

— Чи правду мовлю, тату?

— Правду.

Снуються тіні ночі. Розжеврюється в небі алмазний пил, і засвічується огонь у Шевченковій хатині.

Схвилювання наповнює груди. Душа прагне великого слова, і я кажу його, кажу в захопленні непереможнім:

— Заприсягаюсь, батьку, як і ти, бути вірним до останнього нашій матері єдиній! Клянусь довіку не забути цієї ночі й могили твоєї!

Біліє внизу хрест на могилі — великий символ любові і страждання. Туди, до нього, летять мої слова.

Так, життя утворює легенди. Утворило й Шевченкову легенду. І головний момент у ній — його арешт і заслання. Вони надали йому ореол мучеництва. Вони більше за все сприяли й його славі.

Але кажуть: вони надломили поетичний дар його, підборкали йому крила. Коли б не заслання, то геній Шевченків розгорнувся б ширше й піднявся вище.

Не можу пристати до цього з певністю. Бо не можна означити меж, що до їх пішов би в своєму розвитку Шевченко на волі. І ясно бачу, що катастрофа зломилася Шевченка. Він збився з тону і потім уже до смерті не міг ухопити голосом тії мелодії величної, що так вільно лилась із душі його замолоду.

Чи катастрофа надломилася Шевченка, чи на той час, коли вона здійнилась, він сам уже дійшов верхів своєї творчості і мусив сам собою потрохи сходити з їх, — сказати категорично не можна. Але час, коли доля вивела Шевченка з буденного життя для того, щоб зробити з нього народного героя, вибрала вона дуже влучно. Не дала захряснути в болоті “мочемордія”. Не дала обважити душу службовим, родинним і господарським клопотом. Не припустила й короткого відпочинку на лаврах, під сонечком слави. І взагалі в житті його не робила довгих антрактів і зайвих

інтермедій. Все роблено рукою великого майстра, у свій час і в свою міру, щоб не понизити зацікавлення сучасників і нащадків до обраного нею героя. Хіба тільки заслання затягла...

Так утворилася Шевченкова легенда. І коли б він міг об'єктивно оглянути своє життя уже в перспективі історичній, то він певне сказав би, що було воно прекрасне, було саме таке, щоб придбати йому найбільшої слави.

Темно й тихо.

І знов здається мені, що в п'ятьмі сидить близько коло мене Шевченко, зачуває думки мої й погоджується з ними. Що дивиться він крізь млу ночі на Дніпро й Задніпрянщину і бачить там, у тій млі, своє минуле й думає:

Прекрасне ти, життя людське,
І всі шляхи твої прекрасні —
Твоє світання й день ясний,
Зоря замислена вечірня
І тиха ніч. Прекрасне ти!!

Первісний вигляд могили Т. Шевченка в Каневі. Фото 1861

Міцно спалось під захистом Шевченкової хати, й другого дня я прокинувся нерано.

Була неділя. День ясний і теплий, без хмар і вітру.

З Полтавщини на могилу припливли гості. Більше було між ними учнів. Оглядали вони могилу, читали “Кобзаря” й переглядали книгу для запису одвідувачів.

Між ними виділявся гурток, що складався з молодої й дуже чепурної пані вдови, її дочки років шістнадцяти в ясному червоному вбранні й оточення їх: сільського вчителя, що не знав, за ким більше упадати — за матір’ю чи дочкою, — і ще кількох молодиків.

І передня, й задня кімнати ожили. Бо сонечко скоро загнало всіх у холодок. Точились балачки на сучасні теми. Червона панночка виявляла себе революціонеркою. Казала, що землю треба віддати селянам. Пані, власниця чималого клаптя тієї землі, з материнською ласкою спиняла її. А полтавський педагог не знав на яку ступити: і лібералом хочеться виявити себе, і земельки жалко, коли вдасться скорити серце дочки або й неньки...

Але він даремно турбувався: збоку видно було, що надії його щодо однієї й другої однаково непевні і хисткі. Проте вчитель виступав молодим півником і, з властивою сільському педагогові грацією, самонадійно грав своїм червоним гребенем.

Життя — скрізь життя.

Одбилось те життя і в книзі записів одвідувачів могили.

Брали її, ту книгу, під розгляд наші публіцисти. Але вона ще дожидає сатирика на себе. Матеріалу в її для його досить. Туподумний міщанин, галушковий патріот, недолугий мрійник, жовторотий “революціонер”, — всі поклали на її ознаки свого духу.

Мені більш за все уподобались оці вірші, що під ними стояв підпис: “Українець — любець поетичної штуки. 11 червня 1906 року”.

Собака гавка у бур’яні,
Зозуленька кує, кує;
Душа моя в’яне, в’яне;
По тобі тоскує.
Уже замовкли співи,
Заснули свині в бур’яні.
На зеленій ниві
Тихо; тихо у гаї.

А я не знаю, де діватись,
Куди уткнути ніс,
До кого привітатись,
Хоть тікай у ліс!

Прочитав ці вірші, і мені жалко стало “любця поетичної штуки”. Тим паче, що не знайшлось йому, бідному, місця і влюбому йому бур’яні: зайнято вже... І побачив я, що він, з журби й туги, не втік у ліс, а уткнув свій ніс в Шевченкову книгу... Бідолашний!..

Багато в тій книзі подібних перлів, отих носів йолопських. Але подекуди чується й голос справжньої людини. Наприклад:

“Червня 13 дня були на могилі незабутнього Тар. Григ., і нас дуже вразило надзвичайно просте, щоб не сказати — убоге убрання кімнати і взагалі зруйнований вид могили. Ми радили б адміністрації могили установить кружку для зборів, щоб од могили “слави України” не віяло такою пустою.

В. Підкова
Б. Падалка
І. Холодний і др.”

І тут же поруч, користуючись тим, що поблизу не було урядника, хтось похашцем черкнув:

“Долой самодержавие, да здравствует свобода! Настанет пора, и проснется народ!”

А далі знов чиєсь серце тужливо промовляє:

“Мені чогось здається, ріднесенький дідусю, що тобі все звісно, хто з чим приїхав до тебе. Так нехай же більше ніхто і не знає, з чим я приїхав, бо неварт в цій книзі писать...”

Прощай, милий дідусю, може, ще доведеться бувать — і як дасть бог, може, люди порозумнішають, то тоді можна буде що й написать...

З червня 1906 р. С. М. К. з Херсонщини”.

У книзі хтось намалював лева, підбитого стрілою. Підпис: “1906 р.: 25 мая С. Т. С.”

І лежить та книга на столі в хаті Шевченковій байдужим дзеркалом життя нашого і живим свідоцтвом культури нашої і прагнень наших.

Сонце заливає сухим варом гори й могилу, Дніпро й Задніпрянщину. В’яне листя на молодих щепках. Білі метелики в’ються над гарячими ґратами могили й сідають на хрест.

Все — ясне, всі тони й фарби — певні й яскраві.

Збирається додому полтавська пані з компанією. Кличуть і мене з собою на той бік Дніпра, в гостину.

Не можу. Треба пливати вниз по Дніпру.

Ось уже полтавці в човні. Пливуть по ясно-блакитній воді. Червоніє убрання молоденької панночки. Рожевіють і голубіють, як квітки кручених паничів, парасолі їх. І біліють, аж боляче дивитись на їх, піщана коса і ввесь полтавський берег.

Човен пливе вниз за водою навскоси через Дніпро. Полискують мокрі весла.

— Прощайте, полтавці!..

Треба й мені збиратись на пристань. Обходжу ще раз могилу. Обдивляюсь навкруги. А он уже сходить на гору й чоловік за мною.

— Що, будемо їхать?

— Що ж, поїдемо.

Прощаємось із старим незмінним сторожем могили Шевченкової. Беремо чемодан. Спускаємось вниз. Сідаємо в човна і плинемо вгору по Дніпру на пристань.

Задуха. Вар. Все уже знайоме й нецікаве.

О сьомій годині вечора ще раз показався на горі білий хрест Шевченків і зостався позаду. І осталась там могила його. І здавалось, що зосталась там душа моя.

1918

Друкується за вид.:

Чернявський М. Твори: у 2 т. / Микола Чернявський. — К.: Дніпро, 1966. — Т.2. — С. 510-523.

ІНФОРМУЄ ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ

Переможцями літературного конкурсу
імені Василя Вишиваного стали:

у 2012 р.

1. Інна Зелена
2. Тетяна Кухта
3. Ольга Зубик

у 2013 р.:

1. Дмитро Шупта
2. Едуард Гром
3. Антоніна Туранова

Олександр Найдьонов

Українська нація та її походження

Пропонуючи даний матеріал шановній публіці, зупинюся на таких основних моментах: Священна історія, наріжні принципи та етнічний підхід до історії української філософської думки; Український народ як соборна особистість. Нація як родина; Прадіди українців. Історичне призначення українців; Діди українського народу; Батьківський і материнський народи українців. Українцям — 2000 років; Руси — правильна наша назва; Похідні народи від русів — расени, а не слов'яни.

1.1. Священна історія, наріжні принципи та етнічний підхід до історії української філософської думки

Історія української філософської думки існує в контексті історії українського народу та його пращурів, а також у контексті історії людства, яку філософи розуміли й інтерпретували по-різному. Історію слід розуміти й сприймати як моральний та інтелектуальний поступ людства, як рух до Бога, до того, до чого закликав нас Христос, — праведного життя, миру, злагоди, гуманності. Історія — це змагання, співробітництво народів в ім'я інтелектуального і духовного прогресу, а не боротьба класів.

Правильно зорієнтуватися в лабіринті еволюції українського духу і філософствування, збагнути таємницю Русі-України, відчути всю унікальність характеру нашого народу, його минулого можливо лише на ґрунті нової історичної

парадигми — *священної історії*. Вона на відміну від традиційної матеріалістичної, *віддає перевагу сакральним аспектам еволюції індивіда, народу, всього людства*. Священна історія починається не з пітекантропа і неандертальця, а зі створення людини в образі Адама і Єви.

Священна історія — це розповідь про минуле людства, яка ґрунтується на інтелектуальному осмисленні знань, закладених у першокнигах людства (Ведах, Авесті, Корані і, насамперед, Біблії), а також на історичній міфології [13, с.10]. Суттю історії є людина, в якій реалізується задум Божий.

Традиція дотримуватися Біблії в описі історії існувала досить довго, до кінця XVIII — початку XIX століття, аж поки слідом за Великою французькою революцією на світ не з'явилася “наукова” історія з її визначальною установкою: матеріальне виробництво — основа життя суспільства, а історія — це розповідь про класову боротьбу знедолених мас проти “ґлитаїв-експлуататорів”. Духовні (божественні) аспекти еволюції етносів були відкинуті, релігія почала протиставлятися науці, міфологія прирівнювалася до фольклору, казок. В основу історичних досліджень було покладено археологію. “В результаті ми стали “спеціалістами” з питань будівництва комунізму і формування “нової історичної спільності — радянського народу”, але сповна забули своїх предків і головне... самих себе” [13, с.11].

Все більше представників гуманітарних наук починають розуміти, що поєднання Святого Письма та емпіричного матеріалу, включаючи, звичайно, і археологічний, дає якісно новий рівень історичних, історико-філософських знань.

Священна історія ґрунтується не тільки на біблійній концепції людини і людства, а й значною мірою на висновках етногенетики.

Етногенетика — наука про виникнення (народження), розвиток етносів, їх взаємодію, соціальне успадкування як умову прогресу, роль історичної пам'яті, інтелекту, свідомості й підсвідомості в житті народів.

Одним із *найважливіших* в етногенетиці є *антропний принцип*. Його основною суттю є те, що все існуюче створено для людини і під людину, як і вона сама.

Історія людства втрачає будь-який сенс без етнічного підходу, набуває уявно-оманливого змісту (наприклад побудова “раю на землі”, що ґрунтується на боротьбі класів і завершується диктатурою пролетаріату). Суттю *етнічного підходу* є те, що людство ділиться на народи, етноси, а не на

класи. Етнічний підхід в історико-філософській науці є продуктивним і необхідним, оскільки реалізація людини як богоподібного створіння відбувається в певному етнічному середовищі. Такий підхід повністю відкидає *класові принципи*, введені К.Марксом.

Історія будь-якого народу містить у собі, крім загальнолюдського, ще й конкретний національний зміст (мету або ідею). М.Грушевський, наприклад, говорив про історичне життя народів і про паріїв серед цих народів. Він уважав зокрема, що *сенси історії українського народу полягає в тому, щоб перестати бути парієм* [9] (У європейських мовах слово “парія” набуло значення “зацькований”, “безправний”).

Державність українського народу є ще одним наріжним положенням, яке лежить в основі історії періодизації української філософської думки. Такий підхід був неможливим ще якихось два десятка років тому. Протягом останніх двох десятиліть української державності основна маса досліджень — хоч і йшла за інерцією невідворотно відходячої в небуття радянської традиції — культурологічної — все ж готувала зміну дослідницького підходу. Ця теоретична інерція дослідників філософської спадщини нашого народу була викликана гіпнотичною дією праць багатьох авторитетних мислителів, методологічні підходи яких були обмежені колоніальними рамками України і тиском імперської парадигми (*Парадигма* — це сукупність фундаментальних знань, цінностей, переконань і технічних прийомів, що виступають як зразок наукової діяльності).

Історики української філософії, які в ті часи, винаходячи різні формулювання все ж вели, наскільки це тоді було можливо, дослідження філософської думки українського народу. Однак змішана державно-культурологічна періодизація української філософської думки, що склалася з імперських часів, є непослідовною. Прийшов час для нових підходів у питанні періодизації історії української філософської думки, настала пора *державницької парадигми*, яка вбачається конче потрібною і необхідною [19, с.38-41].

Ось саме на засадах нової історичної парадигми — священної історії, етногенетики, етнічного підходу та державності будуть окреслені найважливіші віхи історії української нації, української філософської думки, розкриті її зміст і логіка, показані місце і роль народів, які населяли наші українські землі, в цьому вселенському процесі.

1.2. Український народ як соборна особистість. Нація як родина

Народ, нація, людство в цілому ізоморфні, тобто схожі на окрему людину структурно і функціонально. Ідея такої схожості обстоювалася багатьма відомими вченими. Своє яскраве відображення вона знайшла в платонівській концепції взаємозв'язку Людини великої (соціального Логоса) і Людини маленької (особистості), а також у теорії суспільства як великої “соборної особистості” О. Конта [16, с.24] Ця ідея пронизує також древні вчення Сходу та Античності про єдність макро- і мікрокосму.

Керуючись **антропним принципом**, такі характеристики окремого індивіда як свідомість, розум, інтелект, дух, пам'ять, почуття, воля, душа, характер, менталітет можна перенести на соціум або етнос, до того ж не метафорично, а цілком реально говорити про ці характеристики та енергію суспільства чи народу [18].

Матеріалістична ідеологія, яка тривалий час була панівною у нас, не дозволяла суспільним наукам належним чином вивчати етногенетичні процеси: виникнення, розвиток, старіння тих чи інших народів, їх зв'язки з іншими етносами і расами. Адже саме це і є історією, крізь призму якої проглядається становлення, розвиток і вдосконалення людини, її тернистий “шлях до Храму”.

Як відомо, в основі біблійної генеалогії народів лежить традиція вести рід по чоловічій (батьківській) лінії. За таким же принципом побудовані генеалогії європейських народів.

На зразок того, як окремих індивід намагається знайти відповідь на питання, якого він роду-племені, хто його батьки, із якої він сім'ї, так і цілі етноси, нації прагнуть розібратися у своїй історії. Це досить важливий (принциповий) момент для кожної людини, кожного народу. Лише з'ясувавши своє походження, своє минуле, свій родовід, можливо розібратися у тому, звідки ми, хто ми є насправді, для чого живемо сьогодні на цьому світі.

Серед основних понять етногенетики провідне місце займає термін “**чоловіче і жіноче начало в етногенезі**”. Він відіграє важливу роль у дослідженні рас і суперетносів. **Чоловіче начало** певного народу — це здатність духовно запліднювати “жіночі” народи. **Жіноче начало** народу — це наявність як певних психологічних рис, так і здатність сприймати духовно-філософські концепти інших народів.

Питання належності того чи іншого народу до певного начала є одним із найскладніших. У самому загальному розумінні до народів жіночого начала відносяться ті, які своїми релігійними символами мають Сонце (коло), а народи чоловічого начала — Місяць (півмісяць).

До основних категорій етногенетики належать і такі поняття, як “асиміляція” (насильницька або природна), “дисиміляція”, “метисація”. Досить часто ці терміни вживають бездумно, не враховуючи їх глибинного змісту.

Асиміляція природна (з латини перекладається як уподібнення) — це злиття одного народу (або його частини) з іншим, шляхом засвоєння його мови, культури, звичаїв, елементів побуту тощо.

Насильницька асиміляція — це поглинання сильним (і агресивним) народом слабшого, яке, зазвичай, перетворюється в справжній **геноцид** (**Геноцид** — злочинні дії, вчинювані щодо якої-небудь групи людей з метою її знищення). **Геноцид** це не тільки безпосереднє фізичне винищення носіїв певних генів, це може бути й система дій, направлена на унеможливлення плодючості народу, його розмноження.

У даному контексті можна було б уживати навіть такий термін, як “оскоплення” (“кастрація”), коли сам народ начебто і не винищується, на перший погляд, але руйнуються його **елітні структури** — носії інтелекту, високої духовності. Іншими словами, “вибивають” кращих людей нації, нищать духовні підвалини, “стирають” історичну пам’ять народу, організовуючи відповідним чином пропаганду, навчальний процес, роботу наукових установ. І все це може творитися під галасливими лозунгами про розквіт справжньої національної культури.

Дисиміляція — процес, протилежний асиміляції. Обидва ці процеси не дають нової якості, не народжують принципово нового етносу.

Метисація — це злиття (злягання) різностатевих народів, у результаті якого народжуються принципово нові етноси — “сини”, “дочки”, “внуки” і “правнуки”. Як правило, це міжрасові “шлюби”. Розрізняти народи чоловічої і жіночої орієнтації досить складно. Це питання можна вирішити лише на рівні релігії, архетипу, “колективної підсвідомості”.

Варто звернути увагу і на таке поняття етногенетики як “**етнодомінанта**” (за аналогією з домінантою в біології і психології). Важливість цього терміну для розуміння люд-

ської історії в образній формі продекларував апостол Павло: “Мала закваска заквашує все тісто” [6]. Міра впливу одного народу на інший зовсім не залежить від співвідношення їх “величин”. У даному випадку домінуючу роль відіграє культурний, особливо, духовний “перепад”. Батьківський або материнський домінуючий вплив на той чи інший етнос більшою мірою випадковий (стохастичний).

Слід відзначити, що і в біогенезі, і етногенезі природа потурбувалася про механізми, які не уможливають багатобатьківство. Про мономатеринство не йдеться, тут все очевидне. У суто генетичному плані народ, як і окрема людина, може мати лише одного батька, тобто одну домінуючу, яка визначає його *ментальність* і головну особливість його поведінки на історичній арені, яка завжди формує (визначає) основну стежку в історичному поступі і повсякденному житті того чи іншого народу. В біблійній Таблиці народів усе вибудовано за батьківською домінуючою. В символах Гомера, Магога, Мадая, Явана, Тувала, Мешеха, Тираса закладена глибинна суть менталітету і духовності кельтів, сарматів, греків, русів-українців доби Київської Русі, московитян, слов’янського етносу в цілому.

У процесі аналізу етносу (нації) слід розглянути таке поняття як *родина*. Це клітина народу (соціального організму), його первинна структура. Народ є не тільки єдиним генетично пов’язаним організмом, скільки соціальним утворенням, колективом, у якому можуть бути зведені й усиновлені діти, різні батьки, різні покоління. Усіх у такій сім’ї об’єднує соціальна домінуюча: *одна держава, один закон, одна батьківщина*. Тобто, нація має не тільки генетичний, а й політичний зріз. Останній аспект набуває особливої актуальності, коли до неї входять генетично різномірні представники (національні меншини) з різними батьками.

1.3. Прадіди українців. Історичне призначення українців

У дослідженнях на емпіричному рівні часто буває, що у котрогось із народів проглядається кілька предків. Їх не потрібно відкидати беззастережно. Варто вибудовувати в систему: жіноча, чоловіча лінії, безпосередні предки (батьки) та опосередковані (діди, прадіди, предки рідні і названі тощо). Такий підхід украй важливий для вивчення генезису української нації. Скажімо, мають відношення до українців анти, роксолани, тиверці? Так, звичайно. Це їх

“батьки” і “матері”. А скіфи-сколоти (кельти)? Це діди українців. А трипільці? І їх кров тече в жилах українця, це *наші прадіди* [4].

Про історію праукраїнських земель ідеться в двох великих пам’ятках — “Велесовій книзі” та “Піснях птаха Гамаюн” [Див.: 2, с.23]. У них мовиться про арійське минуле нашого краю. “Пісні птаха Гамаюн” розповідають про допотопні часи Північного Причорномор’я, а “Велесова книга” про післяпотопний період.

Ми виходимо з того, що приблизно 13,5 тис. років тому відбувся всесвітній потоп, який поглинув більшу частину людства, зокрема процвітаючу цивілізацію Атлантиди. Безперервний розвиток людства було перервано і багато в чому людям довелося розпочинати спочатку.

Початок післяпотопній цивілізації було покладено на землях сучасної України. Розпочали її прадіди українців — легендарні *арії*. Але хто ж такі арії? Ю. Канигін наводить кілька усталених назв: 1. Люди холоду, або люди льодовикової країни. 2. Люди “нетутешніх” знань. 3. Люди шляхетної, творчої праці. 4. Землероби, орачі, “орії”. 5. Людинапівбоги; посланці богів, царі (українське “цар”, “сай”, “саєнко” — від слова “арій”). 6. Люди п’ятої раси. 7. Діти Сонця [14, с.73].

Згідно з поясненням Махідхари, коментарі котрого визнаються наукою, слово “арій”, “орій” означає “землероб”, “орач”. У Рігведі широко представлене слово “ар”, що означає ґрунт, верхній шар землі, а також слово “кришті”, що перекладається як “селянин”, “господар землі”.

До речі, саме на підставі ведійських джерел відомий англійський індолог Макс Мюллер у 1853 році ввів до офіційної наукової лексики поняття “арій”. Він наголошував, що цей термін походить від слова “ар”, яке означає “плуг”, “орати”, “окультурювати землю” [Див. детальніше: 3].

В арійстві сформувалися дві течії, які йдуть із глибин тисячоліть: ліві та праві арійці. Їх розрізнення дає змогу краще зрозуміти суть “арійського питання”. *Праві арійці* — люди землеробської творчої праці. *Ліві арійці* — “надлюди”, цивілізоване людиноненависництво, ті хто присвоїв собі право вирішувати: кому з людей чи народів жити, а кому ні. <http://prosvilib.i-psys.net>

Арійці (орійці) заснували на праукраїнських землях державу, яка називалася **Араттою**. Проіснувала вона близько трьох тисяч років — з середини VI тис. до III тисячоліття

до Р. Х. Відома вона для нас більше як Трипільська археологічна культура, що була відкрита знаменитим археологом Вікентієм Хвойкою [8, с.54-57]. Уважати Трипільля прабатьківщиною лише Русі-України не можна. Аратта (Оріяна) чи Трипільля стала прабатьківщиною усїєї Європи, особливо античного світу, — загальним початком Західного світу.

Україна не є “прабатьківщиною аріїв”. Арії вийшли з півночі, їхня прабатьківщина за “хребтами Рифейськими”. Вони прийшли на українські землі і започаткували тут першу цивілізацію людства — “орійську”, хліборобську цивілізацію. Це питання потребує подальшого вивчення. Як виявляється, Трипільля було першою цивілізацією не тільки в генетичному, а й у хронологічному плані. Уже 7 тисяч років тому в ареалі Дніпра-Дністра мали місце компактні поселення “міського” типу, була писемність — дві головні ознаки цивілізації [Див.: 10]. І нам, українцям, про це потрібно знати, цим потрібно пишатись і докладати зусиль, щоби про це знав увесь світ.

Отже, арії заснували **Трипільля**, інші цивілізації після-потопної епохи (Андронівську культуру, Аркаїм, цивілізації в долині Гангу тощо). Важливо те, що всі вони були “хліборобські”, пов’язані з обробітком (оранкою) землі. В тих умовах перехід до хліборобської праці виступав головним чинником соціального прогресу. Допотопні цивілізації (Атлантида) чи її післяпотопна скалка Єгипет не використовували оранку землі як основу свого господарства. Єгиптянам, писав Геродот, “не потрібно було трудитися, прокладаючи борозни плугом, розпушуючи землю киркою чи займаючись іншими виснажливими роботами на ниві, як це змушені були робити інші народи” [7, с.84]. Річка Ніл, що протікає в Єгипті, щорічно розливаючись, наносила шар родючого мулу на якому декілька разів збирали врожаї.

Багата пісенна спадщина Аратти розкриває нам не тільки матеріальний потенціал, а й духовну сутність новонародженої цивілізації. Із численних переказів можна зробити висновок, що народжувався світовий хлібороб — наш великий предок, починала формуватися нова, більш висока духовність, яка ґрунтувалася на поклонінні Сонцю, любові до Людини. Іншими словами, на історичну орбіту виходило якісно нове післяпотопне суспільне утворення з усіма ознаками справжньої цивілізації: поселеннями міського типу, писемністю, релігією Откровения, яка згодом трансформувалася в *Учення Ісуса Христа*.

Найпоширенішими злаками допотопного світу були рис, кукурудза (Американський континент), ячмінь. Основним зерном післяпотопного (яфетичного) світу стала пшениця — злак, технологія масового виробництва якого створена праукраїнцями. І справа не просто в зерні, а в самій технології. З нею пов'язаний основний унесок Праукраїни в соціальний прогрес людства. Це арійська технологія у повному розумінні слова.

В Аратті, на степових і лісостепових просторах України, з її помірним кліматом, великою кількістю річок і озер, благодатними земельними угіддями, розвивалася система технологій творчого типу, які забезпечували динамічне поліпшення виробництва пшениці, ячменю, проса, гречки, гороху, овочів, садових, баштанних культур у досить суворих кліматичних умовах. Удосконалюються збура тяглових тварин, плуг, культивацийне знаряддя, зерно- і овочесховища, виробництво кормів, млини, мистецтво приготування їжі. Народжується інтенсивне землеробство і скотарство, наукові агросистеми... [Див.: 1] Це українське Трипілля започатковане в середині VI тисячоліття до Р. Х. (ще за часів Рами — легендарного арійського вождя).

З Аратти арійці рушили на схід аж до Японських островів та півострова Індостан (сучасна Індія). Наприкінці III тисячоліття до Р. Х. арійці повторно прийшли на землі Трипілля вже зі Сходу. В ці часи закінчувалася велична місія арійського народу в нашій історії. З кінця III тисячоліття до Р. Х. розпочинається індоевропейський період розвитку Північного Причорномор'я.

Назву “арій”, як зазначалося, пов'язували з терміном “орати”. А термін “орати” був синонімом систематичної, творчої, благородної праці землероба — головного чинника переходу від збирального примітивного господарства і кочового способу життя до осілого, цивілізованого, культурного укладу. Саме цей — “арійський” — вид праці і забезпечив свого часу створення і розвиток європейської цивілізації, яка зароджувалася на нашій Батьківщині.

Звідси, з земель України, пішли арієзовані народи на захід — у Європу, впритул до Ірландії і Скандинавії, до Малої Азії та Середземномор'я. І несли вони перш за все трипільську агротехнологію виробничого типу і сонячну мітраїєтську віру, тобто те, що дає “стабільний хліб” і високу духовність. Цікаво, що ця хліборобська “оріянська” технологія збереглася до цього часу. Зовсім не випадково

українці поселяються в тих місцях на Землі, де є особливий ґрунт — чорнозем. До відкриття чорноземів Нового Світу (Америки) впродовж тисячоліть постійно зустрічаються археологічні знаки їхньої присутності на чорноземах євроазійської смуги між Карпатами і Гімалаями. Пізніше, вже в новітній час, українці освоїли чорноземи заморських країн Північної і Південної Америки та Австралії.

Чому українці та праукраїнці селилися переважно на чорноземах? Відповідь на це запитання допоможе визначити внесок нашого народу в цивілізацію минулого, допоможе зрозуміти *наше історичне призначення, нашу історичну місію*.

Розселяючись по всьому світові, українці завжди брали з собою насіння хлібної пшениці і залишалися тільки там, де були умови для її вирощування. А пшениця може продукувати придатне для випічки хліба якісне зерно на чорноземі у відносно помірному кліматі. Отже, *українцям Господь заповів вирощувати хліб — бути годувальниками народів Землі*.

Уперше таку місію праукраїнців відзначив “батько історії” Геродот: “Над алазонами (тобто над Середнім і Верхнім Дністром — *Ю. Канигін*) живуть так звані скіфи-орачі, які сіють хліб не для власного вжитку, а на продаж”. Ця розповідь написана ще в той час, коли цивілізованим народом вважалися тільки єгиптяни, які називали греків “дикими данайцями” і використовували їх лише в допоміжному війську найдавніших фараонів. Але цей найцивілізованіший народ тогочасного світу через відсутність потрібних кліматичних умов і чорнозему не міг вирощувати хліб, а купував його у наших пращурів — оріїв [Докладніше див.: 12].

Так от, на землі України арії принесли “сонячну” віру — мітраїзм (**Мітра** — бог Сонця, небесного світла і справедливості). І він тут швидко прижився, став, висловлюючись по-сучасному, державною вірою Араті.

Була в Араті Свята Трійця (Тримурті): Дажбог (Брахма), Велес (Вішну, або Мітра), Стрибог (Шива).

Дажбог — це абсолют, “податель усіх благ, володар Сонця”, і він же міфічний родоначальник **росів** — “**Дажбогових дітей**” [27, с.247].

Велес — бог Землі, яка плодоносить, квітне під Сонцем, забезпечує добробут людям. У “Слові о полку Ігоревім” **русичі** названі “**Велесовими онуками**”. Стрибог — бог вітру (в духовному сенсі, тобто вітру як Святого Духа).

Символами Аратти були тризуб (що позначав святу Трійцю — Тримурті) й арійський хрест (диск з чотирма променями).

1.4. Діди українського народу

Прабатьківським народом українців по батьківській лінії є вихідці з малоазійського міста Мілет, які прийшовши на середнє Подніпров'я ще до Р.Х., змішалися з *материнською лінією українців*, місцевими скіфами-сколотами (кельтами) і дали нову етнічну парость, яка почала називати себе *борисфеніталами*.

Скіф — з грецької перекладається як “кочівник”. “Скіфами-кочівниками” називали всіх мешканців Північного Причорномор'я. Проте тут жили різні народи за походженням, рівнем розвитку, історичною долею. Найбільш помітним народом Причорномор'я у VIII-I століттях до Р. Х. були так звані *царські скіфи*. Цей термін запровадив Геродот, хоча більш правильно було б у даному випадку вживати термін “арійські скіфи”. Саме так вони себе і називали. В літературних джерелах згадування про скіфів у більшості випадків пов'язані з царськими (арійськими) скіфами.

Цікаво, що у скіфів знаходять багато паралелей з... ацтеками і майя, тобто з доколумбовими народами Америки, котрі також отримали арійську закваску від білих прибульців із землі Альтланд.

Царські скіфи були іраноаріями, тобто лівими арійцями, вважали себе “наднародом”-завойовником, покликаним установити “новий порядок” у Північному Причорномор'ї. І не тільки тут. Вони вважали себе вищою пануючою расою, були войовничими, з високорозвиненим інтелектом, з неабияким хистом створювати військово-державні структури. Нерідко царські скіфи збиралися у величезну орду і йшли війною на сусідів, не гребуючи пограбуванням та розбоями. Тоді такому війську, ядром якого була кіннота, мало хто міг протистояти. Особливо потерпали від набігів скіфів племена, що жили в той час у районі нинішнього Києва: дуліби, анти, сармати, поляни. Про войовничих скіфів тут говорили зі страхом і відразою, адже ті вважали подніпровські племена своїми рабами і брали з них велику данину [5].

Головним богом царських скіфів був **Арей** (Арес) — бог війни, якому з пошанування був установлений жертвовник з великої купи хмизу, на верхівці якої стирчав меч. Йому

ж у певні дні робилися людські жертвоприношення: убивали кожного п'ятдесятого бранця. Кров жертви виливали на меч-вівтар. Полонених скіфи, як правило, осліплювали або утримували в глибоких ямах, щоб не втекли. Є версія, що й Гомера було осліплено царськими скіфами на землях Північного Причорномор'я, де “травами буйними Гера славиться”. Царські скіфи є головними винуватцями ганебного нашого найменування “слов'яни” (раби). Вони були головними постачальниками до Греції та Риму білих невольників, що високо поцінювалися. І самі гидливо називали під'ясачне населення, що їх оточувало, на римський штиб “славами”, тобто рабами. Коли Геродот запитував “благородних”, пихатих, з царською поставою скотарів на Чорноморському узбережжі: “Хто ви?”, ті з погордою відповідали: “Ми царські (арійські) скіфи”. “А ті, що північніше від вас?” — допитувався невгамовний історик. “А то наші раби”, — відповідали йому.

Царські скіфи постають як агресивний, страшний для нових цивілізацій народ. Віра його — поганська; головне заняття — війна та скорення інших племен, нав'язування їм свого “порядку”. Гарні стосунки у нього з народами, що перебувають під духовною гегемонією Єгипту (зокрема з греками, фінікійцями, ферезеями). З містами Тіром та Сідоном (розплідниками гріховного життя) скіфи торгують невольниками та невольницями. Кочівники вважали себе панами, господарями і по відношенню до більш давніх скіфів-сколотів.

Скіфи-сколоти (кельти) — це землероби, предки яких прийшли із Семиріччя (сучасний Казахстан) до Північної Припонтиди (Північного Причорномор'я) на 800 років раніше за царських скіфів-скотарів, тобто в середині II тисячоліття до Р. Х. Головним божеством у сколотів-землеробів був **Папай** (“аналог” грецького Зевса і єгипетського Амона). Вони злилися з автохтонами Припонтиди. Саме від цього симбіозу і походить слов'янство, яке й “окультурювали” “царські” племена Великої Скіфії. Союзниками царських скіфів виступали готи (також лівоарійської закваски), тобто германські племена, які прийшли у Припонтиду з північного заходу. А розгромили цю могутню рабовласницьку державу “оберменшів” сармати з мідійських земель. Останню крапку в цій епопеї поставили гуни, які потім злилися з русами.

Отже, лише беручи до уваги взаємовплив духовно-етнічних факторів, протистояння лівоарійських і правоарійських

“начал”, доміантні аспекти етногенезу, можна правильно зорієнтуватися в “скіфському питанні”, в історії Понту і, що найголовніше, встановити витоки української нації, її справжніх родоначальників скіфів-сколотів (землеробів).

До 1997 року мало не домінуючою точкою зору серед вітчизняних офіційних істориків була та, що царські скіфи — наші славні прабатьки, якими ми маємо... пишатися. Але на Президії Національної академії наук України, яка відбулася у 1997 році, обговорювалося питання про походження українського народу. Було, зокрема, зроблено висновок, що царських скіфів не можна вважати нашими предками тому, що вони... не слов'яни.

***1.5. Батьківський і материнський народи українців.
Українцям — 2000 років. Руси — правильна наша
назва***

*Все розберіть ... та й спитайте
Тойді себе: що ми?..
Чії сини? яких батьків?
Ким? за що закуті?..
То й побачите, що ось що
Ваші славні Брути:
Раби, подножки, грязь Москви,
Варшавське сміття — ваші пани
Ясновельможнії гетьмани.
Чого ж ви чванитесь, ви!
Сини сердешної України!
Що добре ходите в ярмі,
Ще лучче, як батьки ходили.
Не чваньтесь, з вас деруть ремінь,
А з їх бувало й лій топили.
(Т.Шевченко, “І мертвим, і живим...”)*

Батьківським народом українців є галілеяни-тиверці, які повернулися на свою історичну батьківщину з Палестини. ***Материнську основу*** русько-українського суперетносу склали автохтони Наддніпрянщини і Наддністріянини: поляни, анти, древляни, кривичі, роксолани.

Народи як і люди, народжуються в конкретну історичну добу, і від конкретних батьків у результаті “метисації” (злиття чоловічого і жіночого начал). Тільки на рівні етносів

цей процес не до такої міри детермінований і не так чітко проявляється, як у випадку з окремими людьми.

Можна зауважити, що мати буває одна, а тут ціла низка материнських етносів. Проте нічого алогічного тут немає. В духовно-ментальному, та й фізичному розумінні всі ці племена такі близькі, що становлять одну-єдину етнічну основу. Звичайно, між полянами, древлянами, кривичами, антами, роксоланами були мовні розходження, але скоріше діалектного характеру. Мали вони й культурні відмінності, зокрема, що стосується традицій, звичаїв, способів ведення господарства тощо. Адже географічне середовище в кожного племені було своє, специфічне.

Однак архетипи, ментальні основи, душа та історичні долі були, якщо не однаковими, то дуже схожими. Адже своїм корінням (духовним, генетичним) вони сягають предків-оріїв, “Дажбогових дітей”. Еталоном, можна сказати, були поляни. Нестор пише: “Поляне бо своих отец обычаи имяху тих и кроток, и стыдение к снохам своим и к сестрам и к деверям велико стыдение имуще; и брачные обычаи имяху: не хожаше по невесту, но провожаху вечер, а заутру приношаху что на ней владуче” [25, с.20]. Такі характеристики були притаманні й іншим племенам степу і лісостепу. А от мурома, радимичі, вятичі, сіверо та ін. були інакшими: “живяху зверским образом, живуще скотски: и убиваху друг друга, едуще все нечисто, и браченье в них не быша, но умыкают у воды девиц” [Там само]. Ці племена “окультурювалися” пізніше, в IX-XII століттях, вже у рамках Києворуської імперії за визначального впливу наших материнських народів.

Народ, який виконав роль чоловічого (запліднюючого) начала у процесі зародження русько-українського суперетносу є галілеяни-тиверці. І ні в якому разі не готи і не царські скіфи, як думають деякі історики. Саме тиверці-християни після жорстокого придушення двох іудео-галілейських повстань у кінці I — на початку II століття Р. Х. почали повертатися на свою прабатьківщину (Прикарпаття) з розореної римськими військами Галілеї. Тут вони, злившись з антами, полянами, і започаткували русько-український етнос, запліднивши його неосяжною силою мислі і духу.

Завдяки галілеянам-тиверцям борисфеніти отримали свою назву — *руси*. Нашому народу близько 2000 років. Слово “*Русь*”, з’явившись іще в I ст., документально

затверджується в іноземних джерелах V ст. відносно до полянських племен, що населяли середнє Подніпров'я. Згодом назва Русь перейшла на назву держави полян і землі, які були ними заселені, “де першість повели київський стіл, родове старшинство київського князя”, як справедливо стверджують І.Огородник та В.Огородник [21, с.10].

Професор Я.Дашкевич небезпідставно вважав, що Україна “має культивувати своє первісну назву “Русь”, оточуючи його пошаною, піететом”. Далі він зазначав: “На сьогодні цілком ясно, що зміна назви “Русь”, “русини” на “Україна”, “українці” — це не підміна гірших назв кращими (як то було в колоніальних та напівколоніальних країн, коли Цейлон замінили на Шрі Ланка, а Сіам на Таїланд), а вимушений захід, щоб позбутися загрози насильницької асиміляції поневолювачами” [11, с.63]. Українців примусили змінити національну назву (ім'я або етнонім) — і це був тривалий некерований процес, який визрів у надрах народу та відшукав пропагандистів для проведення такої кардинальної переміни. “Нові назви не запроваджували, як подекуди, державним декретом, бо в період здійснення процесу заміни етнонімії власної держави не було, а окупанти всіма способами намагалися не допустити до потрібного результату” — такої радикальної думки дотримується інший дослідник Є.Наконечний [20, с.214].

Чий народ дав світові Матір Божу, Бога Спасителя і Його апостолів? Саме так ставить питання історик, богослов І. Раген: “Необхідно розкрити суть непорочного зачаття і народження Боголюдини, зрозуміти, що за цією системою образів, без якої ми не можемо обійтися, стоїть реальність: Бог явився Марії. Чому в галілейському Назареті? Чому саме в цей час? Чому саме цій молодій галілеянки?”. [26. с.7]

І дійсно, чому саме галілейський народ, його духовні надбання склали основу священного переказу християнства (на зразок того, як історія єврейського народу лягла в основу священного переказу іудаїзму). Справа у тому, що родоначальниками галілеян є архаїчні арії-гіпербореї, наші пращури, які прийшли в Палестину із Придніпров'я, Придністров'я і Прикарпаття [22]. Цілком імовірно, що Ісус Христос, Його апостоли (крім Іуди і Павла), його двоюрідні брати, включаючи Якова — засновника першої християнської церкви в Єрусалимі, жінки, які супроводжували Ісуса, а також **Іоан Хреститель** — усі арійського (індоєвропейського) походження. А християнство є розвинутою формою мітраїстської релігії. Воно

увібрало в себе арійську духовність, якою відзначалася наша прабатьківщина — Аратта [17, с.65-68].

Невипадковим є той факт, що християнське вчення і релігія набули значного поширення саме серед індоєвропейських народів. До становлення християнства безсумнівно причетний також іудаїзм. Адже ідея єдиного Бога — Творця Космосу і Людини є також важливим компонентом учення Христа.

До такої думки підштовхує і творчість відомого англійського (працював у Німеччині) етнолога Х. Чемберлена, расистські переконання якого змушували досить ретельно вивчати генеалогію Боголюдини і всіх її апостолів. В одній із своїх праць кінця 20-х років він писав: “Для всіх повинно бути очевидним, що Христос не був євреєм, у нього не було й краплі єврейської крові, а ті, хто назвав його євреєм, були просто невігласами або лицемірними людьми” [28, с. 71] Але ж тоді хто він? Якого роду-племені? На це питання адепт “арійсько-нордичної зверхності” не дає відповіді. Причина тут одна. Пошуки генетичного коріння Христа кожного разу приводили Чемберлена в район Прикарпаття і Подніпров’я.

Нарешті, про приналежність до галілейського народу далеких предків нинішніх галичан свідчать літературні джерела: “Галли, кельти, галатяни (і галичани — *Ю.Канигін*) — це не що інше, як різні форми одного і того ж найменування” [15, с.112]. Отже, є підстави вважати, що історичне коріння галілеян знаходиться в Галичині. Тепер стає зрозумілим, чому в глибинах народної пам’яті незгасимим є усвідомлення того, що Діва Марія, Христос, Його соратники генетично близькі галичанам, а значить, і українцям.

Звідси — ідея вибраності, святості українського народу, його великих предків, які заклали основи європейської цивілізації.

1.6. Похідні народи від русів — расени, а не слов’яни

У Біблії слово “Рош” (Рус) вживається чотири рази: у Таблиці народів як ім’я правнука Якова — Ізраїля та книзі Єзекіїля — як ім’я північного народу, котрий повинен стати вождем багатьох народів. Але ім’я “Рош” похідне від “Тарсен”. До русів також мають відношення біблійні Тувал (Фувал), Мешех, Тирас.

Імена (етноніми) “Русь”, “руси” з урахуванням їх трансформації (зумовленої історичною необхідністю та неточ-

ностями під час перекладу) згадуються на багатьох сторінках Біблії. Звичайно ж, по-різному називали вихідців з легендарної Аратти — синів Тарсена та їхніх спадкоємців. Та й зміст у слово “Рус” вкладався подвійний: “землероб” (носій нової аграрної технології), і “глава”, “поводир” тощо. Але за цим різноманіттям не можна не бачити того загального, що характеризує суперетнос русів, — бути провідною ланкою, йти в авангарді народів післяпопотоного світу і випромінювати світло високої духовності.

І руси йшли в авангарді народів, і йшли до інших народів. Навчили їх землеробству та іншим ремеслам. Недаремно типові українські прізвища походять від назв фаху та їх похідні: Коваль-Коваленко-Ковальчук, Швець-Шевчук-Шевченко, Бондар-Бондаренко-Бондарчук, Стельмах-Стельмашенко-Стельмашук, Гончар-Гончаренко-Гончарук, Кушнір-Кушнарєнко-Кушнірук, Олійник..., Мельник..., Кравець..., Колісник..., Столяр... і т.п.

Слов’янами нас почали називати німці.

Тут нічого дивуватися, адже основоположниками російської, а отже й української історії вважалися іноземці, зокрема Г. Міллер, А. Шлецер, М. Кунік, А. Еверс, Ф. Вольтер. Саме останньою Катерина II доручила написати історію петровської Росії.

Слов’яни — це прізвисько, яке чомусь прийняв наш народ.

Руси виступили батьківським народом для ще дев’яти народів, які потрібно називати *расенами*, а не слов’янами: поляки, болгари, серби, хорвати, словенці, словаки, білоруси, росіяни, чехи. Расени — від біблійного Тарсена та русів.

Література

1. Бурдо Н.Б. Трипільська культура. Спогади про золотий вік / Н.Б. Бурдо, М.Ю. Відейко. — Харків: Фоліо, 2008. — 416 с.
2. Велесова книга: збірка праукраїнських пам’яток. 1 тис. до нової доби — 1 тис. нової доби / [упор., ритм. переклад, підг. автентичного тексту, довід. мат. Б. Яценка]. — [Київ], 2001. — 332 с.
3. Відейко М.Ю. Трипільська цивілізація / Михайло Відейко. — Київ: Наш час, 2008. — 160 с.
4. Відейко М.Ю. Україна: від Трипілля до Антів / [Михайло Відейко]. — Київ: КВІЦ, 2008. — 279 с. — (Україна: історія великого народу: проект / кер. проекту: А.В. Толстоухов, В.О. Зубанов).
5. Воропаєва Тетяна “Поляни, які нині зуться Русь...” / Т. Воропаєва // Українознавство: календар-щорічник: на 2009 рік / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Центр українознавства. — Київ, 2008. — С. 126-129.

6. Гал. V. 9.
7. Геродот. Історія: у дев'яти книгах / Геродот; АН України, Ін-т археології: ред. кол.: П.П. Толочко (відп. ред.) та ін. — Київ: Наукова думка, 1993. — 575с.
8. Гороховський Є. Вікентій Хвойка вперше розкопав пам'ятки трипільської культури / Є. Гороховський // Країна: тижневий журнал по-українськи. — Київ, 2010. — № 6 (9). — С. 54-57.
9. Грушевський М.С. На порозі нової України: Гадки і мрії / М.С. Грушевський. — Київ: Наукова думка, 1991. — 128с.
10. Губерначук С. Трипілля і українська мова / С. Губерначук. — Київ: Фенікс, 2005. — 232с.
11. Історична топографія і соціотопографія України: Зб. наукових праць / НАН України; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського. Львівське відділення; Брандонський ун-т (Манітоба, Канада) / Ярослав Дашкевич (ред.кол.), Марія Вавринч (упоряд.). — Л.: Літературна агенція "Піраміда", 2006. — 511с.
12. Канигін Ю., Ткачук З. Українська мрія / Ю.Канигін, З.Ткачук. — К.: Лексикон, 1996. — 152 с.
13. Канигін Ю.М. Віхи священної історії: Русь-Україна. — К.: Україна, 2001. — 368 с.
14. Канигін Ю.М. Шлях аріїв: Україна в духовній історії людства: Романесе / Юрій Канигін. — 5-те вид., доповн. — Київ: А.С.К., 2003. — 528 с.
15. Каныгин Ю. Путь ариев: Украина в духовной истории человечества. Роман-эссе / Юрий Каныгин. — Київ: Україна, 1996. — 256 с.
16. Конт О. Дух позитивной философии: Слово о положительном мышлении / О. Конт; Пер. с фр. — Изд. 2-е. — М.: Книжный дом "ЛИБРОКОМ", 2011. — 80 с.
17. Найдюнов О.Г., Пилипенко Г.Л. Етногенез українців як ключ до розуміння української духовності / О.Г.Найдюнов, Г.Л.Пилипенко // Всеукраїнська наукова конференція для студентів та викладачів "Виховання молоді на принципах християнської моралі" 16 лютого 2012 року: До 100-річчя Вінницького державного університету ім. Михайла Коцюбинського.— Вінниця, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2012. — С. 65-68.
18. Найдюнов О.Г., Ковалевська К.С. Особливості українського народу як соборної особистості // Всеукраїнська наукова конференція для студентів та викладачів "Виховання молоді на принципах християнської моралі" 16 лютого 2012 року: До 100-річчя Вінницького державного університету ім. Михайла Коцюбинського. — Вінниця, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2012. — С. 52-55.
19. Найдюнов О.Г. Про нову парадигму періодизації історії української філософської думки — державницю // Міжнародна наукова конференція "Дні науки філософського факультету — 2011", 20-21 квіт. 2011 р.: [матеріали доповідей та виступів] /

- Редкол.: А.Є.Конверський [та ін.]. — К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2011. — Ч. 2. — С. 38-41.
20. Наконечний Євген Петрович. Украдене ім'я: Чому русини стали українцями / НАН України; Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника / Валерій Трипачук (упоряд. і ред.), Ярослав Дашкевич (передмова). — 3-є вид., доп. і випр. — Л., 2001. — 399 с.
 21. Огородник І.В., Огородник В.В. Історія філософської думки в Україні: Курс лекцій: Навч. посіб. / І.В.Огородник, В.В.Огородник. — К.: Вища шк.; Т-во “Знання”, 1999. — 543 с.
 22. Паїк В. Корінь безсмертної України і українського народу / Упоряд. В. Паїк. — Львів: Червона калина. — Ч. 2: Наукові скрипти. — 1995. — 238с.
 23. Песни птицы Гамаюн [Електроний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dazzle.ru/spec/ppg/ppg.shtml>
 24. Платон. Бенкет // Платон. Твори [перекл. з давньогрец., комент. У. Головач, вступ. ст. Д. Реале]. — Львів: Український Католицький Університет, 2005. — 178 с.
 25. Повість врем'яних літ: Літопис (За Іпатським списком) / Пер. з давньоруської, післяслово, комент. В. В. Яременка. — К.: Рад. письменник, 1990. — 558 с.
 26. Раген И. Книга о Марии / И.Раген. — М.: Символ, 1991. — 379 с.
 27. Рыбаков Б. А. Язычество Древней Руси / Б. А. Рыбаков. — М.: Наука, 1987. — 786 с.
 28. Chembcrlend H. Die Grudlagen des neunzehnten Jahitiunderts. — Berlin, 1928.

ІНФОРМУЄ ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ

Переможцями літературного конкурсу
імені Яра Славутича стали:

у 2012 р.

1. Вікторія Постолатьєва
2. Тетяна Ярославська
3. Ніна Кокуца

у 2013 р.:

1. Галина Іванова
2. Анастасія Туранова
3. Катерина Пономаренко

Надія Лях

Три вишні

Казка

У південному розсаднику росли три брати. Старшого звали Виш, середнього — Вишен. А молодшого ласкаво називали Вишенькою.

Брати тихо гомоніли. Вони мріяли про те, що колись вирушать до людей. І сподівалися, що потраплять до одного саду. Виш проказував:

— Головне — приносити користь людям.

Вишен підтримував:

— Дарувати людям плоди!

І маленький Вишенька тихо погоджувався:

— І радувати людей...

Одного разу в розсадник приїхала вантажна машина. Працівники забігали, заметушилися, добираючи партію дерев. І брати серед інших саджанців опинилися в кузові вантажівки. Старші брати постаралися, щоб молодший Вишенька потрапив вище, ближче до повітря і сонця.

— Куди ми потрапимо? — тріпотіли листочки.

Раптом машину сильно трусонуло.

Ох!.. — маленький Вишенька вилетів з кузова.

Водій нічого не помітив, машина помчала своєю дорогою.

“Що сталося з маленьким Вишенькою? Куди він подівся? Невже він загинув?” — всю дорогу хвилювалися Виш і Вишен. Старшим братам залишилося тільки гадати про долю меншого.

Тим часом вантажівка приїхала у чудове місце. Саджанці вивантажили. Серйозний садівник став ретельно оглядати і сортувати їх. Виш і Вишен опинилися у різних купках. “Значить, ми потрапимо у різні місця”. Брати встигли на прощання торкнутися листочками.

Великий міцний Виш залишився у цьому прекрасному саду. Йому відвели красиве місце біля доріжки. Садівники доглядали за ним, поливали, обрізали сухі гілочки. І він

намагався віддячити людям. Виш ріс гарним, здоровим, пишним. Він цвів навесні та приносив ягоди влітку.

Але... його засмучувало, що люди майже ніколи не рвуть ягоди з його гілок.

— Чому? — журився Виш. — Можливо, мої ягоди кислі або несмачні?..

Лише птахи прилітали ласувати на дерево.

У парк приходило безліч відвідувачів. Виш навчився розбиратися в людях. Ось ці одного разу прийшли — і більше ніколи сюди не повернуться. А у цих — щось світиться в очах. Значить, колись вони знову прийдуть.

Люди не звертали увагу на звичайну, хоч і доглянуту вишню. Вони дивилися на ставки та статуї, гроти та фонтани, альтанки та мости.

І тільки одна дівчина щодня приходила під вишню і грала на скрипці. Виш любив музику. Він і сам погойдувався на вітрі — начебто танцював.

“У мене все добре. Але чи все я роблю? — думав іноді Виш. — Ми з братами мріяли приносити користь людям. Я намагаюся радувати людей. Але що ж я можу робити, якщо люди не рвуть ягоди з моїх гілок? А що стало з Вишенькою? І де тепер Вишен?”

Саджанці, які не взяв садівник парку, машина відвезла на базар.

Вишен терпляче чекав своєї долі серед інших молодих дерев. Поблизу проходив старий. І здалося йому, що деревце потягнулося до нього.

— Еге... — промовив дід Микола. — Який красень! То давай я тебе візьму... Знаю я гарне місце для тебе.

Старий забрав саджанець. По дорозі в село дід Микола сказав:

— Отут тобі й рости.

Викопав яму, встановив у неї саджанець, дбайливо присипав землею. Потім приніс пару відер води.

Дід Микола кілька разів приходив до молодого деревця, розмовляв з ним. І Вишен щосили намагався порадувати старого — ріс і піднімався...

Але одного разу старий не прийшов...

Вишен опинився біля дороги між двома селами. І люди частенько проходили повз молоде деревце.

Вишен підростав. Почав цвісти і давати ягоди.

Втомлені подорожні сідали відпочити в його тіні.

А юні закохані призначали побачення “під нашою вишнею”. І Вишен укутував їх листям.

Але найбільше радів Вишен, коли до нього прибігали діти. Він простягав їм гілки, щоб малюкам зручніше було рвати ягідки.

Іноді біля дерева зупинявся комбайн. Комбайнер рвав ягоди і нібито сам до себе промовляв:

— Ось понесу вишень синочку — від зайчика.

І тоді Вишен відчував себе щасливим. Він точно знав, що приносить користь людям, — робить те, про що мріяв ще в розсаднику. І думав: “А як там мої брати? Ну, Виш залишився в чудовому саду. У нього, звичайно, все добре. Але що трапилося з Вишенькою?..”

Вишенька звалився за борт машини і продовжував падати. О!..

Він розчепірів гіллячко та листячко... І нарешті за щось зачепився. Падіння сповільнилося. Він вчепився щосили — в якійсь тріщині затрималася гілочка. Ось і корінець вчепився за камінчик. Ще!..

Виявилося, що Вишенька мало не провалився у глибоку прірву. І лише випадково утримався на високій скелі серед гір.

Скільки довелося витримати ніжному Вишеньці! Його бив вітер, періцив дощ. Сонце нечасто заглядало в гірську ущелину. Вишенька зігнувся, щосили притискаючись до скелі. Але не здався.

Поступово він підріс. І навіть став потроху цвісти. Його засмучувало, що його ягоди клюють тільки птахи, які зрідка залітали у це суворе місце.

Але найбільше Вишенька страждав від самотності. Навколо не було ні деревця, ні кущика, ані квіточки. А люди... Люди майже ніколи не приходили сюди. Та й ті, які приходили, дивно себе поводити.

Першим, кого помітив Вишенька, коли зміг звертати увагу на навколишнє, був чоловік.

До Вишеньки долинали лише окремі слова, сенсу яких він не розумів:

— Вона пішла... Пішла назавжди. Кинула... Я майже розорений... нічого не залишилося... скінчено... все...

Чоловік нахилився над огорожею, що оточувала урвище. Але раптово незнайомиць замовк... Підвівся. А потім чітко і голосно вимовив:

— Я зрозумів! Дякую, — вигукнув чоловік. І повторив: — Дякую тобі, вишенько!

Його обличчя ніби посвітлішало. Незнайомець розправив плечі, струснув головою:

— Ти диви!..

Чоловік пішов.

А Вишенька дивувався: “За що він мені подякував? І звідки дізнався моє ім’я?”

Наступного разу на урвищі з’явилася молода дівчина. Вона охопила плечі руками, тремтіла. По її щоках текли сльози.

— За що він так? Чому?.. — белькотіла дівчина. — О! Жити без коханого... — І вона перекилилася через огорожу.

Але раптом завмерла... Випросталася, підняла голову. Втерла сльози.

— Отакої! — здивовано вигукнула дівчина. — Вишенька!.. — вона простягнула руки до деревця.

Юнка на крок ступила від огорожі і помахала рукою:

— Дякую, дякую, вишенько, тобі! Я більше не буду! — дзвінко промовила вона... і зникла.

І Вишенька знову не зрозумів, за що дівчина подякувала йому.

Так минуло кілька років. Вишенька ріс і сподівався, що колись доросте до краю урвища. Адже тоді люди зможуть рвати з нього ягоди.

Він мучився: “Я вижив. А навіщо? Адже я не приношу ніякої користі! Сподіваюся, що хоч мої брати радують людей і дають їм плоди”.

Виписка із секретної статистики:

“У місті N. за останні 5 років різко зменшилася кількість самогубств. Зокрема, зовсім припинилися самогубства на скелі Дев”.

Одного разу до краю урвища підійшла ставна жінка. І стала роздивлятися на усі боки. А потім вона глянула вниз. І задоволено промовила:

— Ага. Ось у чому справа! Маленька вишенька! І як ти туди потрапила? За що ти там тільки тримаєшся?.. Рости! Рости, вишенько! Ти така розумничка, що навіть не уявляєш!

Жінка посміхнулася і пішла.

І знову Вишенька дивувався, за що його похвалила чудна незнайомка. А потім подумав: “Якби ж то я міг пригостити її ягодами!..”

Павло Параскевич

Ні дня без Шевченка

Щойно побачив світ виданий видавництвом “Веселка” оригінальний і знаковий “Український щорічник” (1814-2014), 2014”. Недавно презентував його у Херсоні ініціатор цього проекту і засновник фонду “Рідна країна” Микола Томенко – народний депутат України, літератор, політолог і меценат виданих книг та інших добрих справ, зокрема “Альбому малюнків Т.Г.Шевченка 1841-1843рр.”, дисків “Сім чудес України” із записами віршів, читаних самими письменниками, та інших. Микола Володимирович – автор перших сторінок щорічника, який відкривається його статтею “Кожен день з Тарасом Шевченком і для України”

До цієї хорошої справи долучилась і громадянська організація “Муніципальна ліга Києва”, бо, як пише її голова О.Федоренко, творчість Тараса Шевченка – надзвичайно живе явище, невичерпну силу якого можна порівняти хіба що з океаном: із року в рік з надходженням материкових джерел водна стихія океану стає могутнішою. Наповнюючись живою силою та енергетикою українців, слава Великого Кобзаря вже давно вийшла за межі України, здобула визнання в усьому світі” (С. 4).

День за днем у щорічнику простежується життєвий і творчий шлях великого поета. На останній сторінці названі прізвища укладача – Ольги Яремійчук та наукових консультантів — Сергія Кальченка та Марії Корнійчук. Також згадано всіх причетних до появи цього незвичайного і з любов’ю та гарно оформленого і виданого літературно-мистецького щорічника, де вдало продумано дизайн, оригінальний зміст кожного дня ювілейного року Шевченкового 200-ліття, щоб не забувати й не пропускати і віддати належну шану й подяку усім.

Вміщені у щорічнику чудові кольорові географічні мапи – місця перебування Тараса Шевченка в Україні та в Російській імперії. Щире спасибі й за них!

На сторінках щорічника розміщені Шевченкові портрети, картини чи фрагменти з них. Поруч – чисте місце для запису “Що я зробив для України?”.

У нижній частині сторінки – інформація, де перебував, що написав, намалював, коли і де, і з ким зустрічався Т. Шевченко та інші відомості за старим стилем. Є тут і дні релігійних та інших дат календаря.

Незабутнє враження справляє вже перший перегляд виготовленого з любов'ю щорічника. Це – гідний подарунок талановитого колективу, і заслуга у цьому, насамперед, М.Томенка, без його наполегливості ми не мали б такої пам'ятної книги. Тепло вітали днями херсонці цю презентацію, на якій Микола Володимирович ще й подарував бібліотекам кілька примірників щорічника і пообіцяв надіслати всім школам та бібліотекам після виходу повного тиражу. Приклад незвичайний – вартий, ще раз повторюю, подяки й наслідування.

Лідія Бондаренко

Всеукраїнська наукова конференція в Херсоні

(до 120-річчя Миколи Куліша)

Наприкінці 2012 р. виповнилося 120 літ від дня народження Миколи Куліша. Цей драматург зі світовим ім'ям, талант якого на початку ХХІ ст. розкривається все новими гранями, народився у с. Чаплинка на Херсонщині. Наукова громадськість краю долучилася до вшанування пам'яті свого видатного земляка. 20-21 грудня 2012 р. у Херсонському державному університеті відбулася Всеукраїнська наукова конференція “Микола Куліш і Розстріляне Відродження”. Її організатори — кафедра українського літературознавства Херсонського державного університету і Таврійська фундація (Осередок вивчення української діаспори).

У конференції взяло участь 140 науковців: доктори, кандидати наук, докторанти, аспіранти, пошукувачі з Бердянська, Вінниці, Дніпропетровська, Запоріжжя, Києва, Миколаєва, Одеси, Рівного, Сімферополя, Сум, Харкова, Херсона, Ялти та інших міст України.

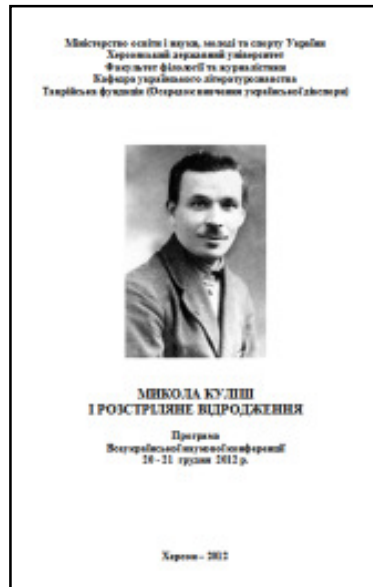
На обговорення виносилися такі питання:

- М. Куліш і представники Розстріляного Відродження;
- М. Куліш і народна творчість;
- драматична, публіцистична, прозова спадщина письменника;
- мовна майстерність М. Куліша та митців Розстріляного Відродження;
- проблеми художнього перекладу творів М. Куліша та письменників Розстріляного Відродження;
- методика вивчення творів М. Куліша і його сучасників у вузі та школі.

Учасники конференції ознайомилися з експозицією матеріалів, пов'язаних з ім'ям М. Куліша, що зберігаються у фондах Херсонського обласного державного архіву. У залі пленарного засідання співробітники цієї установи провели екскурсію для студентів факультету філології та журналістики. Також присутні переглянули фрагмент кінофільму про життєвий і творчий шлях драматурга.

Відкрив роботу конференції декан факультету філології та журналістики Херсонського державного університету, доктор філологічних наук, професор В.Олексенко. Учасників конференції привітали проректор із наукової роботи закладу, доктор педагогічних наук, професор В.Федаєва та начальник відділу обласного управління освіти Херсонської обласної державної адміністрації Г.Литвиненко.

На пленарному засіданні конференції було представлено доповіді докторів наук, професорів О.Турган "Діалектика традиційних і новатор-

ських видовищних форм у поезиці драм М.Куліша”, М.Пентилюк “Розмовна лексика та “мовні покручі” у п’єсі Миколи Куліша “Мина Мазайло”, В.Олексенка “Функційно-семантичні особливості онімів у драматичних творах М.Куліша”, Я.Голобородька “Проза М. Куліша: особливості творчого носісису”, кандидатів філологічних наук доцентів Л.Бондар і В.Загороднюка.

Зокрема, у доповіді голови Херсонської філії Національної спілки письменників України В.Загороднюка “Мистецький та громадянський суверенітет Миколи Куліша” творча спадщина драматурга розглядалася як орієнтир для утвердження морально-етичних, мистецько-духовних та державотворчих цінностей.

У роботі пленарного засідання також взяла участь старший науковий співробітник, завідувач літературного відділу Херсонського обласного краєзнавчого музею Г.Мартінова. За допомогою презентації вона представила матеріали про життя і творчість М. Куліша, що знаходяться в експозиції та музейних фондах. Учасники конференції мали змогу побачити фотографії олешківського періоду, світлини з родинного архіву сина драматурга, з яким співробітнику музею довгий час підтримували зв’язки. Володимир Куліш передав ці матеріали у 1992 р. колишній завідувачці відділу Олені Марущак під час відвідин нею Каліфорнії. На цих світлинах — онук драматурга Микола Володимирович, правнук Богдан Миколайович, могила дружини письменника Антоніни Куліш (уродженої Невель) та ін.

На конференції працювало чотири секції. У першій розглядалися актуальні проблеми сучасних літературознавчих досліджень спадщини М. Куліша: описовий і наративний первні в структурі ремарок М. Куліша (Т.Гребенюк), “Патетична соната” на перетині семіотичних систем (традиційнообразні структури) (Ю.Ганюшенко), Микола Куліш у стереоскопії самовбивства-жесту homo feriens Миколи Хвильового (Г.Хоменко), мистецька проблематика в епістоляріях Б. Грінченка та М. Куліша (М.Чорна), авантюрні елементи у творах Миколи Чернявського та Миколи Куліша (Л.Корівчак), міфологема місяця в драматургії Миколи Куліша (Т.Цепкало), сакральний і профанний простір у “селянській трилогії” Миколи Куліша (В.Школа), Микола Куліш та Іван Дніпровський: діалог крізь час (Т.Трофименко), образ Миколи Куліша в повісті Ніни Бічуї “Десять слів поета” (Н.Сидоренко), неоготика в

творчості Миколи Куліша та Галини Пагутяк (Г.Бокшань), міленарний міф у творчості М. Куліша (Т.Бахтіярова), Микола Куліш в оцінці Олеся Гончара (В.Галаган), гендерний аспект у характеристиці жінки-націоналістки (образ Марини Ступай-Ступаненко за драмою М. Куліша “Патетична соната”) (В.Романенко) та ін. Зокрема, А.Демченко розкрила особливості урбаністичного хронотопу в драмах “Народний Малахій” та “Патетична соната”. На думку дослідниці, географічні хронотопи міст із домінантою України становлять у цих творах М. Куліша своєрідний центр оповіді. Г.Немченко у доповіді “До питання про особливості творення жіночих характерів у п’єсах Миколи Куліша та Івана Дніпровського” зосередила увагу на жіночих постатях у творах М. Куліша “Патетична соната”, “97”, “Комуна в степах” і у п’єсах І. Дніпровського “Яблуневий полон”, “Любов і дим”, виділила спільні та відмінні риси. Аналіз особливостей творчого осмислення постаті драматурга в поезії земляка здійснила Н.Чухонцева. У доповіді “Образ Миколи Куліша у творчості Миколи Братана” дослідниця на матеріалі віршів “Повернення”, “Пам’яті Миколи Куліша”, “Доля” та драматичної поеми “Шоста заповідь” переконливо доводить, що саме аура рідного краю великого митця надихнула його земляка на такі емоційно наснажені рядки. І.Немченко присвятив свій виступ розгляду дитячих мотивів у творчості драматурга. На прикладі творів “97”, “Комуна в степах”, “Прощай, село”, “Хулій Хурина” дослідник зробив аналіз художнього змалювання автором дитячих доль на тлі пореволюційної розрухи і голоду.

Робота другої секції була присвячена з’ясуванню особливостей мовної палітри творів М. Куліша. Обговорювалося широке коло питань: проблема відродження української мови у творах М. Куліша (О.Копусь), глутонімічна номінація у текстах національної художньої літератури (на прикладі творів М. Куліша) (Л.Прокопенко), термінологія в період українізації (на матеріалі творів Миколи Куліша) (Ж.Красножан), функції ремарок у п’єсі “Мина Мазайло” М. Куліша (Г.Гайдученко), лексичні особливості комедії-фарсу “Хулій Хурина” Миколи Куліша (О.Карабута), художні асоціації в лінгвокогнітивному моделюванні текстового концепту (на прикладі творів М. Куліша) (О.Кучерява), мовна гра у творах М. Куліша (Н.Босак), фразеологізми як засіб художнього зображення у творах

М. Куліша (Т.Євтушина), структурно-семантичні типи порівняльних конструкцій у творах М. Куліша (О.Марчук), фразеологізми на позначення рівня інтелекту людини (на матеріалі творів Миколи Куліша) (А.Дюська), проблема лакуарності у процесі міжкультурного спілкування (Г.Фінчук), когнітивні аспекти термінопоняття “людина” у творчості Миколи Куліша (В.Сухенко), синтаксичні особливості п’єси “Патетична соната” (С.Климович), тропеїчні засоби в п’єсі “Народний Малахій” Миколи Куліша (С.Мартос), фрейм “відчуття” у творах М. Куліша (І.Гайдаєнко), мова п’єси М. Куліша “97” (В.Тихоша), стилістичні функції просторічної лексики у п’єсах Миколи Куліша (Л.Власенко) та ін. Т.Окуневич у своїй доповіді “Онімний простір творів М. Куліша” розглянула антропонімікон творів драматурга, виявила особливості побудови та семантичного навантаження антропоетонімів у художньому тексті, подала схему антропонімічного апарату творів “Мина Мазайло” і “Патетична соната”.

Учасники третьої секції обговорили питання про внесок М. Куліша у розвиток української публіцистики: “Микола Куліш і періодика 20-30-х років ХХ ст.” (Ю.Датченко), “Публіцистика Миколи Куліша (на матеріалі нарисів “В дetskом доме”, “В немецких колониях”, “По весям и селам”)” (Т.Коваль), “Змалювання подвійної політики більшовиків у галузі національного питання у полемічній статті Миколи Куліша “Критика чи прокурорський допит” (В.Царенкова), “Редакторська діяльність Миколи Куліша (на матеріалі газети “Червоний шлях” (1925 р.), журналу “Червоний Шлях”, 1926-1928 рр.)” (О.Рембецька), “Публіцистична діяльність Миколи Куліша в журналі “Червоний шлях” та альманасі “Літературний ярмарок” (Н.Орлова) і компаративні аспекти творчого доробку М. Куліша: “«Пігмаліон» Бернарда Шоу та «Мина Мазайло» Миколи Куліша як «філологічні водевілі»” (Л.Радочинська), “Твори М.Куліша в перекладах англійською мовою” (О.Ніколенко), “Неоміфологізм у п’єсах “Назад до Муфасаїла” Б. Шоу і “Народний Малахій” М. Куліша” (Ю.Омельчук), “Невербальні засоби образотворення у п’єсах М. Куліша й О.Г.Арно” (В.Засименко), “Творчість М. Куліша в англomовній літературній критиці” (С.Дьяченко) та ін.

У виступах учасників четвертої секції були порушені актуальні проблеми методики вивчення творів М. Куліша у школі та вузі: Міжпредметні зв’язки під час вивчення

творчості М. Куліша (Л.Бондаренко), “Формування життєвих цінностей студентів на заняттях з ділової української мови (на прикладі п’єси “Мина Мазайло” Миколи Куліша)” (Н.Чабан), “Інноваційні методи вивчення життєвого і творчого шляху М. Куліша на уроках літератури рідного краю” (В.Шеховцова), “З досвіду вивчення мови комедії “Мина Мазайло” М. Куліша” (Т.Кучма), “Вивчення лексики та фразеології М. Куліша на уроках української мови” (К.Лисюк), “Шляхи аналізу та інтерпретації драматичних творів М. Куліша школярами та студентами-філологами: порівняльний аспект” (І.Хижняк), “Компетентнісний підхід до вивчення української прози ХХ ст. (на матеріалі творів Григорія Косинки та Григора Тютюнника) (А.Соколовська) та ін. У матеріалі О.Кучевол “Художня рецепція творчої постаті Миколи Куліша в українській поезії як засіб вивчення життєпису митця” розкривається методика використання творів “поетичної критики” в процесі вивчення життя і творчості письменника на концептуальних засадах рецептивної естетики. Дослідниця приходиться до висновку, що використання зразків “поетичної критики” в шкільній літературній освіті утворює нові зв’язки в полілозі “письменик — учитель — учень”, робить його більш наповненим, оригінальним, емоційно наснаженим та незабутнім, сприяє спілкуванню молоді української генерації третього тисячоліття з творами національної літератури та особистостями їх авторів.

У рамках конференції також відбулася презентація збірки п’єс М. Куліша, що вийшла в Херсоні у 2012 році за підтримки голови обласної державної адміністрації М.Костяка. Видання здійснене до 120-ліття з дня народження драматурга. Це шоста книга із серії “Літературні скарби Херсонщини”, до якої увійшли твори “Мина Мазайло”, “Маклена Граса”, “Патетична соната”, “97”, “Народний Малахій”. Відкривається збірка передмовою В.Загороднюка та віршем відомого поета Херсонщини Миколи Братана “Повернення”:

Як довго степ чекав на цю хвилину,
І небеса, і води Сиваша...
Здолавши смуток, порадій, Чаплино,
З повернення Миколи Куліша...

Книга цікава ще й тим, що на її сторінках розміщені фотографії з вистав Херсонського обласного музично-драматичного театру, що носить ім’я М. Куліша: “Комуна в

степах” (1985), “Кошмарні сновидіння Херсонської губернії” (1989), “Отак загинув Гуска” (1992), “Мина Мазайло” (2007).

На підсумковому пленарному засіданні учасники конференції узагальнили результати роботи та накреслили перспективи подальших досліджень.

**Альона Манолє,
Галина Немченко**

Література української діаспори:

спроби глибшого осмислення

25 квітня 2013 року на факультеті філології та журналістики Херсонського державного університету відбулася V Всеукраїнська студентська науково-практична конференція “Література української діаспори у світовому історико-культурному контексті”. У роботі форуму взяли участь студенти з Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського, Глухівського національного університету імені О.Довженка, Донецького національного університету, Миколаївського державного педагогічного університету імені В.Сухомлинського, Одеського національного університету імені І.Мечникова, Прикарпатського національного університету імені В.Стефаника, Українського католицького університету, Уманського державного педагогічного університету імені П.Тичини, Харківського національного педагогічного університету імені Г.Сковороди, Херсон-

ського державного університету, Черкаського національного університету імені Б.Хмельницького, Чорноморського державного університету імені П.Могили.

На відкритті конференції з привітальним словом виступили проректор з наукової роботи Херсонського державного університету, доктор педагогічних наук, професор В.Федяєва, декан факультету філології та журналістики Херсонського державного університету, доктор філологічних наук, професор В.Олексенко, завідувач кафедри українського літературознавства, кандидат філологічних наук, доцент А.Демченко, член НСПУ, голова Таврійської фундації (ОВУД) М.Василенко, завідувач лабораторії “Українська література в англomовному світі”, кандидат філологічних наук, доцент І.Немченко.

Пленарна частина конференції була репрезентована доповідями “Гендерний аспект у характеристиці жіночих постатей у драмах “Між двох сил” В.Винниченка та “Патетична соната” М.Куліша” (В.Романенко — студентка 4 курсу філологічного факультету Одеського національного університету імені І.Мечникова; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального і слов’янського мовознавства О.Яковлева); “Функційно-стилістичний потенціал фразеологічних одиниць в ідіостилі Івана Багряного” (О.Нестеренко — магістрантка 6 курсу факультету філології та журналістики Черкаського національного університету імені Б.Хмельницького; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики Л.Шитик); “«Homolenis» Леоніда Мосендза як семіосфера подоланого ресентименту” (О.Розторгуєв — студент факультету заочного навчання Харківського національного педагогічного університету імені Г.Сковороди; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та світової літератури Г.Хоменко); “Міфологеми першостихій у поезії Яра Славутича” (В.Жоротєва — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства А.Демченко); “Українська діаспора і феномен *rsuchache* Миколи Хвильового: антиномії пізнання” (А.Данилова — студентка українського мовно-літературного факультету імені Г.Квітки-Основ’яненка Харківського національного педагогічного уні-

верситету імені Г.Сковороди; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та світової літератури Г.Хоменко); “Юрій Липа в контексті європейського бароко” (В.Цуканова — студентка 2 курсу інституту філології Чорноморського державного університету імені П.Могили; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та історії літератури І.Береза); “Образ сну в “Щоденниках” О.Ізарського” Б.Стрільчик — студент 3 курсу Прикарпатського національного університету імені В.Стефаника; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Є.Баран). Посланці різних закладів засвідчили непослабний інтерес до доробку митців діаспори. Їхні виступи та дискусія, що виникла, стали своєрідним містком до секційного формату конференції.

Засідання секції “Поезія та драматургія українського зарубіжжя” було присвячене насамперед обговоренню актуальних проблем осмислення внеску в світову культуру з боку діаспорних співців: “Космогонічна символіка в поезії Яра Славутича та Євгена Маланюка” (Ю.Яценко — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства А.Демченко); “Міфологема місяця в поетичній творчості Є.Маланюка” (А.Мазанова — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства А.Демченко); “Релігійні символи в поезії Б.-І. Антонича та Я. Славутича” (А.Ігнатенко — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства А.Демченко); “Образ моря в поезії М.Чернявського та О.Олеся” (О.Тишошенко — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства А.Демченко); “Міфосвіт лірики Богдана-Ігоря Антонича та поетів Празької школи” (Л.Лебедева — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних

наук, доцент кафедри українського літературознавства А.Демченко); “Міфологеми першостихій у поезії Яра Славутича та Миколи Вінграновського” (Р.Мітюхіна — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства А.Демченко); “Неоміфологізм у творчості Яра Славутича й А.Кичинського” (К.Тарасич — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Н.Чухонцева); “Ліричні мотиви у творчості Мирослава Ічнянського” (Ю.Литвин — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — старший викладач кафедри мовознавства Л.Радочинська); “Фольклорні мотиви у поезії Дар’ї Могиляки” (Т.Яковлева — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — старший викладач кафедри мовознавства Л.Радочинська); “Семантика і функції символів у збірці Юрія Клена “Каравели” (Д.Долина — студентка 2 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Н.Чухонцева); “Тема війни в поезії Яра Славутича та Андрія Малишка” (О.Балабуха — студентка 3 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Ностальгійні мотиви в поезії Т.Осьмачки та Яра Славутича” (Д.Жмаєв — студент 3 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Образи козаків у поезії Б. Грінченка та Яра Славутича” (Д.Швець — студент 3 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Образ коханої жінки в поезії Яра Славутича та Є. Маланюка” (Т.Прокопенко — студентка 2 курсу факультету філології та журналістики

Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Автобіографічний характер поеми Яра Славутича “Донька без імені” (В.Горецька — студентка 2 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Херсонщина у творчості Є.Маланюка та Яра Славутича” (О.Побейвовк — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Інтерпретація біблійних мотивів у доробку київських неокласиків та поетів Празької школи” (Ю.Грабовська — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Т.Бахтіарова); “Образ Івана Мазепи у поезії української діаспори” (І.Бардашевська — магістрант факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Н.Чухонцева); “Особливості творення образу України в поезії Є.Маланюка та Н.Лівицької-Холодної” (В.Фісканич — студентка 3 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Традиції класичної балади у творчості поетів Празької школи” (А.Єсипенко — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Поетика балад Дніпрові Чайки та М.Вороного” (О.Микита — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Поетика інтимної та пейзажної лірики Т.Осьмачки” (Ф.Гаврильченко — студентка 3 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат

філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Сюрреалізм у поезії Емми Андіївської” (А.Туранова — студентка 2 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Н.Чухонцева); “Жанрова специфіка і поетика поезії Юрія Липи «Батькові»” (А.Дмитриченко — студентка 2 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Н.Чухонцева); “Героїчна домінанта в поезії Яра Славутича та Василя Вишиваного” (А.Лецько — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Жанр вірша-портрета в творчості Якова Щоголева та Євгена Маланюка” (А.Григоренко — студентка 3 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Жанр байки в літературі української діаспори” (О.Овчаренко — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Л.Бондаренко); “Зооморфна символіка у творах Емми Андіївської та Оксани Забужко” (Ю.Приходько — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Л.Бондаренко); “Пошуки етнічної і культурної ідентичності у поезії Олександра Олеся періоду еміграції” (О.Змеєва — студентка 3 курсу факультету іноземної філології Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури та культури О.Горбонос); “Особливості гумору у творах Галини Черинь” (А.Кузьменко — студентка 3 курсу факультету української філології Уманського державного педагогічного університету імені П.Тичини; науковий керівник — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури та українознавства Л.Пархета); “Шістдесятники і нью-йоркська

група: точки перетину” (А.Козавчинська — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Миколаївського державного університету імені В.Сухомлинського; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури і методики навчання С.Підпригора); “Образ України у творчості Є.Маланюка” (І.Луценко — студентка 3 курсу факультету української філології Уманського державного педагогічного університету імені П.Тичини; науковий керівник — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури та українознавства Л.Пархета); “Як в нації вождя нема, тоді вожді її поети” (роль і місце поезії в суспільстві за Є.Маланюком) (М.Марценюк — студентка 3 курсу факультету української філології Уманського державного педагогічного університету імені П.Тичини; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та методики її навчання Т.Тищенко); “Національна ідея в творчості Юрія Клена” (Н.Павленко — студентка 4 курсу Глухівського національного педагогічного університету імені О.Довженка; науковий керівник — В.Гриневич); “Образ людини сильної волі у творчості Олега Ольжича” (С.Савицька — студентка 1 курсу Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка; науковий керівник — В.Гриневич); “Тема України у творчості Юрія Липи” (К.Максименко — студентка 1 курсу Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка; науковий керівник — В.Гриневич); “Образ ліричного героя в поезії Олега Ольжича” (В.Народова — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Миколаївського державного університету імені В.Сухомлинського; науковий керівник — доцент кафедри української літератури і методики навчання Л.Водяна); “Україна в системі мистецьких рефлексій Є.Маланюка” (Ю.Мармазинська — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Миколаївського державного університету імені В.Сухомлинського; науковий керівник — доцент кафедри української літератури і методики навчання Л.Водяна).

У рамках роботи цієї секції було заслухано й доповіді про багатоманіття жанрових форм та творчих пошуків у царині драматургії українського зарубіжжя: “Художнє осягнення доби козаччини в драматичних творах І.Нечуя-Левицького та С.Черкасенка” (І.Зелена — студентка 5

курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Елементи абсурду у драмах В.Винниченка та М.Куліша” (В.Петренко — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства А.Демченко); “Типологія жанру символічної драми в доробку О.Олеся (“По дорозі в казку”) та М.Метерлінка (“Синій птах”)” (О.Коваль — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Г.Немченко); “Інтерпретація образів діячів доби Руїни у драматургії Л.Старицької-Черняхівської та В.Пачовського” (О.Зубик — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Г.Немченко); “Інтерпретація постаті Марусі Богуславки у материковій та діаспорній літературі XIX-XX ст.” (А.Черкова — студентка 3 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Г.Немченко); “Жанр історичної драми у доробку І.Карпенка-Карого та С.Черкасенка” (В.Демченко — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Г.Немченко); “Драматургія Нью-Йоркської групи як літературно-естетичне явище” (А.Орлова — студентка 4 курсу факультету іноземної філології Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури та культури О.Горбонос); “Композиційні особливості драматичних творів Семена Ковеля” (В.Легунцова — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — старший викладач кафедри мовознавства Л.Радочинська); “Образ мавки як складова змістоформи драми-феєрії Лесі Українки “Лісова пісня” та драматичної поеми Олександра Олеся “Ніч на

полонині”: типологічний аспект” (А.Красновид — студентка 3 курсу факультету іноземної філології Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури та культури О.Горбонос); “Традиції М.Кропивницького в драматургії української діаспори початку ХХ ст.” (М.Московських — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри літературознавства Г.Немченко); “В.Винниченко і модерна діаспорна драма” (О.Гриценко — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Миколаївського державного університету імені В.Сухомлинського; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури і методики навчання С.Підпригора).

Секція “Художня проза, літературна критика та публіцистика, мемуаристика української діаспори” зібрала доповідачів із досить широкої тематики: “Міфологема води в романістиці Уласа Самчука та Юрія Андруховича” (О.Фіс — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства А.Демченко); “Біблійні ремінісценції у романі Уласа Самчука «Марія»” (І.Єрмакова — студентка 2 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Н.Чухонцева); “Патріотичний пафос прози О.Довженка (“Зачарована Десна”) та У.Самчука (“Куди тече та річка”)” (В.Молчанова — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Г.Немченко); “Етнографічно-побутові елементи в оповіданнях Дніпрової Чайки та В. Лепкого” (Г.Бовкун — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Символ тигра у пригодницькому романі І.Багряного “Тигролови” (В.Гуцу — студентка 3 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник

— кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Т.Бахтіарова); “Образна система романів В. Барки «Жовтий князь» та «Рай»” (Н.Букач — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Історичні мотиви у прозі І.Франка та Б.Лепкого” (А.Ребйонук — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Г.Немченко); “Відображення життя українських емігрантів у Канаді в романі Олександра Лугового «Безхатні»” (О.Коваль — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — старший викладач кафедри мовознавства Л.Радочинська); “Символіка роману В.Барки «Жовтий князь»” (А.Боровська — студентка 3 курсу факультету іноземної філології Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури та культури О.Горбонос); “Образ Марії Перепутько як художнє втілення біблійних мотивів у романі У.Самчука «Марія»” (О.Чут — студентка 3 курсу факультету іноземної філології Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури та культури О.Горбонос); “Фантастика в доробку В. Винниченка та Ю. Смолича” (О.Арнаутова — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Дитина на периферії суспільства у творчому осмисленні В.Винниченка (на матеріалі творів “Федько-халамидник” та “Кумедія з Костем”)” (Д.Приходцева — студентка 4 курсу факультету іноземної філології Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури та культури О.Горбонос); “Патріотична домінанта в романах О. Кобилянської (“Апостол черні”) та У. Самчука (“Кулак”)” (Я.Безвін — студентка 3 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського

літературознавства І.Немченко); “Історична та художня правда в повісті М. Костомарова «Чернігівка», драматичній поемі Лесі Українки «Бояриня» та романі Ю. Липи «Козаки в Московії»” (Н.Сорокіна — студентка 3 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “«Маруся Богуславка» Івана Багряного як військовий роман” (Ю.Нудьга — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Міфопоетика роману Уласа Самчука «Марія»” (В.Онофрійчук — студентка 2 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Н.Чухонцева); “Українська діаспорна періодика у світовому та національному контексті” (Ю.Деркачова — студентка 4 курсу факультету іноземної філології Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури та культури О.Горбонос); “Тендерна проблематика у статті Юрія Липи «Українська жінка»” (Т.Ящик — студентка 2 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Н.Чухонцева); “Героїчні мотиви в прозі О.Стороженка та Ю. Липи” (Т.Кучерява — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Риси експресіонізму в прозі В.Стефаніка та Т. Осьмачки” (Я.Чепурко — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Філософська проза В.Шевчука у науковій рецепції М.Павлишина” (К.Гавриляк — студентка 2 курсу інституту філології Чорноморського державного університету імені П.Могили; науковий керівник — кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української філології, теорії та історії літератури

Г.Косарева); “Європейська історія на сторінках романів Наталени Королевої” (А.Дригаль — студентка 4 курсу інституту філології Чорноморського державного університету імені П.Могили; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології, теорії та історії літератури І.Береза); “Марко Вовчок і діаспорна проза початку ХХ ст.” (І.Мовчан — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Г.Немченко); “Філософська категорія сенсу життя у прозі М.Матіос та В.Вовк” (І.Костикова — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Т.Бахтіарова); “Діаспора у “Щоденниках” Олеся Гончара: еволюція поглядів” (Н.Сергієнко — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — старший викладач кафедри українського літературознавства В.Галаган); “Об’єднання “Слово” в щоденникових записах Олеся Гончара” (Н.Безвідна — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — старший викладач кафедри українського літературознавства В.Галаган); “В.Домашовець — дослідник шевченкових інтерпретацій “Давидових псалмів” (О.Орищенко — студентка 2 курсу інституту філології Чорноморського державного університету імені П.Могили; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та історії літератури І.Береза); “Роль пейзажу в романі І.Багряного «Тигролови»” (Г.Беркут — студентка 3 курсу факультету української філології Уманського державного педагогічного університету імені П.Тичини; науковий керівник — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури та українознавства Л.Пархета); “Особливості змалювання образу І.Мазепи у романі-пенталогії Б.Лепкого «Мазепа»” (С.Кобець — студентка 4 курсу Глухівського національного педагогічного університету імені О.Довженка; науковий керівник — В.Гриневич); “Тема визвольних змагань українців за романом У.Самчука «Чого не гоїть вогонь»” (С.Єна — студентка 1 курсу Глухівського національного педагогічного універ-

ситету імені О.Довженка; науковий керівник — В.Грине-
вич); “Доля України та народу у романі У.Самчука «Ост»”
(О.Мельник — студентка 1 курсу Глухівського національ-
ного педагогічного університету імені О.Довженка; науко-
вий керівник — В.Гриневич); “Біблійно-християнські
мотиви та образи у романі Івана Багряного «Сад Гетсиман-
ський»” (Т.М’яковська — студентка 1 курсу Глухівського
національного педагогічного університету імені О.Дов-
женка; науковий керівник — В.Гриневич); “Специфіка
творення образу Маргінала у творчості письменників
діаспори” (Наталія Ізергіна — магістрантка 5 курсу
Глухівського національного педагогічного університету
імені О.Довженка; науковий керівник — В.Гриневич);
“Приватне і громадське в епістолярії У.Самчука” (Є.Хо-
менко — магістрантка 6 курсу факультету філології та
журналістики Черкаського національного університету
імені Б.Хмельницького; науковий керівник — доктор
філологічних наук, доцент кафедри літератури та компа-
ративістики Л.Кавун); “Неоміфологізм у романах Емми
Андієвської та Валерія Шевчука” (Т.Кухта — студентка 4
курсу факультету філології та журналістики Херсонського
державного університету; науковий керівник — кандидат
філологічних наук, доцент кафедри українського літерату-
рознавства Н.Чухонцева); “Українська правда з вуст
публіциста Романа Рахманного” (В.Омельчук — студентка
3 курсу інституту філології та журналістики Вінницького
державного педагогічного університету імені М.Коцюбин-
ського; науковий керівник — кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українського літературознавства В.Ган-
зюк); “Публіцистика Уласа Самчука в контексті україн-
ського державотворення” (В.Стафікопуло — студентка 3
курсу факультету філології та журналістики Херсонського
державного університету; науковий керівник — кандидат
філологічних наук, доцент кафедри журналістики О.Рем-
бецька); “Улас Самчук як редактор газети “Волинь” 1941-
1943 рр.” (А.Шахватава — студентка 3 курсу факультету
філології та журналістики Херсонського державного
університету; науковий керівник — кандидат філологічних
наук, доцент кафедри журналістики О.Рембецька); “Жанро-
ві форми і поетика історичної прози Ю.Косача” (А.Губанова
— студентка 4 курсу факультету філології та журналістики
Херсонського державного університету; науковий керівник
— кандидат філологічних наук, доцент кафедри україн-

ського літературознавства Н.Чухонцева); “Мотив жіночої долі у прозі У.Самчука” (І.Мосейчук — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Миколаївського державного університету імені В.Сухомлинського; науковий керівник — доцент кафедри української літератури і методики навчання Л.Водяна); “Окреслення дискурсу християнських цінностей української діаспори в україномовній пресі США періоду кінця 1940-х — 1985-х рр.”; (В.Дігтяренко — студент магістерської програми з журналістики Українського католицького університету; науковий керівник — доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри журналістики українського католицького університету Ю.Фінклер); “Жіночі типи у творчості В.Винниченка” (Л.Скора — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Миколаївського державного університету імені В.Сухомлинського; науковий керівник — доцент кафедри української літератури і методики навчання Л.Водяна).

Секція “Компаративістика. Лінгвістика. Методика вивчення літератури української діаспори” розглянула проблеми, винесені в доповідях “Особливості ідіостилу Тодося Осьмачки” (О.Наливай — студентка 2 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Н.Чухонцева); “Форми інтертекстуальності в поезії Євгена Маланюка” (І.Серова — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Л.Бондаренко); “Складнопідрядні з’ясувальні речення в ідіостилі В.Винниченка” (Ю.Козій — магістрантка 6 курсу факультету філології та журналістики Черкаського національного університету імені Б.Хмельницького; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального і слов’янського мовознавства Л.Шитик); “Лінгвостилістичні особливості художньої прози Аскольда Мельничука” (В.Бурик — студентка 3 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українського літературознавства В.Мелконян); “Тропеїчні засоби у романі Ігоря Качуровського «Дім над кручею»” (О.Божко — студентка 4 курсу факуль-

тету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Г.Гайдученко); “Специфіка вираження гендерних стосунків у поезії Олени Теліги та Оксани Забужко” (Я.Антоненко — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Г.Гайдученко); “Функції застарілої лексики у романі Юрія Косача «Володарка понтиди»” (І.Давидюк — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Н.Чухонцева); “Формування літературної компетентності учнів під час вивчення “Казки про яян” Емми Андієвської” (А.Соколовська — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Л.Бондаренко); “Специфіка вивчення новели (на прикладі твору Володимира Винниченка “Момент”)” (О.Місків — студентка 3 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Л.Бондаренко); “Методика вивчення автобіографічного твору (на матеріалі роману І.Багряного “Тигрлови”)” (Ю.Данилова — студентка 3 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Л.Бондаренко); “Особливості вивчення казки-притчі (на матеріалі твору Емми Андієвської “Казка про яян”)” (М.Стогній — студентка 3 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Л.Бондаренко); “Особистісно орієнтоване вивчення поезій Яра Славутича на уроках літературного краєзнавства” (О.Панченко — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Л.Бондаренко);

“Естетичне виховання при вивченні творчості Є.Маланюка” (В.Беляєва — студентка 2 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Н.Чухонцева); “Метафора в поетичному ідіостилі Т.Осьмачки” (Ю.Горохольська — студентка 3 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства О.Марабута); “Розробка теми рідної мови в творчості М.Куліша та І.Багряного” (Ірина Ринковська — студентка 4 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства І.Немченко); “Національні концепти у творчості О. Забужко та М.Гретковської: компаративний аспект” (Н.Моїсеєнко — студентка 4 курсу інституту філології Чорноморського державного університету імені П.Могили; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та історії літератури В.Руссова); “Поезія Ольжича в критичній спадщині О.Тарнавського та І.Качуровського” (В.Клещевнікова — студентка 3 курсу інституту філології Чорноморського державного університету імені П.Могили; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та історії літератури В.Руссова); “Символіка романів-антиутопій В.Винниченка «Лепрозорій» та О.Хакслі «Чудовий новий світ»” (А.Нагачевська — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства Т.Бахтіарова); “Лексика сакральної сфери у поезіях Віри Вовк” (М.Краєва — студентка 4 курсу факультету української філології Уманського державного педагогічного університету імені П.Тичини; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та методики її навчання О.Зелінська); “Специфіка епітетів у поезії Віри Вовк” (Т.Шмалюх — студентка 5 курсу факультету української філології Уманського державного педагогічного університету імені П.Тичини; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та методики її навчання О.Зелінська);

“Функціональне навантаження звертань у поезіях Є.Маланюка” (А.Вдовиченко — студентка 3 курсу факультету української філології Уманського державного педагогічного університету імені П.Тичини; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та методики її навчання Т.Тищенко); “Функції парцельованих структур в ідіостилі Олега Ольжича” (Є.Гасай — студентка 2 курсу Донецького національного університету; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та методики лінгвістики М.Вінтонів); “Авторські неологізми у творчості сучасних письменників діаспори” (Д.Тяско — магістрантка 6 курсу факультету філології та журналістики Черкаського національного університету імені Б.Хмельницького; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального і слов’янського мовознавства Л.Шитик); “Реалізація категорії мети в системі складного речення (на матеріалі творів Івана Багряного)” (О.Хаустова — студентка 5 курсу факультету філології та журналістики Черкаського національного університету імені Б.Хмельницького; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального і слов’янського мовознавства А.Таран); “Семантичні процеси в лексиконі сучасних письменників діаспори” (А.Кисельова — магістрантка 6 курсу факультету філології та журналістики Черкаського національного університету імені Б.Хмельницького; науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального і слов’янського мовознавства Л.Шитик); “Лексико-семантичне поле мистецтва у поетичній творчості Ліни Костенко” (Т.Дига — студентка 1 курсу Глухівського національного педагогічного університету імені О.Довженка; науковий керівник — Н.Баранник).

Конференція минула як на одному подиху, висвічуючи неабиякий науковий потенціал сучасної вузівської молоді. Учасники роз’їхалися, але ненадовго. До зустрічі в Херсоні на VI Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції “Література української діаспори у світовому історико-культурному контексті” у 2015 році!

Павло Параскевич

Херсонщина вшанувала Олеся Гончара

3-го квітня минуло 95 років з дня народження видатного письменника, громадського діяча, автора “Щоденників” (2002-2004), літературно-критичних книг та статей. Лауреат найпрестижніших премій та відзнак (Ленінської, трьох державних, Національної ім. Т.Г.Шевченка, літературної ім.О.Фадеева), Герой Соціалістичної Праці, Герой України ... він понад 30 років був справжнім народним депутатом від 60 виборчого округу у Раді Національностей колишньої Верховної Ради від Херсонщини і чесно виконував обов’язки перед виборцями і зробив багато корисних справ для наших земляків. А їх чимало. При Гончаревій допомозі та підтримці були збудовані школа у радгоспі “Перше травня” Голопристанського району. З’явилася лікарня у Високопіллі, зведено будинки культури, відкриті музеї у Херсоні (літературний музей-квартира Б.Лавренюва та художній імені О.Шовкуненка). Відчутна дециця О.Гончара — у побудові обласної універсальної наукової бібліотеки, яка цілком заслужено носить його ім’я, нового корпусу педінституту (нині університету). Звертаючись до міністра освіти з приводу закриття восьмирічної школи у Таврійську, він допоміг вирішити прохання виборців. Письменник, при підтримці міністра меліорації і водного господарства, посприяв жителям Станіслава в укріпленні морського берега. Було виділено автобус для лікарні села Качкарівки, знайдено кошти на будівництво асфальтової дороги між Бериславом і Великою Олександрівкою.

У “Щоденнику” О.Гончар записав: “Моя філософія — роби людям добро”, “Моя професія мислити — мислити образами”. І цього принципу митець чітко дотримувався. Херсонці вдячні йому за ці добрі справи та теплі слова — привітання жителям Херсона, Нової Каховки, а також інших міст і сіл, за влаштування багатьох приватних справ. Асканійцям письменник щиро дякував за висунення кандидатом у депутати. Варто згадати, що

О.Гончар грошову частину Ленінської премії передав на придбання книг для сільських бібліотек, а державну за роман “Твоя зоря” — на придбання візків для інвалідів. Він згадував, що довелося бачити “цей край в зимах і веснах, в красі золотих урожаїв і в шаленстві суховітриць, доводилось зустрічати безліч виявів людської мужності, трудової майстерності, хвилюючих свідчень зворушливої людяності, безприкладної доброти, близький тобі цей край ще й тим, що він ставав коліскою твоїх книг”. Не один образ художніх творів був навіяний саме зустріччю з людьми цього краю, з чабанами і мореплавцями, з будівниками каналів, з механізаторами і вчителями, глибоко в душу входило те, що бачилось тут на ранкових і вечірніх зорях, про що розмовлялося з людьми. “Як багато там друзів, які чудові люди, які самовіддані трударі, що ти їх зустрічав на заводах і в цехах, і на лиманах дніпровських. Вітаю того, хто буде корабель, хто вирощує колос, хто в школі готує дитину до великого життя, хто горінням свого таланту створює книгу — славна такими людьми херсонська земля”. І таких думок у О.Гончара про Херсонщину та її трударів безліч. Їх можна було б наводити і наводити. Зустрічався і захоплювався він молоддю і ветеранами.

Митець жваво листувався з письменниками, вчителями, учнями, студентами, курсантами, виборцями. Часто згадує він у своїх книгах, щоденниках трудівників наших сіл і міст, а головне — майстерно відтворює їхні постаті, із захопленням і любов’ю живописує природу Таврії.

Цьогорічне відзначення 95-річчя від дня народження О.Гончара на Херсонщині відзначалось більшою організованістю, винахідливістю й багатоманітністю. Відбулося багато цікавих, продуманих заходів. Обласна універсальна наукова бібліотека, яка носить ім’я ювіляра, провела дні Олеся Гончара (2, 4 і 6-го квітня). 2-го відбувся літературно-мистецький вечір “Лицар таврійських просторів”, а 4 і 6-го — відділи краєзнавчий і рідкісних і цінних видань презентували проект — бібліографію “О.Гончар про Херсонщину”, заслухали спомини читачів “Згадаймо про О.Гончара”, переглянули підготовлену виставку, де можна було побачити книги з автографами, фотографії, листи і матеріали з краєзнавчого музею. Клуб “Еліт” провів ювілейне засідання, присвячене 95-річчю О.Гончара. Херсонський державний університет провів

регіональну наукову конференцію “Духовний світ творчості Олеса Гончара”.

Ряд змістовних і оригінальних заходів підготували й провели телебачення та обласне радіо “Скіфія”: інтерв’ю, інформацію про ювілей, відкритий ефір “О.Гончар і наш край”, засідання “Книжкової шафи” та інші.

95-річчю від дня народження видатного письменника України було присвячене святкове засідання “Літературної криниці” юнацької бібліотеки імені Б.Лавреньова “А я напишу — Україні!”, на яку запросили учнів херсонського обласного ліцею. Діти мали нагоду поспілкуватися з автором книжки “Олесь Гончар і Херсонщина”, кандидатом філологічних наук, почесним викладачем Херсонського держуніверситету П.Параскевичем. Бібліотека № 13 ім. Б.Грінченка провела “День краєзнавця”, присвячений ювілеєві: “Будівничий соборів наших душ”. Бібліотеки №23 та №9 імені Івана Багряного провели бесіди з учнями та читачами про зв’язок О.Гончара з нашим краєм та переглянули телефільм “Зодчий душі живої”, уривки з інших телестрічок, підготовлених своїми силами. До ювілейних заходів у згаданих бібліотеках і навчальних закладах були підготовлені книжкові виставки (видання з автографами, ксерокопії окремих фото-знімків та листів), читались поезії О.Гончара та твори про нього. Окремі уривки проведених заходів були записані на диски і передані на сайт родини Олеса Терентійовича. <http://prosvilib.i-psys.net>

Такі заходи допоможуть привернути увагу до читання та осмислення творчості О.Гончара, його “Щоденників” та літературно-критичних праць, споминів про нього рідних, друзів, близьких до нього людей. Учасники названих заходів, зокрема регіональної наукової конференції “Духовний світ творчості Олеса Гончара” конференції ще раз порушили клопотання про вшанування пам’яті Всесвітнього інтелектуала, дорогої для нас Людини (пропонується відкрити меморіальну дошку, назвати вулицю та одну зі шкіл Херсона його ім’ям).

Олена Горбачова

Брати Капранови та їх нове українознавче видання

8 листопада 2013 року до стін Херсонського державного університету завітали Дмитро та Віталій Капранови – відомі письменники, публіцисти, громадські діячі. Вони презентували свою книгу – «Історія незалежності України».

Нагадаємо, що брати Капранови народилися 24 липня 1967 року в Дубоссарах тодішньої Молдавської Радянської Соціалістичної Республіки (тепер Молдова). Вони мають вищу освіту – навчалися в Уральському політехнічному інституті у м.Свердловську (нині Єкатеринбург) та Московському енергетичному інституті. Їхній фах – технічна кібернетика.

Задля зустрічі з братами Капрановими на факультеті філології та журналістики Херсонського державного університету у щонайбільшу аудиторію зібралося стільки людей, що це приміщення ще й не бачило такої кількості студентів та викладачів одразу. Усі місця вже були зайняті, а народ усе надходив і десь тулився. Очікували гостей. І от цілковита тиша. Зайшов Дмитро Капранов, привітався та попросив вибачення за Віталія і сказав, що той запізниться. Та присутність лише одного брата не заважала нам, глядачам, затамувати подих та слідкувати очима за письменником. Усмішка не сходила з його вуст, він весело почав розповідати про задум створення нової книги. Зазначив, що коли його діти запитали, як усе це можна вивчити, показуючи на шкільний підручник з історії (при підготовці до ЗНО), то виникла одразу думка написати власну «Історію України».

Раптово до приміщення зайшов Віталій Капранов і надалі брати вже разом презентували книгу. Її перевагою є те, що написане це видання доступною для дорослих та дітей мовою. Адже коли науковці пишуть підручники, то вони часто викладають лише сухі факти, не задумуючись над тим, як це важко сприймає читач. А брати Капранови виклали матеріал надзвичайно цікаво. Чесно сказати, я в це не вірила, поки особисто не взяла до рук оцей скарб.

Під час зустрічі всім присутнім роздали примірники, щоб побачили, про що йде мова. Ми з захопленням гортали кожну сторінку, роздивляючись малюнки. На 80-ти сторінках охоплено дев'ять тисяч літ – від трипільської культури до проголошення незалежності у 1991 році. На кожному розвороті – комікс, мапа, портрет ключової постаті періоду та коротка історична довідка. Автори запевняли, що короткий і зрозумілий виклад подій минулого разом із мальованими історіями дозволить читачам легко зорієнтуватися у такому складному питанні, як походження Української держави та боротьба за її незалежність. Промову брати пересипали піснями власного виконання. Люди були вражені почутим, фотографували та знімали на відео виступи. Цікаво було спостерігати за цими талановитими людьми. Брати Капранови не тільки самобутні письменники, вони ще й грають на музичних інструментах, співають, вони дійсно, як то кажуть у народі, «душа компанії». Коли вже все було сказано, гості оголосили, що тепер забиратимуть примірники назад, а хто хоче собі придбати, той повертає не книжечку, а цінну «бумажечку із зображенням Михайла Грушевського». Багато хто так і зробив. Підписували: «Вільним синам України». По закінченню всі бажаючі фотографувалися з письменниками на пам'ять.

Зустріч із братами Капрановими для багатьох стала справжнім святом, а ще уроком високої любові до України та її народу. Як знати, можливо, через якесь десятиліття твори цих митців будуть вивчатися у загальноосвітніх школах, поряд із хрестоматійними текстами Т. Шевченка та І. Франка, В. Симоненка чи Д. Павличка.

ІНФОРМУЄ ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ

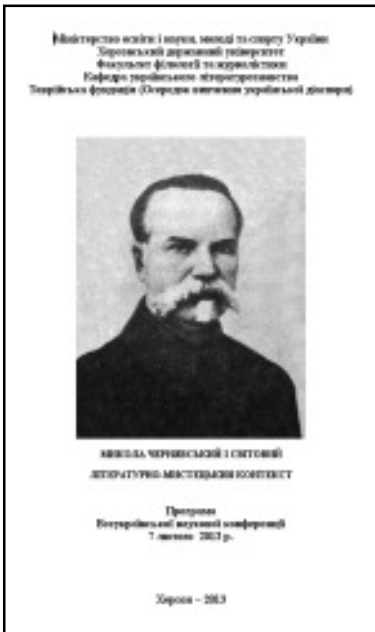
За наслідками 2012-2013 навчального року стипендію Яра Славутича отримали студенти:

1. Ірина Бардашевська
2. Вікторія Коротєєва
3. Тетяна Кухта
4. Альона Манолє
5. Анастасія Туранова

Микола Чернявський і сучасність

7 лютого 2013 року на факультеті філології та журналістики Херсонського державного університету було проведено Всеукраїнську наукову конференцію “Микола Чернявський і світовий літературно-мистецький контекст” з нагоди 145-річчя від дня народження визначного письменника-філософа, громадського діяча, педагога, перекладача, публіциста й критика.

У роботі цього форуму взяли участь відомі науковці з різних міст України і початківці. Серед них — викладачі, аспіранти, студенти вищих навчальних закладів, учителі загальноосвітніх шкіл. Це представники Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України (м.Київ), Інституту педагогіки НАПН України (м. Київ), Глухівського агротехнічного інституту імені С.Ковпака Сумського НАУ, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г.Сковороди, Ужгородського національного університету, Дніпропетровського національного університету, Запорізького державного медичного університету, КВНЗ “Херсонська академія неперервної освіти”; Київського національного університету імені Т.Шевченка; Миколаївського державного університету імені В.Сухомилинського; Національної спілки журналістів України; Національної спілки письменників України; Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова (м. Київ); Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ); Національного університету державної податкової служби

України (м. Ірпінь); Новокаховського гуманітарного інституту “Україна”; Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Ушинського (м. Одеса); Сумського державного педагогічного університету імені А.Макаренка; Таврійської фундації (ОВУД); Херсонського державного університету; Херсонського інституту МАУП; Херсонського національного технічного університету; Херсонського обласного краєзнавчого музею; Черкаського національного університету імені Б.Хмельницького; Чорноморського державного університету імені П.Могили (м. Миколаїв), Академічного ліцею імені О.Мішукова при Херсонському державному університеті, Херсонської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 15. Мали можливість виступити з доповідями репрезентанти Херсонської міської організації Народного руху України, Херсонської обласної організації Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т.Шевченка.

Учасники конференції розглянули широкий спектр проблем українського літературознавства:

- Микола Чернявський і громадська діяльність;
- Микола Чернявський і фольклор;
- видавнича діяльність Миколи Чернявського;
- поетична, прозова, публіцистична, епістолярна спадщина письменника;
- мовна майстерність митця;
- методика вивчення творів М. Чернявського на заняттях з мови та літератури у вузі та загальноосвітній школі;
- Микола Чернявський і культурно-просвітницький рух на Херсонщині у першій третині ХХ ст.

У пленарній частині були заслухані доповіді: “Фольклорні контамінації у творенні прозово-ліричної оповіді” (Н.Науменко, доктор філологічних наук, професор кафедри українознавства, Національний університет харчових технологій, м.Київ); “Рецепція античності у творчості М.Чернявського на тлі літературно-естетичних пошуків кінця ХІХ — поч. ХХ ст.” (О.Турган, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри культурології та українознавства, Запорізький державний медичний університет); “Епістолярій М.Чернявського як джерело вивчення життя і творчості письменника” (С.Кіраль, доктор філологічних наук, професор кафедри української, англійської і латинської мов імені М.Драй-Хмари, Національний університет біоресурсів і природокористування України, академік Академії вищої освіти України, м.Київ); “Образ

України в поезіях Миколи Чернявського” (І.Лопушинський, доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Херсонський національний технічний університет); “Літописний мотив “євшан-зілля” у поетичній інтерпретації Миколи Чернявського, Івана Франка, Миколи Вороного та Олександра Олеса” (В.Погребенник, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури, Національний університет імені М.Драгоманова); “Тарас Шевченко і Микола Чернявський: аспекти творчої взаємодії” (Я.Голобородько, доктор філологічних наук, професор, академік АПСН, завідувач кафедри теорії та практики викладання гуманітарних дисциплін КВНЗ “Херсонська академія неперервної освіти”); “Фразеологічне багатство творів М.Чернявського” (В.Олексенко, доктор філологічних наук, професор, декан факультету філології та журналістики, Херсонський державний університет); “Україна в моєму серці” (М.Чернявський)” (А.Поповський, доктор філологічних наук, професор кафедри українознавства, Дніпропетровська юридична академія); “Поезія Й.В. Гете і Г.Гейне у перекладах М.Чернявського” (Л.Белехова, доктор філологічних наук, професор кафедри англійської мови та методики її викладання, Херсонський державний університет); “М.Чернявський і сучасність” (М.Василенко, голова Таврійської фундації (ОВУД), член Національної спілки письменників України).

Під час роботи літературознавчої секції обговорювалися такі питання: “Фольклорні витоки творчості М.Чернявського” (О.Вергій, доктор філологічних наук, Сумський державний педагогічний університет імені А.Макаренка); “М.Чернявський і М.Коцюбинський: аспекти художнього діалогу” (Т.Гребенюк, доктор філологічних наук, професор кафедри культурології та українознавства, Запорізький державний медичний університет); “Семантика зооморфних образів у прозі М.Коцюбинського та М.Чернявського” (А.Меншій, кандидат філологічних наук, доцент, Миколаївський національний університет імені В.Сухомлинського); “Міфологема долі в поезії М.Чернявського” (А.Демченко, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри українського літературознавства, Херсонський державний університет); “Пейзажно-медитативна лірика М.Чернявського” (Н.Чухонцева, кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства, Херсонський

державний університет); “Ідейно-тематична концепція народництва у повісті “Блискавиці” М.Чернявського” (В.Загороднюк, кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики, Херсонський державний університет); “Жанрові модифікації повісті у творчості Миколи Чернявського” (Н.Сидоренко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології, Херсонський державний університет); “Постать М.Чернявського як складова системи моральних цінностей українця” (В.Демченко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Херсонський національний технічний університет); “Мотив суспільної катастрофи у творчості Миколи Чернявського та Ярослава Верещака” (Л.Бондар, кандидат філологічних наук, докторант кафедри новітньої української літератури, Київський національний університет імені Т.Шевченка); “Психологізм повістей М.Чернявського” (І.Берега, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та історії літератури, Чорноморський державний університет імені П.Могили, м. Миколаїв); “Архетипні образи в поезії М.Чернявського (В.Руссова, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та історії літератури, Чорноморський державний університет імені П.Могили, м. Миколаїв); “Традиційно-образні структури в ліриці М.Чернявського” (Ю.Ганощенко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри культурології та українознавства, Запорізький державний медичний університет); “Проблемно-тематичний діапазон творчості М.Чернявського” (О.Сидоренко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри культурології та українознавства, Запорізький державний медичний університет); “Міфопоетика творчості М.Чернявського” (Т.Шадріна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри культурології та українознавства, Запорізький державний медичний університет); “Мариністика письменників-земляків М.Чернявського і Б.Лавренюва” (С.Беляєва, кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури та культури імені проф. О.Мішукова, Херсонський державний університет); “Культурологічні аспекти творчості М.Чернявського” (Т.Хома, кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури та культури імені проф. О.Мішукова, Херсонський державний університет); “Новелістика М.Чернявського: концептуальна парадигма функціонування у творчій спадщині митця” (О.Горбонос,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури та культури імені проф. О.Мішукова, Херсонський державний університет); “Психологія творчості у ліриці Миколи Чернявського” (Л.Корівчак, кандидат філологічних наук, викладач кафедри українського літературознавства, Херсонський державний університет); “Полістилізм творчого доробку М. Чернявського” (Л.Йолкіна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури, національний педагогічний університет імені М.Драгоманова, м. Київ); “Поезія Миколи Чернявського і фольклор” (Н.Осьмак, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури, національний педагогічний університет імені М.Драгоманова, м. Київ); “Княжа Русь-Україна у художньому моделюванні Миколи Чернявського і Василя Пачовського” (Т.Бикова, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури, національний педагогічний університет імені М.Драгоманова, м. Київ); “Урбаністичні мотиви у ліриці С.Черкасенка (цикли “Усміх міста”, “Діти міста”)” (О.Кузьма, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури, ВНЗ “Ужгородський національний університет”); “Міфологема саду у творчості М.Чернявського та поетів-шістдесятників” (Т.Бахтіарова, кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства, Херсонський державний університет); “М.Чернявський: штрихи до психобіографії” (І.Сивкова, старший викладач кафедри української літератури і компаративістики, Черкаський національний університет імені Б.Хмельницького); “До питання про різночитання в датуванні смерті М. Чернявського” (І.Немченко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства, Херсонський державний університет); “Мовна палітра оповідань М.Чернявського” (Ю.Датченко, кандидат філологічних наук, доцент, Дніпропетровський національний університет); “Жіночі типи в малій прозі М.Чернявського” (Г.Немченко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського літературознавства, Херсонський державний університет); “Твори Миколи Чернявського у дитячому читанні” (В.Галаган, старший викладач кафедри українського літературознавства, Херсонський державний університет); “Елементи літературної критики в епістоляріях М.Чернявського та Б.Грінченка (М.Чорна, викладач кафедри українського літературознавства, Херсонський державний університет);

“Палітра жіночих образів у творчому доробку М. Чернявського” (К.Твердовська, асистент кафедри журналістики, Херсонський державний університет); “Міфологема місяця в поезії Миколи Чернявського” (Т.Цепкало, аспірант кафедри українського літературознавства, Херсонський державний університет); “Принципи втілення рослинного культу язичників у поезії Ю. Клена та М. Чернявського” (Ю.Соломахіна, аспірантка кафедри світової літератури та культури імені проф. О. Мішукова, Херсонський державний університет); “Образ Івана Мазепи в поемах С.Руданського та М.Чернявського” (І.Бардашевська, магістрант кафедри українського літературознавства, Херсонський державний університет); “Образи гетьманів у творах І.Нечуя-Левицького, С.Черкасенка та М.Чернявського (І.Зелена, магістрант кафедри українського літературознавства, Херсонський державний університет); “Космогонічна символіка в поезії Миколи Чернявського та Богдана-Ігоря Антонича” (Л.Лебедева, магістрант кафедри українського літературознавства, Херсонський державний університет); “Міфологема моря в поезії Миколи Чернявського та Яра Славутича” (В.Коротєєва, студентка факультету філології та журналістики, Херсонський державний університет); “Античні мотиви у поезії М.Зерова та М.Чернявського” (Ю.Грабовська, студентка факультету філології та журналістики, Херсонський державний університет); “Тема рідної мови в творах М.Чернявського та М.Куліша” (А.Лецько, студентка факультету філології та журналістики, Херсонський державний університет).

Секція “Мовознавство” гостинно запросила на засідання доповідачів з такими темами: “Мовно-художня практика Миколи Чернявського” (О.Копусь, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Ушинського, м. Одеса); “Лінгвостилістичні особливості поетичної трилогії М.Чернявського “Поезії. Книга. Молодість” (Г.Гайдученко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та соціолінгвістики, Херсонський державний університет); “Структурно-семантичні типи порівняльних конструкцій у творах Миколи Чернявського” (В.Тихоша, кандидат педагогічних наук, професор кафедри української мови та соціолінгвістики, Херсонський державний університет); “Синтаксичні засоби вираження оцінки в поетичних

творах М.Чернявського” (В.Грицина, кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовної освіти, Херсонський державний університет); “Семантичні особливості дієслів у концептуальному просторі поетичних творів М.Чернявського” (С.Омельчук, кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри мовознавства, Херсонський державний університет); “Риторичні фігури як мовний феномен поезії М. Чернявського” (А.Воробйова, старший викладач кафедри мовної освіти, Херсонський державний університет); “Прості ускладнені конструкції у поетичному мовленні Миколи Чернявського (О.Карабута, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та соціолінгвістики, Херсонський державний університет); “Засоби творення мовної експресії в поетичному доробку М.Чернявського” (С.Климович, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови та соціолінгвістики, Херсонський державний університет); “Контекстуальні синоніми у творах М.Чернявського” (С.Мартош, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та соціолінгвістики, Херсонський державний університет); “Тропеїчні засоби у збірці “Зоря” М.Чернявського” (Л.Власенко, викладач кафедри української мови та соціолінгвістики, Херсонський державний університет); “Мовне вираження концептів “відчуття” і “почуття” у творах М.Чернявського” (І.Гайдаєнко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовознавства, Херсонський державний університет); “Лексико-семантичні особливості мови прози М.Чернявського” (Т.Окунович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мовознавства, Херсонський державний університет); “Вербалізація концепту “переміщення” у творах М.Чернявського” (О.Митрофанова, кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовознавства, Херсонський державний університет); “Мариністична лексика у поезії Дж. Байрона і М.Чернявського” (В.Мелконян, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мовознавства, Херсонський державний університет); “Семантика символів у поезії П.Б. Шеллі та М.Чернявського” (Л.Радочинська, старший викладач кафедри мовознавства, Херсонський державний університет); “Семантичне поле темпоральних прикметників на матеріалі прозових творів М.Чернявського” (А.Клочкова, аспірант кафедри української мови та соціолінгвістики, Херсонський державний університет); “Мова поетичних творів Миколи Чернявсько-

го у лінгвокультурному аспекті” (Ю.Омельчук, асистент кафедри мовознавства, Херсонський державний університет); “Вербальні символи як репрезентанти ідіостилю поезії Миколи Чернявського кінця ХІХ століття” (Н.Погорлецька, асистент кафедри української мови та соціолінгвістики, Херсонський державний університет); “Інтертекстуальність у ліриці М.Чернявського херсонського періоду” (Г.Чирик, асистент кафедри мовознавства, Херсонський державний університет); “Експресивно-виражальні засоби мови художньої прози М.Чернявського” (Д.Агеєнко, секретар факультету філології та журналістики, Херсонський державний університет); “Наративні структури художньої прози М.Чернявського” (Н.Чаура, диспетчер факультету філології та журналістики, Херсонський державний університет); “Творчість М.Чернявського в аспекті концепції поетичної мови О.Потебні” (О.Ніколенко, методист заочної та екстернатної форм навчання факультету філології та журналістики, Херсонський державний університет); “Семантика та функції символів у художній прозі М.Чернявського та М.Хвильового” (Т.Лещенко, магістрант кафедри мови та соціолінгвістики, Херсонський державний університет); “Лінгвостилістичні особливості поезій Миколи Чернявського і Павла Тичини” (А.Хомула, магістрант кафедри мовознавства, Херсонський державний університет); “Семантика та функціонування лексем на позначення емоцій, почуттів і відчуттів у художній прозі М.Чернявського” (О.Ковтун, магістрант кафедри мовознавства, Херсонський державний університет); “Вияви фемінності й маскулінності у фразео-семантичній системі художньої прози М.Чернявського” (О.Долженко, магістрант кафедри мовознавства, Херсонський державний університет); “Гідроніми Херсонської області в ономастичному просторі творчості М.Чернявського” (М.Лозович, магістрант кафедри журналістики, Херсонський державний університет); “Топонімія міста Херсона у ліриці М.Чернявського” (Т.Радул, магістрант кафедри журналістики, Херсонський державний університет).

Секція “Краєзнавство. Публіцистика. Педагогіка” розглядала найширший спектр проблем: “Інтелектуальне оточення М.Чернявського 1920-х років: листування з академіком С.Єфремовим” (С.Водотика, доктор історичних наук, професор кафедри історії України та методики викладання, Херсонський державний університет);

Л.Савенок, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та методики викладання, Херсонський державний університет); “Судові вироки М.Чернявському: юридичний аспект” (С.Діденко, заслужений юрист України, кандидат юридичних наук, доцент, директор Херсонського інституту МАУМП); “Матеріали про життя і творчість М. Чернявського в експозиції літературного відділу Херсонського обласного краєзнавчого музею” (Г.Мартінова, старший науковий співробітник, завідувач літературного відділу Херсонського обласного краєзнавчого музею); “Культуртрегерська діяльність М. Чернявського на Херсонщині” (Н.Шушляннікова, кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології, Херсонський державний університет); “Віктор Петров (Домонтович) у літературно-мистецькому контексті 1920-х років” (В.Андреев, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри всесвітньої історії та історіографії, Херсонський державний університет); “О.Лотоцький та М.Чернявський: спільні професійні та ідейні уподобання” (Г.Михайленко, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та історіографії, Херсонський державний університет); “М.Чернявський як організатор культурно-просвітницького руху на півдні України (перша третина ХХ ст.)” (І.Чорноіваненко, аспірантка кафедри всесвітньої історії та історіографії, Херсонський державний університет); “Стан джерельної бази щодо діяльності М.Чернявського у Херсонському губернському земстві” (Н.Кузовова, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та методики викладання, Херсонський державний університет); “Роль М.Чернявського в заснуванні та діяльності суспільно-політичного товариства “Українська хата” в Херсоні” (А.Кучеренко, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та методики викладання, Херсонський державний університет); “Чернігівський період життя і творчості М.Чернявського” (В.Павлусь, викладач кафедри всесвітньої історії та історіографії, Херсонський державний університет); “Роль М.Чернявського та “Української хати” у створенні національного кооперативного руху в Херсоні” (Г.Цибулєнко, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та методики викладання, Херсонський державний

університет); “Діяльність М.Чернявського у складі ради херсонського товариства “Просвіта” (Л.Цибуленко, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та методики викладання, Херсонський державний університет); “Громадсько-політична діяльність М.Чернявського у 20-ті рр. ХХ ст.” (В.Павленко, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та методики викладання, Херсонський державний університет); “Просвітницька діяльність М.Чернявського на Херсонщині” (Г.Батенко, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та методики викладання, Херсонський державний університет); “М.Чернявський у національно-культурницькому русі Херсонщини” (М.Степаненко, аспірант кафедри історії України та методики викладання, Херсонський державний університет); “Публіцистичні твори М.Чернявського у “Віснику товариства «Українська хата»” (О.Рембецька, кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики, Херсонський державний університет); “Літературно-краєзнавча екскурсія як засіб залучення учнів до процесу творчої діяльності митця (на основі поетичної спадщини Миколи Чернявського)” (І.Цуркан, кандидат філологічних наук, доцент кафедри туризму, Херсонський державний університет); “Діяльність М.Чернявського в процесі становлення української преси” (Т.Коваль, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри журналістики, Херсонський державний університет); “Екстралінгвістичні чинники формування М.Чернявського як редактора і видавця” (Ю.Юріна, викладач кафедри журналістики, Херсонський державний університет); “Роль М.Чернявського у журналістикознавчому процесі початку ХХ століття” (Н.Орлов, старший викладач кафедри журналістики, Херсонський державний університет); “М.Чернявський і преса Херсонщини” (Я.Гаврилова, викладач кафедри журналістики, Херсонський державний університет); “Публіцистика М.Чернявського” (В.Кулик, член Національної спілки письменників України та Національної спілки журналістів України); “М.Чернявський і альманахові видання в Україні 1900-х рр.” (М.Каляка, член Національної спілки письменників України); “М.Чернявський і діяльність херсонської

“Просвіти” (О.Олексюк голова Херсонської обласної організації Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т.Шевченка); “М.Чернявський і державотворчі процеси на Херсонщині часів УНР” (П.Гавриш, голова Херсонської міської організації Народного руху України); “М. Чернявський — редактор альманахових видань початку ХХ століття” (А.Калініна, учитель української мови та літератури Херсонської ЗОШ №15); “Микола Чернявський як упорядник літературних альманахів “З потоку життя” та «Перша ластівка»” (В.Лубчак, аспірант відділу української літератури ХХ століття, Інститут літератури ім. Т.Шевченка НАН України (м. Київ)); “Значення діяльності Миколи Чернявського для створення періодики українською мовою” (В.Царенкова, асистент кафедри журналістики, Херсонський державний університет); “М. Чернявський на сторінках української періодики першої чверті ХХ століття” (І.Антипенко, спеціальний кореспондент Херсонської газети “Новий день”, позаштатний кореспондент газети “День”); “Компетентнісний підхід до вивчення символізму як характерної риси творчості Миколи Чернявського” (Н.Логвіненко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії літературної освіти, Інститут педагогіки НАПН України (м. Київ)); “Біографічний метод у вивченні життя і творчості Миколи Чернявського” (Н.Дига, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української і зарубіжної літератури та методики навчання, ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г.Сковороди”); “Навчання іноземних студентів евфонії української мови засобами творів М.Чернявського” (Н.Чабан, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мовної освіти, Херсонський державний університет); “Особливості вивчення творчості М.Чернявського в старшій школі” (Л.Бондаренко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українського літературознавства, Херсонський державний університет); “Потенціал творів М.Чернявського в розвитку літературознавчої компетентності студентів” (О.Мірошниченко, викладач світової літератури, Глухівський агротехнічний інститут імені С.Ковпака Сумського НАУ); “Педагогічна діяльність Миколи Чернявського у навчальних закладах Херсона” (О.Бовдир, кандидат педа-

гогічних наук, доцент кафедри гуманітарно-природничих дисциплін та соціології, Херсонський інститут МАУП); “Вивчення літературно-критичної спадщини М.Чернявського на уроках української літератури” (В.Шеховцова, учитель-методист, Академічний ліцей імені О.Мішукова при Херсонському державному університеті); “Аналіз односкладних та неповних речень у поезії М.Чернявського на уроках української мови” (Т.Кучма, учитель-методист, Академічний ліцей імені О.Мішукова при Херсонському державному університеті); “Вивчення мовно-стильових засобів прози М.Чернявського” (К.Лисюк, учитель-методист, академічний ліцей імені О.Мішукова при Херсонському державному університеті); “Вивчення оповідання “Напередодні” М.Чернявського на уроці літератури рідного краю в школі” В.Сорока, член Таврійської фундації (ОВУД); “Вивчення творів М.Чернявського в школі (за сугестивною технологією)” (О.Хлань, старший викладач кафедри психології, Новокаховський гуманітарний інститут “Україна”); “Особливості вивчення творчості Миколи Чернявського на уроках поза-класного читання” (Ю.Горохольська, студентка факультету філології та журналістики, Херсонський державний університет); “Компетентнісний підхід до вивчення творчості М.Чернявського” (А.Соколовська, студентка факультету філології та журналістики, Херсонський державний університет).

За підсумками роботи конференції було ухвалено такі рекомендації:

1. Продовжувати дослідження творчості Миколи Чернявського.

2. Використовувати матеріали Всеукраїнської наукової конференції “Микола Чернявський і світовий літературно-мистецький контекст” у навчальному процесі та під час проходження студентами педагогічної практики.

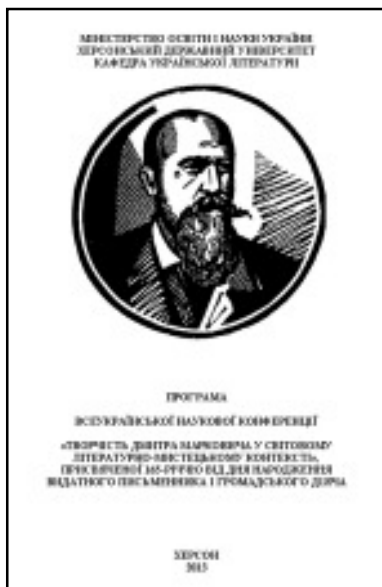
3. Надрукувати окремі матеріали конференції у збірниках “Вісник Таврійської фундації”, “Лінгвістика” та “Південний архів”.

Учасники форуму підготували й відправили до Херсонської обласної адміністрації, Херсонської обласної та міської рад “Відкрите звернення” з пропозиціями щодо вшанування пам’яті М.Чернявського.

Вікторія Богачук

Творчість Дмитра Марковича у світовому літературно-мистецькому контексті

14 листопада 2013 року на факультеті філології та журналістики Херсонського державного університету відбулася Всеукраїнська наукова конференція “Творчість Дмитра Марковича у світовому літературно-мистецькому контексті”, присвячена 165-річчю від дня народження видатного письменника і громадського діяча. Організаторами конференції виступили викладачі кафедри української літератури на чолі з деканом факультету, доктором філологічних наук, професором В.Олексенком та завідувачем кафедри української літератури, кандидатом філологічних наук, доцентом А.Демченко. Алла Вікторівна, зокрема, пояснила, чому тема конференції є надзвичайно актуальною. За її словами, наукових матеріалів про Дмитра Марковича дуже мало. Його внесок до літератури і культури є досить вагомим, але, на жаль, ще досі певним чином недооціненим.

З вітальним словом до учасників форуму звернувся проректор з наукової роботи Херсонського державного університету, доктор педагогічних наук, професор, В.Федяєва, декан факультету філології та журналістики Херсонського державного університету, доктор філологічних наук, професор В.Олексенко, голова Таврійської фундації, член НСПУ, член Всеукраїнського товариства політв'язнів і репресованих М.Василенко.

Пленарну частину репрезентували виступи таких учених, як: доктор філологічних наук, професор кафедри

українознавства, директор Гуманітарного інституту Київського університету імені Б.Грінченка О. Бондарєва (“Специфіка жанрового моделювання у драмі Д.Марковича «Не зрозуміли»”); доктор філологічних наук, професор, декан факультету філології та журналістики Херсонського державного університету В.Олексенко (“Функційно-семантичні особливості онімів у творах Д.Марковича”); доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри мовознавства Херсонського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України М. Пентилюк (“Лінгвостилістичний аналіз драматичного твору (на матеріалі п’єси Д.Марковича «Не зрозуміли»”); доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Херсонського державного університету В.Федяєва (“Д.Маркович у культурно-освітньому русі України кінця ХІХ — початку ХХ ст.”); доктор філологічних наук, академік АПСН, завідувач кафедри теорії та практики викладання гуманітарних дисциплін КВНЗ “Херсонська академія неперервної освіти” Я. Голобородько (“Штрихи до психобіографії Д.Марковича”); доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління, педагогіки та психології ХНТУ, заслужений працівник освіти України І. Лопушинський (“«Треба жити по-новому, люблячи людей»: гуманістичний імператив Дмитра Марковича”); професор, доктор філологічних наук, завідувач кафедри української літератури Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова В. Погребенник (“Детективні структури мемуарних записок слідчого як змісто- та формотворчий чинник художньої прози О.Стороженка і Д.Марковича”).

Далі було заслухано численні доповіді та повідомлення про ювіляра, в яких окреслювалися його заслуги перед українським народом. Проблему “Культурні універсалії в інтерпретації Д.Марковича” висвітлено доктором філологічних наук, професором кафедри культурології та українознавства Запорізького державного медичного університету О. Турган, яка всебічно та глибоко розкрила постать Дмитра Марковича.

Міфологічний аспект прози митця розглядали кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури Херсонського державного університету А.Демченко (“Міфологема долі у художній прозі Дмитра Марковича”); кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Херсонського державного

університету Н. Чухонцева (“Міфологема степу в художній прозі Дмитра Марковича”).

Про розмаїття проблематики прози митця вели мову кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Херсонського державного університету Т.Бахтіарова (“Міфологема міста у творчості Д.Марковича і В.Підмогильного”); магістрант кафедри української літератури Херсонського державного університету В. Демченко (“Жіночі персонажі у драматургії Д.Марковича та І.Карпенка-Карого”).

Драматургії митця присвятили свої доповіді кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Херсонського державного університету Г.Немченко (“До питання про типологію п’єс “Не зрозуміли” Д.Марковича та “Арсен Яворенко, або На громадській роботі” Б.Грінченка”); студентка факультету філології та журналістики Херсонського державного університету К.Горб (“Тема інтелігенції в драматургії Б. Грінченка та Д. Марковича”).

Проблему “Ідеал “природної людини” у творчості Г. Сковороди та Д. Марковича” розглянула Г. Косарева, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри теорії та історії літератури Чорноморського державного університету імені П.Могили (м. Миколаїв). Унікальну особистісну сутність людини висвітлила асистент кафедри української літератури Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова Ю. Аркатова (“«Танатос» як екзистенційна категорія у малій прозі Д. Марковича і О. Плюща”).

Старший лаборант кафедри української літератури Херсонського державного університету В.Коротеева звернула увагу на “Міфологеми стихій у творчості Дмитра Марковича та Яра Славутича”. Магістрант кафедри української літератури Херсонського державного університету Ж. Василенко зупинилась на індивідуальній манері митця (“Поетика п’єс Д.Марковича і М.Старицького”).

Студентка факультету філології та журналістики Херсонського державного університету А. Маноле розкрила духовний світ “маленької людини” в прозі Є.Гребінки (“Доктор”) та Д.Марковича (“Сюрприз”).

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури Херсонського державного університету Л.Бондаренко репрезентувала проблему “Детективні мотиви у художній прозі Дмитра Марковича та Едгара По”.

“Майстерність Дмитра Марковича та Панаса Мирного у відтворенні внутрішнього світу дитячих персонажів” розглянула Л. Лук’янова — студентка факультету філології та журналістики Херсонського державного університету.

Мовні засоби прози Марковича розглянула кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Херсонського державного університету О. Карабута (“Екзотизми у художній мові Д.Марковича і Г.Данилевського”). Також звернули увагу на мовні особливості прози митця магістр, старший лаборант кафедри соціальних комунікацій К. Твердовська (“Мовно-стильові особливості публіцистики Дмитра Марковича і Марка Твена”); доцент, кандидат філологічних наук С. Климович (“Синтаксичні особливості художньої мови Дмитра Марковича”); кандидат філологічних наук, доцент, заступник декана факультету філології та журналістики Херсонського державного університету С. Мартос (“Сленг у мовній палітрі художньої прози Дмитра Марковича”); кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Херсонського державного університету Г. Гайдученко (“Стилістичні функції застарілої лексики в оповіданнях Дмитра Марковича”).

Доповідь з теми “Форми вивчення мовно-стильових особливостей прози Д.Марковича та П.Меріме” розкрив старший викладач кафедри романо-германських мов Є. Фесенко.

Пожвавив роботу конференції кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальних комунікацій Херсонського державного університету В. Загороднюк доповіддю “Психологізм художньої прози Дмитра Марковича”, відзначивши живучість і злободенність гасла, з яким ювіляр ішов по життю: “Треба жити по-новому, люблячи людей”.

Змістовними й насиченими були доповіді херсонців: кандидата філологічних наук, доцента кафедри світової літератури і культури ім. проф. О.Мішукова Херсонського державного університету Г.Бахматової “Ідея життєтворчості в оповіданні “Весна” Д.Марковича”; старшого викладача кафедри української літератури Херсонського державного університету В.Галаган “Мотив “чесності з собою” у творчості Д.Марковича та В.Винниченка”; кандидата філологічних наук, доцента кафедри філології Херсонського державного університету Н.Сидоренко “Жанрово-стильові модифікації прози Дмитра Марковича”; кандидата філологічних наук, доцента, директора Академічного ліцею імені О.Мішукова

при Херсонському державному університеті Т.Томіліної “Традиції та новаторство у художній прозі Дмитра Марковича”; кандидата філологічних наук, викладача кафедри української літератури Херсонського державного університету Л. Корівчак “Пейзажні мотиви у творчості Дмитра Марковича і Миколи Чернявського”; старшого викладача кафедри філології факультету дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету В. Перепьолки “Мотиви еміграції у творчості Д.Марковича і В.Стефаніка”; викладача кафедри української літератури Херсонського державного університету М.Чорної “Мистецька проблематика в епістоляріях та публіцистиці Дмитра Марковича і Бориса Грінченка”; аспірантки кафедри української літератури Херсонського державного університету Т.Цепкало “Астральна символіка у художній прозі Д.Марковича”; аспірантки кафедри світової літератури та культури ім. проф. О.Мішукова Херсонського державного університету Ю.Соломахіної “Міфопоетика творів Д.Марковича та поетів Празької школи”; аспірантки кафедри української літератури Херсонського державного університету Г.Бокшань “Неоміфологізм у художній прозі Дмитра Марковича та Галини Пагутяк”; учителя Академічного ліцею імені О.Мішукова при Херсонському державному університеті Л.Савенко “Екзистенційна проблематика в оповіданнях Дмитра Марковича”; магістранта кафедри української літератури Херсонського державного університету Т.Кухти “Архетип дороги в художній інтерпретації Дмитра Марковича і Валерія Шевчука”; студентки факультету філології та журналістики Херсонського державного університету І.Давидюк “Опозиція “розум-серце” у творах Дмитра Марковича і Галини Пагутяк”; студентки факультету філології та журналістики Херсонського державного університету В.Гаман “Художня специфіка новел Д.Марковича таврійської тематики”; кандидата філологічних наук, доцента кафедри світової літератури і культури ім. проф. О.Мішукова Херсонського державного університету А.Висоцького “Типи “маленьких людей” у творчості Д.Марковича і Ф.Достоевського”; кандидата філологічних наук, доцента кафедри світової літератури і культури імені проф. О.Мішукова Херсонського державного університету Т.Хоми “Заметки и воспоминания об Афанасии Васильевиче Марковиче” Дмитра Марковича у контексті української та російської мемуарної прози ХІХ — початку ХХ ст.”; кандидата філологічних наук, доцента кафедри світової

літератури і культури ім. проф. О.Мішукова Херсонського державного університету О.Горбонос “Образи дітей у художній прозі Д.Марковича і В.Короленка”; старшого викладача кафедри мовознавства Херсонського державного університету Л.Радочинської “Модифікації “різдвяного оповідання” у творчості Дмитра Марковича та Чарльза Діккенса”; кандидата філологічних наук, доцента кафедри світової літератури і культури ім. проф. О.Мішукова Херсонського державного університету С. Біляєвої “Традиції М.Гоголя та М.Салтикова-Щедріна у художній прозі Д.Марковича”; кандидата філологічних наук, доцента кафедри світової літератури і культури ім. проф. О.Мішукова Херсонського державного університету Н. Нев’ярович “Конфлікт поколінь у романі “Отцы и дети” І.Тургенєва і “Весна” Д.Марковича”; старшого викладача кафедри світової літератури і культури ім. проф. О.Мішукова Херсонського державного університету О.Левченко “Жіночі образи у романі “Накануне” І.Тургенєва й оповіданні “Весна” Д.Марковича”; магістра, диспетчера факультету філології та журналістики Херсонського державного університету Н. Чаури “Молдавські мотиви у творчості Д.Марковича і М.Коцюбинського”; старшого викладача кафедри світової літератури і культури ім. проф. О.Мішукова Херсонського державного університету І.Соловцової “Циганські мотиви у творчості Д.Марковича в контексті європейської літератури”; старшого викладача кафедри соціальних комунікацій Херсонського державного університету Ю. Юріної “Особливості ідіостилю детективної прози Д.Марковича й А.Конан-Дойля”; учителя вищої категорії Херсонської ЗОШ № 4 І. Павловської “Художня проза Д.Марковича і фольклор”; викладача кафедри мовознавства Херсонського державного університету Ю.Омельчук “Лінгвокультурні концепти у творах Дмитра Марковича та Едгара По”; аспірантки кафедри англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету О. Антоненко “Міжпредметні зв’язки у процесі вивчення стильових особливостей художньої прози Д.Марковича та Г.Бічер-Стоу”; учителя-методиста Академічного ліцею імені О.Мішукова при Херсонському державному університеті К. Лисюк “Форми і методи вивчення іншомовної лексики на матеріалі творів Дмитра Марковича”; магістранта кафедри української літератури Херсонського державного університету А.Соколовської “Формування компаративної компетентності студентів у процесі вивчення

творчості Д.Марковича”; кандидата педагогічних наук, доцента кафедри мовної освіти Херсонського державного університету І.Варнавської “Роль виражальних засобів у змалюванні природи (на прикладі творчості Д.Марковича)”;

кандидата педагогічних наук, професора кафедри української мови Херсонського державного університету В. Тихошні “Мова збірки оповідань Д.Марковича “По степах та хуторах””;

кандидата філологічних наук, доцента кафедри мовознавства Херсонського державного університету Ж.Красножан “Функції професійної лексики у творах Дмитра Марковича”;

кандидата педагогічних наук, доцента кафедри мовознавства Херсонського державного університету О.Андрієць “Дискурсивні особливості мемуарної прози Д.Марковича”;

кандидата філологічних наук, доцента кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету В.Демченка “Функціональні особливості юридичної лексики у творах Д.Марковича”;

кандидата педагогічних наук, доцента кафедри філології факультету дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету Л.Сугейко “Засоби типізації та індивідуалізації мови персонажів п’єси Д.Марковича «Не зрозуміли»”;

кандидата педагогічних наук, доцента, завідувача кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Херсонського державного університету Т.Коршун “Експресивно забарвлена лексика в оповіданнях Д.Марковича”;

кандидата філологічних наук, доцента, завідувача кафедри мовознавства Херсонського державного університету І.Гайдаєнко “Концепт “відчуття” у художній мовній картині Дмитра Марковича”;

кандидата філологічних наук, доцента кафедри мовознавства Херсонського державного університету О.Митрофанової “Функції фразеологізмів у художній мові Д.Марковича”;

кандидата філологічних наук, старшого викладача кафедри філології факультету дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету О. Мироненко “Образно-тропеїчні засоби у творах Д.Марковича”;

кандидата філологічних наук, старшого викладача кафедри соціальних комунікацій Херсонського державного університету Т.Коваль “Дискурсивні особливості публіцистики Д.Марковича”;

кандидата філологічних наук, викладача Академічного ліцею імені О.Мішукова при Херсонському державному університеті Т.Левакіної “Лінгвостилістичні особливості оповідань Д.Марковича таврійської тематики”;

старшого викладача кафедри історії України і культури професійного спілкування

Херсонського національного технічного університету С.Микитась “Типи і функції варваризмів у прозі Д.Марковича”; викладача кафедри української мови Херсонського державного університету Л.Власенко “Типи діалогів у п’єсі “Не зрозуміли” Д.Марковича”; старшого лаборанта кафедри мовознавства Херсонського державного університету А.Бокшань “Функції прийменників у художній прозі Дмитра Марковича”; аспірантки кафедри української мови Херсонського державного університету А.Клочкової “Семантичні типи прийменників у художній прозі Д.Марковича”; магістра, завідувача методкабінету факультету філології та журналістики Херсонського державного університету О.Грачової “Функції діалектизмів у художній прозі Д.Марковича”; методиста заочної та екстернатної форм навчання факультету філології та журналістики Херсонського державного університету О.Ніколенко “Мова оповідань Д.Марковича у світлі концепції О.Потебні”; магістранта кафедри мовознавства Херсонського державного університету О.Нудьги “Специфіка і функції термінологічної лексики у творах Д.Марковича”; магістранта кафедри мовознавства Херсонського державного університету А.Лавриненко “Функції синонімів і антонімів у художній прозі Д.Марковича”; кандидата філософських наук, доцента кафедри філософії Херсонського аграрного університету О.Найдьонова “Концепція народництва в художній інтерпретації Д.Марковича”; кандидата історичних наук, голови Херсонського обласного відділення Конгресу української інтелігенції, голови секції археології Українського Товариства охорони пам’яток історії та культури М.Оленковського “Дмитро Маркович і проблеми краєзнавства на Херсонщині”; кандидата філологічних наук, доцента кафедри української літератури Херсонського державного університету П.Параскевича “Спогади Дмитра Марковича у культурно-історичному контексті XIX — початку XX ст.”; члена НСПУ та НСЖУ В.Кулика “Майстерність Д.Марковича-публіциста”; кандидата філологічних наук, доцента кафедри соціальних комунікацій Херсонського державного університету О.Рембецької “Редакційна діяльність Д.Марковича”; аспіранта відділу української літератури XX століття Інституту літератури імені Т.Шевченка НАН України В.Лубчака “Д.Маркович як редактор південноукраїнських альманахів”; старшого викладача кафедри соціальних комунікацій Херсонського державного університету Н.Орлової “Роль Д.Марковича в розбудові редакційно-видавничої справи на

Херсонщині”; кандидата наук із соціальних комунікацій, старшого викладача кафедри соціальних комунікацій Херсонського державного університету Я.Гаврилової “Д.Маркович як видавець херсонського альманаху “Степ””; старшого наукового співробітника, завідувача Літературного відділу Херсонського обласного краєзнавчого музею Г.Маргинової “Матеріали про життя і творчість Д.Марковича в експозиції та фондах Літературного відділу Херсонського обласного краєзнавчого музею”; кандидата філологічних наук, доцента кафедри туризму Херсонського державного університету І.Цуркана “Топоси Д.Марковича на туристичній карті Півдня України”; кандидата історичних наук, доцента кафедри історії України та методики її викладання Херсонського державного університету В.Павленка “Документальна основа “кримінальних” оповідань Дмитра Марковича”; кандидата філологічних наук, доцента кафедри української літератури Херсонського державного університету І.Немченка “Дмитро та Олена Марковичі: з когорти подвижників”; кандидата історичних наук, доцента кафедри культурології Херсонського державного університету Н.Шушлянникової “Культуртрегерська діяльність Дмитра Марковича”; доцента Академічного ліцею імені О.Мішукова при Херсонському державному університеті, Заслуженого учителя України Т.Лебідь “Суспільне тло життя і творчості Д.Марковича у Херсоні”; члена НСПУ, голови Херсонської обласної організації Всеукраїнського Товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка О.Олексюка “Д.Маркович і просвітницький рух на Херсонщині”; голови Херсонської міської організації Народного руху України П.Гавриша “Роль Д.Марковича в пропаганді ідеї кооперації”; кандидата педагогічних наук, доцента кафедри мовознавства Херсонського державного університету В.Мелконян “Міжпредметні зв’язки при вивченні творчості Дмитра Марковича”; кандидата педагогічних наук, доцента кафедри мовознавства Херсонського державного університету Т.Окунович “Роль тексту у навчанні української мови (на матеріалі творів Д.Марковича)”; кандидата педагогічних наук, доцента, завідувача кафедри філології факультету дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету І.Нагрибельної “Самостійна підготовка майбутніх учителів початкових класів до реалізації літературознавчого напрямку в системі освіти (на матеріалі творів Д.Марковича)”; кандидата педагогічних наук, доцента кафедри мовної освіти

Херсонського державного університету Н.Чабан “Форми ознайомлення студентів-іноземців із творчою біографією Д.Марковича”; старшого викладача Новокаховського гуманітарного інституту розвитку людини “Україна” О.Хлань “Вивчення творів Д.Марковича за сугестивною технологією”; методиста вищої категорії факультету дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету Т.Свіховської “Ознайомлення з життєвим і творчим шляхом Д.Марковича у системі позакласної роботи”; методиста наукового відділу Академічного ліцею імені О.Мішукова при Херсонському державному університеті О.Кізіна “Форми і методи патріотичного виховання при вивченні творчості Дмитра Марковича”; вчителя української мови і літератури вищої категорії Голопристанської ЗОШ І-ІІІ ступенів №1 Херсонської області О.Плющ “Формування емоційно-ціннісної компетентності учнів у процесі вивчення творчості Д.Марковича”; учителя вищої категорії КЗ НВК “Школа гуманітарної праці” Н.Плакиди “Метод проектів під час вивчення життя і творчості Дмитра Марковича”; учителя-методиста Академічного ліцею імені О.Мішукова при Херсонському державному університеті Т.Кучми “Особистісно зорієнтований підхід до вивчення творчості Дмитра Марковича”; учителя-методиста Тарасівської ЗОШ Цюрупинського району В.Кілочок “Робота в малих групах при вивченні творчості Д.Марковича”; аспіранта кафедри педагогіки та психології Херсонського державного університету Ю.Гайдученка “Виховання морально-етичних якостей особистості у процесі вивчення оповідань Дмитра Марковича”; старшого викладача кафедри педагогіки та психології Херсонського державного університету В.Єлькіної “Майстерність висвітлення дитячої психології в оповіданнях Д.Марковича “Шматок” і “У найми””; викладача кафедри педагогіки та психології Херсонського державного університету І.Кузьо “Майстерність розкриття дитячої психології у мемуарній прозі Д.Марковича”; викладача кафедри педагогіки та психології Херсонського державного університету В. Щербини “Літературна спадщина Д.Марковича у позакласній роботі з дітьми та батьками”; вчителя середньої школи № 46 м. Херсона Т.Патуляк “Форми вивчення теми заробітчанства у творчості Д.Марковича й О.Гончара”; методиста-керівника відділення ЦДП Херсонського державного університету О. Дерев’яно “Інноваційні підходи до вивчення текстів письменників на уроках літератури рідного краю (на матеріалі прози

Д.Марковича)»;

киян: старшого викладача кафедри української літератури Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова В.Александренко “Злодійство як соціальний феномен в художньому моделюванні українських епіків кінця ХІХ — поч. ХХ ст. (Д. Маркович і інші)”;

старшого викладача кафедри української літератури Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова Ю.Поліщук “Народний характер у прозі Д.Марковича та І.Нечуя-Левицького”;

старшого викладача кафедри української літератури Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова О.Чорнобаєва “Типологічні особливості художньої прози Д.Марковича і Л.Полтави”;

доктора філологічних наук, професора кафедри української, англійської і латинської мов імені М.Драй-Хмари Київського національного університету біоресурсів і природокористування України С.Кіраля “Епістолярії та щоденники письменників кінця ХІХ — початку ХХ ст. як джерела вивчення життєвого і творчого шляху Д.Марковича”;

кандидата філологічних наук, доцента кафедри української літератури Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова Л.Йолкіної “Специфіка дослідження творчого доробку Д.Марковича з використанням методології В. Перетца”;

кандидата філологічних наук, доцента кафедри української літератури Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова І.Григоренко “Листи Д.Марковича в контексті розвитку української літератури”;

кандидата філологічних наук, докторанта кафедри новітньої української літератури Київського національного університету імені Т.Шевченка Л.Бондар “Рецепція суспільно-політичного життя у п’єсах Д.Марковича «Не зрозуміли» та Я.Верещака «Жебрацький детектив»”;

аспіранта кафедри української літератури Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова В. Савич “Специфіка реалізації світогляду героя у творчості Д.Марковича і Р.Володимира”;

миколаївців: кандидата філологічних наук, доцента кафедри теорії та історії літератури Чорноморського державного університету імені П.Могилы (м. Миколаїв) В.Руссової “Оповідання Д.Марковича у гендерному прочитанні”;

кандидата філологічних наук, доцента кафедри української літератури і методики викладання Миколаївського національного університету імені В.Сухомлинського

І.Радіонова “Особливості характеротворення у “кримінальних” оповіданнях Д.Марковича”; кандидата філологічних наук, доцента кафедри теорії та історії літератури Чорноморського державного університету імені П.Могили (м. Миколаїв) І.Берези “Вітаїзація інтелігенції у п’єсі “Не зрозуміли” Д.Марковича”;

посланців із інших міст: доктора філологічних наук, професора кафедри української мови Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Короленка М.Степаненка “Експресивний синтаксис у системі мовно-стильових ознак прози Д.Марковича”; кандидата філологічних наук, доцента, докторанта Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г.Сковороди Т.Кременя “Кордоцентризм у художньому світі Д.Марковича”; завідувача кафедри української та світової літератури Харківського національного педагогічного університету імені Г.Сковороди А.Приємко “Страх у семіозисі Святого вечора: компаративне прочитання Дмитра Марковича та Кліма Поліщука”; кандидата філологічних наук, доцента кафедри української та світової літератури Харківського національного педагогічного університету імені Г.Сковороди Г.Хоменко “Кримінальний злочинець як зяюча постать: Дмитро Маркович і модернізм 1920-х”; старшого викладача кафедри української літератури і компаративістики Черкаського національного університету імені Б.Хмельницького І. Сивкової “Образи інтелігентів у художній прозі Д.Марковича і М.Чернявського”; кандидата філологічних наук, доцента кафедри загального і російського мовознавства Дніпропетровського національного університету Ю.Датченко “Мовне багатство прози Дмитра Марковича”. <http://prosvilib.ipsys.net>

Проведення конференції такого рівня у нашому місті, безперечно, стане поштовхом для гідного вшанування пам’яті визначного письменника як у Херсоні, так і по всій Україні.

Микола Василенко

Життя як подвиг

(Світ Лана. Журавликові пригоди. — Херсон, 2012. — 40 с.)

Одразу мушу зауважити: Лана Світ (Світлана Параскевич) не була професійним літератором. Вона znana насамперед як доцент Херсонського державного університету, кандидат педагогічних наук, талановитий учений і викладач. Свого часу Світлана Павлівна була удостоєна звання спеціаліста вищої кваліфікації, нагороджена знаком “Відмінник освіти України”.

Вона відома як фахівець з ейдографіки — новітньої концепції комп’ютерної творчості, тому у її доробку не слід шукати стилістичної витонченості, модерних форм письма чи літературних тропів — неповторних новітніх метафор, алегорій, перифраз. Як людина високого інтелекту, виключної скромності і сумління, вона сама це добре розуміла, тому не поспішала оприлюднювати свою літературну творчість, — ліричну поезію, казки, чи вірші з присвятами, — тримала

у шухляді з наміром пізніше удосконалити. Але, на жаль, не встигла, нагла смерть стала на перешкоді. У вступному вірші книжки казок “Журавликові пригоди” вона, як на духу, написала:

Я — жінка, яка пише вірші
Відкритим серцем і душею.
Іноді краці, іноді гірші,
Та тільки вас я визнаю суддею.
Для мене це не хобі, не робота,
Не відпочинок, не розвага,
Це стан душі, її найвища нота... [с.2].

Маючи тонку ліричну душу і вроджену доброзичливість, вона сприймала поезію, як надійний оберіг душевного настрою, світогляду творчої людини, яка має морально-етичні

принципи і свій погляд на світ і суспільство, — коваля свого щастя. Про це слушно пише Василь Загороднюк у передмові: “Її лірична душа прагнула гармонії не тільки в строгих математичних формулах, а й у людських стосунках, вимальованих уявою образах” [с.1].

Для Лани Світ поезія, зокрема казка “Журавликові пригоди”, це зручний засіб, у якому можна відкрито вести сповідальну розмову із собою, ховаючись за персоніфіковані образи Журавлика-Павлика, Журавочки Біле Пір’ячко, Правди, Кривди, коваля Тараса-Викрутаса тощо, виливати сокровенне з глибини душі, своє інкогніто, відоме тільки їй; бути відкритою у прагненні внутрішньої гармонії, великої справжньої любові та ніжності. Це, власне, те, що найбільше і найтепліше приваблює у її творах, що невільно робить людину людиною, а життя як радість. Про це писав Олесь Гончар: “Для нас найвища поезія — це суверенітет”. Тому Журавлик-Павлик з перших днів народження:

...Так радів дзвінким струмочкам,
Що жебоніли тут і там,
І першим лагідним листочкам,
Що проросли наперекір вітрам [с.4].

Оце “наперекір вітрам” є першим ключем до розгадки ідеї ліричного героя, за яким стоїть сам автор з рисами високої моралі, стійкої наполегливості у намаганні здійснити свої заповітні мрії, подолати труднощі, які постають на життєвому шляху, і не впадати у гіркий розпач, не жаліти себе, бо “найганебніший вид жалю є жаль до самого себе” (Марк Аврелій). Журавлик-Павлик “труднощі” мав від народження: він був альбіносом. Ці відмінності давалися взнаки. “Від сірих родичів своїх / Різнився тим, що був наш Павлик білим” [с.4-5].

Тому сама доля відчувала героя від журавлиного клану, залишила на тяжку самоту і

самовиживання. Ось чому Журавликові довелося покладатися лише на самого себе (“старанно вчився цілий день літати”, “сам майстрував гніздечко на гіллі”), а восени з болісним почуттям проводжав журавлині ключі, які відлітали у далекий вирій без нього. Вони не визнавали Павлика своїм одноплемінником, гнали від себе, як чужого. Але природа кликала летіти. І він подолавши страх перед незвіданою тяжкою дорогою, загартувавши свою волю і накачавши м’язи крил, полетів одинцем. На щастя Журавлик “був не просто білим / Його з-поміж братів різнила доброта” [с.7]. Ось чому у мандрах зустрічалися прихильні до нього добрі казкові персонажі, які щиро допомагали долати великі перешкоди, — добром платили за добро:

Старий маяк ледь чутно проскрипів:
“Я кожен день молитимуся Богу,
Щоб долетіти неушкодженим зумів.
Я передам моему другу Океану,
Щоб спас тебе від бурі і штормів [с.7].

Якщо на місце Журавлика поставити Лану Світ, то можна зрозуміти, що вона писала про себе, про свій стан душі, свою мужність перед труднощами і свою долю, як любов до життя, бо любов — найвеличніша основа ліків.

Про це чітко сказала у вірші, вміщеному на обкладинці книжки:

Люблю життя, люблю людей...
Та в повсякденній крутанні
Кудись лечу, не піднімаючи очей.
Вже скільки років, але нині
Я хочу світові освідчитись в любові,
Відкрити сокровенне і таємне.
Як донор, перелити йому частку крові
І зберегти все сутне й невід’ємне [...].
Вклонитись долі, що нещастям не скорилась,
Дослухатись про що курликають лелеки,
Зустріти сонця неповторний схід
І провести його за виднокрай [...].
Росою вмитись, встати на світанні,
Босоніж вийти в поле по стежині [...].
Сказати людям, як я їх люблю!
Відчути, що любов взаємна,
Радіти, як в дитинстві, що живу,
І бачити, як б’ється джерелом вода підземна,

Сприйняти серцем шелест трав
І одну тополину долю,
Торкнутись самоцвітів без оправ
І підкоритись лагідному морю.
Люблю життя, люблю людей...

Цей вірш вилився з душі автора як гімн природі, як громадянське кредо: змагатися до останньої крапельки фізичної і душевної сили, і залишатися високоморальною людиною. Це заповіт і всім суцям на землі.

Решта казок, що складають збірник “Журавликові пригоди” — “Казка про Журавлика-Павлика”, “Казка про Журавочку Біле Пир’ячко”, “Казка про красуню Лану та верховинця Первоцвіта”, “Казка про коваля Тараса-Викрутаса”, — мають вищенаведену ідею, ідею мужності і стоїцизму на життєвому шляху перешкод. Персонажі і в далеких чужих заморських країнах залишаються патріотами України:

Ніщо не може замінити
Любові й ласки рідної землі.
Де народився, там тобі і жити [...]
Та там, в далекій Україні, моя доля [С.36].

Наталія Чухонцева

Нові обрії Миколи Василенка — перекладача

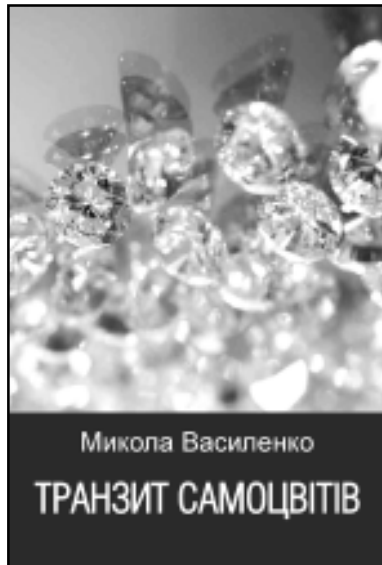
(Рецензія на книгу: Василенко М.О. Транзит самоцвітів: переклади.
— Київ–Херсон: Просвіта, 2012. — 247 с.)

Перекладознавство в Україні — порівняно молода наука. Чіткі критерії якості перекладу досі не розроблені, перекладацьких шкіл існує декілька, і представники кожної мають свої власні позиції. Для прикладу досить згадати бурхливі дискусії навколо перекладів Миколи Лукаша з Федеріко Гарсія Лорки, які розпочалися 1969 року, коли у № 3 журналу “Сучасність” з’явилася стаття представника Нью-Йоркської групи Юрія Тарнавського “Під тихими оливами, або вареники замість гітар”, і тривають уже півстоліття (див.: Пронкевич О. Лорка — українець або Лорка україн-

ською? // Літературна компаративістика. — Вип. 2. — К., 2005. — С. 286-298).

За висловом І.Франка, переклад прокладає “золоті мости” взаєморозуміння між народами. “Душа мистецтва живиться донорською кров’ю перекладачів”, — таким афористично сформульованим реченням завершила свою передмову до книги Григорія Кочура “Друге відлуння” Марина Новикова. Вона вважає, що переклади стали героями нашого часу не тільки через культуртрегерську свою роль: “Вони вразили нас іншим. Творчість гине двічі: спершу — в газовій камері, потім — у Леті. А якщо вона зникає безслідно й безплідно, — то навіщо вона? Творчість не гине ніколи. Цього навчили нас переклади. Бухенвальд був після Веймара, але переклади воскресили Гете з бухенвальдського попелу. Справжнє безсмертя мистецтва — не в погруддях зацькованих геніїв, а в перекладах. Справжня свобода мистецтва — не в зухвалих маніфестах і не в уїдливих сатирах, а в перекладах”.

Той факт, що Микола Василенко на всіх етапах своєї творчості займався перекладами, засвідчує глибоке розуміння їхньої особливої місії в культурі та у розширенні духовних обріїв народів. Для нього особисто це заняття стало виходом у царину свободи в екстремальних умовах. Перші свої переклади М.Василенко здійснив, коли був політв’язнем (1947-1955). До цього виду творчості молодого поета захоплював Григорій Кочур, з яким вони потоваришували ще з тих часів. М.Василенко і досі продовжує саме його перекладацьку традицію, сутність якої полягає у максимальному наближенні до першотексту. Звісно, досягти абсолютної відповідності поетичного перекладу оригіналові неможливо, що зумовлено різницями між мовами, культурними кодами, індивідуальними стилями

автора й інтерпретатора та багатьма іншими факторами, але можна і потрібно зберегти його зміст і дух, образну мову, версифікаційні та, певною мірою, і стильові особливості.

“Транзит самоцвітів” відкривається перекладами з англійської та американської романтичної поезії, якою М.Василенко здавна захоплюється. Деякі вірші (“Шильйон” і “Безсонних сонце...” Джорджа Гордона Байрона, “Коник і цвіркун” Джона Кітса та інші) вже мають кілька перекладацьких інтерпретацій українською мовою, але слід зважити на авторитетну думку Ф.-Д.-Е.Шлейермахера про потребу повторних перекладів, кожен з яких може відтворити ті риси оригіналу, які відсутні в попередніх інтерпретаціях. Англійський гумор дуже важко передати іншою мовою, проте М.Василенко блискуче це зробив у перекладах низки фольклорних “Лимериків”. За визначенням О.Мокровольського, лимерик — “це веселий п’ятирядковий вірш, в якому часто висміювалися знайомі люди. У лимериків у кінці першого рядка часто називається адреса героя — місто, село чи країна... Далі розповідається про його “дивацтва”, і останній рядок — “підсумковий”, мов луна повторює перший...”. Василенкові переклади з англійської поезії проаналізував В.Тарабановський у статті “Микола Василенко-перекладач” (див.: Микола Василенко: літературні розвідки, бібліографічні нариси. — Херсон, 1996. — С. 25-30), де слушно відзначив, що вони анітрохи не поступаються перекладам С.Маршака, Д.Михайловського, В.Мисика, М.Пилинського, О.Мокровольського. До цього переліку можна додати ще й Д.Павличка (див. переклад “Коника і цвіркуна” Джона Кітса у його книгах “Сонети” та “Світовий сонет”) і Г.Кочура (див. переклади поезій “Коник і цвіркун” Джона Кітса, “Безсонних сонце...” Джорджа Гордона Байрона, “Озімандія” Персі Біші Шеллі у книзі “Друге відлуння”).

З німецької мови М.Василенко переклав поезії Йоганна Вольфганга Гете “Знайшов” і “Прометей”. Йому вдалося не тільки досягти змістової точності, а й майстерно передати ритмомелодику і стиль цих творів. Перший з них українською мовою звучить, здається, ще милозвучніше, ніж німецькою. Наприклад:

Блукав у лісі	Дивлюся, квітка,
Я без мети,	Немов грибок,
Не хтів нічого	Цвіте, сіяє,
Отам знайти.	Мов блиск зірок.

Славнозвісний гімн “Прометей” у перекладі М.Василенка сповнений дійсно Гетевського героїчного пафосу та експресії. Перекладач зберіг вільний розмір і складну строфіку оригіналу. Переклад Миколи Василенка ближчий до першотексту, ніж переклад Миколи Терещенка. Порівняймо:

Коли я був малим
і добре ще не знав нічого,
до тебе очі зводив,
мов ухо там було,
щоб почути моє благання,
і серце,
щоб співчувати пригнобленим.

(М.Василенко).

Як я малим був,
Не відав, що робити, —
Звертав заблудлий погляд
До сонця, чи немає там
Ушей, що чують зойк благання,
Сердець, подібних на моє,
Що всіх пригнічених жаліє.

(М.Терещенко).

М.Терещенко у наведеному фрагменті відійшов не лише від форми оригіналу, а й подекуди від змісту. “Прометей” Гете — гнівний монолог титана, адресований Зевсові, який наказав прикувати його до скелі. Чому в Терещенковому тексті герой “Звертав заблудлий погляд / До сонця” — збагнути важко.

Угорська поезія репрезентована у “Транзиті самоцвітів” віршем Гарбара Девечері “Вечір Тіноді у Шарварі”. Мова перекладу сприймається легко. М.Василенко зберіг зміст, тропіку і вільний вірш першотексту.

Найбільше у книзі перекладів зі слов’янських мов: зі словацької (“Нітра” Андрія Сладковича), з чеської (“Хвиля” Франтішека Нехватала), з польської (шість віршів Леопольда Стаффа, “Із залишками молодості що робити?...” Юліана Тувіма, “Блокнот”, “Могила невідомого мешканця Варшави”, “У дорозі” Антоні Слонимського, одинадцять поезій Станіслава Місаковського), з болгарської (“Кохання” Івана Пейчева, “Спадщина” Кирила Христова Гончева, “Шумен” Борислава Геронтієва, “Дума про Аспаруха”, “Коловорот”, “Літо” Нели Данчевої, “Мандрівник”, “Слід”, “Ряжені” Огняна Спиридонова, “Синівське” Цоньо Палазова, “Партизанська мати”, “Зима”, “Була за волю боротьба...”, “Пізнє літо. Сива нива...”, “На столі чекає...” Младена Проданова, “Тридцять років” Славчо Николова, “Як витягти тебе...” Снежини Кралевої, “Над аркушем”, “Червоні коні”, “Мовчання” Рози Боянної, “Весняний настрій”, “Я не стріляю протом...”, “Не женіть мого Пегаса...” Іліани Стоянної,

“Коли придбаю крила...” Данієли Йосифової, “Зимове яблуко” Антоніна Горчева, “Тобі душа болить...” Саліса Танжера, “Думка при утомі” Желязка Желязкова), з білоруської (“Шукачі правди” Франциска Богусевича, “Ми завдячні щиро...” Адама Гуриновича, “Дайте орлі мені крила...” Цьотки, “Моя душа”, “Дід”, “Сонет”, “Вже досить, друзі, душу гризти...”, “Браття, ставаймо до бою...”, “Озеро”, “Тріолет”, Ворона й чиж” Максима Богдановича, “Пісня куликів”, “Хто їде там?”, “Журавель та чапля” Максима Танка, “Ліс” Якуба Коласа), а також із російської. З вищезгаданих творів майже всі українською мовою з’явилися вперше (винятками є “Із залишками молодості що робити?” Юліана Тувіма, “Ліс” Якуба Коласа і, можливо, ще кілька текстів).

Оскільки дехто заперечує необхідність українських перекладів з російської літератури, особливо лірики, то на них ми зупинимось детальніше. М.Василенко переклав вірш Миколи Некрасова “Вслухаючись в пекельну даль...” (“Внимая ужасам войны...”), низку поезій модерністів “срібного віку”, а також мініатюри Миколи Рубцова, “Над ручьём” Василя Федорова та три твори Івана Мінтяка.

Вищезгаданий вірш Миколи Некрасова пройнятий пафосом гуманізму, пристрасним запереченням війни, щирим співчуттям до горя матерів, які втратили своїх синів. М.Василенко дуже вдало відобразив зміст і поетику першотексту, що можна підтвердити таким прикладом:

Им не забыть своих детей,	Їм не забудь дітей своїх,
Погибших на кровавой ниве,	Що впали на кривавій ниві,
Как не поднять плакучей иве	Як не піднять гілок сухих
Своих поникнувших ветвей...	У заводі вербі журливій.

Василенкові переклади дев’ятох поезій О.Мандельштама, написаних переважно у таборі та під час заслання, вражають не так текстуальною точністю (хоч і її не бракує), як непідробною щирістю почуттів. Причина цього криється не тільки у майстерності перекладача, а й у схожості доль українського і російського співців.

Вірш Бориса Пастернака “Во всём мне хочется дойти...” з книги “Когда разгуляется” (у перекладі — “Хотів би у всьому дійти...”) є своєрідним естетичним кредо автора. Майже кожна строфа цього широко відомого твору стала афоризмом, тому М.Василенко намагався якомога менше трансформувати першотекст.

Федір Сологуб увійшов в історію літератури як схильний до містики символіст, співець “потойбічної краси”, страждання і смерті. Перекладені М.Василенком фрагменти твору “Собака сивого короля” репрезентують сатиричний талант цього російського поета, а також, звісно, і перекладача.

Вміння передавати дух і стиль жіночої поезії притаманне небагатьом чоловікам-перекладачам. М.Василенко, безумовно, належить до цих небагатьох. Йому вдалося здолати психологічні бар’єри і технічні труднощі перекладацької інтерпретації навіть таких складних текстів, якими є вірші двох найвизначніших російських поетес “срібного віку”. <http://prosvilib.iapsys.net>

У Василенкових перекладах з Анни Ахматової “Не дивина, що похоронним дзвоном...” (“Не мудрено, что похоронным звоном...”), “Забудуть? — Ось чим здивували!...” збережено зміст, елегантну тональність, образну систему, версифікаційні особливості оригіналів. З інших творів цієї авторки М.Василенко переклав тільки два невеликі фрагменти: другий катрен з вірша “Мне ни к чему одические рати...”:

Когда б вы знали, из какого сора	Коли б ви знали, із якого сміття
Растут стихи, не ведая стыда,	Зростає вірш, не маючи стыда,
Как жёлтый одуванчик у забора,	Як під парканом будяків суцвіття,
Как лопухи и лебеда.	Як лопухи і лобода,

а також перший катрен з вірша “Не с теми я, кто бросил землю...”:

Не с теми я, кто бросил землю	Не з теми я, хто втік із краю,
На растерзание врагам.	Рідню залишив ворогам.
Их грубой лести я не внемлю,	Солодких слів їх не сприймаю,
Им песен я своих не дам.	Своїх пісень їм не віддам.

Переклади обох фрагментів наближені до поштокестів, лише “жёлтый одуванчик” український поет мусив замінити на “будяків суцвіття”, бо слово “кульбаба” не вписувалося в ритмічний лад вірша.

Василенкова інтерпретація поезії Марини Цветаєвої “Моим стихам, написанным так рано...” (“Моїм віршам, що написала рано...”) передає дух, версифікацію і значною мірою стиль оригіналу.

У перекладах творів наступної генерації російських співців М.Василенко майстерно передав тонку іронію Миколи Рубцова, пронизливий ліризм Миколи Федорова, внутрішній драматизм доробку Івана Мінтяка.

Вміщені в “Транзиті самоцвітів” переклади з чеченської, інгуської, осетинської, карачаївської, абазинської, вірменської, грузинської та єврейської (ідіш) мов здійснені не за оригіналами, а за авторськими підрядниками. Тож М.Василенкові у процесі роботи довелося спиратися також на власну ерудицію, задіяти свою інтуїцію, загалом докласти багато зусиль, щоб на цій основі постали повноцінні художні переклади.

Прихильники вільного перекладу люблять цитувати жартівливий афоризм Генріха Гейне: “Переклад, мов жінка: якщо гарна, то невірна, якщо вірна, то негарна”. Звісно, вільні переклади, переспіви і переробки мають право на існування. Всі ми ще зі шкільної лави пам’ятаємо, що нова українська література була започаткована здійсненою І.Котляревським трагедійно-бурлескною переробкою поеми Вергілія “Енеїда”. Подібних переробок чимало з’являється і в постмодерній літературі. Проте у таких текстів специфічна функція, вони не претендують на репрезентацію твору, покладеного в їх основу. В переспівах, а нерідко й у вільних перекладах особистість перекладача зазвичай заступає собою особистість автора першотексту. Іноді навіть талановиті перекладачі не дуже дбають про збереження національного колориту оригіналу, а натомість привносять у текст невластивий йому культурний код. Звичайно, сьогодні навряд чи хтось наважиться замість “ранчо” написати “хутір” чи замість “вестибюль” — “сіни”, але в історії українського перекладу і не таке траплялося...

“Транзит самоцвітів” засвідчує, що переклади можуть бути і близькими до першотекстів, і гарними. Твори, що ввійшли до книги, вибрані з тонким естетичним смаком і у перекладацькій інтерпретації М.Василенка сприймаються досить органічно, не втрачаючи при цьому свого національного колориту. Отже, назва “Транзит самоцвітів” цілком відповідає змістові збірки.

Михайло Василенко

Та кого ж обирає Бог?

(*“Без догмату. Релігійні магістралі”*
Ю.Дорошенка)

Іде жорстока боротьба передовсім за матеріальне, а не духовне життя. Переконають у цьому нас щомиті. Ми ж начебто здатні мислити без догмату. Тому суворо не будемо судити догматично відданих Богові. Хоча тут пригадується марксистське: вчення не догма, а керівництво для дії. “Зайві люди” нас роблять такими, тобто, з одного боку, “бездогматівцями” в негативнім значенні цього терміну, а з іншого, догматичними, коли йдеться про українську мову, культуру, народний світогляд і просто буття. Боротьба ж іде всюди, хоч нищиться питомо українське, аби прибрати до рук багатство цієї землі, а народ поставити на коліна, як це заявлено у вищих кремлівських ешелонах влади.

Щойно видана цікава книжка публіцистики про боротьбу за Помісну українську церкву дотепного й іронічного журналіста Юрія Дорошенка “Без догмату. Релігійні магістралі” — своєрідний літопис церковного життя в Україні. Героїчна боротьба Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета, безкомпромісне та гостре викривальне слово таких, як він, спрямовуються проти недобророзчливців, допомагають вистояти.

Мова про міжконфесійні та державно-церковні відносини, секти, портрети видатних церковних діячів, коментарі та інтерв'ю — 162 матеріали у семи розділах із вступним словом Патріарха Філарета й передмовою академіка М. Жулинського.

Національна церква несприйнятна для наших недругів. А 130 конфесій, релігійних організацій, сотні сект, штундів і вся ця масонерія на нашій землі має свої причини, історію, витоки і все спрямоване проти розколу єдності українства. Статті у книжці Ю.Дорошенка викликають багато думок: ідеї Бога, історії вірувань та релігії, утворення Помісної національної церкви, а також... скуповування і грабування України переважно чужинцями.

Автор посилається на різні джерела й зокрема, як наприклад, на життєвий досвід московського священника, релігійного і громадського діяча Гліба Якуніна, який стверджує, що “московська патріархія з самого заснування була підрозділом або просто філією КДБ”.

Найвищі посадовці Московського патріархату торгують горілкою, тютюном, нафтою іншим ходовим товаром на мільярди доларів, благословляючи ядерну зброю, війну проти Чечні, України в образі “русского мира”. Йде відверта пропаганда релігійного расизму. От архієпископ Архангельський (Ростовський) Російської православної церкви привселюдно заявив, що буде “давити хохлів, як тарганів”. А піп Української православної церкви Московського патріархату Макаровський у телеєфірі закликав до збройного нападу та розправи над віруючими Київського патріархату. Ні більше, ні менше.

А той, щедрий та розкошний,
Все храми мурує;
Та отечество так любить,
Так за ним бідкує,
Так із його, сердешного,
Кров, як воду, точить!..
А братія мовчить собі,
Витріщивши очі!
Як ягнята; нехай, каже,
Може, так і треба.
Так і треба! бо немає
Господа на небі!
А ви в ярмі падаєте
Та якогось раю
На тім світі благаєте?
Немає! немає!

(Т. Шевченко, “Сон”)

За словами владика з підмосковного Ногінська Адріана, РІЩ і її утинок УПЦ МП веде денаціоналізаторську політику, “сіє міжнаціональний розбрат, утручається у справи суверенних держав, життя православних помісних церков, порушує закони, конституції України та Росії”.

Деструктивна роль МП очевидна. Фарисейство, фіскальство, бандитські напади криміналітету, відверте загарбництво, мілітаризація. Як пише дослідник, зовнішньополітична доктрина Кремля за чотириста років не змінилася. Не стали іншими й батюшки. А

“Москалики, що заздріли, / То все очухрали”, — писав Кобзар.

Як відомо, про це загарбництво, як “криваве болото московського рабства”, вів мову К. Маркс. І така політика залишалася завжди незмінною. Відтак “припинити московський завойовничий порив є вимогою часу. Московські способи, тактика мінялися і мінятимуться, але провідна зірка московської політики — підбити світ і панувати в ньому — є і буде незмінною. Московський панславізм — це лише одна з форм московського загарбництва”. Як і месіанство московської церкви. Та й “саму назву Русь узурповано москалітами, — підкреслив автор “Капіталу”. — Росіяни не тільки не є слов’янами, але навіть не належать до індоєвропейської раси”.

Означали подібне в різні епохи П. Алепський, В. Даль, Б. Д’англь, А. Енкінсон, Зігмунд Другий, З. Красінський, Фрідріх Великий, Е. Кларк, Й. Корб, Ю. Кржанич, А. Кюстін, Ф. Ліст, Е. Лясога, Н. Маршал, Ж. Мішле, Наполеон, Г. Палмерстон, Д. Флетчер, Е. Пернерстофер, Г. Рейнгольд, Г. фон Штаден та багато інших діячів.

Уже не йдеться про теологічні міркування чи ідею Бога, хоч релігія і філософія, розум і віра людини йшли в парі. Але якби не було Іуди чи Христос не зробив його апостолом-скарбничим? Що було б? А Шумерія, Ассірія і Вавілон; Індуїзм із “Рігведою” та “Рамаяною”; шиваїзм і вішнуїзм; зороастризм із Авестою і буддизм із Упанішадами лишаються поза нашою увагою. А Конфуцій, Лао-Дзи і Мо-Дзи? Греко-римська мудрість також. А єгипетська чи тибетські книги мертвих чи вавілонський гімн “Там на горі”, або Епос про Гільгамеша — куди їх подіти? Як і з чим їх порівнювати?

Або той же Гегель з його абсолютною ідеєю в “Науці логіки” чи конкретно у “Філософії релігії” і Кант з його моральним імперативом? Або П. Гольбах і його “Система природи” чи Галерея святих”? Чи західноєвропейська класична філософія в особах Фіхте, Шелінга, Феєрбаха, Ніцше, Шопенгауера, Шпенглера, Гельвеція, Дідро, Ламетрі, Декарта, Вольтера та ін.?

Той же Буденброк і Таксіль, не кажучи про Ренана, Раважа, Шмакова, Косідовського, Фрезера, Каміня, Климова, Даля, Ріда, Дикого, сучасних науковців чи особливо сучасників Ісуса — Й. Флавій. А “Правдиве слово” філософа II ст. Цельса. Й Оріген “Проти Цельса” у III ст. І більше

півсотні апокрифів, не затверджених на церковному соборі 325 р.: Іуди, Хоми, Петра, Якова, Марії, Магдалини та інших. А пізніших? Лише І. Франко видав п'ять томів апокрифів.

Зігмунд Фрейд перед смертю дослідив, що Мойсей був єгиптянином. І писав у листі до Цвейга, що йому довелося забрати у євреїв найбільшу людину. Перед смертю скажеш і не таке, хоча в свій останній час людина, мабуть, завжди правдива... Стоїть перед Богом...

Ми ліниві й не знаємо не те що дослідників християнства, Біблії, а навіть чотирьох Євангелій. Не доходить. Не вникаємо. Не бажаємо знати. А той, хто знає, то мовчить. Може, не розуміємо написаного? Тут би ліпше уважно вчитуватись у твори Г.Сковороди. Він знав подвійний смисл Біблії, логічно аналізував — нам не до шмиги.

Спочатку був Шумер, але закони його не діють. Тільки Єгова й нагромадження багатства у жменьки пройдисвітів, казав покійний професор А. Погрібний, у трьохсот негідників, які колотять Україною. Правда, 300 в самому центрі і по триста у кожному з регіонів...

Онїє і М. Гоголя відкинули. Ні “Розмислів про Боже-ственну літургію”, ні “Роздумів Мазепи”, ні “Мертвих душ” чи “Ревізора” вони так і не збагнули. Хіба що за винятком того ж В.Розанова чи Л.Толстого і тих, хто проклінав творчість нашого полтавця та пропонував заслати його в кайданах до Сибіру.

МП та іже з ними — це обрусителі, об'єдинителі, нівелятори, писав І. Франко. І нищителі української думки, науки, культури, віри.

Але читаючи Ю.Дорошенка і міркуючи про ідею Бога та міжконфесійні колізії в Україні, можна назвати ще М.Костомарова, І.Нечуя-Левицького, Олену Пчілку, Д.Донцова, С.Петлюру. І ми тут їхні доктринери й апологети. Навіть догматики. Може, легше сприймаються міркування інших, починаючи від “жидовствуючих” Київської Русі через дипломатів типу М.Литвина, В.Рубрука. Французький дипломат А.Кюстін сказав просто: все життя Московщини просякнуте брехнею.

І вже не так важливо, що робив Давид на чолі 600 головорізів, як писано, чи розлиті даремно сім'я або чоловіки з розчавленими ятрами. Чи нинішні 400 хевронських фанатиків як національний екстремізм і релігійно-месіанська смертельна небезпека взагалі всьому християнству?

Хай навіть теолог Т.Сандерленд із Бостона виявив понад 10 тис. суперечностей Біблії. Нехай Ісус називає іудеїв “дітьми”, а інших “собаками” (Матвій, Марко). А можна ще й “казлами” чи кізликками. Не про 144 тисячі праведників із 12 колін Ізраїльських по 12 тисяч із кожного. А про те, що “Співчуваючі Ізраїлю християни готові привести на допомогу Ізраїлю 10 млн. бійців” (Еврейские Вести, 2000, № 11-12, с.12). Проти себе? Це вже апокаліпсис. Знаємо, що казав наш народ про релігію та її етнічність. Чи той же Кобзар. Хоча, мабуть, нічого, якщо досі не виборили волі. Свобода залишається лише у Бога...

На думку археологів та істориків із посиланням на безліч розкопок, зокрема З.Герцога і Я.Комайського, взагалі не було періоду, описаного в Старому Завіті.

Ю.Дорошенко пише про боротьбу в Україні за помісну церкву. Але Московщина є продуктом татаро-монгольської імперії й особистим надбанням золотоординського хана Менгу-Тимура. Коли вперше з’явилося поселення Москва, зафіксовано третім подушним переписом 1272 р., а улус 1277 р. Ординці — прабабки Московщини по 1357 р. (Володимир Білінський. Країна Моксель). Куликовська битва 1380 р. не ліквідувала монголо-татарське панування (РЕІУ, т. 2, с.528). Коли Петро Кривавий 1721 р. назвав себе Імператором для московських і загарбаних земель, на вимогу царського уряду, Московію стали називати й на Заході “Русской империей”. 4 грудня 1783 р. — початок переписування історії Московщини й Малоросії за наказом Катерини Другої, яка в слові з трьох літер робила чотири помилки. Але й тут “доконати” Україну не вдалося.

МП вважає Україну канонічною територією і тому веде свою війну. Про ці дії та відповідну політику Ю. Дорошенко наводить безліч фактів, називаючи речі своїми іменами.

Забуття історії України, народу, його боротьби за волю, але й, прямо кажучи, незнання історії релігій, постанов віри, її догматів, церкви — у масах. Основна боротьба ж іде між РПЦ і УПЦ МП, з одного боку, та УПЦ КП — з другого. Точніше, йде повне загарбання наших добр і виймання душ. А ще безліч сект. Тут уже не віра і релігія, а нищення всього українського, щоб здобути багатство нашої землі, а нас зробити рабами, попихачами, як писала Ганна Барвінок. Це виконання заповітів Петра Кривавого. Полеміка з московством даремна. Як із самодержавієм, так і з обрусенієм, а тим паче із православієм.

Серед письменників І. Франко мав найбільше текстів на релігійну тематику. А його “Поема про сотворення світу в світлі науки” була спалена клерикалами, як московські духівники 1794 р. спалили безліч французьких філософських книжок та релігійну літературу в Україні.

Кажучи про порівняльне релігієзнавство, як це робив І. Франко, потрібне узгодження віри з розумом, а не з примітивами середньовічної схоластики чи в даному випадку московського месіянізму і “богоборчества”.

“Ми, Українці, — зазначав Каменяр, — бачили доси мільйони прикладів, як знущався над живими людьми й націями абсолютизм, узброєний трьома доктринами: православіє, самодержавіє й обрусеніє”. Щодо обрусенія, то “московфільство, як усяка підлість, всяка деморалізація, — пише він у замітці “Децо про польсько-українські відносини”, — це міжнародне явище, гідне загального осуду і боротьби з ним”.

Ось тому він у “Програмі галицьких соціалістів” наполягав рішуче і категорично: “Мусимо засуджувати діяльність тієї політичної фракції українців, яка прагне до злиття націй української з великоросійською... Та агітація піднята правлячими класами і служить виключно їхнім інтересам”.

Українська національна Церква — це одна з гілок національно-державного розвитку. А тому “Національний розвій може лежати в тім, — наголошував Каменяр, — що ми посеред своєї нації витворювали всі ті верстви, що відповідають певним функціям народного життя, і не потребували дізнавати кривди ще й від того, що ті функції серед нашого народного тіла будуть сповняти люди чужих народностей нам на шкоду”.

Але чому ж так стається, обурювався він, що наші церковники “ідуть у московщину і помагають там витворити ту державно-централістичну машину, яка від 200 літ матеріально висисає і духовно гнобить Україну?”

Про наших співвітчизників І. Франко пише: “З давендавна любили бігати на службу чужим богам і в погорді до власного народу і його питомого розвою не раз випереджували й чужинців”.

У виданій “Поемі про Сотворення світу” І. Франко піддав критиці іудаїзм Старого заповіту, де компільовано тексти з набагато давнішого старовавильонського оповідання “Інума Іліш”. Біблія написана поборникам правовірності,

або точніше, темноти та безсисності народу. “Бог виступає як бог самих тільки жидів; він велить їм без пощади вбивати людей іншої національності... Побільшували лихо ще жидівські і християнські богослови... Велика частина тих ніби божих слів, переданих нам у книгах Мойсея і пророків, містить погані прокляття на різні народи, погрози та лайки, по нашому розумінні, зовсім негідні божого імені”.

Компаративіст І. Франко як аналітик і критик ясно бачив “поглиблення” інтерпретованих ідей, метаморфози і контраверсії, незрозуміло-затемнені місця для необізнаних із релігією людей, тому давав свої порівняльні студії з цього питання. Таким чином він виявив безліч суперечностей, самостійно досліджуючи Біблію та добіблийні поеми, посилаючись на багатьох світових учених і все це робив на ґрунті соціальної справедливості та гуманного чуття.

Висновки в заключній частині поеми І. Франко робить на основі глибоких досліджень: “Нам доказали незбитими аргументами, що ми милилися щодо авторства і часу писання св. Книг, виявили нам, що історичні вісті в многих місцях Біблії дуже й дуже непевні, та що нам належить уступити з многих місць, на яких ми опирали нашу віру й яких шукала джерела потіхи для наших душ”.

Поза канонічними книгами стоїть далеко багатша література, списана в перших віках християнства, яку можна назвати старохристиянською традицією, підкреслював Каменяр. Вона значно розширює у віруючих світогляд, а для вчених є цінним матеріалом. І ні тяжкі обставини, ні гірка історична спадщина, ні задушлива суспільна атмосфера не перешкодили йому робити справу українського відродження.

“Стара пісня” І. Франка зазначає: “Усі народи йшли і йдуть “к общечеловеческому благу” через свої національні ворота, і для українців нема другого ходу: або стій на однім місці як проклятий, поки одубієш, або ж простуй до людей по своєму дворі і в свої ворота”, бо “народ, котрий посвячає себе за другого, є дурнем і не знає, що робить. Найперша задача кожного народу є — стояти за своїми власними інтересами і дбати про своє власне утримання”.

А українці “чужою мовою говорять, чужим ідеалам душу свою віддають, чужим Богам, Богам забуття рідного народу кланяються”, — казав Б. Грінченко. Екстремізм МП призвів до небувало жорстокого винищення людей і систематичного тоталітаризму, що душив свободу в усіх галузях культури. І ці особливості є “породженням московства”, наголошували

вчені, літератори й теологи. Проте патологія, коли вона масова, починає сприйматися нормою.

Ерцєпєцєшні тютюно-горілчані й нафто-курячі кликуші думають, що вони єдиноістинні і єдинонепогрішимі, але всі, однакє далєкї від Єгови-Яхвє, про котрого просторїкують. Високопосадовці РПЦ МП й нижчі чини “тусуютьсє” біля багатства, розкошів, що вєдє до дєхристиянізації в геометричній прогрєсії. Московські батюшки, як і владці обопільно діють в інтересах так званого “золотого мільярда” — боротьба за глобальнє панування над світєм, а покищо хочуть приборати до рук Україну. І цє — головна проблема сучасності, що вєдє до деморалізації українського суспільства в першу чергу. Нинішній владі треба заводи, фабрики, чистоган і крупні суми в банках. За останні два роки лише до Кїпру перєраховано 53 млрд. доларів. Цє обсяг річного держбюджету України. А в інші країни скільки перєраховано? І ким? Трьомастами олігархами-мільйонерами?

Мїжконфєсійні і мїжцерковні протистояння призводять до суспільної дезінтеграції та деморалізації. Як і мовнє питання, що науково обґрунтував академік О.Потєбня — денационалізація зводиться на дурнє виховання, на моральну хворобу: на неповнє користування засобами сприйняття, засвоєння, впливу, ослаблення енергії думки; на мерзєнність спустошення на місці витіснєних, але нічим не замінєних форм свідомості; на ослаблення з'язку підростаючих поколінь із дорослими, що замінюється лише слабким зв'язком із чужими; зрештою, на дезорганізацію суспільства, аморальність, спїдлення.

І в цїм плані боротьба за національнє християнство, дє рїдною мовою до Бога моляться, є одним із виявів боротьби за національну незалежність, українськє відродження, формування повноти народної культури.

І хай хвалиться Єгошуа, що він хотїв загарбати. “Росмир” наслідує ці догми. Світ незалежний від людей — непорушна істина віри, а спекуляції і гендлярство до цього не належать. Хїба що москвин Кирило створив нову секту чи штунду, або, як мовиться, став справді машиною московсько-їудєйської масонерії.

А бідний українець ходить до московської церкви, хоче врятуватися для буття вічного та буде носити останні “рублїки” на кирилївські бублики. Окрім тих олігархів, що будують церкви, але дорога усім одна, як і місце призначення.

Занедбання душпастирської діяльності, перебирання лише на себе священства, що Москва святіша за всіх з її тютюново-горільчанам і нафтово-курячими бізнесовцями, призведе до краху цього так званого “третього Риму”.

За філософом М. Бердяєвим, як апологетом московського месіанізму, це той більшовизм як третя форма московського імперіалізму, якщо МП відлучила від церкви такого письменника як Лев Толстой?! А поет Н. Клюєв добалакався у збірці “Четвертий Рим” (1922), що Китай, Європа, Північ і Південь скучкуються під егідою Росії-матері. Майже як під патронатом президента. Зрозуміло, московського. М чи П, однаково МП.

Правда, вже чомусь Київ — мати городів руських не існує. Ну а батька, як писав Остап Вишня “Спеціально для русотяпів”, не знайдено, але він безперечно десь є. Кремлівські претенденти на всесвітнє панування відмовляють українцям у праві на свою землю, мовляв, усе це “ихнее”, “общее”. А борець із сіонізмом та українством В.Ємельянов, порівнюючи арамейську мову з українською, пише, що остання є “полухохляцкое наречие” (“Десионизация”), а все українське для него “русское”, як і для решти московських месіаністів.

Йде нове “собирание” московської імперії, незважаючи на твердження слов’янофіла Аксакова про омертвіле “государственное учреждение” і “мерзость запустения на святом месте”. А московське православ’я в Україні, як Троянський кінь Кремля. Кіріл — апологет московської імперії, для якого “росмир” — це “российская вселенная”, а за це він вимагає українцям... платити. Недаром у “Несвоечасних думках” М. Горький писав, що вони “жестокое зверье” із “злой рабской кровью — ядовитым наследием татарского и крепостного ига”.

У свою чергу, О. Блок уважав, що в них багато жадоби загарбницької; О. Толстой — багато кривавої деспотії і дикої запеклості; П. Чаадаєв — сповнені безідейності; І. Бунін — мракобісся; М. Булгаков — сектантського ізверства і героїчного ханжества; М. Горький — волоцюзства і садистичної жорстокості; Ф. Достоевський — брехні і фальші в усьому московському житті.

М. Гоголь: “На Руси такая коллекция гадких рож” і “безмозглый класс людей”.

Християнство ж є релігією любові. Має бути. Швед Йоган Батвідус дослідив, що набоженство москвина є сатанинством,

бо масове винищення та спалення церковних українських книг від 1627 року по сьогодні наявне. Загарбання церков, храмів, монастирів, побиття священників і віруючих Київського патріархату. Навіть самого Главу УПЦ КП Філарета не пожаліли.

Хоч як це і не сумно, але українці чинять своїй національній церкві чимало перешкод. Ю. Дорошенко сказав крутіше. Але які ж то українці? Перевертні та покручі, недолюдки та неуки з недоумками.

Отже, Бог тут ні до чого! Йдеться про нищення українства ордою в московських рясах. Така в них ментальність орди, писав Є. Гуцало в однойменній книжці.

Різноманітні секти фінансуються також Москвою — Біле братство, Посольство Боже, як і чужинські конфесії, аби розділити наш народ і владарювати. Мафія одне, а теологічні міркування про життя і смерть та вічність інше.

У книжці Ю. Дорошенко подає цікаві міркування патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета про віру і розум, життя і вічність, ідею спільності української нації і духовне, отже, економічне відродження. Тому Москва не допустить незалежності. А УПЦ МП — це 5-а колона — божевільно-агресивна ненависть до українства.

Історик церкви В. Липинський в епістолярії наводить приклад, що литовський князь Свидригайло наказав спалити київського митрополита Герасима (1435 р.) за підозрою у зносинах з московським князем Василієм. Нині ж влада діє навпаки.

МП виконує завдання неоімперської влади й несе загрозу духовній свободі і національній безпеці України, починаючи з 1686 р., коли викупили за “три сорока соболей и двести червонных” у Константинополя за патріарха Діонісія Київську митрополію.

Як можуть грішні претендувати на вищість, пише Ю. Дорошенко, займаючись нахабно спекуляцією, брехнею і дуренням?

Як можна казати, що Бог є Любов і ненавидіти і грабувати, дурити й проклинати, нищити, гнути під себе народи? Посилати анафема Мазепі, Петлюрі, Філарету (Денисенку), всьому українству, як це робить МП чи той же кегебіст у рясі митрополит Саввін з Одеси та іже з ними.

А “росмир” — це як “мосшалом” на чолі з лавочниками, наперсточниками, вибивалами-рекетирами, криміналом тощо. Ідея лжі: Ваш Бог — Вовк, який пожирає ягнят.

Шануйте Вовка, старайтесь бути вовками і служіть Вовкові.

Недарма О. Блок хотів пальнути в Святу Русь. Бо вона хвора — додавав письменник Д. Мережковський. А що як ми не можемо нести ні скіпетр, ні іго чи й легке Христа? А ідея — московське божевілля? І закликав відчутти себе не богоносцями, а христородавцями та зупинитися, бо далі “нисвержение во тьму и хаос”.

М. Бердяєв і В. Розанов вважали, що “святая Русь” Московська під натиском “слиняла в два дня”. А святість обернулася озвірінням, або “оскаженілими псами”, “очманілою масою” і біснுவатими (О. Блок, В. Брюсов, І. Бунін), “мракобесием — смерчем — Содомом” (М. Цветаєва).

“Московські єзуїти ликом шиті, згодовані на ґрунті панщини і сполученої з нею брехні, двоєдушності, підступності і т. п. Це люди надзвичайно лихі, мстиві, зі смердячим самолюбством і злою, довготривалою пам’яттю, люди, від яких можна тільки тоді врятуватися, коли у них окрім безмежної лютості є ще й безмежна жадоба до вловів риби в каламутній воді” (За Щедріним “Звон победы раздавайся”).

У Московщині піп є символом ненажерства, скнарості, безсоромності, неуцтва і підлабузництва, писав Вісаріон Белінський 1847 р. до М. Гоголя, який показав усю глибину московської мерзенності.

Дослідник церкви, історик І. Прижов у “Юродивому” та “Івану Яковлевичу” викрив усю гидоту, блюзнірство, безсоромність, божевілля, моральний бруд у монастирях.

Національне московське “я” уряду й народу Т. Зінківський називав пазурами для підневільних і деспотизмом.

Відомий світові прозаїк В. Єрофеев у своїй “Енциклопедії...” наголошує, що росіяни “виробляють людське нещастя і нездатні до нормального життя”, що Росія “безумовно небезпечна країна”, що в них “за великим рахунком немає жодної чесної людини” і Росія “горить від формальної релігійності”, вона ганебна нація та має “негативну теологію”. Або: “якщо безпутність — духовність, то ми (росіяни — авт.) духовні”; “Анекдот — це російська церква. Це конфесія”, а “в Росії — нутряна боговідчуженість”, а “месіянїзм, як і фундаменталїзм — агонія світових релігій”.

Нещодавно експерти визнали Росію однією з найагресивніших країн світу, де вона на 153 місці із 158 у списку миролюбних країн (див.: “Нова доба” від 20 червня 2012 р.).

Московська деструктивність, душевна і духовна руйнація, хаотизація повсякденних людських стосунків, лавинопо-

дїбне наростання нечуваної жорстокості і цинізму дало підстави визнати Д. Дудаєву, що русизм страшніший за гітлеризм і нацизм. Це призведе остаточно до духовного омертвіння московського етносоціального організму (Р. Кісь).

Кремлівська месіанізація — це повсюдна мобілізація деструктивності. Навіть слова про третій Рим ченця Філофея було перекручено: замість “ромейское” стали писати “росейское”. А “Уложена грамота” 1589 р., як стверджував митрополит Макарій, є цілковитою брехнею, як і весь канонізм московської патріархії (А. Шпаков, Ф. Терновський, П. Мілюков, А. Бестужев-Рюмін).

Україну розграбували, а решту, писав В. Розанов, “обідрали і споїли”. Ще одних довели до зникнення.

Учений І. Дем’ячук наводить такі дані: “У Росії повністю зникли саянські самодійці (камасиньці, койбали, матори, тайгиньці, карагаси), вимерли яриньці, байкотовці, котти, пумпілони, ассани, ариньці, омуки, байкальські якути, айни, юги. Кереків лишилося 8 осіб, гольдів 100, енців 300, ороків 346, алеутів 482, негідальців 500, орочей 686, нгансанів 811, тофоларів 837; нема надії, що ці народності виживуть, а їхні мови мертві вже сьогодні... За даними ЮНЕСКО, в Росії в зоні зникнення 136 мов” (УМ, 17.05.12).

На черзі ми і сябри. Такий “мосмир”, “любов”, “мосшалом” і “братерська допомога” іншим народам. Зникають нації, народи й народності в Росії, а її демократія — в межах московської казарми, як це на фактах описав Ю. Дорошенко.

Хвороба московсько-месіанського нарцисизму дуже агресивна, а ренегатство чи відступництво кирпогнучкошиєнків та всіляких покручів явне. Все, що не українське в Україні, — вороже, а промосковська орієнтація — евфемізм антиукраїнства.

Шизоїдний деспотизм РПЦ і його філіалу УПЦ МП наскільки очевидний, що не потребує нових аргументів. Це ще ствердила поетеса З. Гіппіус, що коли інтелігенція, котра мала бути сумлінням нації, втрачає свою духовну самосвідомість, то й усі напівсвідомі просто таки “озвіріють”. А не свідомі?..

І не просто схвалення, а благословення РПЦ своїх військ або чорносотенців “Союзу архангела Михайла” проти українців, атомної бомби — мілітарність МП очевидна. А голодомори 20-х і 30-х та 46-47 рр.? Це месіаністичне

тиранозаврство передбачили не тільки українські письменники: М. Хвильовий, В. Винниченко, М. Зеров, а у Франції Ромен Роллан. Тільки ж комуністи і Московська патріархія нахабно заперечують десятки мільйонів жертв геноциду українців.

Та що заперечення, коли “москалі і світ Божий в путо закували”, як писав Тарас Шевченко. Але для Московського патріархату, і це цілком зрозуміло, гроші — Бог, рекет — віра, “Хрещений батько” — Біблія.

Все це напевно закінчиться духовною смертю гнобителя, духовним паралічем, як писав Ф. Достоевський, дід якого на Вінниччині ще службу в церкві вів українською мовою, а онук уже носився з московською месіянською ідеєю і шовізмом. Та від Петра-Леніна по нині московські шовіністи і “ліберали”, “юристи” хочуть приєднати до РФ Туреччину, Іран, Афганістан і Пакистан. Чечню втопити в сортирах, а нас “размазати по стенке”. Або “Розтнуть, розірвуть, розіпнуть, і вашей кровію, собаки, Собак напоють...” (Т. Шевченко).

Всі ці україножери лимонові, лисенки та ін. прагнуть всіма силами і засобами “вернуть хохлов у Рассею”. Горбачово-Сльцинські реформи мали зберегти імперію. Не вийшло. Може, тепер, скуповуючи все і всіх, вийде? Хоча орда у рясх кримінального вигляду з МП вже захопили кілька корпусів у Лаврі, а по Україні кільканадцять приходів і церков. “Обкурени ладаном”, за В. Висоцьким, МП — це кримінально-фінансова зграя. А “наша” влада прибирає до рук заводи, фабрики, побільшуючи рахунки — їм не до Помісної церкви. Хіба вбити українство, впровадивши російську мову.

Полковник Іван Богун заявляв на Переяславській раді ще 1654 р., що “приєднатися до такого народу — це гірше, як скочити живим у вогонь” (Я. Маркович, “Записки о Малороссии”).

Видатний академік Володимир Вернадський писав, що вся московська демократія перевіряється на українському питанні. Але що тут перевіряти, коли все зрозуміло.

Митрополит Іларіон (І. Огієнко) як один із авторитетних релігійних і культурних діячів говорив, що йдеться про повне розмосковлення церкви, повернення їй усього того, що вона давніше вже мала, що слід повернути цілу й повну ту нашу церкву, що була в нас майже тисячу літ.

Українська Церква — Апостольська, Первозванна, Вселенська, автокефальна, соборноправна, незалежна від

впливу світської влади, національна, народна, створила певну культуру своєму народові. Так писав І. Огієнко.

Київ називають другим Єрусалимом, а Москва лише третій Рим. Правда, римська мудрість Москві недосяжна. Безбожницька Росія привела до релігійної канонізації й месіанства Леніна й Сталіна. Сталася переключка, як нині у комуністів на релігійні рейки. Насправді — мракобісся, за М. Бердяєвим. У московському народі є певний ґрунт для прийняття антихриста. Християнство — релігія любові, у москвина набоженство — це сатанинство. “Російський шовінізм у російській церкві — це питома росіянам, суто російська національна прикмета. Російська церква насичена російським шовінізмом згори донизу і в минулому, і в сучасному”. І готові прийняти антихриста.

Слов’янофіл Аксаков стверджував: “Російська церква завжди була і є покірною та вірною служкою російської держави, а точніше — російського уряду. Духу правди, любові — цього спасенного натхнення християнства — немає ані сліду”.

Про таких своїх “мосмирів” казав сам цар Петро I: “Сия сарынь ничем, кроме жесточи, унята быть не может”.

Світове дерево має безліч гілок світоглядних чи релігійних. Але московська інвазія, за висловом І. Франка, та її імперський синдром прагне висмоктати всю кров здичавілою юрбою з православною хоругвою попереду в руках очільника демонізованих лжехристиян та з іродовою закваскою “великодержавія” “росмира”.

“Тиранічна московізація, — писав у своєму знаменитому трактаті “Русская идея” московський філософ Володимир Соловйов у 1888 р., — тісно пов’язана ще з більш тиранічним руйнуванням греко-уніатської церкви, представляє воістину національний гріх, важким тягарем лежить на совісті Росії і паралізує її моральні сили”.

Ю. Дорошенко показує всі способи і знаряддя цього тиранства МП супроти своїх православних “братів”. І все це “росмир” — повсюдне нищення УПЦ КП, української державності, її мови. Московське церковно-релігійне месіанство завжди йде з національно-державним, про що неодноразово заявляли видатні “московські демократи”. І будуть то відверті шовіністи-церковники чи політики, однаково.

І вже “хам” чи зек не “грядущий”, як у Д. Мережковського, навіть не “Близь есть при дверех”, як у Нілуса, а вже в нашій хаті пропонує якийсь “росмир”, захопивши

заводи, фабрики, магістралі, отруюючи українські душі, виринаючи корені нації. Бо це її овоч, де земля “пливе молоком і медом”. Програма нашого винищення зрозуміла: попи і проповідники, торгаші й спекулянти, гендлярі і гешефтмахери, — політика і великі гроші.

Хіба взяти як керівництво до дії слова Мойсея: “Вівтарі їхні порозвалюйте, а стовпи їхні порубаєте на дрібні кусочки... не залишиш нічого живим, що дише”. Бог іде з нами, щоб боротися з ворогами: “Не змилюється око твоє над ними, і не будеш служити їхнім богам, бо то пастка для тебе”.

За Яхве, закляття (херем), а не просьба. Мойсей казав обрізувати, але з кого чи з чого починати? З голови? З чиєї? Самооборона проти цього загарбництва “росмиру”, писав українець В. Шаян, є початком національного відродження. Хоча двадцять років у порівнянні з вічністю — ніщо.

На півдні “мосмира” півмільйона мусульман, які ненавидять північ і півтора мільярда енергійних китайців насуваються на РФ, тому “росмир” суне на захід, в Україну.

Боротьба за українську віру стає боротьбою за національну незалежність, національне відродження, національну культуру, чого не хочуть чужинці. Світськість християнства — це освіта, наука, мова, культура. Мистецтво в національному вимірі. Отже, релігія з наукою, віра з розумом. Вірні України хочуть мати раціональне тлумачення, логіку віри, якщо вона є, очистивши від нечестивців.

Причина такого національного й соціального гніту, економічної залежності й рабства — у політичній і релігійній неграмотності, у безнаціональності верхів з їхнім абсолютним Богом — грошима.

Хоча “не всякое деяние благо”, але щоб не втонути в “мосмире” чи задихнутися в обіймах Молоха, неправди, брехні, нахабства і мору, — не лякатися ні клерикалів, ані сервілістів, — наголошував І. Франко у статті “Поза межами можливого”: вся діяльність людини й суспільства має йти в національному руслі. Він був переконаний, що лише національний ідеал і практична дія врятує нас. І щоб сліпа віра не заслонювала цей ідеал української самостійності. Щоб своя правда була в своїй хаті. І сила і воля.

Що може дати той “росмир”, коли відбираються й паляться церкви, не дають будувати нових, нема в них українського слова і мови, відсутня культура?

Священики українські, як і вчителі української мови та літератури, письменники, патріоти є арештанти, або безвольні і безхребетні вірнопіддані. Народ мовчить. Чужина видає душу. Д. Донцов трактував це однозначно: все, що не українське на Україні — чуже й вороже українській державності. До всього, є певна межа, до якої можна знущатися над народом, і що ми вже доросли до того, щоб захищати свої людські права.

Таїсія Щерба

Таємниця духу митця і його доби

(Відгук на книгу Олега Гончаренка “Катрени оголошених картин”)

*“...у мистецтві людина
зустрічається з самою собою,
дух зустрічається з духом”.*

Г.Г. Гадамер “Істина і метод”.

Щоразу, де б я не була, намагаюся привезти додому найдорожчий для мене скарб — нову книжку. А якщо вона (книжка) заінтригує назвою, змістом — то не лише радію її придбанню, а й забуваю про щоденні турботи, проблеми, яких на моєму віку зібралось чимало. Так трапилося, що на початку 2012 року мені поталанило на щасливу зустріч із книгою поезій “Катрени оголошених картин”, автором якої є неординарна, на мій погляд, людина — Олег Миколайович Гончаренко. Пізніше дізналася, що він член НСПУ, поет, прозаїк, публіцист, перекладач. У його творчому доробку більше двадцяти книг, серед яких: “Крони дитинства”, “Петрогліфи”, “Тяжіння сонця”, “Мрія і любов”, “Світ очей моїх”, “Шість часів вечера после весни”, “Фантастичне купуасу”, “Дорога крізь хату” та інші.

Придбана книжка зацікавила і захопила відразу незвичною назвою, сучасним оформленням обкладинки. Захотілося дізнатися, що саме стало поштовхом до написання об’ємного фоліанта (видавництво “Фенікс”, Київ, 2011 року, 520 сторінок, де вміщено 420 поезій, додано вісім репродукцій картин Івана Марчука з циклу “Погляд у

безмежність”, “Біла планета-1”, “Нові експресії”; “Містерія”, “Меланхолія”, “Реквієм”), пізнати таємницю духу митця і його доби, відображеної в книжці...

Сам автор після назви збірки зазначив: навіayne живописом Івана Марчука. Скажу відверто, за один день така книга не читається. Хоча й було бажання читати, читати й читати, не відриваючись, гортати довідники, аби більше дізнатися про автора. А ще про майстра живопису Івана Марчука, його роботи, манеру письма, які свого часу захопили поета Олега Гончаренка і стали поштовхом до написання не першої книги про роль і вплив мистецтва пензля на мистецтво слова. Отож, зізнаюся, що мій кругозір збагатився. І не лише дотиком до чудової поезії, а й знаннями про живопис Івана Марчука — народного художника України; лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка; Почесного члена Наукової Ради в “Золотій гільдії” Міжнародної Академії сучасного мистецтва в Римі; єдиного українця, внесеного до списку “Сто нині живущих геніїв”.

Рядки, що винесено мною в мотто, в контексті розглянутої книги і картин, можна тлумачити як констатацію: таємниця духу поета і митця переплелися воедино з часом і добою.

Уважно ознайомившись із книгою “Катрени оголошених картин”, розуміємо, що маємо справу з талановитим поетом, якому за вірець послужилися картини живопису визнаного у світі сучасного українського генія в царині художнього мистецтва. Перед читачем постає зрілий поет із глибинним внутрішнім світом, з філософічністю думки, залюблений у життя, уважний до рідного слова, ерудований, схвилюваний днем сьогоднішнім і вселенськими проблемами...

Виднокола неозорого світу співця розмаїті та безмежні. Він охоплює своїм палким зором і словом глибинні проблеми часу, в якому живе сам і відображає його у своїх творах.

Тексти цієї книжки різноманітні за тематикою та жан-

рами, поліфонічні за тембром звучання, сягністі за задумом. Вражений полотнами геніального сучасника Івана Марчука, Олег Гончаренко створює за допомогою художнього слова вишукані, на мій погляд, поетичні зразки.

Для поезій книжки “Катрени оголошених картин” характерні достовірність, життєвість, глибинність виражених почуттів, переживань.

Тематичний діапазон цих творів надзвичайно широкий. Це:

- Історіософські мотиви, осмислення долі українського народу і особистості на тлі вселюдського поступу у громадсько-філософській ліриці: “Спокій на планеті”, “Акорди Чорнобиля”, “Я виріс серед вас”, “Несу я світло вам” та ін.

- Уславлення яскравих особистостей минулого і сьогодення. Цій тематиці присвячені вірші-портрети визначних постатей часу: “Портрет художника Романа Сельського”, “Портрет академіка Миколи Амосова”, “Портрет Віктора Ющенка”, “Портрет Оксани”, “Портрет Соломії Павличко”, “Портрет художника Валерія Мартинченка”, “Портрет академіка Олега Антонова”...

- Мотиви героїзму й подвижництва, служіння рідній землі, возвеличення діянь славних пращурів, козацтва. Вірші-посвяти: “Моя земля, моя твердиня”, “Матері Божій”, “Над коліскою” (з думкою про дітей індиго), “Як на тебе дивитися?” (до українців), “Чорнобильська Мадонна”, “По чистій дорозі” (до України, до отчого дому, коренів роду й народу, Бога й народних традицій)...

- Роздуми над людською долею і душею, про сенс життя; пошуки тих першопричин, що формують сильну цілісну особистість; самопожертви в ім’я добробуту і процвітання держави. Це вірші: “Пересторога”, “Тут дуже затишно”, “Монологи”, “І відкриються таємниці”, “Ідилія”, “Золота симфонія”, цикл “Замовкли звуки”...

- Інтимна лірика: “У просторі спогади блукають”, “Я думаю про вас”, “Скажи мені правду”, “Я чую голос твій”, “Золота панна”, “Осінні світанки”,

- Погляди на Україну, її прадавнє минуле і сучасне становище та прийдешні часи: “Осінні далі”, “Голос предків промовляє”, “Сліди давнини”, “Момент несподіванки”, “Реквієм”, “А думи простору шукали”, “Де ж істина?”...

Це далеко не весь перелік мотивів даної книги. І ще одна заувага: цей поділ умовний, бо кожен вірш можна віднести до будь-якого, попередньо визначеного тематичного напрямку. Мотиви настільки глибинні, переплітаються у

розкритті задуму, наснажені цікавим фактажем, несуть колосальну пізнавально-виховну мету, викликають позитивні емоції, що нелегко віддати перевагу тому чи іншому з них.

Олег Гончаренко пише про те, що добре знає і на чому розуміється, що його хвилює і які життєві цінності він сповідує.

Поетові думки неквапливі, вдумливі, логічні, правдиві, відкриті, без фальші. Мова віршів образна, афористична, вишукана. Кожен вірш має двадцять чотири рядки. У останньому катрені — підсумок задуманої теми, квінтесенція сказаного, як-от:

...Тепер тебе дерева знов почули.
Знов манять далі, — зрозумілось за життя:
“Чим більше ти вдивляєшся в минуле,
тим більше досягаєш майбуття”

(Із вірша “Осінні далі”);

...Будила музика таланти, ще таїнні,
Розбурхувала прагнення слабі.
Й ти зрозумів, що народився в Україні,
і ця мелодія навіки у тобі

(Із вірша “Тихо мелодія звучала”);

...Жінки лише на мить зупинять час...
І Музика озветься — голос Бога!
Природа ще таки здивує нас,
як завжди, відродившись із “нічого”

(Із вірша “Природа дивує нас”);

...Вернися — знов тебе оживить жінка:
жінки безсмертя відають секрет.
Поки жива хоча б однеєнка українка,
я в ній художник, музикант, боєць, поет...

(Із вірша “Плин часу”);

...Спинилися аж на “семи вітрах”,
і там завітна відбулась Подія —
всі зрозуміли: “Гнали біль і страх,
а об’єднали дія, віра і надія!”

(Із вірша “І поєдналися усі”);

...Хай меч ізнов рідніє на раменах,
додаючи і гордості й снаги.
Мети не маєш? То іди сюди, до мене:
тут мрії вже шукають береги!

(Із вірша “Виходять мрії з берегів”).

Через власну поезію, автор передає прагнення народу, його глибинну і багату душу та мудрість.

У такий неспокійний час поет виявляє справжню синівську любов до Вітчизни, мови, історії, роду й народу; переймається їх труднощами, болем, вірою і сподіваннями людей; кличе на боротьбу за загальнолюдські морально-етичні і духовні цінності, бореться словом проти брехні, зла підлості, підступності...

Його турбує доля людей, які поруч із ним, хто оточує його; рідна земля, на якій він народився, живе, любить і страждає, вносить свою посильну лепту у покращення життя і сподівається на щасливе майбутнє... Автор книжки закоханий у рідний таврійський край, його безмежні степові простори, у людей праці, які ростять хліб і дітей, у славне історичне минуле і нелегке сьогодні, у природу і мистецтво, у саме життя.

Це політично і соціально гострі твори.

Манера письма Олега Гончаренка — розкута, смілива, з твердим переконанням у своїй правоті, з публіцистичною пристрасністю, самобутнім поетичним баченням світу. Про що не писав би поет, він уміє привнести той елемент самостійності, який не завжди впадає у вічі, але дає про себе знати на рівні відчуттів.

Новаторська суть творів О. Гончаренка позначена афористичністю вислову, новизною поетичного мислення, оригінальним мовостилем, глибинною образністю.

Він пише про реалії дня сьогоднішнього і заглиблюється в психологію простої людини-трудівника, вболіває за його долю, наповнює кожен текст конкретикою життя. А читач стає ніби співучасником творчого процесу.

Я замислилася: чому ці вірші мені близькі й зрозумілі? І дійшла висновку: в них ідеться про загальнолюдські цінності, до яких має прагнути і які має сповідувати кожна людина. Про такі речі автор говорить просто і глибинно, переконливо і високохудожньо. Вловлено і відтворено настрій часу, що, між іншим, вдається не кожному поету.

І хоча усі вірші написано катренами, чітко дотримано римування, по суті, — вони часто нагадують поетичні філософські новели.

Розмаїття тематики, роздуми про людське життя і час, місце поета і особистості у такому бентежному світі, висока духовність і глибинна орієнтація на духовні і моральні цінності — ось основний критерій поетичного слова цього співця, основна цінність його творчого доробку.

Автор чутливий до віань часу. Він — мислячий поет, який тонко відчуває і усвідомлює, що одним із універсальних вимірів людини є душа — той інший глибинний і загадковий світ, який не осягається логікою, бо той світ ірраціональний, образний, наповнений емоціями, пристрастями, уявою, фантазією...

Що не вірш — то відкриття, осмислення долі людини чи обставин, в яких вона знаходиться, живий відгомін подій, підсилених художньо виваженими деталями, які захоплюють і збуджують уяву. Такі образи тільки підсилюють враження, змушують краще осмислювати світ, у якому ми живемо, і своє призначення в ньому.

Я не просто щаслива тим, що відкрила для себе ім'я талановитого поета, а й переконана, що такі книжки вкрай потрібні кожній людині. Вони спонукають до розмислів читача і збагачують кожного духовно.

Микола Василенко

“Я камінь з Божої праці”

Наведеною метафорою відомий поет і громадсько-політичний діяч Олег Ольжич, закатований гітлерівцями 1944 року в концтаборі, так охарактеризував велику когорту українських незламних патріотів, які в “добу жорстоку, як вовчиця”, брали безпосередню участь у визвольних змаганнях з окупантами різних мастей, що появлялися на теренах України. До такої когорти можна без перебільшення зачислити і мужню поетесу Катерину Мандрик-Куйбиду, про яку Дмитро Павличко у передмові до другого видання її книжки поезій “Благослови вогнем” (Львів: Літопис, 2010) пише: “Слово Катерини Мандрик-Куйбиди несе в собі заряд такої мужності, непокори й людяності, які стають зразками високоморального життя для сучасних і майбутніх поколінь української нації. Це безперечно поезія великої натхненної боротьби за українську державність душі, що формувалася не з учнівського надуманого патріотизму, а з конкретних вражень учасниці збройних змагань за нашу національну свободу”.

Маючи поетичний талант, велику працьовитість і особливе творче горіння, вона за власним внутрішнім потягом у

так звані застійні “брежнєвські” роки пише від чистої душі вірші, про які і думати не могла, що вони за комуністичної диктатури можуть бути опубліковані. А поезія її, справді, хвилююча, націотворча й щира, говорить про реальний доокружний світ, про біль і радість людської душі.

Катерина Мандрик-Куйбіда народилася 1927 року в селі Сукель Івано-Франківської області, де неповторні своєю красою гори, розкішні ліси і вирізьблені природою гранітні стрімчаки своєю мальовничістю невідільно започатковують у людині любов, щемку прив’язаність до рідного краю, свободи і поезії – а це вже перші підвалини патріотизму, усвідомлення себе як громадянина своєї Батьківщини:

Ось вони – мої Карпати:

Хвилі сосон і смерек –

Підбадьорливі сонати,

Закарбовані у смерк.

(“Ми Україну обороним”)

З дитинства, як джерельну оздоровлюючу воду, вона у серці несе любов до рідного краю. Тому не випадково ще в юності, коли 1939 року на західні землі України прийшло советське військо й енкавееси (служба безпеки) почали жорстокими, варварськими методами поспішно утверджувати владу “робітників і селян”, за сумнівними доносами ув’язнювати українських патріотів, яким ліпили ярлик “українського буржуазного націоналіста”, чинити розстріли й масово виселяти родини (старих батьків, дружин і дітей) до далеких російських сибірів, де від непосильної праці, приниження, знущання, голоду й великих морозів вони швидко гинули, і коли прийшли німецькі окупанти й так само, як попередники, почали тероризувати людей, Катерина без зволікання стає на шлях боротьби з окупантами. Оскільки знала гірський терен свого краю, як власну долоню, то відомими тільки їй стежками переводить похідні групи вояків УПА через гори і ліси до містин дислокації, – виконує обов’язок зв’язкової. А в подальші роки визвольних змагань, у кінці сорокових, іде у підпілля, опікується пораненими повстанцями, забезпечує харчами, пере їхню одіж.

1950 року дівчину арештовують, запроторюють у тюремні камери до середини яких, як думали, ніщо не може проникнути: ні сонце, ні рідне їй слово, ні надія на вижиття. Але помилилися.

Крізь кам’яні стіни в’язниці і замкнені масивними замками металеві двері пройшла Муза і заговорила до неї

словами звитяжної поезії, оптимізму і віри у перемогу свого народу над утискувачами:

Ой тюрмо, ой тюрмо
Станіславська...

Сидимо в підвалі,
Як оті мерці,
Нам тюремні стіни
З'їли рум'янці...

Що слідчий питає,
На все кажем: "Ні!".
А він кулаками
Б'є по голові.

А якщо не впала,
То б'є у живіт,
А потім у груди...
Аж темніє світ.

1950 р.

("Ми Україну обороним")

Після тривалих допитів і фізичних тортур суд виносить вирок – 10 років ув'язнення в режимних сталінських концтаборах і позбавлення громадянських прав терміном на 5 років.

1951 року у худоб'ячому вагоні з іншими в'язнями її привозять на Північ до жіночого концтабору № 4 Інти, Кюмі АРСР, де в ті роки у сусідньому концтаборі № 2 відбував свій термін ув'язнення автор цієї статті. У концтаборі Катерині Мандрик на в'язничному бушлаті одразу пришивають номер В-1-684, – нове її прізвище, на яке мусила озватися.

Тайга. Бараки, як могили;
Дроти оцирились колючо.
Сніги довкруг усе закрили.
Безрадісно і неминуче...

.....

Переживу – не перебуду!
Перетерплю, перекигичу
І вас до праведного суду
Колись покличу.

1954 р.

("Ми Україну обороним")

На Півночі, зазнавши виснажливої праці, голодних харчів, приниження й знущання наглядачів, вона духовно не зла-

малася, не загубила віри у справедливість української національної ідеї, за яку бореться. Спілкуючись із одностудцями, мріє про звільнення України від сталінської тиранії і, надихана такою вірою, усупереч концтаборним заборонам, ризикує, пише і пише вірші про каторжне існування політичних в'язнів у концтаборах, виливає своє почуття суперечливості, несприйняття національної пригнобленості:

Боротьба обернеться в легенди.

А тепер – лиш кров і смерть...

Хрести.

Прочитайте наші тестаменти –

Ці бажань зникаючі сліди.

З вірою у Господа святого,

З честю, що знамена підняла,

Ми ішли на смерть заради того,

Щоб Вкраїна вільною була.

1950 р.

(“Ми Україну обороним”)

Крім глибокого почуття любові до рідного краю, України, її не менше у тяжких умовах життя підтримувала велика віра у Бога.

“З молитвою до Бога, – пише Катерина Мандрик в автобіографії, – я стійко переносила всі нелюдські умови пересилки і концтаборів. Молитва до Бога допомогла пройти мені через всі муки комуністичного пекла знущань”.

9 травня 1956 року, вийшовши на волю, й оскільки дозволи, щоб повернутися в Україну, не дали, залишається спецпоселенкою в Інті. Там виходить за давнього свого знайомого Степана Куйбіду, який відбув своє десятилітнє ув'язнення за участь в Українській повстанській армії. Там народжує трьох синів. В Україну повернулася 1964 року інвалідом другої групи, поселилася з дітьми в місті Болехові, куди за рік повернувся й Степан Куйбіда, також інвалідом.

Пам'ятаючи, що під лежачий камінь вода не потече, вона, маючи велику патріотичну мету і духовну волю, яку міцно загартувала в каторжних сталінсько-беріївських концтаборах, не залишає літературну діяльність, збирає фольклор, наспівує українські пісні (фонозаписи її голосу зберігаються), тримається активної громадянської позиції. У 90-х роках, коли постала незалежність України, бере найактивнішу участь у всіх національно-суспільних процесах, мітингах, конгресах, з'їздах, кличе до вищої європейської ци-

вілізації, до політичної свободи і збереження української мови від русифікації.

Її подвижництво на життєвій стежі достойно оцінили відомі сучасні письменники і літературознавці. “Дивовижне, захоплююче враження справляє героїчне життя і духовний світ Катерини Мандрик-Куйбіди! – пише М. Жулинський у статті “Яке велике щастя – вірити!”, уміщеній у “Слові Просвіти” від 8-14 грудня 2011 року. – Рідкісне поєднання самопожертви в боротьбі за волю Батьківщини і творчої самореалізації. Ця мужня патріотка зуміла породити і виплекати в своїй душі свободу. Свободу вибору свого місця в національно-визвольній боротьбі та свободу творчого самоздійснення”.

14 березня 2004 року мужньої поетеси Катерини Мандрик-Куйбіди не стало, відійшла у вічність. Вдячні земляки у місті Болехів 2007 року спорудили їй пам’ятник, школу назвали її іменем.

А видавництво “Літопис” у Львові 2012 року видрукувало твори Катерини Мандрик-Куйбіди у трьох томах: “Ми Україну обороним” (том 1: Поезія, автобіографія); “Піснями скріплюємо волю” (том 2: Із пісенної скарбниці Катерини Мандрик-Куйбіди; “Родовід український вічний” (том 3: Статті, рецензії, спогади, листи).

Воістину український народ тримається на подвижництві своїх героїв, титанів незламного духу, які у постійній боротьбі з тиранами виборюють людині достойне життя.

ІНФОРМУЄ ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ

Переможцями конкурсу,
присвяченого М. Чернявському,
у 2013 р. стали:

1. Микола Калаяка (проза)
2. Микола Василенко (поезія)
3. Іван Немченко (драматургія)
4. Людмила Корівчак (літературознавство)
5. Ярослав Голобородько (публіцистика)
6. Павло Параскевич (краєзнавство)
7. Юлія Датченко (мовознавство)
8. Валерій Кулик (мистецтво)

ВІДКРИТЕ ЗВЕРНЕННЯ

*учасників Всеукраїнської наукової конференції
“Микола Чернявський і світовий
літературно-мистецький контекст”
до Херсонської обласної адміністрації,
Херсонської обласної та міської рад*

Всеукраїнська наукова конференція “Микола Чернявський і світовий літературно-мистецький контекст”, що відбулась у Херсонському державному університеті 7 лютого 2013 року, засвідчила неухильне зростання інтересу науковців до спадщини визначного українського поета, прозаїка, драматурга, перекладача, публіциста, критика, видавця, педагога, громадського і культурного діяча, керівника національно-культурно-політичного товариства “Українська хата” в Херсоні часів УНР, викладача Херсонського інституту народної освіти в 1917-1926 рр. (тепер ХДУ) Миколи Федоровича Чернявського (1868-1938). У роботі конференції, присвяченій 145-річчю від дня народження письменника-патріота та 75-річчю з часу його розстрілу в Херсоні, взяли участь науковці з: Інституту літератури ім. Т.Шевченка НАН України, Дніпропетровського національного університету, Київського національного авіаційного університету, Київського національного університету ім. Т.Шевченка, Київського національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова, Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В.Винниченка, Миколаївського державного університету ім. В.О.Сухомлинського, Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського НАН України, Сумського державного університету ім. А.С.Макаренка, Ужгородського національного університету, Херсонського національного технічного університету, Черкаського національного університету ім. Б.Хмельницького, Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Шевченка і, звичайно, Херсонського державного університету. Дослідники творчості М.Чернявського одностайно прийняли рішення

на підсумковому пленарному засіданні Всеукраїнської конференції про звернення до Херсонської обласної ради та до Херсонської міської ради з такими пропозиціями:

1. Враховуючи визначне місце М.Ф.Чернявського в історії вітчизняної літератури та національно-державного відродження України, просимо керівництво Херсонської обласної адміністрації, депутатів Херсонської обласної ради та Херсонської міської ради розглянути питання про належне вшанування М.Ф.Чернявського на Херсонщині: найменування його іменем вулиці, школи, бібліотеки та встановлення пам'ятника письменникові в зоні Парку імені Ленінського Комсомолу навпроти будинку № 18 по вул. Перекопській, де з 1903 по 1937 рік проживав цей діяч.

2. Розглянути питання про видання творів М.Чернявського хоча б у форматі односторонника, оскільки після 1966 року ось уже майже півстоліття на Україні не перевидавались книги письменника.

3. Розглянути питання про видання монографії науковця з Херсонського державного університету, лауреата Всеукраїнської премії імені Яра Славутича Людмили Корівчак “Поезія Миколи Чернявського”.

4. Виділити з міського та обласного бюджету кошти на здійснення цих проектів.

Учасники Всеукраїнської наукової конференції “Микола Чернявський і світовий літературно-мистецький контекст”.

7 лютого 2013 року

м.Херсон

Декан факультету
філології та журналістики
Херсонського державного
університету

доктор філологічних наук,
професор В.П.Олексенко

<http://prosvilib.ipsys.net>

ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

пл. Свободи, 1, м. Херсон, 73003, факси: (0552) 32-11-03, 26-36-02
тел. 22-27-64, e-mail: vd-komp@oda.kherson.ua
www.oda.kherson.ua
Код ЄДРПОУ 00022645

19.04.2013 № 511-2211/0/8-13/60/323 Декану факультету філології
На № _____ від _____ та журналістики
Херсонського
державного університету
Олексенко В. П.

Про вшанування пам'яті
М. Ф. Чернявського

Шановний Володимире Павловичу!

Обласна державна адміністрація розглянула відкрите звернення учасників Всеукраїнської наукової конференції “Микола Чернявський і світовий літературно-мистецький контекст” та повідомляє наступне.

4 квітня 2013 року виконавчим комітетом Херсонської міської ради проведено засідання комісії з питання найменування (перейменування) вулиць, провулків, проспектів, парків, скверів, мостів та інших споруд, розташованих на території м. Херсона, стосовно вшанування пам'яті видатного українського громадського і культурного діяча М. Ф. Чернявського. Комісією прийнято рішення рекомендувати Централізованій бібліотечній системі м. Херсона порушити клопотання перед Херсонською міською радою щодо присвоєння імені М. Ф. Чернявського одній із херсонських бібліотек.

Стосовно прийняття рішення щодо встановлення пам'ятника М. Ф. Чернявському зазначаємо, що Ви особисто зможете взяти участь у обговорення цього питання під час проведення 24 квітня 2013 року чергового засідання архітектурно-містобудівної ради при управлінні містобудування Херсонської міської ради. Про місце і час проведення засідання Вас буде повідомлено його організаторами.

Щодо виділення коштів з обласного бюджету на видання творів М. Ф. Чернявського, наукових досліджень його літературної спадщини повідомляємо, що відповідно до статті 90 Бюджетного кодексу України книговидання, так як і спорудження пам'ятників, не віднесено до переліку видат-

ків, що здійснюються з обласного бюджету. Вирішення цих питань можливе за рахунок коштів юридичних і фізичних осіб та інших надходжень, не заборонених законодавством.

З повагою

Заступник голови
обласної державної адміністрації Г. Пономаренко

Яценко 26 68 72

<http://prosvilib.ipsys.net>

**ХЕРСОНСЬКА МІСЬКА РАДА
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ**

пр. Ушакова, 37, м. Херсон, Україна, 73000,
тел.: 22 34 57, факс: 491472
e-mail: admin@city.kherson.ua

22.04.2013 № 8-3723-12/12
На № _____ від 05.04.2013

Деканові факультету філології
та журналістики Херсонського
державного університету
Олексенко В. П.

Про розгляд
відкритого звернення

Шановний Володимире Павловичу!

Насамперед, дозвольте подякувати Вам за ініціативу щодо увічнення пам'яті Миколи Чернявського — видатного письменника та патріота України, привітати з наступаючим Великоднем, побажати миру та добра у Вашому домі та на відкрите звернення інформую, що комісія з питання найменування (перейменування) вулиць, провулків, проспектів, парків, скверів, мостів та інших споруд, розташованих на території міста Херсона, засідання якої відбулося 4 квітня 2013 року (протокол № 1), рекомендувала Централізованій бібліотечній системі м. Херсона надати одній із бібліотек-філій ім'я Миколи Чернявського.

Що ж до встановлення пам'ятника М. Чернявському, то департаментом містобудування та землекористування

міської ради розглядатиметься дане питання та, за її рекомендаціями, буде визначена подальша робота.

У зв'язку з тим, що видання творів М. Чернявського та монографії Людмили Корівчак не включено до жодної з міських програм на 2013 рік, затверджених рішенням міської ради, надати фінансову підтримку за рахунок коштів міського бюджету немає можливості.

З повагою

Т. в. о. міського голови,
секретар міської ради

З. Бережна

Косенко Лариса Анатоліївна 22 53 15

ІНФОРМУЄ ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ

Літстудія імені Василя Вишиваного при Херсонському державному університеті спільно з Таврійською фундацією (ОВУД) оголошує конкурс на кращий твір чи розвідку з теми: “Микола Чернявський: дорога в безсмертя”.

Номінації:

- 1) проза; 2) поезія; 3) драматургія; 4) публіцистика;
- 5) мистецтво; 6) літературознавство;
- 7) мовознавство; 8) краєзнавство.

Матеріали (літературні твори, розвідки, малюнки тощо) подавати до 1 грудня 2014 року за електронною адресою: super.tupica@yandex.ru (Анастасії Турановій), за поштовою адресою: а/с 116, Херсон — 39, 73039 (Іванові Немченку).

Твори переможців будуть опубліковані у наступних випусках “Вишиванки” та “Вісника Таврійської фундації”, а також у збірнику “Розстріляна пісня Миколи Чернявського”.

Павло Параскевич

Іменний покажчик О.Т.Гончара

Презентація-коментар

Щойно побачив світ біобібліографічний покажчик, присвячений життю і творчості Олеся Терентійовича Гончара (1918-1995) — видатного українського письменника, культурного і громадського діяча, що належить до когорти непересічних митців, що стали епохою в історії вітчизняної культури, — як повідомляє анотація [с.4]. Упорядники покажчика: О.Піхур, С.Савченко, І.Ігнатська, М.Лук'яненко; науковий редактор В.Жононенко, науковий консультант Я.Оксюта (К.: Укр. письменник, 2013. — 759 с.).

“Це видання має на меті розкрити всі напрями таланту Олеся Гончара ... від перших літературних спроб, на сторінках періодичних видань 30-х років ХХ ст. до романів і публіцистики другої половини ХХ ст.” [с.4].

Солідний і багатогранний фоліант є найповнішим виданням такого типу. Він готувався до видання ще до 90-річчя письменника. Але вдалося це реалізувати завдяки матеріальній підтримці педагогічного та батьківського колективів спеціалізованої школи № 76 ім. О.Гончара м. Києва лише тепер, до 95-річчя митця.

Покажчик має таку будову: перший розділ — “Видання творів О.Т.Гончара (1933-2008)”; другий — “Література про О.Т.Гончара (1941-2008)”; третій — доповнений новими матеріалами — “Твори О.Гончара та публікації про нього (2008-2013)”.

У першому розділі у підрозділах виділені такі моменти: “Видання українською мовою”, “Видання в перекладах російською мовою”, “Видання в перекладі зарубіжними мовами” (с.21-212). Другий розділ — найоб’ємніший. Він включає в себе 215-631 с. і зміст його такий: “Життя, творчість та громадська діяльність”; “Премії, нагороди, звання”; “Вшанування пам’яті О.Т.Гончара”, “Втілення творів О.Т.Гончара у мистецтві”; “Фотодокументи”; “Бібліографія Олеся Гончара”. І третій розділ (с.632-757) має такі підрозділи: “Алфавітний покажчик назв художніх творів

О.Т.Гончара”; “Іменний покажчик”; “Список українських обласних, районних, місцевих газет, матеріали, з яких були використані у підготовці посібника”; “Додаток. Фільмографія”; “З фотоархіву”. Є у покажчику і вступне слово Я.Гояна, від упорядників та “Основні дати життя і діяльності О.Т.Гончара”.

У покажчику “з можливою повнотою представлені матеріали, опубліковані в 1933-2012 рр., які всебічно відтворюють життєвий шлях, багатогранність творчості, громадську діяльність письменника” [с.8]. Звернемо увагу на ще одне застереження упорядників: “Попри великий обсяг (7117 позицій), представлено не всі публікації, оскільки відстежити все про видатного письменника і його твори (передусім у регіональних збірниках і зарубіжних виданнях) не видається можливим. Упорядниками враховано найбільш значущі видання й публікації, що всебічно відтворюють постать письменника і громадського діяча О.Т.Гончара” [с.10]. Вони також висловлюють подяку за сприяння у підготовці посібника працівникам багатьох обласних бібліотек, колегам із Книжкової палати України та з інших закладів за допомогу в роботі, і особливу подяку — Валентині Данилівні, дружині письменника та покійному Якову Оксюті, секретареві з творчої спадщини.

Поява такого фундаментального іменного покажчика справді заслуговує на вдячність усім причетним до його підготовки та публікації. Цілком поділяю думку, що не всі матеріали вдалось охопити. Але відгуки, побажання читачів, рецензії допоможуть доповнити й виправити деякі огріхи, або точніше недогляди, які можна помітити при першому його прочитанні. Я, наприклад, помітив різнонаписання в назвах кількох оповідань: у заголовках “Модри Камень”, “Чари Комиші” подано то з великої, то з малої літери друге слово, то використано дефіс, то цей знак відсутній. Назва новели “За мить щастя” варіюється як “За мить до щастя”. Прізвище Г.Куштєвської запропоноване у варіанті “Т.Кучєвської”... Думаю, цей потрібний покажчик буде довиданий або перевиданий і тільки через це згадав ці дрібні огріхи.

А вийшов він невідомо яким тиражем (?!). Вважаю, що покажчик може бути доповнений ще такими підрозділами: “Дисертації, захищені за творчістю О.Т.Гончара”, “Поезії, присвячені Гончару”.

“Не полишає бажання жити й працювати...”

Золоті сліди Лідії Голомб

*І смерть як небуття
неписана для мене...*

*(Іван Дніпровський,
“Хай покладуть мене
в труну так звану...”)*

Науковець Лідія Григорівна Голомб (Марченко) належала до тієї генерації українських учених, які на хвилі демократизації в суспільстві кінця 1980-х років (М.Жулинський, Ф.Погребенник, П.Хропко, Н.Шумило та ін.) прагнули звільнити вітчизняне літературознавство від численних фальсифікацій як сталінських часів, так і періоду так званого розвинутого соціалізму. Цілий ряд своїх книг та публікацій у наукових збірниках та періодиці дослідниця присвятила глибокому й усебічному прочитанню спадщини М.Вороного, П.Грабовського, Б.Грінченка, П.Карманського, О.Кобиллянської, А.Кримського, Б.Лепкого, Олександра Олесья, В.Пачовського, М.Старицького, В.Стефаніка, Лесі Українки, І.Франка, Г.Хоткевича, Марка Черемшини, М.Чернявського, Г.Чупринки та інших видатних митців порубіжжя ХІХ — ХХ століть, чия творчість стала окрасою вітчизняного письменства, але в радянський період була об'єктом багатьох спекуляцій, перекручень, цензурної сваволі тощо.

Багатьом сучасникам запам'яталися її риси як “людини винятково чесної й порядної, цілеспрямованої, наполегливої та відповідальної, самовідданого працелюба на ниві освіти й науки” (В.Барчан). Подібні особистості залишають по собі справді золоті сліди. Як відзначає В.Барчан, Лідія Григорівна “була зразком педагога-науковця для колег, визнаним авторитетом у наукових колах країни” [3, с.5].

У 1967 році Л.Голомб успішно захистила в Інституті літератури імені Т.Г.Шевченка АН України кандидатську дисертацію “Поетична творчість Івана Франка початку ХХ ст.”.

У наступні роки вона прагнула глибше осмислити набутки вітчизняного письменства кінця ХІХ — початку ХХ ст. Ці розвідки стали основою докторської дисертації, захищеної в Інституті літератури імені Т.Г.Шевченка АН України у 1990 році. Її тема — “Проблема особи і суспільства в українській ліриці кінця ХІХ — початку ХХ ст.”.

Наукові видруки Л.Голомб зустрічаємо у виданнях Вінниці, Гомеля, Києва, Луганська, Луцька, Львова, Ніжина, Одеси, Переяслава-Хмельницького, Пряшева, Ужгорода, Херсона, Черкас, Чернівців, Чернігова та інших міст України та зарубіжжя.

Досить назвати хоча б такі публікації: “Тема народу та особи в ліриці Лесі Українки” (1972), “До проблеми особи і народу в українській ліриці другої половини ХІХ століття” (1980), “Митець незвичайної долі” (1996), “Василь Пачовський. Закарпатські сторінки життя і творчості поета” (1999), “У таємничому дивосвіті слова” (2000), “Федір Потапушнік. Хвилини вічності: лірика” (2000), “З історії вивчення української лірики кінця ХІХ — початку ХХ ст.” (2008), “Петро Карманський: Життя і творчість” (2010), “Основні проблеми вивчення української літератури кінця ХІХ — початку ХХ ст.” (2012) та ін.

Л.Голомб — лауреат Всеукраїнської літературної премії імені Зореслава, вона удостоєна звань “Заслужений працівник освіти України”, “Почесний професор Ужгородського національного університету”.

Особливу й постійну увагу в своїх численних працях дослідниця приділяла нашим визначним країнам. Вона часто виступала з доповідями на всеукраїнських, регіональних, обласних наукових форумах у Херсоні. Згадаймо хоча б такі з її виступів: “Засади гармонії і краси у поетичному світі Дніпрової Чайки” (1991, конференція “Дніпрова Чайка і розвиток української культури”), “Козацтво як поетичний символ в українській ліриці кінця ХІХ — початку ХХ ст.” (1992, конференція “Феномен українського козацтва в контексті світової історії і культури”), “Мотив поета-пророка в ліриці Миколи Чернявського” (1993, конференція “Микола Чернявський — письменник, громадський діяч, педагог”), “Мій заповіт” М.Чернявського в контексті української громадянської лірики” (2008,

конференція “Микола Чернявський і світовий літературно-мистецький контекст”), “Дніпрова Чайка і стильові пошуки в українській поезії кінця ХІХ — початку ХХ ст.” (2011, конференція “Літературна спадщина Дніпрової Чайки в історико-культурному контексті”) та ін. Праці Л.Голомб стали окрасою багатьох місцевих наукових збірників, альманахів: “До проблеми розвитку релігійно-філософської лірики початку ХХ ст. (цикл “Надгробні стихирини” П.Карманського)” (1996, збірник “Поетика художнього тексту”), “Педагогічна діяльність Петра Карманського в Херсоні” (1996, збірник “З Україною в серці”), “Проблема цінності людського життя у прозі Д.Марковича в контексті ідейно-художніх пошуків української літератури кінця ХІХ — початку ХХ ст.” (1997, альманах “Константи”, вип.2), “Володимир Винниченко: прагнення художнього синтезу” (2006, збірник “Вісник Таврійської фундації (ОВУД)”, вип.2) тощо. Ці розвідки й сьогодні користуються великим попитом і непослабним інтересом з боку херсонських студентів, учителів, вузівських викладачів.

Мабуть, найчастіше й найглибше прагнула проникнути Л.Голомб у тайники творчості М.Чернявського як митця великого таланту і трагічної долі. Йдеться про такі її книги, як “Особа і суспільство в українській ліриці кінця ХІХ — початку ХХ століття” (1988), “Із спостережень над українською поезією ХІХ — ХХ століть” (2005), “Новаторські тенденції в українській літературі кінця ХІХ — перших десятиліть ХХ ст.” (2008), а також розвідки в наукових збірниках та періодиці: “Мотив поета-пророка в ліриці Миколи Чернявського” (1993), “На шляху до модернізму: творча еволюція Миколи Чернявського” (2008) та ін. [4-9]

Принагідно про М.Чернявського веде мову Л.Голомб і в таких працях, як “Психологічні засади лірики Бориса Грінченка” (1999), “Символічна мова поезії в прозі “Там звізди пробивались” Ольги Кубилянської” (2002), “Три поети раннього українського модернізму: Олександр Олесь, Грицько Чупринка, Микола Філянський” (2011) [10-12].

Багатогранна літературознавча діяльність Л.Голомб ще чекає на своїх прискіпливих дослідників, хоча окремі кроки в цьому напрямі вже були. Досить згадати статтю-передмову В.Барчан до книги “Із спостережень над українською поезією ХІХ — ХХ століть” [2] та рецензію на це ж видання, запропоновану Є.Бараном, — “Літературознавча школа Лідії Голомб” [1]. У названому відгуку наголошу-

ється: “Для Лідії Голомб характерна академічна форма аналізу — без зловживань і надмірностей. Дослідниця нікого не збирається шокувати чи епатувати своїми матеріалами, — вона чесно і сумлінно робить свою справу. Скрупульозний, добротний філологічний аналіз, глибоке відчуття поезії, вміння входити у творчу лабораторію автора, ненав’язливе і спокійне розставлення ледь помітних акцентів, — саме ці риси індивідуального стилю дослідниці й роблять збірник статей цінним набутком українського літературознавства” [1, с.300]. А в рецензії П.Ляшкевича на її книги “Із спостережень над українською поезією XIX-XX століть” та “Новаторські тенденції в українській літературі кінця XIX — перших десятиліть XX ст.” підкреслено: “Визначальна риса статей і розвідок Л.Голомб — системний пошук індивідуальних способів художнього самовираження кожного письменника. Вникання в позавербальну глибину мотиву, образу, думки конкретного митця допомагає відкрити неповторні нюанси власної чеканки в його творчості та уникнути повторення поширених поглядів. Водночас дослідниця свідомо не пропонує судження у формі будь-якого прихованого / неприхованого нав’язування — навпаки, прагне заохотити і стимулювати читача до власного перечитування класики, до пробудження особистісного сприймання імен і текстів” [15, с.116].

Такий підхід до осягнення творчої постаті літератора спостерігається зокрема й у чернявськознавчих студіях Л.Голомб. На них часто посилаються в своїх розвідках науковці молодших генерацій [13; 16-19].

До постатей Б.Грінченка, Дніпрові Чайки, П.Карманського, М.Чернявського та інших авторів, пов’язаних із Херсонщиною, дослідниця зверталася в своїх працях протягом багатьох десятиліть, постійно підтримувала зв’язки з херсонцями, брала участь у наукових конференціях, присвячених митцям-краянам, схвалювала кроки щодо вшанування їх пам’яті — численні звернення місцевої інтелігенції до владних структур з пропозиціями і вимогами стосовно встановлення пам’ятників поетам-землякам, увічнення їх імен у назвах установ, вулиць, площ, парків, скверів на теренах області. А ще обурювалась байдужістю, з якою ставились до подібних акцій високі посадовці.

Подібні питання не раз обговорювалися в середовищі херсонських науковців за участі Л.Голомб. Адже вона завжди намагалась викроїти час, щоб узяти активну участь у конференціях, присвячених М.Чернявському чи його

сучасникам (Дніпрова Чайка, Д.Маркович та ін.). Іноді здавалося, що закохавшись у художній світ поета, перейнявшись його духовними ідеалами й моральними пріоритетами, Л.Голомб ставала дуже схожою на нього: така ж філософська відстороненість і одержимість подвижництва, безкомпромісність в обстоюванні національних святощів і безмежний оптимізм та працездатність у найтяжчі часи. В одному з листів, надісланих до Херсона, вона занотувала: “У нас життя, як і по всій Україні, важке. Але не полишає бажання жити й працювати, доки Бог дасть” [14]. Такою ж неперебутністю, дивовижним творчим горінням, якою ж незбагненною світлодайністю чарував завжди своїх сучасників М.Чернявський.

Л.Голомб була послідовним пропагандистом творчості цього самобутнього автора — і як видатної мистецької постаті, і як громадсько-політичного діяча. А ще вона прислужилась справі поширення в суспільстві правдивого життєпису митця.

Жага правди і справедливості, необхідність повернення М.Чернявському заслуженого ще за життя статусу в літературі кликали дослідницю до нових і нових студій, до полеміки з попередниками й сучасниками в оцінках письменника. І зразком такого неупередженого підходу до поцінування масштабності здійсненого митцем стала для Л.Голомб стаття діаспорного критика Б.Кравціва “Бій за Миколу Чернявського”, що з’явилась як рецензія на київський однотомник вибраного з лірики співця “Поезії” (1959), упорядником та автором передмови до якого був О.Бабишкін.

Дослідниця простежувала творчу еволюцію письменника з застосуванням методів герменевтики, міфопоетики, аналітичної психології. Окремі моменти даної еволюції висвітлювалися “через осмислення духовного портрета ліричного автогероя М.Чернявського” [4, с.142].

Поетичний світ М.Чернявського в працях Л.Голомб розглядався як художня цілість у системі всього доробку митця з обов’язковим урахуванням усіх системних зв’язків і складників цього єдиного цілого, з глибоким проникненням у тайники творчої свідомості та підсвідомості письменника, з відкриттям внутрішньої сутності ключових мотивів та їх еволюції [4, с.142]. Особливо це характерно для розвідок 2000-х років. За словами дослідниці, М.Чернявський “завжди пише історію своєї душі, відтворює процес самопізнання, а через нього й пізнання світу”, тобто пропонує “своєрідну духовну автобіографію, ліризовану історію влас-

ного життя в часових та просторових вимірах епохи” [4, с.142].

Знаменно, що до справи повернення М.Чернявському належного статусу в літературі Л.Голомб традиційно залучала і своїх учнів — аспірантів, пошукачів, студентів. Одна з них — херсонська дослідниця Людмила Корівчак (Ярошевська). Під керівництвом Лідії Григорівни вона підготувала та успішно захистила кандидатську дисертацію “Лірика Миколи Чернявського. Проблеми поетики” (Херсон, 2008) і за рукопис монографії, підготовленої на її основі, отримала Всеукраїнську премію імені Яра Славутича (2009). У багатьох своїх публікаціях Л.Корівчак (Ярошевська) продовжує кращі традиції свого вчителя і наставника Лідії Голомб, орієнтується і в житті, і в науковій діяльності її напучуваннями та заповідями.

Світла постать Лідії Григорівни Голомб назавжди залишиться в пантеоні вітчизняних науковців-подвижників, одержимих педагогів-новаторів, непокійних краєзнавців і пропагандистів рідного слова.

Література

1. Баран Євген. Літературознавча школа Лідії Голомб // Вісник Прикарпатського університету: Філологія (літературознавство) / Євген Баран. — Івано-Франківськ, 2007-2008. — Вип.XVII-XVIII. — С.299-300.
2. Барчан Валентина. У царині поетичного слова [Передмова] / Валентина Барчан // Голомб Л.Г. Із спостережень над українською поезією XIX-XX століть: 36.статей / Л.Г.Голомб. — Ужгород, 2005. — С.5-10.
3. Барчан Валентина. Лідія Голомб: людина і вчений / Валентина Барчан // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія “Філологія. Соціальні комунікації”. — Ужгород, 2012. — Вип.1 (29). — С.5-10.
4. Голомб Л.Г. Із спостережень над українською поезією XIX-XX століть: 36.статей / Л.Г.Голомб. — Ужгород: Гражда, 2005. — 380 с.
5. Голомб Л.Г. Микола Чернявський: “еклектик” чи послідовний прихильник модерної поетичної мови? / Л.Г.Голомб // Матеріали V конгресу МАУ: Літературознавство. — Чернівці, 2003. — Кн.2. — С.76-79.
6. Голомб Л.Г. Мотив поета-пророка в ліриці Миколи Чернявського / Л.Г.Голомб // Микола Чернявський — письменник, громадський діяч, педагог: Тези доп. наук. конф. — Херсон: ХОБГ, 1993. — С.7-9.
7. Голомб Л.Г. На шляху до модернізму: творча еволюція Миколи Чернявського / Л.Г.Голомб // Науковий вісник Ужгородського університету: Філологія. — Ужгород, 2008. — Вип.18. — С.3-9.

8. Голомб Л.Г. Новаторські тенденції в українській літературі кінця XIX- перших десятиліть XX ст. / Л.Г.Голомб. — Ужгород: Гражда, 2008. — 296 с.
9. Голомб Л.Г. Особа і суспільство в українській ліриці кінця XIX-початку XX століття / Л.Г.Голомб. — Львів: Вид-во при Львівському державному університеті видавничого об'єднання "Вища школа", 1988. — 147 с.
10. Голомб Л.Г. Психологічні засади лірики Бориса Грінченка / Л.Г.Голомб // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В.Гнатюка / Серія "Літературознавство". — Тернопіль, 1999. — Вип.4. — С.118-129.
11. Голомб Л.Г. Символічна мова поезії в прозі "Там звізди пробивались" Ольги Кобилянської / Л.Г.Голомб // Південний архів: Філологічні науки. — Херсон: Вид-во ХДПУ, 2002. — С.69-72.
12. Голомб Л.Г. Три поети раннього українського модернізму: Олександр Олесь, Грицько Чупринка, Микола Філянський: Монографія / Л.Г.Голомб. — Ужгород: Ліра, 2011. — 184 с.
13. Корівчак Л.Д. Лірика Миколи Чернявського. Проблеми поетики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук: спец. 10.01.01 "Українська література" / Людмила Денисівна Корівчак. — Херсон, 2008. — 20 с.
14. Лист Л.Г.Голомб до Г.В.Немченко та І.В.Немченка від 24 жовтня 1996 року // Приватний архів родини Немченків.
15. Ляшкевич П. Авторський проект перечитування класиків / Петро Ляшкевич / Рец. на кн.: Голомб Л. Із спостережень над українською поезією XIX-XX століть: Зб. статей / Л.Г.Голомб. — Ужгород: Гражда, 2005. — 380 с.; Голомб Л. Новаторські тенденції в українській літературі кінця XIX – перших десятиліть XX ст. / Л.Г.Голомб. — Ужгород: Гражда, 2008. — 296 с. // Слово і час. — 2010. — № 2. — С.116-118.
16. Чухонцева Н., Ярошевська Л. Образи поетів у ліриці Миколи Чернявського / Н.Чухонцева, Л.Ярошевська // Південний архів. Філологічні науки. — Випуск XX. — Херсон, 2003. — С.62-65.
17. Ярошевич І.А. Образ моря в поезії Миколи Чернявського / І.А.Ярошевич // Славимо рідний край: Матеріали наук.-практ. конф. — Добропілля, 2011. — Вип.2. — С.69-77.
18. Ярошевська Л. Ліричні портрети драматургів у поезії М.Чернявського / Л.Ярошевська // II Міжнародний театральний симпозіум "Література — театр — суспільство": Зб. наук. праць: у 2 томах. — Херсон: Айлант, 2007. — Т.1. — С.131-134.
19. Ярошевська Л. Функції пейзажу у творчості Миколи Чернявського / Л.Ярошевська // Південний архів. Філологічні науки. — Випуск XXVII. — Херсон, 2004. — С.27-32.

Іван Немченко

З когорти пропагандистів рідної культури:

Лідія Ремішевська

*Я встану з попелу і попіл оберну
У фарби, в музику, в кристали і корали...
(Іван Дніпровський, “Хай покладуть
мене в труну так звану...”)*

Щонайперша асоціація, коли згадуєш цю людину, — посмішка. Тепла, приязна, відкрита. З посмішкою Лідія Калістратівна Ремішевська входила до шкільних класів і вузівських навчальних аудиторій, до бібліотечних читальних зал і до театру. Певно, багатьом, хто її знав, ця непересічна жінка запам'яталась життєрадісною й дотепною, цілеспрямованою й розважливою людиною.

У травні 2013 року Лідія Калістратівна залишила наш світ, відійшовши за межу, але не забудуться її добрі діла, її сонценосна натура. Життєпис цієї чудової людини вміщується у невеличкій архівній папці [1], а прах знайшов свій довічний притулок у сміхотворчому місті Одесі. І коли згадуємо її — нашого вчителя і колегу, мимоволі спливають рядки з херсонського поета Івана Дніпровського:

Ні, я не вмру і мислити не перестану
Ні в смертний час, ні в роках, ні в віках...
У райдузі, в листку, у корені, в ріллі
Я буду жить... [2, с.46].

Народилась Лідія Калістратівна Ремішевська 10 травня 1923 року в селі Григорівці Чаплинського району Херсонської області в родині селянина. В 1937 році успішно закінчила місцеву семирічку і тоді ж продовжила навчання в Чаплинській середній школі. У 1939 році діяльна й енергійна дівчина вступила до комсомолу. Закінчивши 1940 року Чаплинську десятирічку, вона вступила на перший курс російського відділення мовно-літературного факультету Лубенського педінституту Полтавської області. Але навчання обірвала війна.

Після звільнення Херсона від німецьких окупантів Лідія Ремішевська продовжувала навчання на другому курсі російського відділення мовно-літературного факультету Херсонського педінституту імені Н.К.Крупської.

У 1945 році вона вступила на третій курс українського відділення філологічного факультету Одеського державного університету. Закінчила цей вуз Лідія Ремішевська у грудні 1947 року, здобувши спеціальність “Українська мова і література”. Заочно вона закінчила третій курс інституту іноземних мов, де вивчала англійську.

Потім життєві дороги занесли Лідію Ремішевську в Галичину. З 23 січня 1948 р. по 12 лютого 1949 р. вона працювала викладачем російської мови та літератури у місті Станіславові (нині Івано-Франківськ) — у 8-10 класах середньої школи №2.

У 1948 році у родині Лідії Калістратівни Ремішевської та Леоніда Антоновича Михайлівського народилася донечка Людмила.

1949 року чоловік Лідії Калістратівни Леонід Антонович Михайлівський був обраний до Ширяївського нарсуду на Одещині, тож сім'я переїхала в Ширяєве. З 12 серпня 1949 р. по 25 серпня 1952 р. Л.Ремішевська працювала викладачем англійської мови у 3-7 класах місцевої школи. За сумісництвом вона викладала українську мову і літературу в 5-10 класах Ширяївської вечірньої школи.

З 1952 року сім'я Лідії Калістратівни переїжджає в Херсон. З 15 серпня 1952 р. по 25 серпня 1963 р. Л.Ремішевська працювала викладачем української мови та літератури у 5-10 класах та викладачем англійської мови у 5-8 класах Херсонської середньої школи №7. Із серпня 1963 року викладала українську мову та літературу у 8-11 класах СШ № 30 м. Херсона.

За період педагогічної роботи Лідія Калістратівна мала багато подяк у трудовій книзі, неодноразово нагороджувалась грамотами Міністерства освіти, обласного та міського відділів освіти, обкому профспілки за учбово-виховну, методичну (керувала секцією вчителів української мови та літератури міста Херсона), профспілкову роботу. Була нагороджена значком “Переможець соціалістичного змагання”, медаллю “Ветеран праці”, багатьма грамотами.

Багато років Л.Ремішевська працювала головою місцевого комітету шкіл, членом президії міськкому та обкому спілки вчителів, громадським інспектором міського та обласного відділів народної освіти, секретарем академії любителів товариства “Супутник”, керувала лекторською групою. Вона закінчила з відзнакою вечірній університет марксизму-ленінізму у Херсоні.

Л.Ремішевська тривалий час очолювала вузівську газету “Радянський педагог”, керувала редколегією факультетської газети “Філолог”.

Як свідчить “Витяг з наказу № 52 по Херсонському педінституту від 11 листопада 1965 року”, починаючи з 23 жовтня 1965 року, Л.Ремішевська працювала викладачем кафедри української літератури та методики викладання української літератури і стала невід’ємною її частинкою.

Як відзначено в одній з характеристик-рекомендацій, затверджених 18 квітня 1969 року (за підписом ректора П.Богданова, секретаря парткому Є.Петухова, голови місцевого інституту С.Москевича та завкафедри української літератури М.Федірко), Л.Ремішевська за період роботи в інституті показала себе теоретично та методично грамотним, вимогливим викладачем. До виконання своїх службових обов’язків вона завжди ставилася чесно та добросовісно. І ще декілька штрихів:

“Общественные поручения выполняет аккуратно и своевременно.

Лично дисциплинирована, пользуется авторитетом среди студентов и товарищей по работе” [1, арк.12].

Подібних оцінок щоденної праці, що кажучи словами М.Рильського — “в творчість перейшла” [3, с.136], можемо знайти в багатьох відгуках про діяльність Лідії Калістратівни.

Від 28 квітня 1975 Л.Ремішевська обіймала посаду старшого викладача кафедри української літератури. Цілі покоління студентів надовго пам’ятали її насичені й цікаві лекції з теорії та історії літератури, пересипані іскрометними дотепами, рідкісними відомостями, міжпредметними паралелями. Адже свої

літературознавчі заняття Лідія Калістратівна уміла збагачувати й урізноманітнювати матеріалами з царини музики, живопису, кіно, театру. Вимогливість до студентів у ній поєднувалась із чуйністю й повагою до них.

Навіть у пенсійному віці Лідія Калістратівна ще довго викладала на кафедрі української літератури за сумісництвом — до 31 серпня 1998 року. У 2000-х роках працювала коректором відділення екстернату і магістратури ХДУ — до жовтня 2005 року.

Л.Ремішевська традиційно брала участь у Міжнародних, усеукраїнських, регіональних, обласних, міжвузівських наукових конференціях. Вона опублікувала чимало наукових та науково-методичних розвідок: “Михайло Старицький і Леся Українка” (у збірнику “Українська драматургія і театр в сім’ї братніх культур”; Кіровоград, 1982); “Леся Українка і театр корифеїв” (у збірнику “100-річчя українського театру корифеїв”; Одеса-Кіровоград, 1982), “До питання про характеротворення в новелі О.Кобилянської “Некультурна” (у збірнику “Творчість О.Кобилянської у контексті української та світової літератури”; Чернівці, 1988), “Сатира Б.Грінченка” (у збірнику “Борис Грінченко”; Ворошиловград, 1988), “Оксана Петрусенко і Херсонський театр” (“Культура Херсонщини”; Херсон, 1991); “Дніпрова Чайка і Микола Лисенко” (у збірнику “Дніпрова Чайка і розвиток української культури”; Херсон, 1991), “Тема Кавказу в творчості Лермонтова і Шевченка” (у збірнику “З Україною в серці”; Херсон, 1996) та ін.

Свого часу Л.Ремішевська склала на “відмінно” кандидатські іспити з історії української літератури, англійської мови, діалектичного та історичного матеріалізму й обрала тему своєї дисертації “Леся Українка та її роль у розвитку української літератури кінця ХІХ — початку ХХ ст.”. На жаль, обставини склалися таким чином, що це дослідження так і залишилось незахищеним. Але любов до Лесі Українки та її доробку Лідія Калістратівна пронесла через усе своє життя. Вона могла годинами розповідати про родовід геніальної поетеси, про її оточення, про складні долі представників династії Драгоманових-Косачів у ХХ столітті, розкиданих по всьому світу. Такими ж глибокими й усебічними були знання Лідії Калістратівни про Т.Шевченка, І.Франка, М.Коцюбинського, В.Стефаника та багатьох інших майстрів слова.

Л.Ремішевська захоплювалась українською та російською класикою. Полюбила читати тексти в оригіналі англійською, німецькою, польською. Особливою пристрастю Лідії Калістратівни були енциклопедії, словники, довідники, з яких вона постійно черпала необхідні відомості. До останніх літ

свого життя Л.Ремішевська залишалась постійною відвідувачкою читальних зал бібліотек, намагалась не пропустити літературних і наукових новинок.

Протягом десятиліть Л.Ремішевська дбала про належний рівень художньої самодіяльності на факультеті, була ініціатором та організатором літературно-мистецьких вечорів, режисером постановок студентських вистав за творчістю письменників-класиків, зокрема Лесі Українки (драма-феєрія “Лісова пісня” та ін.). Наприклад, згідно з наказом № 153 по Херсонському педінституту від 8 квітня 1970 року за підписом ректора П.Богданова, Лідії Калістратівні видано грошову премію “за активну участь в організації художньої самодіяльності факультету” [1, арк.17]. За кожним таким штрихом — неабиякі обшири виконаної роботи. І завжди — на совість, за велінням душі.

Нині часто згадуємо роки демократизації і гласності, коли відбувалася переоцінка радянських стереотипів. Л.Ремішевська брала активну участь у діяльності Товариства української мови (пізніше трансформованого у Всеукраїнське Товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка), у громадсько-політичних, літературно-мистецьких та наукових акціях, пов’язаних з відродженням української державності, національної самосвідомості українців. Її можна було часто побачити в клубі “Спадщина”, у фольклорно-етнографічному музеї “Берегиня” як учасницю диспутів і дискусій. Успішно проводилися засідання літературної студії “Дивосвіт”, якою керувала Л.Ремішевська.

Під крилом Лідії Калістратівни зростали цілі покоління обдарованих учнів, що стали чудовими учителями, письменниками, журналістами. Досить назвати Олесю Євгенівну Кузьменко (Хлань), яка неодноразово перемагала на вчительських конкурсах — як на місцевому, так і всеукраїнському рівні, а ще стала відомою письменницею — авторкою поетичних книг “Біла птаха” (1999), “Симфонія душі” (2002), “Білий вальс” (2005), “Жити заново” (2011).

Л.Ремішевська була серед засновників відомої херсонської міської благодійної організації — Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори) від Фонду Яра Слаутича (Канада), що й нині успішно функціонує в нашому краї, займаючись добродійною діяльністю.

Важко уявити, що серед учасників літературно-мистецьких імпрез із яскравим національним забарвленням, які час від часу відбуваються в Херсоні, більше не побачимо невтомної й одержимої пропагандистки рідної культури Лідії Калістратівни Ремішевської. Але її слухні поради й настанови, численні

напучування в даній царині, певно ж, згодяться наступникам і продовжувачам цієї справи.

Оскільки мені протягом десятиліть доводилось виконувати функції кафедрального пііти, то зібралось чимало присвят, дружніх шаржів, епіграм, адресованих Лідії Калістратівні. Ось деякі з них.

Монолог Л.К. Ремішевської

Теоріє! Тебе я так кохаю
Неначе дорогу людину.
Бо ти мене так воздвижаєш,
Як астрономія, колись, Тичину.

Лідії Калістратівні

О повелителько сонетів та октав!
Геть прожени думки сумні –
Той ранок, що сьогодні встав,
День ангела Твого приніс.
Хай будуть дні твої ясні,
Усмішкою їх зустрічай.
І хоч на скроні пада сніг,
Завзяттям молодим палай!

Лідії Ремішевській

Прийміть од перелесників філфаку
І кафедральних мавок чорнобрових
Глибоку, найсердечніше подяку
За Ваше серце, зіткане з любові.

Л.К. Ремішевській

Зацвіла зелентравнем весна –
Вам день ангела зичить вона.
Хай весіння медовая повінь
Ваше серце до краю заповнить,
Принесе Вам щасливої долі,
Віджене всі образи та болі,
Набажає здоров'я міцного
І завзяття додасть молодого.
Вашу тиху затишну оселю
Зозулиним куванням заселить,
Щоб життя Ваше квітами квітло
І всіх нас зігрівало привітно.

Л.Ремішевський

Нехай медові квіти травня
Несуть Вам ніжні аромати.
Хай дружба давня і недавня
Вам буде радість дарувати.
Добра Вам в будні та у свята,
Удачі в кожному починанні.
Хай Вам щодня вітри й вітрята
Освідчуються у коханні.

Л.К. Ремішевський

Хай зорі юності чарівні
Плетуть сузір'я в Вашім серці.
Хай сивину весна-царівна
Долає в переможнім герці.
Нехай пташині серенади
Дарують ніжність Вам крилату.
Хай кожен день несе відраду
У Вашу душу й Вашу хату.

Часто у минулі роки, зустрічаючи випускників нашого вузу, я чув традиційні запитання: “Як там Лідія Калістратівна? Чим займається? Як поживає?” І я відповідав: “Така ж, як і була. Бадьора й емоційна, діяльна й енергійна, гостра на слово. Все завжди встигає зробити. На відміну від нас, молодших колег”.

Отаким осяйним маяком, символом життєздатності, світла і любові до людей залишиться вона в нашій пам'яті. Непересічна. Непередбачувана. Незабутня.

Література

1. Архів Херсонського державного університету. — Ф.№ 469. — Оп.11. — Спр.1617.
2. Дніпровський Іван. Яблуневий полон: Вибрані твори / Іван Дніпровський. — К.: Дніпро, 1985. — 359 с.
3. Рильський М. Зібрання творів: У 20 т. / Максим Рильський. — К.: Наукова думка, 1984. — Т.4. — 423 с.

Іван Немченко

Володимир Базилевський

(Із циклу «Документарій»)

III

Христос воскрес!

Почуй, Тарас. –

Вірменський хлопець

Чита «Кавказ».

Полує «Беркут»,

«Убий!» – наказ.

Вірменський хлопець

Чита «Кавказ».

Зламалось тіло,

Здригнувся час.

Вірменський хлопець

Чита «Кавказ».

Життя погасло,

Екран не згас.

Вірменський хлопець

Чита «Кавказ».

Гримить «Поборете!» –

Глагол-фугас.

Вірменський хлопець

Чита «Кавказ».

Ти чуєш, Іроде?

Це Божий глас.

Вірменський хлопець

Чита «Кавказ».

Художник – Pal Waakkaren

Про авторів

- Базилевський Володимир Олександрович** — член НСПУ;
- Богачук Вікторія Олександрівна** — студентка 3 курсу Херсонського державного університету;
- Бондаренко Лідія Григорівна** — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури Херсонського державного університету;
- Василенко Микола Олександрович** — член НСПУ, голова Таврійської фундації (ОВУД);
- Василенко Михайло Григорович** — член НСПУ;
- Гараненко Валерія Валеріївна** — учениця 7 класу Цюрупинської гімназії Херсонської обл.;
- Горбачова Олена Валеріївна** — студентка 3 курсу Херсонського державного університету;
- Давидюк Ірина Віталіївна** — студентка 5 курсу Херсонського державного університету;
- Загороднюк Василь Степанович** — голова ХОО НСПУ, кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальних комунікацій Херсонського державного університету;
- Іванова Галина Олександрівна** — студентка 5 курсу Херсонського державного університету;
- Кулик Валерій Павлович** — член НСПУ;
- Кухта Тетяна Олександрівна** — магістрант кафедри української літератури Херсонського державного університету;
- Лопушинський Іван Петрович** — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету, заслужений працівник освіти України;
- Лях Надія Миколаївна** — член ХОО Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка;
- Манолє Альона Борисівна** — студентка 3 курсу Херсонського державного університету;
- Найдьонов Олександр Григорович** — кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Херсонського державного аграрного університету;

- Немченко Галина Вікторівна** — кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Херсонського державного університету;
- Немченко Іван Васильович** — кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Херсонського державного університету;
- Олексенко Володимир Павлович** — декан факультету філології та журналістики Херсонського державного університету, доктор філологічних наук, професор;
- Оленковський Микола Петрович** — кандидат історичних наук, голова Херсонського об'єднання Конгресу української інтелігенції, голова секції археології Українського Товариства охорони пам'яток історії та культури;
- Павленко Віктор Якович** — кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та методики викладання Херсонського державного університету;
- Параскевич Павло Кіндратович** — кандидат філологічних наук, член правління Таврійської фундації (ОВУД);
- Плакида Ніна Петрівна** — учитель української мови та літератури НВК "Школа гуманітарної праці" м.Херсона;
- Чухонцева Наталя Дмитрівна** — кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Херсонського державного університету;
- Щерба Таїсія Миколаївна** — письменниця, член НСПУ.

Літературно-наукове видання

**ВІСНИК
ТАВРІЙСЬКОЇ ФУНДАЦІЇ
(Осередку вивчення
української діаспори)**

Випуск 9

Головний редактор: Іван Немченко

Технічний редактор: Надія Лях

Коректор: Галина Немченко, Микола Василенко

Відповідальний за випуск: Олег Олексюк

Комп'ютерне
макетування: **ПОЛІ
ДРУК**
Т. 39-72-78

В мережі Інтернет уперше опубліковано
на сайті "Просвіти" Херсонщини:
<http://prosvilib.ipsys.net>

В інших місцях Інтернету публікація дозволена **ВИКЛЮЧНО**
при збереженні посилання на першоджерело -
сайт "Просвіти" Херсонщини!

Видавничий центр "Просвіта"

Свідоцтво №23495820 від 20 квітня 1995 р.

03150 м. Київ, вул. А.Барбюса, 51/2

Філія ВЦ "Просвіта"

73000, м. Херсон, пр. Ушакова, 16,

E-mail: oleksuk_prosvita@ukr.net, тел. 050-54-73-593

Здано в набір: 24.12.2013. Підписано до друку 31.12.2013.

Формат 60x84 1/16. Друк різнографія. Папір офсетний.

Умовн. друк. арк. 20,75. Наклад 150 прим.